HİKMET ÖZDEMİR

DOĞAN AVCIOĞLU

Bir Jön Türk'ün Ardından...

Bilgi Yayınevi

BİLGİ YAYINLARI / BİLGİ DİZİSİ: 45
HİKMET ÖZDEMİR: 2

ISBN 975 - 494 - 857 - 7
2000.06.Y.0105.1674

Birinci Basım
Şubat 2000

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22 - 434 12 71
Faks: (0-312) 431 77 58

http://www.bilgiyayinevi.com.tr
e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

●

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks: (0-312) 433 19 36

●

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks: (0-212) 527 41 19

HİKMET ÖZDEMİR

Doğan Avcıoğlu

Bir Jön Türk'ün ardından...

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: fahri karagözoğlu

Kırıkkale Üniversitesi Araştırma
Fonu'nca desteklenen "Doğan Avcıoğlu"
adlı eserin telif geliri, yazarı tarafından
Türk Eğitim Vakfı'na bağışlanmıştır.

baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık
ticaret ltd. şti.
tlf : 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

Bir Jön Türk'ün anısına...

İÇİNDEKİLER

Sunuş Yerine 9

Yaşamı ve Düşüncesi 11

Doğan Avcıoğlu Kaynakçası 47

Seçilmiş Yazılar 63

Ardından Yazılanlar 257

Ekler

Ek-1: Doğan Avcıoğlu'nun nüfus kütüğü bilgileri (Ocak 1961) 347

Ek-2: Doğan Avcıoğlu'nun el yazısıyla özgeçmişi (Ocak 1961) 348

Ek-3: Doğan Avcıoğlu'ndan Bilgi Yayınevi sahibi Ahmet Tevfik Küflü'ye mektup (6.7.1971) 349

Ek- 4: Ahmet Tevfik Küflü'den Doğan Avcıoğlu'na mektup (27.11.1971) 351

Ek-5: Doğan Avcıoğlu'ndan Ahmet Tevfik Küflü'ye mektup (16.12.1971) 352

Ek-6: Doğan Avcıoğlu'ndan Hikmet Özdemir'e mektup (25.7.1983) 354

Ek-7: Doğan Avcıoğlu'nun el yazısıyla çalışmalarından bir örnek 355

Ek-8: Doğan Avcıoğlu'nun, ölümünden önce yayımlanan son çalışması: Pabuççu Muştası (Türkiye Yazıları, Sayı: 58, Ocak 1982) 363

Ek-9: İlhami Soysal'dan Hikmet Özdemir'e mektup (5.12.1984) 392

Ad Dizini 393

Sunuş Yerine

"'Yeni Osmanlılar' yerine Frenklerin deyişiyle 'Jön Türkler' diye anılan Batıcı aydınlar, rüşvetle satın alınmaya yanaşmadıkları ölçüde, sürülmek, susmak ya da Avrupa'ya kaçmak zorunda kalırlar. Yahya Kemal şöyle der: '1903'te Türk gencine göre siyasal yaşam neydi? Namık Kemal'in bırakmış olduğu bir gelenekti: İçeride sürgün, dışarıda kaçak yaşamı. Bu gelenek gitgide Jön Türklük adını almıştır.' İstanbul'da ise, Jön Türkler'e kısaca 'Con' denilir. 'Con', başı belada adam demektir. Dışarıdaki tehlikeli kişiler 'Con'dur."

Doğan Avcıoğlu

YAŞAMI VE DÜŞÜNCESİ

29 Ekim 1983 günü, kanserin ikinci baskınında midesinin bir bölümü daha alınan ve çok zayıflayan Doğan Avcıoğlu ölümünden (4 Kasım) bir hafta önce, Şahap Balcıoğlu'na, "Yahu, ne güzel atlatmıştım bu belayı!" diye yakınmaktadır: "Arkada kalan yaz ayları boyunca adada yüzdüm, koştum, bir oturuşta koca şişe 'Yeni'yi devirdim. Artık onu yendiğime iyice inanmaya başlamıştım. Nerden geldi bu dert?" Dostu, "Üzülme," der, "bunu da atlatırsın." Ne var ki, bir ideal uğruna adanmış 57 yıllık ömrün sahibi gerçeğin farkındadır ve endişeli gözlerle dostuna soracaktır:

"'Türklerin Tarihi' bitmedi, daha iki cilt yazmam gerek. Acaba vaktim olacak mı?"[1]

Çocukluğu ve Öğrenimi

Nüfus kütüğündeki adı Mehmet Erdoğan Avcıoğlu'dur. 1926 yılında Bursa'nın Mustafa Kemal Paşa ilçesinde doğmuştur ve Bursa ili Mustafa Kemal Paşa ilçesi, Lalaşahin mahallesine kayıtlıdır. Babası Ahmet Celalettin Bey, annesi Fatma Pakize Hanım'dır.[2] Bir öğretmen ailesi ortamında Suna ve Hamdi

1) Şahap Balcıoğlu, "Yaşa, Varol Sen, Doğan!", Somut, 25 Kasım 1983.
2) Ek-1: 694576 nolu nüfus hüviyet cüzdanı sureti.

adlı iki kardeşiyle yetişen küçük Doğan[3], ortaokul öğrencisiyken, şiire meraklıdır;[4] o yıllarda Bursa Hapishanesinde mahkûm şair Nâzım Hikmet'i bir okul arkadaşıyla ziyaret etmek istemiş, fakat, iki küçük öğrencinin bu merakları Nâzım tarafından kabul edilmediklerinden giderilmemiştir.[5] Nâzım'ın bir provokasyon ihtimaline karşı tedbirli davranmış olmasını beğenmiş, "Ciddi adam, beni kabul etmedi,"[6] demiştir. 1943 yılında Bursa Erkek Lisesini bitirmiş,[7] çok sevdiği pokeri lise çağında bu şehirde öğrenmiş,[8] kısa bir süre İstanbul Hukuk Fakültesine devam etmiş[9] ve daha sonra yüksek öğrenim için ailesi tarafından Fransa'ya gönderilmiştir.[10]

Paris Siyasal Bilimler Okulunda siyaset ve ekonomi eğitimi gören Doğan Avcıoğlu, aynı okulun uluslararası ilişkiler öğrencisi Metin Toker[11] ve o yıllarda Fransa'da bulunan Prof. Turan Güneş ile dost olmuştur.[12] Paris Siyasal Bilimler Okulu öğrencisi iken, Türkiye'de Adnan Menderes Hükümetine karşı muhalefet eden aydınların yayımladıkları Forum dergisine gönderdiği okuyucu mektupları ile dergi yazarlarından Aydın Yalçın'ın görüşlerini eleştirmiştir. Forum'da basılan okuyucu mektupları, 1960'lı yıllarda Yön'ü yayımlarken, Aydın Yalçın ile yapacağı amansız tartışmaların ilk habercisidir.[13] Avcıoğlu, Paris'teki öğ-

---

3) "Avcıoğlu'nu Yitirdik", Cumhuriyet, 5 Kasım 1983.
4) Hikmet Özdemir, "Jakoben Bir Aydının Yaşamından Çizgiler", Toplumsal Kurtuluş, Kasım 1987.
5) Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu ile Görüşme", Büyükada, 4-5 Haziran 1983.
6) Yalçın Küçük, "Aydın Üzerine Tezler, V", Tekin Y., İstanbul, 1988, s. 623, dipnot.
7) Ek-2: TBMM Temsilciler Meclisi Üyesi olarak el yazısıyla özgeçmişi.
8) Yalçın Küçük, "Devrimci Doğan", Cumhuriyet, 4 Kasım 1984.
9) Hikmet Özdemir, "Jakoben Bir Aydının Yaşamından Çizgiler", Toplumsal Kurtuluş, Kasım 1987.
10) Ek-2: TBMM Temsilciler Meclisi Üyesi olarak el yazısıyla özgeçmişi.
11) Metin Toker, "Doğan Avcıoğlu", Milliyet, 11 Kasım 1983.
12) Aydın Yalçın, "Doğan Avcıoğlu", Yeni Forum, 101, 15 Kasım 1983.
13) Hikmet Özdemir, "Jakoben Bir Aydının Yaşamından Çizgiler", Toplumsal Kurtuluş, Kasım 1987.

renimi tamamlandıktan sonra, Yalçın Küçük'ün ilginç benzetmesiyle "Fransız şematizmini, İngiliz ampirisizmiyle düzeltmek için"[14] bir süre Londra'da kalmış[15] ve bu arada İngilizcesini de ilerletmiştir.[16]

Fransa'daki öğrenim yıllarının Doğan Avcıoğlu üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bir kere "düşman" olduğu liberal demokrasiyi incelemiş; Batı Avrupa ülkeleriyle Türkiye'yi kıyaslamıştır. Kendi deyişiyle, "Türkiye'nin neden böyle olduğunu ve kurtuluşun nasıl olabileceğini" düşünmeye başlamıştır. O yıllarda en çok beğendiği ve etkilendiği şahsiyet, Pierre Mendes France'dır. Fransız devlet adamının parlamentoya karşı güçlü hükümeti savunan görüşleri, sonradan Avcıoğlu'nun "zinde güçler" adını verdiği ordu, aydınlar ve gençliğe dayanarak reformları gerçekleştirecek olan hükümet modelini benimsemesinde etkili olmuştur. Elbette Fransız İhtilalinin ve genel olarak ihtilal dönemi Fransız düşünürlerin etkileri de anılmalıdır.[17]

1960'a Kadar

1955'te yurda dönen Doğan Avcıoğlu, askerlik görevini Tank Teğmeni rütbesiyle tamamlamıştır.[18] Merkez Bankası raportörü ve Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü asistanı olarak bir süre kamu görevinde bulunmuştur.[19] Doğan Avcıoğlu'nun "Devlet Personelinde Ücret Rejimi" adlı incelemesi

14) Yalçın Küçük, "Devrimci Doğan", Cumhuriyet, 4 Kasım 1984.
15) "Avcıoğlu'nu Yitirdik", Cumhuriyet, 5 Kasım 1983.
16) Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu ile Görüşme", Büyükada, 4-5 Haziran 1983.
17) Hikmet Özdemir, "Jakoben Bir Aydının Yaşamından Çizgiler", Toplumsal Kurtuluş, Kasım 1987.
18) Ek-2: Temsilciler Meclisi Üyesi olarak el yazısıyla doldurulan form.
19) Ek-2: Temsilciler Meclisi Üyesi olarak el yazısıyla özgeçmişi.

söz konusu enstitü tarafından yayımlanmıştır.[20] Aynı dönemde, Ulus gazetesinde de yazıları yer almıştır.[21]

Avcıoğlu'nun yurda döndüğü 1955 yılında dünyada ve Türkiye'de ilginç olaylar yaşanmaktadır:

Bunlardan biri, 18 Haziran 1955 günü Latin Amerika ülkesi Arjantin'de ordu tarafından Başkan Juan Domingo Peron'un iktidardan uzaklaştırılışıdır. Bu konu, Türk basınında ayrıntılarıyla günlerce yer almış ve Arjantin'de Peron yönetimi ile Türkiye'de Adnan Menderes yönetimi arasında üstü kapalı biçimde karşılaştırmalar yapılmasına neden olmuştur. Kıbrıs için düzenlenen öğrenci gösterisi bir ayaklanma havası içinde geçmiştir. Kıbrıs'ta sorunun çözümüne yönelik çabalarda Türkiye'nin aktif rol üstlenmek zorunda kalışı ve Yunanistan'la birlikte uluslararası topluluğun büyük tepki gösterdiği İstanbul'daki 6-7 Eylül olayları yine bu yıldadır. Soğuk Savaş döneminde önemli uluslararası toplantılardan olan Bandung Konferansı da 18-24 Nisan 1955'tedir. İçerde bir diğer önemli gelişme, 1955 yılı biterken 20 Aralıkta, 14 Mayıs 1950'de büyük bir seçim zaferiyle iktidarı ele alan Demokrat Parti'den kopan milletvekilleri tarafından Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu başkanlığında Hürriyet Partisi'nin kurulmasıdır.[22] Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'e muhalefet için yola çıkan Hürriyet Partililer arasında Doğan Avcıoğlu'nun Paris'ten dostu Turan Güneş de vardır.[23]

Genç Avcıoğlu'nun, Turan Güneş ve Metin Toker'le ilişkileri, Türkiye'de de sürmüştür:

Metin Toker'in, "Türkiye'ye dönüp de Akis'i çıkarmaya baş-

---

20) İlhami Soysal, "Avcıoğlu'nun Bıraktıkları", Milliyet Sanat, 85/1, Aralık 1983.

21) Hikmet Özdemir, "Jakoben Bir Aydının Yaşamından Çizgiler", Toplumsal Kurtuluş, Kasım 1987.

22) F. ve B. Ahmad, "Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi", Bilgi Y., Ankara, 1976, s. 135-145.

23) Feridun Ergin, "Hürriyet Partisi", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, cilt 8, s. 2087.

ladığımda Doğan'ın yakasını elbette bırakacak değildim; her bakımdan ve kelimenin tam anlamıyla kafa dengiydik; birbirimizle aynı formasyondan olmanın verdiği 'konuşacak bir şeyler bulunması' unsuru işbirliğimizi kolaylaştırıyordu; bu, 1961'e kadar sürdü," şeklinde aktardıkları, gerçekte, Paris'ten okul arkadaşı Doğan Avcıoğlu'nun 1955'in ünlü muhalefet dergisi haftalık Akis'e olan büyük katkısıdır.[24] Akis'in dinamosu Avcıoğlu, 1960'lı yıllar boyunca düşünce, eylem ve kader arkadaşı İlhami Soysal'la bu büroda birlikte çalışmış ve İlhami Soysal'ın deyimiyle bazen "birinin yazısını öteki" imzalamıştır.[25] 27 Mayıs 1960'tan önce Metin Toker'in tutuklanması üzerine Akis'te bir süre Doğan Avcıoğlu'yla çalışan Mehmed Kemal'e göre bu genç adam "konuşulan her konuyu bilmektedir".[26]

Hürriyet Partisi'nin Ankara Menekşe Sokaktaki merkezinde 1956 yılı ilkbahar-yaz aylarında dönemin pırıltılı akademisyenleri Şerif Mardin, Coşkun Kırca ve Aydın Yalçın'la birlikte Doğan Avcıoğlu da araştırma komitesi çalışmalarında kısa bir süre yer almıştır. Bunda, Turan Güneş ile tanışıklığının etkisi olabilir. 1960'a doğru (Aydın Yalçın dışında), Şerif Mardin, Osman Okyar, Coşkun Kırca ve Doğan Avcıoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi araştırma bürosunda biraraya gelmişler ve Şerif Mardin ABD'ye, Osman Okyar üniversiteye dönene kadar birlikte çalışmışlardır.[27]

Doğan Avcıoğlu'nun Cumhuriyet Halk Partisi araştırma bürosuna katılması, Hürriyet Partisi araştırma komitesinden ayrılmasından sonra, 1957 sonunda olmuştur.[28] 5 Ocak 1958 günlü gazetelerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir araştırma bürosu oluşturduğu, başında iktisatçı Osman Okyar'ın bulunduğu, ayrı-

24) Metin Toker, "Doğan Avcıoğlu", Milliyet, 11 Kasım 1983.
25) İlhami Soysal, "Avcıoğlu'nun Bıraktıkları", Milliyet Sanat, 85/1, Aralık 1983.
26) Mehmed Kemal, "Bir Dostu Anarken...", Cumhuriyet, 7 Kasım 1985.
27) Aydın Yalçın, "Doğan Avcıoğlu", Yeni Forum, 101, 15 Kasım 1983.
28) "Avcıoğlu Vefat Etti", Milliyet, 5 Kasım 1983.

ca Prof. Turhan Feyzioğlu. Bülent Ecevit, Coşkun Kırca ve Doğan Avcıoğlu'nun büroda yer aldığı yazılmıştır.[29] Metin Toker'e göre, 27 Mayıs 1960 öncesinde Cumhuriyet Halk Partisi araştırma bürosu, Prof. Turhan Feyzioğlu tarafından yönetilmektedir.[30] Doğan Avcıoğlu -kendi ifadesi- 1961'de Temsilciler Meclisi üyeliğine başlayana kadar Cumhuriyet Halk Partisi araştırma bürosu müdür yardımcılığını üstlenmiştir.[31]

Kurucu Mecliste (1961)

6 Ocak 1961 günü, Kurucu Meclisin sivil kanadını oluşturan Temsilciler Meclisinde, Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanlık kontenjanından Mümtaz Soysal ve Coşkun Kırca'yla birlikte seçilen Doğan Avcıoğlu'nun yaşamında yeni bir dönemdir. Yalçın Küçük'e göre, Doğan Avcıoğlu'nun "Kurucu Meclisteki Anayasa Komisyonu üyeliği, ilk ciddi siyasal staj" olmuştur. "1961 Anayasası laboratuvar çalışmalarında (...) iktidara açılan yolları belirlerken, zorlu dönüşümleri gerçekleştirmeye hükümlü bir merkezi iktidarın ayaklarını bağlamamaya özen göster(mek istemiştir)."[32] Doğan Avcıoğlu'nun Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu çalışmalarında edindiği birikim, 1971 ilkbaharında arkadaşlarıyla birlikte tutuklanmasına yol açan, hızlı kalkınma için iktidarın ordu desteğiyle ele geçirilmesine yönelik siyasi eylemini kökleştirmiştir, denilebilir. Çoğunluğunu Cumhuriyet Halk Partililerin oluşturdukları Anayasa Komisyonunda ve Temsilciler Meclisi Genel Kurulunda -kendi deyimiyle- "tutucular koalisyonu" bütünüyle egemen olmuştur. "Tutucular koalisyonu', ülkenin acil gereksinimi olan anayasal re-

29) F. ve B. Ahmad, "Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi", Bilgi Y., Ankara, 1976, s. 174.
30) Metin Toker, "Doğan Avcıoğlu", Milliyet, 11 Kasım 1983.
31) Ek-2: Temsilciler Meclisi Üyesi olarak el yazısıyla özgeçmişi.
32) Yalçın Küçük, "Devrimci Doğan", Cumhuriyet, 4 Kasım 1984.

formlara geçit vermemiştir," şeklindeki tanıklığı, söz konusu birikimin bir yansımasıdır.[33]

9 Ocak 1961 günü Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu için, öteki arkadaşlarıyla birlikte 192 oyla anayasa tasarısı hazırlamakla görevli komisyonun üyeliğine seçilen[34] Doğan Avcıoğlu –Anayasa Komisyonu çalışmaları bir yana– Temsilciler Meclisi ve Kurucu Meclis oturumlarında aktif üyeler arasında değildir. Bir keresinde, Turan Güneş, Suphi Baykam, Muin Küley ve Nurettin Akyurt'la ortaklaşa verdikleri önergede; "Meclis yoklama ve evrakında soyadı kanun hükümlerine uygun olarak öz adının evvel, soyadının sonra kullanılmasını" istemişler ve talepleri çoğunlukla kabul edilmiştir.[35]

Kendisinin de üyesi olduğu Anayasa Komisyonu tasarısında yürütme ve yasamanın özellikle ekonomi alanıyla ilgili yetkilerini güçlü bulmayan Doğan Avcıoğlu, karar mekanizmaları hızlı ve kesin çalışan bir anayasayı savunduğundan,[36] 1961 Anayasası için, Temsilciler Meclisi ve Milli Birlik Komitesince ortak yapılan Kurucu Meclis genel kurulundaki tarihi oylamaya da katılmamıştır.[37]

Yön'ün Yönü?

1961 Anayasasının getirdiği yeni sosyal ve ekonomik düzenlemeler için, Doğan Avcıoğlu gibi düşünen kimi aydınların olduğu bilinmektedir. Bunların en başında gelen adlardan biri dönemin parlayan yıldızı Mümtaz Soysal'dır. Doğan Avcıoğlu ile birlikte 1961 Kurucu Meclisi Anayasa Komisyonunda üye ola-

33) Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu ile Görüşme", Büyükada, 4-5 Haziran1983.
34) Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 9 Ocak 1961 Pazartesi, cilt 1, s. 14, 16.
35) Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 24 Mart 1961 Cuma, cilt 2, s. 156.
36) Altan Öymen, "Doğan Avcıoğlu", Milliyet, 6 Kasım 1983.
37) Kurucu Meclis Tutanak Dergisi, 27 Mayıs 1961, cilt 2, s. 113.

rak görev yapan Prof. Mümtaz Soysal, Türkiye'nin o günlerinde tünelin ucundaki ışığa nasıl, kimlerle ve hangi sürede varmayı umduklarını –sonradan– şöyle anlatmıştır:

"Biz, yönümüzü az çok bilir gibiydik. Hiç olmazsa ne yöne gitmemek gerektiğini biliyorduk: Türkiye'nin yönü bağımsızlıktan, planlı ve hızlı kalkınmadan, yapısal değişikliklerden uzaklaşan, her şeyi oluruna hatta daha da kötüsü, başkalarının oluruna bırakan bir yol olmamalıydı.

"27 Mayıs, özgürlükler düzenini genişleten, klasik haklara yeni ekonomik ve sosyal haklar ekleyen bir Anayasa getirmişti. Ama, yapılışına katıldığımız o Anayasa, bütün çabalarımıza karşın, Türkiye'nin muhtaç olduğu yapısal değişiklikleri gerçekleştirebilecek bir devlet mekanizması, etkili bir yürütme gücü yaratabilmiş değildi.

"İlk seçimlerden çıkan siyasal kadro da bu bakımdan umut verici görünmüyordu. Türkiye için bizim yanlış saydığımız yöne sapma tehlikesi vardı. Her şeyden önce bu tehlikenin önlenmesi, insanların bu tehlikeye karşı uyarılması gerekiyordu.

"Doğru bildiğimiz yöne nasıl ve kimlerle gideceğimiz konusunda ise belliydi ki, aramızda tam bir görüş birliği yoktu. Kimimiz hızlı ve kestirme çözümleri, kimimiz de yığınların bilinçlenip örgütlenmesine dayalı yavaş ve uzun çözümleri beğenmekteydik."[38]

Cumhuriyet dönemi Türk düşünce dergileri arasında yeri; "bir açıdan Forum'un devamı, önemli açıdan ise Forum'un yarattığı hayal kırıklığı ile Forum'un reddidir; Fransız şematizmi ile Anglo-Amerikan ampirisizmini Türkiye toprakları üzerinde birleştirerek çok büyük bir aydın hareketi" oluşturmuştur, diye tanımlanan Yön dergisi,[39] 20 Aralık 1961 günü, ilk sayı için

38) Prof. Mümtaz Soysal'ın "Yön Hareketi" başlıklı doktora tezi için yazdığı önsözden.

39) Yalçın Küçük, "Aydın Üzerine Tezler III", Tekin Y., İstanbul, 1985, s. 177.

hazırlanan ve geniş bir çevrenin imzaladığı bir bildiriyle birlikte kamuoyuna açıklanmıştır. Yön Bildirisini toplam 1042 kişi imzalamıştır. Çoğunluğu üniversite öğretim üyeleri, müfettişler, mühendisler, öğretmenler, memurlar ve subaylardan oluşan kamu görevlileri. Yön Bildirisi, büyük ilgi görmüş, Türkiye dışında da yankı uyandırmıştır. Bildiriyi, Prof. Frank Tachau İngilizceye, Prof. Rene Giraud Fransızcaya çevirmişler, Batılı entelektüel çevrelere ulaştırmışlardır.[40]

Yön Bildirisine göre, Atatürk devrimleri ile amaç edinilen çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak, milli üretimi yükseltmekte gösterilecek başarıya bağlıdır. Bu nedenle aydınların belli bir kalkınma felsefesinin ana hatları üzerinde anlaşmaya varmaları gerekmektedir. Böyle bir kalkınma felsefesinin hareket noktaları, bütün insanların seferber edilmesi, kitlelerin sosyal adalete kavuşturulması, istismarın kaldırılması ve demokrasinin kitlelere mal edilmesidir. Bunun adı, bildiriyi imzalayanlara göre, "yeni devletçilik" olmaktadır.[41]

Doğan Avcıoğlu, 1962'de kurulan solcu aydınların örgütü konumundaki Sosyalist Kültür Derneği (SKD)'nin de önde gelen isimlerindendir. Derneğin yayın ve konferans işleri sorumlusudur. SKD'nin başkanı eski DPT Müsteşarı Osman Nuri Torun, genel sekreteri eski DPT Sosyal Planlama Başkanı Necat Erder, araştırma ve dokümantasyon sorumlusu ise eski DPT İktisadi Planlama Başkanı Atilla Karaosmanoğlu'dur. Derneğin kurucu ve yöneticileri arasında Yön'ün önde gelen kurucu ve yazarlarının yer alması, Avcıoğlu'nun SKD'ye özel bir önem verdiğinin açık bir kanıtıdır.[42] Kitaplığında, Baas ideologları, Hıristiyan Arap milliyetçisi Mişel Eflak ve Müslüman Arap Salah Bitar'ın

40) Jacob M. Landau, (Türkçesi, Erdinç Baykal) "Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar", Turhan K., 2. basım, Ankara, 1979, s. 75.
41) Hikmet Özdemir, "Yön Hareketi", Bilgi Y., Ankara, 1986, s. 301-327.
42) Hikmet Özdemir, a.g.e., s. 57-59 ve 337.

yapıtları bulunan; ağzından hiçbir zaman "Ben komünistim!" sözü duyulmayan; iki dudağının arasından filtreli Samsun sigarası eksik olmayan[43] Yön Başyazarı, 1960'lar Türkiyesi'nde, böyle bir arayışta bulunmalarının gerekçesini ve eylem planlarını şöyle açıklamaktadır:

"Bu neden böyle? Böyle; çünkü Atatürk devrimleri hızını kaybettiği tarihten beri, Türkiye'yi, başta bulunanlar kim olursa olsun, toplumun en muhafazakâr kuvvetleri idare etmektedir. İsmine ister kasaba eşrafı deyin, ister toprak ve sermaye ağası deyin, mutlu azınlık deyin, bu kuvvet siyasi hayatımıza hâkim. Çok partili hayat bir dereceye kadar halka sesini duyurma imkânı getirdiği için ilerici bir adım olmakla beraber, esas itibariyle muhafazakâr kuvvetlerin durumunu sağlamlaştırmıştır. Bütün siyasi partiler onların nüfuzu altında. Parlamentoda onların türküleri çağrılıyor... Bu aykırı gidiş çok daha uzun müddet süremez. Bu intikali halk yığınlarını teşkilatlandırarak hızlandırmak görevi toplumcu aydınlara düşüyor."[44]

Yön'ün okur tabanı geniş bir sol yelpaze oluşturmaktadır. Kendilerine "yeni devletçi" diyen Yöncüler, sivil ve asker bürokrasiden geniş yankı bulmuşlar ve bu kesimlerden oldukça heyecanlı bir topluluğu, mevcut hükümete ve parlemantoya karşı dinamik bir eylem için birlikte çalışmaya ikna etmeyi başarmışlardır. Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin önde gelen lideri Prof. Sadun Aren'in gözlemine göre; pek çok TİP üyesi, sosyalizmle ilk defa Yön okuyarak tanışmışlar ve sonra da partiye girmişlerdir. (...) Ama kuşku yoktur ki, bunun tersi de doğrudur. Yani Yön okuyucularının bir bölümü de Yöncü olmuş, TİP'e gelmemiştir.[45] 1965 yılında Ankara Üniversitesi öğrencileri arasında yapılan

43) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s.113, 166, 201.
44) Doğan Avcıoğlu, "Olup Bitenlere Şaşmamak Lazım", Yön, 35, 15 Ağustos 1962.
45) Sadun Aren, "TİP Olayı, 1961-1971", Cem Y., İstanbul, 1993, s. 209, 210.

bir araştırmada, yüzde 40.4 oranıyla öğrenci önderleri tarafından en fazla okunan dergi, Yön'dür.[46] Derginin kapağında, kocaman bir Coca Cola şişesi ve yanında "zehirdir, içmeyin" uyarısını gören Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği, hemen bir kararla Coca Cola yerine kantinde Ankara gazozu satılmasını emretmiş; öğrenciler, yol kenarlarındaki direklere asılı Coca Cola panolarını kırmışlardır; yerli malları haftası kutlamaya başlamışlardır.[47]

Doğan Avcıoğlu'nun başyazarlık yaptığı Yön'de, Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'ın yanında; Niyazi Berkes, Şevket Süreyya Aydemir, Sadun Aren, Cahit Tanyol, İdris Küçükömer, Fethi Naci, Rauf Mutluay, Adil Aşçıoğlu, Attilâ İlhan, Mehmed Kemal, Erol Ulubelen, Çetin Altan, İbrahim Çamlı, Nimet Arzık, Hasan Hüseyin (Korkmazgil), Ayperi Akalan, Nijat Özön, Muzaffer (İlhan) Erdost, Memet Fuat, Samim Kocagöz, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Muammer Aksoy, Mustafa Ekmekçi, Selahattin Hilav, Arslan Başer Kafaoğlu, Yaşar Kemal, M. Şükrü Koç, Melih Cevdet Anday, Hayati Asılyazıcı, Behzat Ay, Türkkaya Ataöv, Sırrı Hocaoğlu, Turan Güneş, Taner Timur ile Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ömer Faruk Toprak ve Ceyhun Atuf Kansu sık rastlanan imzalardır.[48] Böyle bir yazar kadrosu ve işlenen konuların genişliğine başka bir yayın organında rastlamak zordur. Bu durum, Doğan Avcıoğlu'nun, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Türk siyasal yaşamının en etkin yazar kadrosunu örgütlemekteki başarısını göstermektedir. 1961-1967 arasında Avcıoğlu'nun yönetiminde haftalık olarak bazı aralıklarla toplam 222 sayı yayımlanan Yön'e katkıda bulunan yazarların, meslekleri ve ilgi alanları açısından bu kadar geniş bir yelpazede bulunmaları, başta siya-

46) Özer Ozankaya, "Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri", AÜSBF Y., Ankara, 1966, s. 34-36.

47) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 123.

48) Hikmet Özdemir, "Yön Hareketi", Bilgi Y., Ankara, 1986, s. 328-333.

set, ekonomi, tarih, felsefe, sanat, eğitim olmak üzere hemen bütün konularda yazıların yer almasını sağlamıştır.[49]

1960'lı yıllarda mevcut hükümete karşı parlamento dışı muhalefetin beyni işlevi yapan Yön'e belge ve bilgi toplama çabaları, "yandaş" bürokratlar, bakanlık müfettişleri, mülki yöneticiler, öğretim üyeleri, politikacılar arasında ve hatta "karşıcephe" içinde bile sürdürülmüştür. Bu tür faaliyetlerin tipik bir örneği, 1965 Mart ayının son haftasında, Adalet Partisi'nin çiçeği burnunda lideri Süleyman Demirel hakkında bilgi toplamak için, onun, partideki rakibi Dr. Sadettin Bilgiç'in evine Doğan Avcıoğlu ve İlhami Soysal tarafından yapılan ziyarettir. Türk siyasal yaşamında "Koca Reis" ünvanıyla ünlü ev sahibi, Nihat Karaveli'nin aracılığıyla kendisini evinde ziyaret eden beklenmedik iki konuğun sürpriz istekleri karşısında, "Kahvelerimiz gelsin, içelim ve dağılalım, (...) yanlış kapı çaldınız," demek gereğini duymuştur.[50]

İktidarın Adı: "Devrim"

1960'lar Türkiyesi'nde geniş bir aydın kesim için gerçek "okul" işlevi gören haftalık Yön gibi, Yön'e göre daha dar bir kesimin sözcüsü haftalık Devrim'in öyküsü de, gerçekte, Doğan Avcıoğlu ve yakın arkadaşlarının anayasa dışı yoldan iktidar olma serüvenleridir. Atatürk'ün, "idare-i maslahatçılar esaslı inkılap yapamazlar," sözünü ilke edinen Devrim dergisi, Doğan Avcıoğlu için, "doğrudan doğruya bir iktidar yürüyüşünün kavgacı yayın organı" olmuştur.[51]

Devrim'in çıkışından az önce Doğan Avcıoğlu, Türk ekono-

---

49) Hikmet Özdemir, a.g.e., s. 334-336.
50) Dr. Sadettin Bilgiç, "Hatıralar", Boğaziçi Y., İstanbul, 1998, s. 144-147.
51) Yalçın Küçük, "Devrimci Doğan", Cumhuriyet, 4 Kasım 1983.

misinin iflas ettiğine inanmaktadır. Yeni projesini büyük bir heyecanla Fikret Otyam'a anlatmaktadır:

"Yeni bir dergi hazırlıyoruz, adı 'Devrim' olacak. Haftalık... Seçimlerden hemen sonra yayımlamayı kararlaştırdık. Yön, ekonomik sistem arayışı içindeydi. Bugün kapitalizmin iflası açıkça ortaya çıktı. Bir sanayi kurmuşuz. Bunun ithalat ihtiyacı 7 milyar lira. Bütün ihracatımız 4.5 milyar lira. Dilencilikle yaşıyoruz. Sonra da bağımsızlığımıza toz kondurmayız... 'Yön' arayıştı, şimdiyse yön belli olmuştur. Türkiye'nin sorunlarına somut cevaplar bulmak gerek. Ekonomik bağımsızlık nasıl sağlanacak? İhracat nasıl artacak? Tek kelimeyle Türkiye nasıl kalkınacak, çağdaş uygarlık düzeyine nasıl gelecek? Bu sorunları özellikle ele alacağız 'Devrim'de..."[52]

21 Ekim 1969 yılında –tıpkı Yön gibi– bir bildiriyle basın hayatına giren haftalık dergi Devrim, Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlarına yönelik projeler veya bir diğer anlatımla iktidar programıdır.[53] Ankara'daki dergi merkezi, iktidar hazırlıkları için bir "karargâh" olma işlevi görmüştür. Hasan Cemal'in "karargâh" izlenimleri ilginçtir: "Parlamentonun, Demirel iktidarının inandırıcılığı ve saygınlığıyla oynamak için olay ve konu yakalamak güç olmuyordu. Hemen her sayımızda birçok yolsuzluk haberi derginin birinci sayfalarını süslüyordu. 27 Mayıs'ın rövanşını almak isteyen AP'ye karşı, devlet bürokrasisinin bir bölümünden Devrim'e haber akıyordu. Özellikle Devlet Planlama Teşkilatı'nda çalışan uzmanlar arasında katkıda bulunanlar vardı. Bunlardan biri Emin Çölaşan'dı. Ali Nejat Ölçen'di. DPT İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Hikmet Çetin de Doğan Avcıoğlu'nu tanır, arada bir dergiye uğrardı."[54]

---

52) Fikret Otyam, "Doğan Avcıoğlu ile Bir Konuşma", Cumhuriyet,1 Temmuz 1969. (İkinci basım için bkz: Cumhuriyet, 5 Kasım 1983.)

53) Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu, 1926-1983", Bilim ve Sanat, 36, Aralık 1983.

54) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999.s. 210.

Devrim'in, Türkiye'de çok partili parlamenter sistemin "ipini çekmek" gibi çok önemli bir işlevi vardır:

"Devrim'de çok partili sisteme karşı kampanya açmıştık. Çok partili rejimle Türkiye'nin düze çıkamayacağını, tek partili bir rejime giden yolun da bir yerde ancak askeri darbeyle açılacağını, Üçüncü Dünya ülkelerinden verdiğimiz örneklerle anlatmaya koyulmuştuk. Avcıoğlu bu görevi, Uluç'la (Gürkan) bana vermişti. Siyaset bilimcilerinin –tercihen Batılı olanların– kitaplarını tarayacak, Türkiye gibi azgelişmiş ya da o zamanki moda deyişle 'geri bıraktırılmış' ülkelerde Batı tipi çok partili rejimlerin yürüyemeyeceğini yazıp kendimizce beyinleri yıkayacaktık."[55]

Yalçın Küçük, Doğan Avcıoğlu'nun Yön ve Devrim evrelerini askeri terimlerle açıklamaktadır:

"(...) Yön Hareketini bir savaşın topçu atışı dönemine benzetiyorum; hâlâ bir savaşın, istenirse mücadele de denebilir, üç temel aşaması olduğunu düşünüyorum. Bunlardan ilki ve belki de mücadeleyi sürdürmede sonuç başlangıca büyük ölçüde bağlıdır, en önemli aşama topçu atışlarıdır; sütre gerisinden ve görmeyerek yapılıyor. Topçu, düşmandan çok uzak, güvenilir bir yerdedir; önemli olan bireysel hedefler değil, kesinlikle, bir alanı dövmek oluyor. (...) Topçunun dövdüğü alana tanklar giriyor. Tank savaşında görülen hedefler arasında bir ateş söz konusudur; bir alana yerleşmede tanklar çok büyük görev üstleniyorlar. Doğan'ın Yön'ü kapattıktan bir süre sonra, bir ara Türk aydınının bakış açısını belirlemede etkin olan 'Türkiye'nin Düzeni'ni yayımladıktan sonra Devrim gazetesini çıkarmasını, tank savaşı aşaması olarak değerlendirmek istiyorum."[56]

Devrim'in, Türk Ortanın Solu hareketinin lideri Bülent Ecevit'e ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı da önemli bir işlevi bulunmaktadır:

---

55) Hasan Cemal, a.g.e., s. 208.
56) Yalçın Küçük, "Türkiye Üzerine Tezler II", Tekin Y., İstanbul, 1985, s. 286.

"CHP'nin içini karıştırmak için Devrim'de özel gayret sarf edilirdi. Parti Meclisinden Doğan Bey'e istihbarat akışı hiç durmazdı. Tabii en çok da Bülent Bey yıpratılmak istenirdi. Çünkü Ecevit'in başını çektiği Ortanın Solu hareketinin güçlenmesi, Avcıoğlu tarafından Türkiye'de parlamentoculuğun, demokratik rejimin güçlenmesine yol açacak bir gelişme olarak görülürdü. (...) Doğan Bey bu yüzden Ecevit'e acımasızca vurur, buna karşılık CHP'de bir askeri yönetime kredi açabileceğini düşündüğü Nihad Erim, Orhan Kabibay gibi politikacılarla bütün Ecevit muhaliflerine destek verirdi. Ecevit ve CHP'ye dönük tutum yüzünden İlhan Selçuk'la anlaşmazlığa düşmüştü. İlhan abi, Ecevit'in CHP'deki öbür kanada göre daha ilerici olduğunu söyler, derginin tutuculardan yana bir tavır içinde görünmesini onaylamazdı. Belki daha ince bir çizgi izlenmesini isterdi. Bu konu da Doğan Bey'le İlhan abi arasında iplerin kopmasına giden yolda kilometre taşlarından biriydi. Nitekim İlhan Selçuk 1970 yazında Devrim'deki yazılarına son verdi."[57]

Avcıoğlu'nu sol yelpazede "Marksist" değil "sol radikal" diye niteleyen Mihri Belli; "Yön döneminde 'sol' cunta yoktu. Çok sonra çıkan 'Devrim'dir 'sol' cuntanın organı. Dostluğumuz sürdüğü halde Avcıoğlu hiçbir zaman 'Devrim'e yazmamı bana önermedi, (...)" diye yazarken gerçekte, Yön'ün Devrim'den en önemli farkına işaret etmektedir.[58] Mihri Belli'nin, kendisiyle yapılan bir söyleşide aktardıkları –yıllar sonra– Avcıoğlu'nun bu tutumuna karşı kırgınlık izleri taşımaktadır: "Devrim'in sayfaları bize kapalıydı. 'Sol' cunta kurulmaktaydı ve Devrim bu cuntanın organı işlevini yerine getiriyordu. Bu cuntanın bize ne denli düşman olduğunu çeşitli kaynaklardan öğreniyorduk. Bunu anlamak için uzun boylu istihbarata da gerek yoktu. Bazen tavır-

57) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 210.
58) Mihri Belli, "İnsanlar Tanıdım II", Doğan K., 2. baskı, İstanbul, 1999, s. 97.

lar, bakışlar sözlerden daha anlamlıdır. Devrim döneminde Avcıoğlu bizden uzak durmakla kalmadı, saflarımızdan ayrılıp bize karşı tutuma geçenleri kanadı altında korudu, böylelerine önemli olanaklar sağladı. 'Sol' cuntanın bizim etkinliğimizi baltalama operasyonunun bir uygulamasıydı bu." Nitekim, Mihri Belli, 1981 yazında bir sabah 7'de, İstanbul-Çamlıca'daki Âşıklar Yolu'nda koşarken, rastlantıyla karşılaştığı Doğan Avcıoğlu'na nasıl sitem ettiğini, "Bak, biz birlikte yürürken işbirlikçiler geriliyordu. Sonra sen bize sırt çevirdin, onlar ilerlemeye, biz gerilemeye başladık, hâlâ geriliyoruz," dediğini aynı söyleşide anlatmaktadır.[59]

Devrim Başyazarı, Mihri Belli, Erdoğan Berktay... gibi o yıllarda "eski tüfek" olarak tanınan komünistleri –bilinçli şekilde– Devrim'in "iktidar yürüyüşü" dışında bırakmıştır. Benzer durum işçi sendikaları için söz konusudur. Hasan Cemal'e göre; "Türkiye İşçi Partisi'ne, ona yakın Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonuna (DİSK) Devrim dergisinde yüz vermedi. Türk-İş'i DİSK'e tercih ettiğini belli ederdi. Birinci neden, Türk-İş'in milliyetçiliği idi. İkinci neden, liderleri Seyfi Demirsoy ile Halil Tunç'u tanıyor olmasıydı. Üçüncü neden, bir darbe sonrasında Türk-İş'le işbirliği yapmasının daha kolay olacağını düşünüyordu."[60]

Bu pragmatizm, Devrim dergisi ve başyazarının, "yeni iktidar" arayışındaki asker ve sivil güç odaklarının çekim merkezine yerleşmesine yaramıştır, denebilir. Nitekim, Başbakan Süleyman Demirel'i deviren 12 Mart 1971 Ordu Muhtırasını bizzat kaleme alan Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, dönemin gelişmelerinde Avcıoğlu'nun etkisi ve yeriyle ilgili önemli bilgiler vermektedir:

"Örgüttekiler; 27 Mayıs'ta olduğu gibi plansız bir harekete

59) Toplumsal Kurtuluş, Mayıs 1988.
60) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., baskı, İstanbul, 1999, s. 137.

girişmemek ve/veya bir-iki komutanın liderliğinde yapılacak bir müdahale durumunda komutanlara yardımcı olabilmek için (...) planları hazırlıyorlardı. Ocak 1971 sonlarında hazırladıkları dosyayı bana verdiler. Dosyanın içeriği genellikle Doğan Avcıoğlu'nun görüşlerini yansıtıyordu. Bir devrim öngörülüyor, devletin yeni düzenini gösterir bir anayasa taslağı, devlet düzeni şeması, alternatifli isimler içerir bir Bakanlar Kurulu listesi, Bakanlar Kuruluna verilecek direktif, Basın-Yayın ve TRT ile ilgili bölümleri kapsıyordu."[61]

1971 ordu müdahalesini konu edinen bir televizyon belgeselinde, dönemin tanıkları tarafından yapılan açıklamalarda Doğan Avcıoğlu ve Devrim dergisinin olayların gelişimindeki etkisi hakkında da kesin bilgiler verilmiştir:

Fakih Özfakih (CHP Konya Milletvekili):

"Cuntacılara göre 27 Mayıs başarıya ulaşamamıştı; çünkü fikri hazırlığı yoktu. O yüzden, bu kez darbeden sonra yerine ne konacağının önceden düşünülmesi gerekiyordu. İşte devrimin bu teorik hazırlığı o günlerde Doğan Avcıoğlu'nun Devrim gazetesinde yapılıyordu. İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Hasan Cemal, Uluç Gürkan gibi şöhretlerin çıkardığı gazete, ihtilalciler için bir ilgi odağıydı."[62]

Uluç Gürkan (Devrim Yazı İşleri Müdürü):

"Doğan Avcıoğlu'nun temsil ettiği siyasi çizgi bakımından elbette derginin yayın merkezi böyle bir ilginin odağıydı. Telefonuyla, ziyaretçisiyle, öylesine bir ilgi odağıydı ki o hareketi güçlü gördüğü için rahmetli Nihad Erim, 12 Mart müdahalecilerince başbakan atanmadan önce, 'Bu işi yaparsa Doğan Avcıoğlu yapar,' anlayışıyla onun bürosunun sık ziyaretçileri arasındaydı."[63]

---

61) Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler", Milliyet Y., 2. baskı, İstanbul, 1985, s. 218 vd.

62) Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, "12 Mart", İmge K., 2. baskı, Ankara, 1994, s. 174-175.

63) Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, a.g.e., s. 175.

Mümtaz Soysal (A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı):

"O hareketleri düzenleyenlerin, Doğan'la yakınlık kurmak istemeleri çok doğal. Yani onlar bir şeyi güç kullanarak, darbe yaparak değiştirmek istiyorlar, ama bütün bu yaptıklarının düşünsel içeriği olması gerekiyor. O içeriği de Devrim gazetesi dolayısıyla o harekette görüyorlar."[64]

Celil Gürkan (Tümgeneral, Kara Kuvvetleri Plan ve Prensipler Başkanı):

"Silahlı Kuvvetlerimizde, onun, 'Türkiye'nin Düzeni' adlı kitabı o denli geniş ve yaygın bir ilgi çekmiş, elden ele dolaşan referans kitabı haline gelmişti ki hiç unutmam bir konuşmamız sırasında Orgeneral Gürler bana, 'Celil, Türkiye'nin Düzeni kitabını okumayan subayı ben eksik görürüm,' demişti."[65]

Süleyman Demirel (Başbakan):

"31 Mart vak'asında Volkan gazetesinin yaptığı kışkırtmayı 1960 öncesinde Akis dergisi yaptı. 1971 öncesinde de Devrim gazetesi aynı görevi ifa etti. Devrim gazetesi orduda çok okunuyordu. 1969'da Fethiye'den Bodrum'a gitmek üzere jandarma botuna bindim. Güvertede otururken deniz tuttu. Uzanayım diye Komutanın odasına çıktım. Baktım Ant ve Devrim gazetesi var. Bunların fikri halkla devrim olmaz, askeri etkilemek, onu kazanmak gerekir."[66]

Hasan Cemal (Devrim Yazı İşleri Müdürü):

"O günler, Devrim dergisi bürosuna gidiş gelişlerin sıklaştığı, Doğan Bey'in, benim ayı ini dediğim kesif sigara dumanlı odasında ikili, üçlü toplantıların çoğaldığı günlerdi. İlhan Selçuk'un, Madanoğlu Paşa'nın, 27 Mayıs albayı, eski Cumhurbaş-

64) Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, a.g.e., s. 175.

65) Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, a.g.e., s. 175 ve Celil Gürkan, "12 Mart'a Beş Kala", Tekin Y., 2. basım, İstanbul, 1986, s. 130.

66) Nazlı Ilıcak'ın Demirel'le Konuşmasından, Tercüman, 21 Mart 1986, s. 5'ten aktaran: Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 26.

kanlığı Muhafız Alayı Komutanı Osman Köksal'ın Devrim bürosunda çok görüldükleri dönem. Uluç'la bana o zamanlar biraz esrarengiz biraz heyecanlı gelen bu ziyaretler bir şeylerin yaklaştığını gösterirdi. (...)

"O sıralar herkese tembih edilirdi, kimin subay tanıdığı varsa Ankara'ya çağırması için. Çünkü hedef, darbe sırasında mümkün olduğu kadar çok 'kendi taraftarı' subayın işin içine katılmasıydı. Bunun için de Ankara'da bulunmaları iyi olacaktı."[67]

Dönemin yakın tanıklarının da belirttikleri üzere, Doğan Avcıoğlu, 12 Mart 1971 askeri müdahalesine giden olayların önünde yer almış; Türk demokrasisindeki bu dramatik "iktidar oyunu" sahnelenirken, Devrim dergisiyle belki en etkili rolü oynamıştır.

Aydınlar ve Hapishaneleri

Türkiye'de aydınların serüveni biraz da aydınlar ile hapishaneler arasındaki ilişkiler tarihi olarak anlaşılmalıdır. Siyaset ve düşünce alanında Fransa Başbakanı Pierre Mendes France ve Prof. Maurice Duverger'e hayran bir cumhuriyetçi için,[68] tarihte, her zaman ve her koşulda "uygun" De Gaulle'ler bulunmaz. Fakat, iktidar oyununda yitirenlerin dolduruldukları hapishaneler her ülkede ve elbette Türkiye'de de mevcuttur. Yalçın Küçük'e göre, Doğan Avcıoğlu, Devrim dergisinde iktidar müttefikleri ve iktidar programını oluşturmaya çalışmıştır. Bunun dışındaki tartışma ve gelişmelere gözlerini kapamıştır. 1970 yazından itibaren sınama zamanının geldiğine karar vermiş; 1971 Mart başında yenilmiş, 12 Mart Muhtırası sonrasında yol arkadaşı olarak düşündüklerinin bir bölümünün döneminde tutuklanmıştır.[69]

---

67) Hasan Cemal, a.g.e., s. 57.
68) Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu ile Görüşme", Büyükada, 4-5 Haziran 1983.
69) Yalçın Küçük, "Devrimci Doğan", Cumhuriyet, 4 Kasım 1983.

Doğan Avcıoğlu ve arkadaşlarının İstanbul ve Ankara'daki askeri hapishanelerde ikametleri ve yargılanmaları yadırganmamıştır. Yargılamanın beraatle sonuçlandırılması ise en başta dönemin askeri liderleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) yetkililerince sürpriz olmamıştır. MİT'in "üniversiteli" kod adıyla Mahir Kaynak'a adım adım izlettirdiği Korgeneral Cemal Madanoğlu ve arkadaşlarının tutuklanma, yargılanma ve serbest bırakılmaları, tümüyle ordu içindeki "iktidar oyunu" ile parelel olarak sürmüştür.[70] 1996'da, 12 Mart 1971 Askeri Muhtırasına kadar Devrim Grubu içinde "ajanlık" görevini büyük başarıyla gerçekleştiren "üniversiteli" kod adlı Mahir Kaynak, "9 Martçılar" ile "12 Martçılar" arasında süren ve bütün tarafların ders alması gereken acımasız "iktidar oyunu"nu, istihbaratçı gözüyle tarihçiler için yeniden yorumlamıştır:

"9 Mart'ta sol askeri cuntanın idareye el koyması son anda emir komuta zinciri içinde bir muhtıra verilmesi kararı yüzünden gerçekleşemedi. 12 Mart'ta verilen muhtıra darbeciler arasında belli bir sevinçle karşılandı. Bakış şöyle özetlenebilir: Komutanlar yeterli olmasa bile siyasi iktidarı devirmekle önemli bir adım atmıştır. Amacımız bunu tam bir darbeye dönüştürmek olmalıdır. Bundan sonra askerler halkı arkalarından götürecek bir fikir akımına ihtiyaç duyacaklardır. Bu birikim sadece bizde vardır ve bizimle işbirliğine, bizi vitrine çıkarmaya mecbur kalacaklardır.

"Oysa bu sıralarda MİT'in, daha doğru bir ifadeyle MİT Müsteşarı Fuat Doğu'nun içinde bulunduğu kanat, kendi stratejilerini uyguluyordu. Bu kanadın başında Cumhurbaşkanı Sunay bulunuyordu. Başbakan Demirel tamamen devreden çıkmış, en azından muhtıra içindeki rolünü kaybetmişti.

---

70) 1971 Martına doğru ordudaki "iktidar oyunu" için bkz: Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler", Milliylet Y., 2. baskı, İstanbul, 1985 ve Celil Gürkan, "12 Mart'a Beş Kala", Tekin Y., 2. basım, İstanbul, 1986.

"Fuat Doğu'nun amacı apaçıktı. Gürler, Batur ve Madanoğlu kanadı Türkiye için ciddi bir tehdit oluşturuyordu. Bu tehdit ordu içindeki sağduyulu kimselerin ortaya koyduğu tavırla bertaraf edilecekti. O andaki ortak yönetim, yani darbeci kanatla darbe karşıtlarının kurduğu koalisyon yaz aylarında bozulacak ve 11'ler olarak ifade edilen, darbecilere yakın bakanlar tasfiye edilecekti. İlk adım darbecilerin sivil desteklerinin bertaraf edilmesi olmalıydı. Bundan sonra askerlerin tasfiyesi daha kolay olurdu."[71]

1998 başında, Ankara'da, Gazeteci Sedat Ergin'in evinde büyükelçi olarak Paris'e tayin edilen MİT Müsteşarı Sönmez Köksal için verilen veda yemeğinde, MİT Müsteşar Yardımcısı Miktat Alpay, 1969'da teşkilatın genç bir memuru iken, "Balon Dosyası" kod adlı Devrim Grubu ve Madanoğlu Dosyası ile "case officer" olarak kendisinin ilgilendiğini söyledikten sonra tutuklamalar konusunda özetle şöyle konuşmuştur: "Bu bir hesaplaşmaydı. Gürler cuntasıyla diğerleri arasında. Aslında Faruk Gürler cuntası bitmişti. Hiçbir etkisi kalmamıştı. Ordu içinde tasfiye edilmişlerdi. Ancak, Faik Türün, Memduh Ünlütürk gibi paşalar Ziverbey Köşkünde son bir hesaplaşmaya gittiler. Gereksizdi. Birçok kişi, Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, bu köşkte çok sıkıntı çektiler. Kimilerinin işgüzarlığı da rol oynadı bu konuda. Devlet bu konuda özeleştiri yapmalıdır diye düşünüyorum bugün..."[72]

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığınca hazırlanan (Evrak No: 1973/11, Esas No: 1973/2, Karar No: 1973/2, Tarih: 9 Ocak 1973) ve "Madanoğlu Cuntası" adını

---

71) "Mahir Kaynak'ın Ajanlık Anıları", Yeni Yüzyıl, 23 Mart 1996, s. 4.

72) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 35, 237. MİT'in "Balon Harekâtı" adlı dosyasının Milli Güvenlik Kurulu'ndaki yankıları için bkz: Cüneyt Arcayürek Açıklıyor 5, "Demirel Dönemi, 12 Mart Darbesi, 1965-1971", Bilgi Y., Ankara, 1985, s. 349-351.

taşıyan iddianameye göre[73] gizli örgüt kurmak ve yönetmek iddiasıyla haklarında dava açılan, Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal ile Korgeneral Cemal Madanoğlu ve asker kökenli öteki sanıklar yargılama sonunda beraat ettirilmişlerdir.[74]

Askeri Mahkeme tarafından "İhtilal için gizli örgüt" kurdukları gerekçesiyle tutuklanan ve yargılanan Korgeneral Cemal Madanoğlu, Devrim yazarları, Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, İlhami Soysal ve arkadaşlarının beraat ettirilmeleri konusunda; Devrim Yazı İşleri Müdürü Hasan Cemal, bazı ilginç ilişkilere vurgu yaptıktan sonra -kendi adına- bir "özeleştiri" yapmaktadır:

"(...) 12 Mart (1971) öncesinde demokratik rejimin hiç kuşkusuz yetersizlikleri vardı ama yine de temsil niteliğine sahipti. Demokratik meşruiyeti vardı. Sizler bu rejimi yıkmaya çalışmıyor muydunuz? Devrim dergisi bunun için çıkmamış mıydı?"

"Evet."

"O zaman beraat etmiş olmanız nereden kaynaklandı? Askerlerle iş tutmuş olmanızdan değil mi? Örgütlenmeniz derine, yani ordunun tepelerine doğru gidiyordu. Çok fazla kurcalanırsa, işin içine Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur da karıştırılabilecekti. Onun için bir yerde kesmek zorunda kaldılar."

"Öyle sanıyorum."

"Bu nedenle beraat ettiniz. Yoksa darbe yapmak istemediğinizden, bunun için örgütlenmediğinizden değil. O yüzden devrimci gençlere kıyasla çok daha az acı çektiniz. Bir süre sonra hepiniz kendi hayatınıza döndünüz. Doğan Avcıoğlu, Çamlıca Tepesi'ndeki teras katında kitaplarını yazmaya devam

73) "Madanoğlu Cuntası" (İddianame), Boğaziçi Y., İstanbul, 1973.
74) Hikmet Özdemir, "Yön Hareketi", Bilgi Y., Ankara, 1986, s. 287, dn. 37.

etti. İlhan Selçuk Cumhuriyet'teki köşesine döndü. Altan Öymen, İlhami Soysal, Ali Sirmen, Uğur Mumcu, Uluç Gürkan, sen (Hasan Cemal), hepiniz yazıya çiziye devam ettiniz. Olan bir ara size güvenen ya da bir şeyler yapabileceğinizi sanan devrimci gençlere oldu. Daha ilginci, aradan birkaç yıl bile geçmeden, 'kuyrukluyıldız' diye umut olmaktan çıkarmak için yerden yere vurduğunuz Bülent Ecevit'i desteklemeye başladınız. 'Cici demokrasi' diye yıkmaya çalıştığınız demokratik rejimin 12 Mart askeri yönetimi tarafından biraz daha budanmış şekline sahip çıktınız. O sırada devrimci gençler demirparmaklık arkasından sizi izliyorlardı."

"Belki de bu gençler içeriden bizleri, kaybolan yıllarına ve en güzel zamanlarında yitip giden ütopyalarına ağlayarak izliyorlardı. Biliyorum bütün bunları... Bir yürek sızısı bende de ömür boyu eksik olmayacak. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idam edildikleri gece içimin nasıl acıdığını unutmayacağım. O tarifsiz hüznü biliyorum. Vicdan azabıyla karışık o duyguları... Bunlardan kurtulamam."[75]

1971 sıkıyönetiminde Doğan Avcıoğlu'nun İstanbul'da tutuklanmasından hemen önceki günleri ve Ankara'da Mamak Muhabere Okulundaki yaşamı –askeri yönetim dönemlerinde– Türk aydınının ortak öyküsüdür:

12 Mart 1971 askeri müdahalesinden bir süre sonra, emekli Korgeneral Cemal Madanoğlu, Tümgeneral Celil Gürkan gibi asker kişilerle birlikte içinde yer aldıkları iktidar oyunundan yenilgiyle çıkan İlhan Selçuk, İlhami Soysal ve diğer bazı aydınlar, İstanbul ve Ankara'da askeri makamlarca gözaltına alınmaya başlamışlardır. Bu kişilere ağır işkenceler yapıldığı duyulmaktadır. Doğan Avcıoğlu henüz teslim olmamıştır. Sıkıyönetim makamlarının gözaltındakilere kötü muamelesi nedeniyle

75) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 245, 246.

endişelidir. Bir insan olarak işkenceden korkmaktadır. İstanbul-Bahariye'de yalnız başınadır. Birkaç yakınının ısrarıyla bir küçük önlem alınır. Geceleyin askeri yetkililer tarafından götürülürse apartman yöneticisi durumu derhal Büyükelçi Mahmut Dikerdem'e bildirecektir. Her sabah 9.30'dan gece 23.00'e kadar ise, Paris yıllarından dostu Şadan Çaylıgil'in Moda'daki evinde kalmasına karar verilir. Şadan-Gülçin Çaylıgil'in evinde günlük okuma-yazma işlerini sürdürecektir. Her sabah elinde bir küçük valiz dolusu kitap ve notlarıyla Çaylıgil'lerin kapısını çalmakta ve hiç zaman geçirmeksizin salonun arkasında kendisine ayrılan küçük odada okuma-yazma işine koyulmaktadır. Eve gelen konuklarla görüşmemekte, esasen Doğan Avcıoğlu'nun evin küçük odasında çalıştığı kimseye söylenmemektedir. O kadar ki, bir keresinde Prof. Bahri Savcı ve eşi Çaylıgil'lere konuk olmuşlar, fakat Doğan Avcıoğlu onların yanına çıkmamış, çalışmalarına devam etmiştir.[76]

Doğan Avcıoğlu Ankara'da tutuklu iken yanında Ali Sirmen, Ahmet Ketenci, İlhami Soysal... bulunmaktadır.[77] Onun, İstanbul ve Ankara'daki tutukluluk günlerinin yakın tanıklarından Ali Sirmen şunları aktarmaktadır:

"1971 yazıydı. Ankara'da Mamak Muhabere Okulu Tutukevindeydik. Yaz geceleri sıcak oluyordu. Biz de parmaklıksız pencerèmizi açık bırakıyorduk. Gecenin geç saatlerinde nöbete yeni gelen Anadolu çocukları zaman zaman, aralarında konuşup şakalaşırlardı. İşte o zaman, Doğan Avcıoğlu, uykusunu daha da dağıtmamaya çalışarak, açık pencereden dışarı nöbetçilere, 'Nöbetçi... Nöbetçi... Nöbetteyken konuşulmaz,' diye seslenirdi.

"Avcıoğlu ile ikimiz, bir odada kalıyorduk. Doğan Avcıoğlu gece uyumak zorundaydı. Uykusunun bölünmesine, dağıtılması-

76) Hikmet Özdemir, "Gülçin Çaylıgil ile Görüşme", 16 Ağustos 1998.
77) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999,s. 39.

na hiç gelemezdi. Çünkü garip bir acelesi vardı. Zorunluk olmadığı halde sabah 6.30'da kalkacak, 14 saatlik günlük çalışmasının başına oturacaktı. Birlikte kaldığımız altı ay süresince, önce Mamak Muhabere Okulu Tutukevine, sonra da Davutpaşa Kışlasına bavul bavul kitap geliyor, o bunları deviriyor, sarı defterine notlarını alıyor, yeni yeni kitaplar istetiyordu.

"Doğan Avcıoğlu'nun acelesi vardı. Peşinden atlı kovalar gibi kafasını kaldırmadan çalışıyordu. Yolun zor ve uzun olduğunu da biliyordu. Yine o tutukluluk sırasında aramızdaki bir konuşma ve iddia sonucu, koşmaya başladı ve o gün edindiği bu alışkanlığı, ölümünden az önceye kadar, 10 yıldan fazla, yanına bir de yüzmeyi ekleyerek sürdürdü.

"Tutukluluğumuza neden olan davadan hepimiz beraat ettik. Bu sırada Avcıoğlu daha sonra basılıp piyasaya çıkacak Ulusal Kurtuluş Tarihimizin çalışmalarını ilerletiyordu.

"Onun gibi düzenli ve aralıksız, gözü çevreyi görmeden çalışan çok az kişiyle karşılaştım yaşamım boyunca."[78]

Doğan Avcıoğlu'nun Ankara-Mamak Muhabere Okulundaki Askeri Tutukevinde çok yoğun bir okuma-yazma uğraşı içinde olduğu, mektup yazdığı kişilerden sürekli olarak kitaplar istediği bilinmektedir.[79]

"Silahsız" Entelektüel

Eski –ideal– arkadaşlarıyla askeri mahkemelerdeki sıkıntılı tutukluluk ve yargılamanın ardından, yolların ayrıldığının farkın-

78) Ali Sirmen, "Bir Yurtsever", Cumhuriyet, 8 Kasım 1983.

79) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 271. Doğan Bey'in kitap istekleri ölümüne kadar sürmüştür. Atatürk dönemi Türkiyesi'nin yönetim düzeni ve dış ilişkileriyle ilgili, İstanbul'da bulunmayan kitapları ben de 1982 kışından 1983 sonbaharına kadar, Ankara'dan taşıdım. H.Ö.

dadır. Kişisel yaşamında yeni bir dönem başlamaktadır. Popülerdir; fakat, 1960'lardaki gibi etkin değildir. Yalnız, yapayalnızdır. Kuşkusuz büyük yol ayrımının pek çok nedeni vardır; ama en önemlisi, parlamento içinde ve dışında, "devrim"i seçim yoluyla gerçekleştireceğine inanılan bir liderin (Bülent Ecevit) ve siyasi hareketin (yeni CHP) hızla güçlenmeye başlamasıdır. 1970'ler Türkiye'si, sosyal demokrat düşüncenin beklenmedik yükselişine ve kısa süreli de olsa iktidarına sahne olmuştur. 1971 askeri müdahalesinin tartışmasız mağlubu Doğan Avcıoğlu, "Türkiye için sosyal demokrasi zaman kaybıdır," dese de; 1960'ların ilk yarısında etrafında toplanan arkadaşlarının –neredeyse tamamının– Bülent Ecevit liderliğindeki yeni Cumhuriyet Halk Partisi'ne açık destek verdiklerini görmektedir.

1971 deneyimi, sol çevrede "Baasçı rejimler"i gözden düşürmüştür. Hasan Cemal'in gözlemine göre bu açıdan "değişmeyen tek kişi", Doğan Avcıoğlu'dur. Ancak, o da çok partili rejime karşı olan düşüncelerini, yazmak yerine, köşesine çekilmiş ve tarihle uğraşmayı tercih etmiştir.[80]

Tek Kişilik Araştırma Merkezi

1970'li yıllar boyunca, Doğan Avcıoğlu'nun 1960'lardaki gibi bir dergisinin olmayışı, her dönemde dinamik okur kitlesi olan üniversite öğrencilerine ve genç aydınlara ulaşmasını önlemiştir. Belki yeniden "zamanı yakalamak", uygun olduğunda, fırsat çıktığında "bir daha denemek" için, Avcıoğlu, 1980 askeri yönetimine kadar tek başına kalmayı bir yaşam biçimi olarak benimsemiş, kendisini günlük siyaset ve dış politika analizleri yerine kapsamlı tarih araştırmalarına yöneltmiştir.

80) Hasan Cemal, a.g.e., s. 65.

Doğan Avcıoğlu'nun bütün yapıtları biraraya toplandığında, kişi ister istemez bir "tek kişilik araştırma merkezi" karşısında bulunduğunu düşünmektedir.

"Türkiye'nin Düzeni": Doğan Avcıoğlu'nun ilk yapıtıdır ve Yön ile Devrim dergileri arasında bir yerde durmaktadır. Yön, 1967'de kapanmış, Devrim 1969'da yayımlanmış; Türkiye'nin Düzeni, 1968'de basılmıştır. Bu kitap büyük yankılar uyandırmış; gerek yöntemi, gerekse savunduğu görüşler pek çok çevrede tartışılmıştır.[81] (*) Avcıoğlu'nun bu yapıtı hakkında çarpıcı yorumların biri de Kemal Tahir'e aittir. Ünlü romancı, bu yapıtın Şevket Süreyya Aydemir'inkiler gibi "zinde kuvvetleri enayi belleyerek" yazıldığı ve "devrim üzerine belgesel romanların başa güreşenlerinden" olduğu görüşündedir.[82]

"Milli Kurtuluş Tarihi": Alışılmış bir tarih kitabı olmayan bu yapıtta Doğan Avcıoğlu Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu soruna yanıt aramaktadır. Temel soru, "Türkiye'nin kurtuluş tarihi, acaba bir milli kurtulamayış tarihi midir?" veya "Milli kurtuluşçuluğun büyük lideri Atatürk, nehri ters akıtmayı mı dene-

---

81) "Türkiye'nin Düzeni" ile ilgili o zamanki tartışmalar için bkz: Şahin Alpay, "Türkiye'nin Düzeni Üzerine", Aydınlık, 12 (Ekim 1969), s. 448-477; Ertan Cengiz, "Teorisiz Bir Devrimci", Emek, 8 (11 Ağustos 1969), s. 8-11; Nurettin Şazi Kösemihal, "Türkiye'nin Düzeni Üzerine", İÜEF Sosyoloji Dergisi, 21-22 (1969)'den ayrı bası, 25 s. ve Orhan Türkdoğan, "Sosyo-Ekonomik Sistem Tartışmaları", Erzurum, Atatürk Üniv. İşletme Fak. Araştırma Enstitüsü Y., 1970, 46 s.

*) Bilgi Yayınevi Yöneticisi Mahmut Gölgeli, "Türkiye'nin Düzeni" kitabının yasaklanmasına ilişkin anısını şöyle aktarıyor:
"12 Mart 1971 darbesinden sonra, Ankara dahil on bir ilde sıkıyönetim ilan edilmişti. **Türkiye'nin Düzeni**'nin 5. basımını iki cilt olarak yayımladığımız o günlerde, birçok aydın gibi Doğan Avcıoğlu da tutuklanmış ve **Türkiye'nin Düzeni** kitabına sıkıyönetim olan illerde satış ve dağıtım yasağı getirilmişti. Yasaklama kararı üzerine; iki-üç ay gibi bir süre içinde kitapçıların siparişlerini de gönderemedik. Baktık, olacak gibi değil; **Türkiye'nin Düzeni**'ni bir kamyonla, o sıra sıkıyönetim olmayan Bolu'ya taşıdık ve buradan dağıtımcı ve kitapçılara gönderdik."

82) Kemal Tahir, Notlar/Sanat Edebiyat 1, (Haz. Cengiz Yazoğlu) Bağlam Y., İstanbul, 1989, s. 306.

miştir?" şeklindedir. "Türk Kurtuluş Savaşı" üzerine en kapsamlı popüler eserlerin başında gelmektedir.

"Türklerin Tarihi": Türklerin Orta Asya'dan "ulus" olarak gelmediklerini, Anadolu'da yerli topluluklarla karışarak "ulus" olduklarını; ancak, "ulus" olarak varlıklarının Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla açıklık ve kesinlik kazandığını söyleyen Doğan Avcıoğlu'nun, bu yapıtında esas amacı Türk tarihi üzerinde kuramlar geliştirebilmek için derinliğine bir inceleme yapmaktır. Mevcut tarih bilgisi ışığında bunu başarmıştır.

"Devrim ve Demokrasi": Doğan Avcıoğlu'nun 12 Eylül 1980 öncesi siyasi koşullar üzerine görüşlerini ve 1969-1977 yılları arasındaki makalelerini toplamaktadır. Bunlar arasında 1971'de "Devrim Üzerine" adıyla basılan ve 12 Mart 1971'deki askeri müdahalenin ardından başbakanlığa atanan Prof. Nihad Erim'in isteğiyle –Reform Hükümeti için– hazırlanmış bulunan program da yer almaktadır.[83]

"Mareşallerin Dünyası"[84]

Doğan Avcıoğlu'nun yakın dostu, Yön ve Devrim dergilerinin mali destekçisi, Cumhuriyet Halk Partisi (1946-50 dönemi) Trabzon Milletvekili ve 1961 Kurucu Meclisinde Trabzon İli Temsilcisi Cemal Reşit Eyüboğlu, yakından tanıdığı Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal'ı şöyle kıyaslamaktadır:

"Doğan atak, Mümtaz temkinlidir. Doğan'ın katiyen müsamahası yoktur."[85]

---

83) Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu ile Görüşme", Büyükada, 4-5 Haziran 1983.

84) İlhami Soysal, 5 Aralık 1984 tarihli mektubunda; 1961 Kurucu Meclisinden itibaren Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu, Altan Öymen, Coşkun Kırca ve kendisinin, kendi aralarında birbirlerine "Mareşal" diye seslendiklerini, hatta Doğan Avcıoğlu'nun kendisine verdiği tüm kitaplarını "İlhami Mareşal'e" diye imzaladığını yazmaktadır. Bkz: Ek-9.

85) Hikmet Özdemir, "Cemal Reşit Eyüboğlu ile Görüşme", Ankara, 15 Mart 1984.

Hasan Cemal ise, neredeyse aynı yaşlarda olmalarına rağmen ilk tanışmadan itibaren bir türlü yakınlaşamadığı ve "Doğan Bey" diye hitap ettiği Doğan Avcıoğlu ile "İlhan abi" dediği İlhan Selçuk'u karşılaştırmaktadır:

"İlhan abinin yumuşak, karşısındakine anlayışla bakan duyarlı havasına karşılık, Avcıoğlu'nun daha köşeli, lafı hiç eğip bükmeden dan diye söyleyen üslubu ilginçti."

"İlhan Selçuk, Avcıoğlu'nu vefasız bulurdu. Arkasına bakmadan yürüyüp gitmesini eleştirirdi. Örneğin Madanoğlu Paşa'yı 12 Mart'tan sonra hiç aramamış olmasını affedemezdi.

"İlhan abinin Doğan Bey'e dönük bu eleştirilerinde gerçek payı vardır. Hiç de vefalı bir insan değildi. Ama tabii Doğan Bey, örneğin Madanoğlu Paşa'yı hiç aramamış olmasını vefasızlık saymazdı. Bu gibi şeyler Doğan Bey için 'zaman kaybı' idi. Sosyal bir insan değildi Doğan Bey. İçine kapanıktı. Okuyup yazmaktı bütün işi. 12 Mart'tan sonra yenilginin de verdiği ruh haliyle iyiden iyiye içine kapandı. Çok az insanla görüştü. Bütün zamanını kitap yazmaya verdi."[86]

Doğan Avcıoğlu, 1983'te ölümüne kadar, siyasi düşüncesinde bir değişiklik olmadığını her fırsatta vurgulamaya özen göstermiştir. Bununla birlikte Yön ve Devrim deneylerinden sonra Avcıoğlu "dergisiz", bir diğer anlatımla "silahsız" bir "entelektüel" olarak yaşamak zorunda kalışının farkındadır. Kuşkusuz buradaki "silahsız" sözü, "sol" iktidarın ordu gücüyle gerçekleşebileceği şeklindeki temel tezinden vazgeçtiği anlamında değildir. Fakat, 1971 yenilgisi, yüreğini kanatan kapkara bir yalnızlık içine yuvarlamıştır onu... Legal siyasetten öylesine uzaktır ki, Abdullah Baştürk DİSK Genel Başkanı olduktan sonra, 12 Eylül 1980'den hemen önce, Avcıoğlu'nun yakını Uğur Mumcu'yu yanına alarak, yeni bir parti kuruluşu için, İstanbul-

86) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 145-146, 266-267.

Çamlıca'daki evinde kendisini ziyaret ettiğinde, Avcıoğlu, Baştürk'ün önerisini başından reddetmiştir ve hiç "umut" ve hiç "yüz" vermemiştir.[87]

3 Ekim 1980 tarihli bir mektubunda 1960'ların başındaki yol arkadaşlarına sitem etmektedir:

"Bakıyorum. Mümtaz (Soysal) ve 'antiemperyalist' solcularımız yine Avrupa Konseyci oldular. Yüz elli yıl önceki Fuat Paşanın pabuççu muştası geldi aklıma. 'Yukarıdaki güç, padişah bizi ezer. Aşağıda halktan bir tepki gelmez. Pabuççu muştası gibi sefaretlere sığınmayıp da neyleyeceksin'..."[88]

25 Ekim 1981 Pazar günü İstanbul-Çamlıca'daki evinde ziyaretine gelen Hasan Cemal'e; "Türkiye'de çok partili 'oyun' tümüyle sona ermiştir, Demirel ve Ecevit bitmiştir, arkalarında kimseyi bulamazlar"; Orgeneral Evren ve arkadaşlarını kastederek, "Kendi içinden çatlamazsa bu yönetim sürer: gitse bile gelenler yeni otoriter rejimi sürdürürler; bu böyle gidecektir..." demektedir.[89]

"Yazılamamış" Proje

Doğan Avcıoğlu'nun, yayımlanmış son çalışması, Hasan Cemal'e yazdığı 3 Ekim 1980 tarihli mektupta sözü edilen "pabuççu muştası" ile ilgilidir. Türkiye Yazıları dergisi yönetmeni Ahmet Say'ın, "Şair Eşref ve Zamanı" konulu bir yazı istemesinden sonra hazırlanmış ve aynı dergide "Pabuççu Muştası" başlığıyla Ocak 1982'de yayımlanmıştır.[90] Fakat Avcıoğlu'nun, 4

87) Yalçın Küçük, "Türkiye Üzerine Tezler III", Tekin Y., İstanbul, 1986, s. 312, dipnot.
88) Hasan Cemal, "Tank Sesiyle Uyanmak", Bilgi Y., Ankara, 1986, s. 93.
89) Hasan Cemal, a.g.e., s. 399.
90) Doğan Avcıoğlu, "Pabuççu Muştası", Türkiye Yazıları, 58, Ocak 1982, s. 4-19 (Ayrıca bkz. Ek-8).

Kasım 1983 günü ölümüne kadar, birbiri ardına basılan ve ilgiyle karşılanan popüler tarih çalışmaları yanında, çok önem verdiği, bütün malzemesi toplanmış, okunmuş, fakat "yazılamamış" bir projesi daha bulunmaktadır. Avcıoğlu, 1930'larda, Atatürk'ün yönetiminde Türkiye'nin başardığı, fakat, bazı bakımlardan yarım kalan "Türk İnkılabı" adlı tarihi eseri, evrensel bir "gelişme modeli" olarak uluslararası literatüre kazandırmayı hedeflemiştir. Daha önemlisi bu projesiyle yaşamı boyunca en büyük devrimci güç olarak yakınlık duyduğu Türk ordusundaki Kemalist subaylar veya bir başka deyişle "silahlı entelektüeller" için bir "iktidar programı" hazırlamak istemiştir; fakat ömrü yetmemiştir. "Pabuççu Muştası" başlıklı incelemenin ana tezi ile, Avcıoğlu'nun ömrü yetişmediği için "yazılamamış" projesinin –bana anlattığı– çerçevesi aynıdır. Bir başka deyişle. "Pabuççu Muştası" başlıklı inceleme: "yazılamamış" projenin bir tür gerekçesi veya giriş bölümü olarak okunabilir.[91]

"Pabuççu Muştası" başlıklı incelemede değinilen ve "yazılamamış" projede çok ayrıntılı olarak işlenmesi düşünülen, onun kavramlaştırmasıyla, "devrimci demokrasi" adlı "devlet doktrini" özet olarak şöyledir:

"(Serbest Cumhuriyet Fırkası kastediliyor/H.Ö.) Atatürk, ekonomik bunalıma partileri çoğaltmanın çözüm olmadığını üç ay içinde anlar. Üstelik çok partili yaşam, yabancı sermaye ve kapitülasyonlar döneminin canlanması ve Menemen olaylarının da doğruladığı üzere, devrimlerin elden gitme tehlikesini apaçık gözler önüne serer. Çok partili yaşamdan 1930'da vazgeçilir. Bunalıma ve halkın hoşnutsuzluğuna karşı daha köklü çareler aranır. Atatürk, çare bulma amacıyla, 1931 yılı başında yüksek memurlar ve aydınlardan kalabalık bir kurulla iki ay süreli bir yurt gezisine çıkar. Başta Atatürk, kurul üyeleri her çe-

91) Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu ile Görüşme", Büyükada, 4-5 Haziran 1983.

şit halk ile konuşurlar. Dertler dinlenir, notlar alınır, önlemler tartışılır.

"Yurt gezisini tamamlayan Atatürk, yeni bir program üzerinde çalışmaya başlar. Mart 1931'de Meclis feshedilir, seçimler yenilenir. Sembolik bile kalsa, işçi ve köylü milletvekilleri, CHP listesinde ilk kez Meclise girer. Birkaç gün sonra parti kongresi toplanır. Devletçilik ve devrimcilik ilkeleri parti programına alınır. 1927 parti kongresinde, cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik ve laiklik ilkeleri programda yer almıştı. 1931'de devletçilik ve devrimcilik ile ilkeler altıya çıkar, parti kadrolarının yenilenmesi ve gençleştirilmesi kararlaştırılır. 1932'de açılmasına başlanan Halkevleri, devrimci siyasal kadrolar yetiştirmeyi amaçlar, Köy Enstitüleriyle sonuçlanacak olan eğitim hamleleriyle de devrimci köy liderleri meydana getirmeye çalışılır, iş yasası hazırlanır. Halkçılık ilkesini derinleştirme yolunda bir eğilim vardır.

"Devrimcilik ile birlikte düşünülen devletçilik ise, sanayide bir devlet müdahaleciliğinden ibaret kalmaz. Bu iki ilke, tüm ekonomiyi içine alan, toplum yaşamını ve hatta siyasal rejimi kapsayan devlet programı ve doktrini olarak gelişir.

"(...) 1931 yılına değin süren bir arayış döneminden sonra laik, milliyetçi ve halkçı cumhuriyetin çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşmak için geliştirdiği ve Anayasaya geçirerek süreklilik kazandırdığı devrimcilik, devletçilik ve sağcı, sermayeci siyasete izin vermeyen 'devrimci demokrasi' ilkeleri bir bütün meydana getirir ve bir devlet doktrini olmaya yönelir. (...)

"Atatürk döneminde Türkiye, 1931-1938 yılları arasında kendine özgü ekonomik ve siyasal modeli geliştirme yolunda bir çaba göstermiştir."[92]

---

92) Bkz. Ek-8. Doğan Avcıoğlu, "Pabuççu Muştası", Türkiye Yazıları, 58, Ocak 1982.

Birkaç Söz

Evlendiğinde eşine,[93] "Ya başbakan olurum ya da asılırım," diyen[94] "Son Jön Türk", hesaplamadığı bir durumla karşılaşmıştır. 12 Mart 1971 günü öğle vaktidir. Ordu muhtırası radyodan yeni okunmuştur. Devrim Başyazarı, yazı işleri müdürüne, "Hasan, bu iş bitti galiba!" diye mırıldandıktan sonra, "nerede hata yaptık, bilemiyorum; düşünüyorum, bulamıyorum," diye kafasındaki soruyu seslendirmek gereğini duymuştur.[95] Ne var ki, 1960'lar, Türk siyasal yaşamında ilginç gelişmelerle doludur. 1965'te, Prof. Turhan Feyzioğlu, Sosyalist Kültür Derneği üyelerinin ve önde gelen Yön yazarlarının CHP listelerinden milletvekili olarak Meclise girmeleri için uğraşmaktadır. Prof. Turhan Feyzioğlu'nun ve Emin Paksüt'ün evlerinde yapılan toplantılarda sosyalizmin sorunları tartışılmaktadır. Bülent Ecevit ve arkadaşlarının karşıoylarına rağmen Doğan Avcıoğlu, Prof. Nihad Erim ve arkadaşlarının olumlu oylarıyla CHP Yüksek Danışma Kurulu üyeliğine seçilmiştir. 1969'da, eski demokratlara siyasi haklarının iade edilmesi ile ilgili tartışmalar sırasında istifa edinceye kadar bu görevde kalmıştır.[96]

Doğan Avcıoğlu'nun başyazarlık yaptığı Yön ve Devrim dergilerinin 1960 sonrası Türk siyasal yaşamı üzerindeki etkisi; varılmak istenilen hedeflerden çok, bu hedeflere nasıl ve hangi araçlarla varılacağı, daha açık bir anlatımla iktidar erkinin ele geçirilme projesinde saklıdır. Söz konusu olan, Doğan Avcıoğlu ve arkadaşlarının Siyasi Partiler Yasasına göre bir siyasi parti

93) Doğan Avcıoğlu iki kez evlenmiştir. İlk eşinden Ahmet ve Murat adlarında iki oğlu vardır.

94) Sadun Aren, "TİP Olayı, 1961-1971", Cem Y., İstanbul, 1993, s. 216, dn. 9.

95) Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım", Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, s. 121-122, 255.

96) Hikmet Özdemir, "Jakoben Bir Aydının Yaşamından Çizgiler", Toplumsal Kurtuluş, Kasım 1987.

kurup, Anayasa ve seçim yasası uyarınca öteki siyasi partiler gibi seçimlere girip parlamentoda yeterli çoğunluğa sahip olunca, parti programlarını uygulayarak bir tür sosyalizmi hedeflemeleri olsa idi; bu durum belki çok az tepki uyandıracak, hatta pek kimsenin diyeceği bulunmayabilecekti. Fakat, Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları, güçlü bir liderin, parlamento dışındaki zinde güçlere (orduya) dayanarak, belirli bir süre (bu sürenin ne kadar olacağı belli değil) görev yapacak bir reform (devrim) hükümetinin sorunları çözeceğini savunuyorlardı. Doğan Avcıoğlu'nun bu görüşleri, çok partili siyasal yaşama zaten pamuk ipliğiyle bağlı olan radikal çözüm önerilerine eğilimli bürokrat aydınlar ve subaylar arasında ciddi dalgalanmalara yol açmış ve Türkiye'de, 1970'ler başında yaşanan siyasal krizin derinleşmesinde etkili olmuştur. 1971 yılı başlarken, Doğan Avcıoğlu ve arkadaşlarının anayasa dışı iktidar arayışlarındaki ısrarı, 12 Mart 1971 günü, ülke güvenliğini ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki ayaklanma girişimini kontrol amacıyla, Komutanların, Süleyman Demirel liderliğindeki hükümeti zorla istifa ettirmeleri ve birkaç gün sonra da, "9 Martçılar" diye bilinen 3 Karacı, 1 Havacı, 1 Denizci toplam 4 general, amiral ile 8 albayın ve çok sayıda subayın emeklilik yoluyla ordudan uzaklaştırmalarıyla ancak sona erdirilebilmiştir. Doğan Avcıoğlu, 1960'larda Türk siyasi yaşamını altüst eden iktidarı ele geçirme özleminin, 9 Mart 1971'de kesin bir yenilgiyle sonuçlanmasını ölümüne yakın yaptığı değerlendirmelerde normal karşılamıştır. Yenilgiyi, ordunun 27 Mayıs 1960 çizgisinden uzaklaştırılmasına bağlamıştır. Onun bu görüşünü doğrulayan gelişmeler yoktur denilemez. O, bu dünyadan göçerken, 1971'in iç ve dış konjonktüründe –kendilerininki başta olmak üzere– anayasa ve parlamento dışı arayışların peşinen başarısızlığa mahkûm "intihar eylemleri" olduklarının farkındadır. 1983 yazında; "1961'de Yön'ü yayımlarken çok güçlüydünüz: neden dalga yükselirken değil de,

1969'da, Devrim'i çıkarırken, veya bir diğer söyleyişle hareketinizin inişe geçtiği bir dönemde 'iktidar' için düğmeye bastınız?" sorusunu, Türk Bonapartizminin en seçkin kuramcısı şöyle yanıtlamıştır:

"Olaylar kontrolümüzde değildi, geri dönüşü olmayan bir yoldu, intihar eylemi yaptık..."[97]

...ve Ölüm

12 Eylül 1980 askeri döneminde, İstanbul-Çamlıca'daki evine yakın koşu parkurunda her sabah düzenli olarak koşan ve sonra akşama kadar odasında çalışan Doğan Avcıoğlu'nun kanser tanısını öğrendiğinde ağzından çıkan sözler, yaşam felsefesine son derece uygundur: "Her cepheden her kurşuna karşı önlem aldım, kanserle arkamdan hançerlendim." Yalçın Küçük'ün benzetmesiyle, "bu anlamsız hastalığı son derece soğukkanlı ve çok kibar" karşılamıştır. Lise çağlarında Bursa'da oynadığı pokerin verdiği eğitimle, sanki poker masasındadır ve sanki bir parti kaybetmektedir; iki kez ameliyat masasına yatmıştır ve sanki iki kez "rest" demiştir. Yalçın Küçük şöyle devam etmektedir: "Büyük bir tutkuyla bağlı olduğu bu güzel ülkede ikinci 'rest'ine hazırlanıyordu. Doğan'ın çalışma gücünü ve insan yeteneğini bilenler için bu hazırlık, ünlü bir silahşörün meydanlara dönüşüne benziyordu; sadece heyecan veriyordu. (...)"[98]

Doğan Avcıoğlu'nun, 9 Mart 1971'de yenilgisiyle başlayan yalnızlığı ve "yol arkadaşları" için yüreğinde taşıdığı burukluk, ölümünden hemen önce eşine, "Yazılmasın nerede gömülece-

97) Hikmet Özdemir "Doğan Avcıoğlu ile Görüşme", Büyükada, 4-5 Haziran 1983.
98) Yalçın Küçük, "Devrimci Doğan", Cumhuriyet, 4 Kasım 1984.

ğim, tören falan istemem,"[99] diye sıkı sıkıya tembihte bulunmasında etkili olmuş mudur, bilinmez; ancak ölüm haberinin duyurulmamasına rağmen, Büyükada'da, 5 Kasım 1983 Cumartesi günü yapılan cenaze töreninde "yol arkadaşları", Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Altan Öymen, Uğur Mumcu, Hasan Cemal, Uluç Gürkan, Korgeneral Cemal Madanoğlu, Orgeneral Muhsin Batur... onu son yolculuğunda yalnız bırakmadılar.[100]

99) Hasan Cemal, "Demokrasi Korkusu", Bilgi Y., 4. basım, Ankara, 1986, s. 442.

100) Büyükada'da cenaze törenine ben de katılmıştım. Yakın dostu Prof. Yalçın Küçük ise Selimiye Kışlasında tutuklu olduğu için cenaze töreninde bulunamamıştı. En son ölümünden hemen önce 30 Ekim Pazar günü Prof. Uygur Kocabaşoğlu ile birlikte Ankara'dan gelerek ziyaret etmiştim. H.Ö.

DOĞAN AVCIOĞLU KAYNAKÇASI

A. Doğan Avcıoğlu'nun Yayımlanmış Raporları:
   1. Devlet Personelinde Ücret Rejimi, TODAİE Y.
   2. Ortak Pazar, CHP Araştırma Bürosu Y.
   3. Seçim Neticeleri, CHP Araştırma Bürosu Y.
   4. Türkiye İçin Bir İktisadi ve Sosyal Politikanın Esaslarını Tesbite Yarayacak Malzeme, CHP Araştırma Bürosu Y.
   5. Kalkınma Meselemiz, CHP Araştırma Bürosu Y.
   6. Ziraatımızın Bugünkü Meseleleri, CHP Araştırma Bürosu Y.
   7. Şehirlere Akın ve Mesken Davası, CHP Araştırma Bürosu Y.
   8. Devlet Personel Meselesi, CHP Araştırma Bürosu Y.

B. Doğan Avcıoğlu'nun Kitapları (14 cilt):
   1. Türkiye'nin Düzeni (Bilgi Y., 1. basım, 1968, 549 s.; Tekin Y., 1257 s.).
   2. 31 Mart'ta Yabancı Parmağı (Bilgi Y., 1. basım, 1969, 158 s.).
   3. Devrim Üzerine (Bilgi Y., 1971, 219 s.).
   4. Milli Kurtuluş Tarihi (Tekin Y., 1. basım, 1973, 4 cilt, 1754 s.).
   5. Devrim ve 'Demokrasi' Üzerine (Tekin Y., 1. basım, 1980, 492 s.).
   6. Türklerin Tarihi (Tekin Y., 1. basım 1978-1982, 5 cilt, 2282 s.).

C. Çeviriler (kitap):
   1. M.C. Dantel, (çev. Doğan Avcıoğlu) Amme İdaresi dergisi, 246 (Mayıs-Haziran 1957), s. 196-201.
   2. Roger Garaudy, (çev. Doğan Avcıoğlu-E.Tüfekçi) Sosyalizm ve İslamiyet (Yön Y., İstanbul, 1965).
   3. Jules Moch, (çev. Selahattin Hilav-Doğan Avcıoğlu) Sosyalizme Giriş (İstanbul Devrimci Yayınlar Kooparatifi, 1970, 96 s.).

D. Doğan Avcıoğlu İmzalı Yazılar (basım sırasına göre):

1. "Kemer Sıkalım", Yön, 1 (20 Aralık 1961).
2. "Huzur", Yön, 2 (27 Aralık 1961).
3. "Efendilerimiz", Yön, 3 (3 Ocak 1962).
4. "Yapıcı Milliyetçilik", Yön, 4 (10 Ocak 1962).
5. "Yeni Türkiye", Yön, 5 (17 Ocak 1962).
6. "İnönü'nün Konuşmaları", Yön, 6 (24 Ocak 1962).
7. "Niçin Sosyalizm?", Yön, 7 (31 Ocak 1962).
8. "Piyasa", Yön, 8 (7 Şubat 1962).
9. "İnönü'den Beklediğimiz", Yön, 9 (14 Şubat 1962).
10. "Rejim Buhranı", Yön, 10 (21 Şubat 1962).
11. "İnanç Buhranı", Yön, 11 (28 Şubat 1962).
12. "Nefis Müdafaası", Yön, 12 (7 Mart 1962).
13. "Huzur Yasası Hakkında Görüş", Yön, 12 (7 Mart 1962).
14. "Kalkınma Programı", Yön, 12 (7 Mart 1962).
15. "Kalkınma Stratejisi", Yön, 13 (14 Mart 1962).
16. "Kalkınma Programı", Yön, 13 (14 Mart 1962).
17. "Kalkınma Programı", Yön, 14 (21 Mart 1962).
18. "Kime Yardım?..", Yön, 14 (21 Mart 1962).
19. "C.S. Barlas'ın Sosyalizmi", Yön, 15 (28 Mart 1962).
20. "Sosyalist Cezayir!", Yön, 15 (28 Mart 1962).
21. "Kalkınma Programı", Yön, 15 (28 Mart 1962).
22. "Demokrasi Düşmanları", Yön, 16 (4 Nisan 1962).
23. "Sistemsiz İyi Niyet", Yön, 19 (18 Nisan 1962).
24. "Rejimin Güçlükleri", Yön, 19 (18 Nisan 1962).
25. "Hükümet Ne Yapıyor?", Yön, 20 (2 Mayıs 1962).
26. "Milyonların Affı", Yön, 22 (14 Mayıs 1962).
27. "Anlamak İstemediğimiz 27 Mayıs", Yön, 23 (23 Mayıs 1962).
28. "Neden Sosyalizmden Başka Çıkar Yol Yok?", Yön, 24 (30 Mayıs 1962).
29. "Ticarette Sömürücülüğe Son", Yön, 24 (30 Mayıs 1962).
30. "Kalkınma Programı: Devletçilik", Yön, 26 (13 Haziran 1962).
31. "Hükümet Programı", Yön, 29 (4 Temmuz 1962).
32. "İnönü ve Sosyal Adalet", Yön, 32 (25 Temmuz 1962).

33. "Olup Bitene Şaşmamak Lazım", Yön, 35 (15 Ağustos 1962).
34. "Sosyalizm Anlayışımız", Yön, 36 (22 Ağustos 1962).
35. "Plan Konusundaki Gerçek", Yön, 38 (5 Eylül 1962).
36. "Sosyalist Gerçekçilik", Yön, 39 (12 Eylül 1962).
37. "Faşizme Dikkat!..", Yön, 41 (26 Eylül 1962).
38. "Eski ve Yeni Türkiye", Yön, 42 (3 Ekim 1962).
39. "Tehlikeli Dönemeç", Yön, 43 (10 Ekim 1962).
40. "Cepheler Bölünüyor", Yön, 44 (17 Ekim 1962).
41. "Nereden Nereye Geldik?..", Yön, 45 (24 Ekim 1962).
42. "Füze Üsleri", Yön, 46 (31 Ekim 1962).
43. "Devletçilik Nasıl Dejenere Oldu?", Yön, 47 (7 Kasım 1962).
44. "Kaynağa Dönüş", Yön, 47 (7 Kasım 1962).
45. "Enflasyona Gidiyoruz!", Yön, 48 (14 Kasım 1962).
46. "141, 142 ve Gerçek", Yön, 49 (21 Kasım 1962).
47. "Türkiye İşçi Partisine Dair...", Yön, 50 (28 Kasım 1962).
48. "Ümitsizlik", Yön, 52 (12 Aralık 1962).
49. "Sendikaların Uyanma Saati", Yön, 54 (26 Aralık 1962).
50. "Ne Kadar Yol Aldık?", Yön, 55 (2 Ocak 1963).
51. "Devekuşu Politikası", Yön, 56 (9 Ocak 1963).
52. "Sınıf Mücadelesini Kim Körüklüyor?", Yön, 57 (16 Ocak 1963).
53. "Bir İntikal Devresi", Yön, 58 (23 Ocak 1963).
54. "Füzeler Kalkarken", Yön, 59 (30 Ocak 1963).
55. "Amerika ve Arap Sosyalizmi", Yön, 61 (13 Şubat 1963).
56. "Tahammülsüzlük", Yön, 62 (20 Şubat 1963).
57. "Hükümetin Bir Başarısı", Yön, 63 (28 Şubat 1963).
58. "Prof. Cahit Talas'a Cevabımız", Yön, 65 (13 Mart 1963).
59. "Sam Amca ve Dilencilik Politikası", Yön, 65 (13 Mart 1963).
60. "Petrol Kaynaklarımız Tehlikede!..", Yön, 66 (20 Mart 1963).
61. "Hekimliğin Sosyalizasyonu Ne Halde?", Yön, 67 (27 Mart 1963).
62. "Tepesi Üstü Duran Ağaç", Yön, 68 (3 Nisan 1963).
63. "Sosyalizmden Önce Atatürkçülük", Yön, 69 (10 Nisan 1963).
64. "Kıbrıs", Yön, 70 (17 Nisan 1963).
65. "Sendikacılık, Şimdi Başlıyor...", Yön, 70 (17 Nisan 1963).
66. "Devlet Personel Dairesi Ne Yapıyor?", Yön, 71 (24 Nisan 1963).

67. "Türkiye'yi Saran Tehlikeler", Yön, 72 (1 Mayıs 1963).
68. "Karamanlis'in 'Oküs-Poküs'ü!..", Yön, 73 (9 Mayıs 1963).
69. "Prof. Enos'in Yeni Raporu", Yön, 77 (5 Haziran 1963).
70. "Milliyetçilere Sesleniş", Yön, 78 (25 Eylül 1964).
71. "Yabancı Sermaye ile Kalkınma Efsanesi", Yön, 80 (9 Ekim 1964).
72. "Kalkınma Çağı", Yön, 81 (16 Ekim 1964).
73. "Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Anlatıyor", Yön, 83 (30 Ekim 1964).
74. "Milliyetçiliğin Yeniden Uyanışı", Yön, 84 (6 Kasım 1964).
75. "Medrese Atatürkçülüğünden Gerçek Atatürkçülüğe", Yön, 85 (13 Kasım 1964).
76. "Kapitalist Gelişmeler", Yön, 88 (4 Aralık 1964).
77. "Oyunu Dürüst Oynayalım Yeter...", Yön, 90 (18 Aralık 1964).
78. "Gençliğe Çağrı", Yön, 91 (25 Aralık 1964).
79. "İşçiler Milli Gelirden Paylarını Nasıl Artırabilirler?", Yön, 91 (25 Aralık 1964).
80. "Ereğli-Çelik Dosyası Açılmalıdır", Yön, 92 (1 Ocak 1965).
81. "Yabancı Sermaye Saltanatı", Yön, 92 (1 Ocak 1965).
82. "Reform Tasarısını Destekliyoruz!", Yön, 94 (15 Ocak 1965).
83. "Kalkınmaya Götüren Yol", Yön, 95 (22 Ocak 1965).
84. "Sosyalizasyondan Ne Haber?", Yön, 97 (5 Şubat 1965).
85. "Emperyalizmin Çırpınışları", Yön, 98 (12 Şubat 1965).
86. "Muhalefet Asıl Şimdi Başlıyor...", Yön, 99 (19 Şubat 1965).
87. "Yuvarlak Laflara Paydos!", Yön, 100 (26 Şubat 1965).
88. "Basında Kapitalizm", Yön, 101 (5 Mart 1965).
89. "Ereğli-Çelik Dosyası Kapatılmak İsteniyor", Yön, 103 (19 Mart 1965).
90. "Maden Zenginliklerimizi Koruyalım", Yön, 104 (26 Mart 1965).
91. "Toplum Kalkınması ve Gençlik", Yön, 104 (26 Mart 1965).
92. "Soya Emperyalizmi", Yön, 106 (9 Nisan 1965).
93. "Bir Hatırlatma", Yön, 107 (16 Nisan 1965).
94. "Sam Amca'nın Türkiye'deki Hazinesi", Yön, 108 (23 Nisan 1965).
95. "Yabancı Sermaye ile Neden Kalkınma Olmaz?", Yön, 109 (30 Nisan 1965).

96. "Milliyetçi Kalkınma Yolu", Yön, 111 (14 Mayıs 1965).
97. "Özel Sektöre Düşen Görev", Yön, 113 (28 Mayıs 1965).
98. "Yabancı Petrol Şirketinin Yalanları", Yön, 114 (4 Haziran 1965).
99. "Arap Şeyhlerinden Utanmalıyız", Yön, 116 (18 Haziran 1965).
100. "Bin Bella'dan Sonra", Yön, 117 (25 Haziran 1965).
101. "U Sektörü", Yön, 120 (16 Temmuz 1965).
102. "Ortanın Solu", Yön, 122 (30 Temmuz 1965).
103. "Demagojiye Paydos!", Yön, 124 (13 Ağustos 1967).
104. "Sigorta Millileştirilmelidir!", Yön, 125 (20 Ağustos 1965).
105. "Vergiler Açıklanırken", Yön, 126 (27 Ağustos 1965).
106. "Gökler Hâkimi Gordon", Yön, 128 (10 Eylül 1965).
107. "Gerileyen Ekonomide Enflasyon", Yön, 131 (1 Ekim 1965).
108. "Yeni Dönem", Yön, 134 (22 Ekim 1965).
109. "Cumhuriyetin 42. Yılında", Yön, 135 (29 Ekim 1965).
110. "Demirel Tipi Kalkınma", Yön, 136 (5 Kasım 1965).
111. "1965 Yılında Atatürkçülük", Yön, 137 (12 Kasım 1965).
112. "Devlet Tiyatrosu Meselesi", Yön, 139 (26 Kasım 1965).
113. "Türkiye'de Amerikan Üsleri", Yön, 139 (26 Kasım 1965).
114. "İranlı Aydınlar İdam Sehpasında", Yön, 142 (17 Aralık 1965).
115. "Milli Kurtuluş Savaşları ve Amerika", Yön, 142 (17 Aralık 1965).
116. "Kamu Teşebbüsleri", Yön, 143 (24 Aralık 1965).
117. "Kıbrıs ve Ötesi", Yön, 144 (31 Aralık 1965).
118. "Açlık", Yön, 145 (7 Ocak 1966).
119. "Sovyetler ve Biz", Yön, 148 (28 Ocak 1966).
120. "Faşizm", Yön, 151 (18 Şubat 1966).
121. "Mutlu Azınlık Fütursuzluğu", Yön, 152 (25 Şubat 1966).
122. "Bir Reform Şakası", Yön, 153 (4 Mart 1966).
123. "Çatıdaki Kavga", Yön, 154 (11 Mart 1966).
124. "Marksizm", Yön, 155 (18 Mart 1966).
125. "Dış Politika Tabuları", Yön, 156 (25 Mart 1966).
126. "Parlamentoculuk", Yön, 158 (8 Nisan 1966).
127. "Üçüncü Dünya", Yön, 159 (15 Nisan 1966).
128. "Petrol Oyunları Başladı", Yön, 161 (29 Nisan 1966).
129. "Amerikancı Milliyetçilik ve Mukaddesatçılık", Yön, 162 (6 Mayıs 1966).

130. "Durum", Yön, 163 (13 Mayıs 1966).
131. "Türkiye'nin Açlığı ve Amerika", Yön, 164 (20 Mayıs 1966).
132. "27 Mayıs", Yön, 165 (27 Mayıs 1966).
133. "Seçimler", Yön, 166 (3 Haziran 1966).
134. "Rejimin Geleceği", Yön, 167 (10 Haziran 1966).
135. "TİP'e Dair...", Yön, 168 (17 Haziran 1966).
136. "Sencer Divitçioğlu'nun Kitabı Üzerine...", Yön, 169 (24 Haziran 1966).
137. "Türkiye'nin Ötesinde...", Yön, 170 (1 Temmuz 1966).
138. "Vietnam Harbi ve Korkunç Bir Teori", Yön, 171 (8 Temmuz 1966).
139. "Durum Muhakemesi", Yön, 172 (15 Temmuz 1966).
140. "Orta Yolculuk", Yön, 173 (22 Temmuz 1966).
141. "Ölçü", Yön, 174 (29 Temmuz 1966).
142. "Gericilik-İlericilik", Yön, 175 (5 Ağustos 1966).
143. "Dünya Harbine Doğru mu?", Yön, 176 (12 Ağustos 1966).
144. "Sahillerimizi Kurtaralım!..", Yön, 177 (19 Ağustos 1966).
145. "Demirel'in Dış Politikası", Yön, 178 (26 Ağustos 1966).
146. "İslam Paktı ve Türkiye", Yön, 179 (2 Eylül 1966).
147. "Gıda Emperyalizmi", Yön, 180 (9 Eylül 1966).
148. "Sınıf Mücadelesi, Sosyalizm ve Milliyetçilik", Yön, 182 (23 Eylül 1966).
149. "Gurur", Yön, 183 (30 Eylül 1966).
150. "Milliyetçi Mücadele Yavaş Gidiyor", Yön, 184 (7 Ekim 1966).
151. "Bir Sosyalist Stratejinin Esasları", Yön, 185 (14 Ekim 1966).
152. "CHP İçindeki Mücadele", Yön, 186 (21 Ekim 1966).
153. "CHP' de Sola Açılış", Yön, 187 (28 Ekim 1966).
154. "İlaç Sanayii Neden Millileştirilmelidir?", Yön, 188 (4 Kasım 1966).
155. "Mısır Örneği", Yön, 189 (11 Kasım 1966).
156. "Vietnam Milli Kurtuluş Hareketi Nedir?", Yön, 190 (18 Kasım 1966).
157. "Büyük Kongresinden sonra TİP", Yön, 192 (2 Aralık 1966).
158. "İhtilal Ekonomisi", Yön, 192 (2 Aralık 1966).
159. "Avrupa'da Milliyetçilik", Yön, 193 (9 Aralık 1966).

160. "Kürt Meselesi", Yön, 194 (16 Aralık 1966).
161. "AP İktidarı ve Sovyetler", Yön, 195 (23 Aralık 1966).
162. "141 ve 142 Elbet Tartışılacaktır!", Yön, 196 (30 Aralık 1966).
163. "Büyük Oyun!", Yön, 197 (6 Ocak 1967).
164. "Sosyalist Strateji ve Prof.S.Aren", Yön, 197 (6 Ocak 1967).
165. "Biz Ne İstiyoruz?", Yön, 198 (11 Ocak 1967).
166. "Açık Seçik", Yön, 199 (20 Ocak 1967).
167. "Nâzım Hikmet Ankara'da!", Yön, 199 (20 Ocak 1967).
168. "Nâzım Hikmet Ankara'da!", Yön, 200 (27 Ocak 1967).
169. "Faşistler", Yön, 200 (27 Ocak 1967).
170. "Nâzım Hikmet Ankara'da!", Yön, 201 (3 Şubat 1967).
171. "Çin'de Olup Bitenler", Yön, 201 (3 Şubat 1967).
172. "Milli Güvenlik Kurulu Ne Yapar?", Yön, 202 (10 Şubat 1967).
173. "Seçim Ekonomisi", Yön, 203 (17 Şubat 1967).
174. "Emperyalizmin Yeni Oyunu", Yön, 204 (24 Şubat 1967).
175. "Batı'da Ortanın Solu, Sosyalizm ve Komünizm", Yön, 205 (3 Mart 1967).
176. "Demirel-Feyzioğlu Ekibinin Sınıf Mücadelesi!", Yön, 206 (10 Mart 1967).
177. "İlaç Sanayiinde Aristokrat-Proleter Kavgası!", Yön, 207 (17 Mart 1967).
178. "Washington Geleceği Nasıl Tasarlıyor?", Yön, 208 (25 Mart 1967).
179. "Sunay'ın Amerika Gezisi", Yön, 209 (31 Mart 1967).
180. "Teknoloji Emperyalizmi", Yön, 210 (7 Nisan 1967).
181. "Ortanın Solu ve Amerika", Yön, 211 (14 Nisan 1967).
182. "Türkiye'nin Dünyadaki Yeri", Yön, 211 (14 Nisan 1967).
183. "CHP'nin Süleymancıları", Yön, 212 (21 Nisan 1967).
184. "Washington ve Ortanın Solu", Yön, 213 (28 Nisan 1967).
185. "İşbirlikçilerin Yeni Partisi", Yön, 214 (5 Mayıs 1967).
186. "Sosyalizmde Ciddiyet", Yön, 215 (12 Mayıs 1967).
187. "Tehlikeli Tırmanma", Yön, 216 (19 Mayıs 1967).
188. "İnsan ve Orman", Yön, 217 (26 Mayıs 1967).
189. "Kökü Dışarda Sanayi", Yön, 218 (2 Haziran 1967).

190. "Pax Americana", Yön, 219 (9 Haziran 1967).
191. "Asıl Mesele", Yön, 220 (16 Haziran 1967).
192. "Plan", Yön, 221 (23 Haziran 1967).
193. "Son Söz", Yön, 222 (30 Haziran 1967).
194. "Takke Düştü! Tutucular Koalisyonuna Doğru", Devrim, 1 (21Ekim 1969).
195. "Türk Ordusunda Amerikan Düşmanlığı Var mı?", Devrim, 1 (21 Ekim 1969).
196. "Çelişme", Devrim, 2 (28 Ekim 1969).
197. "Orgeneral Tulga, Trabzon Üssüne Sokulmuyor!", Devrim, 2 (28 Ekim 1969).
198. "Gidiş Nereye?", Devrim, 3 (4 Kasım 1969).
199. "İstanbul'da Casus Ağı", Devrim, 3 (4 Kasım 1969).
200. "Kemalizmi İyi Anlamak Gerek...", Devrim, 4 (11 Kasım 1969).
201. "Karadeniz'de Casus Uçaklar", Devrim, 4 (11 Kasım 1969).
202. "Türkiye'de Parlamentoculuk", Devrim, 5 (18 Kasım 1969).
203. "NATO'dan Beklediğimiz", Devrim, 5 (18 Kasım 1969).
204. "Ortak Pazar ve İki Rapor", Devrim, 6 (25 Kasım 1969).
205. "NATO'nun Kanatlarındaki Üvey Çocukları", Devrim, 6 (25 kasım 1969).
206. "Erbakan Olayı", Devrim, 7 (2 Aralık 1969).
207. "ABD'nin NATO'da Yarattığı Bunalım", Devrim, 7 (2 Aralık 1969).
208. "Ecevit'in Atatürkçülüğü", Devrim, 8 (9 Aralık 1969).
209. "Amerika'ya Nasıl Boyun Eğdik", Devrim, 8 (9 Aralık 1969).
210. "Hastaş Olayı", Devrim, 9 (16 Aralık 1969).
211. "Paşa'nın Çıkmazı...", Devrim, 10 (23 Aralık 1969).
212. "Sunay Niye Direnmedi?", Devrim, 10 (23 Aralık 1969).
213. "Ekonomik ve Politik Bunalım", Devrim, 11 (30 Aralık 1969).
214. "NATO, İstanbul ve Boğazları Korumaz!", Devrim, 11 (30 Aralık 1969).
215. "Dikta", Devrim, 12 (6 Ocak 1970).
216. "Demirel'in Nurculari", Devrim, 13 (13 Ocak 1970).
217. "NATO NATO'nun İtfaiyesi", Devrim, 13 (13 Ocak 1970).
218. "Deve Kuşları", Devrim, 14 (20 Ocak 1970).

219. "İkili Anlaşmalar ve İsmet Paşa", Devrim, 15 (27 Ocak 1970).
220. "Sol Tutuculuk", Devrim, 16 (3 Şubat 1970).
221. "Nükleer Mayın Hikâyesi", Devrim, 16 (3 Şubat 1970).
222. "Demirel Neyi Savunuyor?", Devrim, 17 (10 Şubat 1970).
223. "Ulusal Savunma Stratejisi ve Halk Savaşı", Devrim, 17 (10 Şubat 1970).
224. "İktidar Boşluğu", Devrim, 18 (17 Şubat 1970).
225. "Utanç Tablosu", Devrim, 19 (24 Şubat 1970).
226. "Amerikayı Kurtarıcı Gibi Karşıladık!..", Devrim, 19 (24 Şubat 1970).
227. "Politik Durum", Devrim, 20 (3 Mart 1970).
228. "İktidar Koltuğu Boş...", Devrim, 21 (10 Mart 1970).
229. "Yahya Han Formülü", Devrim, 22 (17 Mart 1970).
230. "Faşizm Gelirmiş...", Devrim, 23 (24 Mart 1970).
231. "Dünya Pazarlığı", Devrim, 24 (31 Mart 1970).
232. "Bu Sese Kulak Veriniz...", Devrim, 25 (7 Nisan 1970).
233. "Cici Demokrasi Üzerine...", Devrim, 26 (14 Nisan 1970).
234. "Kürt Devleti mi?", Devrim, 27 (21 Nisan 1970).
235. "Bir Reform Yasası", Devrim, 28 (28 Nisan 1970).
236. "Ekonomik Rapor", Devrim, 29 (5 Mayıs 1970).
237. "Siirt Olayı", Devrim, 30 (12 Mayıs 1970).
238. "İflasın Eşiğinde", Devrim, 31 (19 Mayıs 1970).
239. "27 Mayıs Üzerine Düşünceler", Devrim, 32 (26 Mayıs 1970).
240. "NATO Tartışmaları", Devrim, 33 (2 Haziran 1970).
241. "Menderes-Demirel ve Sonrası...", Devrim, 34 (9 Haziran 1970).
242. "Devrimci Ordu Gücü", Devrim, 35 (16 Haziran 1970).
243. "Tilki Oyunu", Devrim, 36 (23 Haziran 1970).
244. "CHP Kurultayı", Devrim, 37 (30 Haziran 1970).
245. "Afyon", Devrim, 38 (7 Temmuz 1970).
246. "İsmet Paşa'dan Tepki Bekliyoruz", Devrim, 39 (14 Temmuz 1970).
247. "Cici Demokrasi Enflasyonsuz Yaşayamaz...", Devrim, 40 (21 Temmuz 1970).
248. "Amerikan Adalet Bakanına Teşekkür Etmeliyiz...", Devrim, 41 (28 Temmuz 1970).

249. "Küba Denemesinin Öğrettikleri", Devrim, 42 (4 Ağustos 1970).
250. "Ordu ve Ecevit", Devrim, 43 (11 Ağustos 1970).
251. "Devalüasyondan Sonra", Devrim, 44 (18 Ağustos 1970).
252. "Yunan Cuntası ve Türkiye", Devrim, 45 (25 Ağustos 1970).
253. "Turan", Devrim, 46 (1 Eylül 1970).
254. "Ortak Pazar", Devrim, 47 (8 Eylül 1970).
255. "Şili'de Sandıksal Sosyalizm!", Devrim, 48 (15 Eylül 1970).
256. "Şellefyan Düzeni", Devrim, 49 (22 Eylül 1970).
257. "İşçi Aristokrasisi", Devrim, 50 (29 Eylül 1970).
258. "Nasır'dan Sonra Ortadoğu ve Türkiye", Devrim, 51 (6 Ekim 1970).
259. "Bolivya Olayı", Devrim, 52 (13 Ekim 1970).
260. "Kolera", Devrim, 53 (20 Ekim 1970).
261. "İktidar Boşluğu", Devrim, 54 (27 Ekim 1970).
262. "U-8 Olayının Düşündürdükleri", Devrim, 55 (3 Kasım 1970).
263. "Ulusal Kurtuluş Devrimi", Devrim, 56 (10 Kasım 1970).
264. "İflas", Devrim, 57 (17 Kasım 1970).
265. "Dar Kapı", Devrim, 58 (24 Kasım 1970).
266. "Yahya Han Hevesleri", 60 (8 Aralık 1970).
267. "İdare-i Maslahatçılık", Devrim, 61 (15 Aralık 1970).
268. "Takke Düştü..", Devrim, 62 (22 Aralık 1970).
269. "Aşırı Uçlar", Devrim, 63 (29 Aralık 1970).
270. "Devrimci İktidar İçin Mücadele", Devrim, 64 (5 Ocak 1971).
271. "Güldürü", Devrim, 65 (12 Ocak 1971).
272. "Soyuttan Somuta", Devrim, 66 (19 Ocak 1971).
273. "Bildiri", Devrim, 67 (26 Ocak 1971).
274. "Artık Söylenecek Söz Yok...", Devrim, 68 (2 Şubat 1971).
275. "Uyarı", Devrim, 69 (16 Şubat 1971).
276. "Gerilla", Devrim, 70 (23 Şubat 1971).
277. "Bekleyiş", Devrim, 71 (2 Mart 1971).
278. "Atatürk Diyor ki", Devrim, 72 (9 Mart 1971).
279. "Teşhis ve Tedavi", Devrim, 73 (16 Mart 1971).
280. "Parlamentoculuğun Takkesi Düştü...", Devrim, 74 (23 Mart 1971).

281. "Reform Hayalciliği", Devrim, 75 (30 Mart 1971).
282. "Oyun İçinde Oyun", Devrim, 76 (6 Nisan 1971).

E. Diğer Yazıları:

1. "Milli Selametçilik", Yeni Dönem, 1 (Aralık 1973).
2. "İmparatorlarımız", Yeni Dönem, 2 (Ocak 1974).
3. "İki İnönü", Cumhuriyet (8 Ocak 1974).
4. "Pabuççu Muştası", Türkiye Yazıları, 58 (Ocak 1982).

F. Doğan Avcıoğlu Üzerine Tartışmalar (soyadına göre):

1. Şahin Alpay, "Türkiye'nin Düzeni Üzerine", Aydınlık, 12 (Ekim 1969, s. 448-477).
2. Çetin Altan, "Sosyalist Akımda İkilik", Akşam (1 Aralık 1966).
3. Sadun Aren, "TİP Olayı, 1961-1971", (Cem Y., İstanbul, 1993, s. 209-216).
4. Ergun Aydınoğlu, "Türk İşçi Sınıfı,1960-1980", Tartışma Defterleri (Temmuz 1985, s. 21-67).
5. Ergun Aydınoğlu, "Yeni Gündem ve Demokrasisi", Tartışma Defterleri (Aralık 1985, s. 5-31).
6. Ergun Aydınoğlu, "Türk Solu, 1960-1971" (Belge Y., İstanbul, 1992, s. 38-101).
7. Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler" (Milliyet Y., İstanbul, 1985, 584 s.).
8. Mihri Belli, "İnsanlar Tanıdım II" (Doğan K., 2. baskı, İstanbul, 1999, s. 96-100).
9. Halil Berktay, "Türkiye'nin Fikir Hayatı Üzerine Düşünceler", Saçak, 30-1 (Şubat 1984, s. 7-11).
10. Halil Berktay, "Yön-Devrim Çizgisinin Yokoluşu", Aydınlık (21 Aralık 1979).
11. Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, "12 Mart" (İmge K., 2. baskı, Ankara, 1994, s. 165 vd.).
12. İsmail Cem, "Tarih Açısından 12 Mart" (Cem Y., 2. baskı, İstanbul, 1978).
13. Hasan Cemal, "Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım" (Doğan K., 9. baskı, İstanbul, 1999, 357 s.).

14. Ertan Cengiz, "Teorisiz Bir Devrimci", Emek, 8 (11 Ağustos 1969, s. 8-11).
15. A.Cerrahoğlu, "İslamiyet ve Yöncü Sosyalistler" (Doğan K., İstanbul, 1964, 34 s.).
16. Demirtaş Ceyhun, "Kapıkulu Bürokratlar mı? Emekçi Kitleler mi?", Ant, 119 (Nisan 1969, s.8-9).
17. Demirtaş Ceyhun, "Kapıkulu İdeologu", Ant, 120 (15 Nisan 1969, s. 8-9).
18. Demirtaş Ceyhun, "Türkiye İçin Hangi Kalkınma Modeli?", Ant, 121 (Nisan 1969, s. 8-9).
19. Tevfik Çavdar, "Yön Dergisi ve Hareketi" Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, c. 8.
20. "Dergilerinin Ağzından: Marksistler Ne Düşünüyor?", Yarın, 13 (7 Nisan 1965, s. 9-12).
21. Mehmed Arif Demirer, "Yön Bildirisi (20 Aralık 1961) Yaşar Kemal (Ocak 1995)", (Emre Y., İstanbul, 1995, 55 s.).
22. Ergin Eroğlu, "Milliyetçi-Devrimci Kadro İdealizasyonu", Forum, 377/4 (Mart 1970, s. 10-11).
23. Timuçin Faik Ertan, "Kadrocular ve Kadro Hareketi" (Kültür Bakanlığı Y., Ankara, 1994, s. 249-255).
24. Celil Gürkan, "12 Marta Beş Kala" (Tekin Y., İstanbul, 1986, 622 s.).
25. Nazlı Ilıcak, "El Yazısı İtiraflarla 12 Mart Cuntaları", Tercüman (12 Mart-19 Nisan 1986).
26. Rasih Nuri İleri, "Mihri Belli Olayı I" (Anadolu Y., İstanbul, 1976, s. 29-97).
27. Attilâ İlhan, "Önce Bir 'Yön' Bulabilmek!..", Cumhuriyet (1 Mart 1999).
28. Attilâ İlhan, "Yeni Cumhuriyette Eski Sendrom", Cumhuriyet (3 Mart 1999).
29. Attilâ İlhan, "Besle Kargayı Oysun Gözünü!..", Cumhuriyet (5 Mart 1999).
30. Attilâ İlhan, "...Radikal, Fakat 'İnsani' Bir Sosyalizm!..", Cumhuriyet (8 Mart 1999).
31. Yahya Kanbolat, "Olduğu Gibi" (Bayır Y., Ankara, 1979, s. 38-41).

32. Kemal H. Karpat, "Ideology in Turkey After the Revolution of 1960", The Turkish Yearbook of International Relations (Ankara, 1965, s. 68-118).
33. Kemal H. Karpat, "Yön ve Devletçilik Üzerine I, II, III", Forum, 208, 209, 210 (1 Aralık 1962-1 Ocak 1963).
34. Hikmet Kıvılcımlı, "27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi" (Ant Y., İstanbul, 1970, 357 s.).
35. Nurettin Şazi Kösemihal, "Türkiye'nin Düzeni Üzerine", İÜEF Sosyoloji Dergisi, (1969'dan ayrıbasım, 25 s.).
36. Yalçın Küçük, "Aydın Üzerine Tezler 3" (Tekin Y., İstanbul, 1985, s. 177-200).
37. Yalçın Küçük, "Aydın Üzerine Tezler 5" (Tekin Y., İstanbul, 1988, s. 621-679).
38. Yalçın Küçük, "Türkiye Üzerine Tezler III" (Tekin Y., İstanbul, 1986, 285-361).
39. Jacob M.Landau (Türkçesi, Erdinç Baykal) "Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar" (Turhan K., Ankara, 1973, 250 s.).
40. Osman Okyar, "1960'larda İktisat Politikasının Oluşmasında Forum'un Rolü", Yeni Forum, 105 (15 Ocak 1984, s.10-11).
41. Özer Ozankaya, "Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri" (AÜSBF Y., Ankara, 1966, s.34-36).
42. Hikmet Özdemir, "Bir İlk Yapıt: Türkiye'nin Düzeni", Yapıt, 47-2 (Aralık - Ocak 1983/84, s.101-107).
43. Hikmet Özdemir, "Dönme Dolap", Cumhuriyet / Siyaset 85 (8 Aralık 1985).
44. Hikmet Özdemir, "Jakoben Bir Aydının Yaşamından Çizgiler", Toplumsal Kurtuluş (Kasım 1987).
45. Hikmet Özdemir, "Yön Hareketi" (Bilgi Y., Ankara, 1986, 368 s.).
46. "Proleter Devrimci Türkiye Solu: Genel Hesaplaşma" (Çağdaş Politika Y., İstanbul, s. 76-87).
47. Aclan Sayılgan, "Yön'ün Belirsiz Yanı", Düşünen Adam, 58 (8 Şubat 1962).
48. Aclan Sayılgan, "Yön'ün Yönü Beliriyor", Düşünen Adam, 65 (28 Mart 1962).
49. Yıldız Sertel, "Türkiye'de İlerici Akımlar" (Cem Y., İstanbul, 1977, s. 53-77).

50. Dimitır Şişmanov, (haz. A. R. Zarakolu) "Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi, 1908-1965" (Belge Y., İstanbul, 1978, s. 219-230).
51. Erol Toy, "Aydınımızın Değişmez Yazgısı", Somut (25 Kasım 1983).
52. Mete Tunçay, "Avcıoğlu'nun Arkasından", Yapıt, 47-2 (Aralık-Ocak 1983).
53. Mete Tunçay, "Tarihi Kullanmak", Yeni Halkçı (17 Temmuz 1973).
54. Talat Turhan, "Bomba Davası I-II" (İstanbul, 1986).
55. Orhan Türkdoğan, "Sosyo-Ekonomik Sistem Tartışmaları" (Atatürk Üniv. Y., Erzurum, 1970, s. 5-10).
56. Orhan Türkdoğan, "Ziya Gökalp Sosyolojisinde Bazı Kavramların Değerlendirilmesi" (Atatürk Üniv. Y., Erzurum, 1970, s. 45-52).
57. Merdan Yanardağ, "Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi" (Yalçın Y., İstanbul, 1988, s. 186-214).
58. Stefanos Yerasimos, (Türkçesi, Babür Kuzucu) "Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye" (Gözlem Y., İstanbul, 1976, s. 1664-1673).
59. Çetin Yetkin, "Türkiye'de Soldaki Bölünmeler, 1960-1970" (Toplum Y., Ankara, 1970, s.162-165).
60. "Yön Dergisi ve Entelektüel Dürüstlük", Forum, 217 (15 Nisan 1963, s. 6-7).
61. "Yön ve Yarın", Forum, 220 (1 Haziran 1963, s. 4-5).
62. "Yön'e Benzeyen Akis", Yarın, 46 (27 Şubat 1964, s. 7).

G. Doğan Avcıoğlu İçin Anma Yazıları (soyadına göre):

1. Şahin Alpay, "Avcıoğlu'nun Ardından", Cumhuriyet (10 Kasım 1983).
2. Çetin Altan, "Doğan Avcıoğlu", Güneş (7 Kasım 1983).
3. Şahap Balcıoğlu, "Yaşa, Varol Sen, Doğan!', Somut (25 Kasım 1983).
4. İsmail Cem, "Doğan Avcıoğlu", Güneş (7 Kasım 1983).
5. Tevfik Çavdar, "Bir Düşün Adamını, Bir Savaşım Öncüsünü Yitirdik", Somut (11 Kasım 1983).
6. Mustafa Ekmekçi, "Büyükada'da Doğan'la...", Cumhuriyet (7 Kasım 1984).

7. Mustafa Ekmekçi, "Jön Türkler...", Cumhuriyet (11 Kasım 1985).
8. Teoman Erel, "Avcıoğlu ve Güneş", Milliyet (5 Kasım 1983).
9. Raif Ertem, "Doğan Ağabey...", Somut (25 Kasım 1983).
10. Müşerref Hekimoğlu, "Tablo Nasıl Oluştu?", Cumhuriyet (11 Kasım 1983).
11. Gülten Kazgan, "İz Bırakanlardan Yitirdiğimiz Bir Dost", Somut (25 Kasım 1983).
12. Mehmed Kemal, "Doğan Avcıoğlu", Cumhuriyet (15 Kasım 1983).
13. Mehmed Kemal, "Bir Dostu Anarken...", Cumhuriyet (7 Kasım 1985).
14. Uygur Kocabaşoğlu, "Tabuları Yıkan Yazar", Nokta, 37 (7-13 Kasım 1983).
15. Yalçın Küçük, "Devrimci Doğan", Cumhuriyet (4 Kasım 1984).
16. Uğur Mumcu, "Avcıoğlu...", Cumhuriyet (6 Kasım 1983).
17. Uğur Mumcu, "Yön'ün Yönü...", Cumhuriyet (4 Kasım 1984).
18. Uğur Mumcu, "Yönünü Buldu...", Cumhuriyet (4 Kasım 1984).
19. Fikret Otyam, "Doğan Avcıoğlu ile Bir Konuşma", Cumhuriyet (5 Kasım 1983).
20. Altan Öymen, "Doğan Avcıoğlu", Milliyet (6 Kasım 1983).
21. Hikmet Özdemir, "Doğan Avcıoğlu 1926-1983", Bilim ve Sanat, 36 (Aralık 1983).
22. "Portre: Az Yetişen Bir Aydınımızı Yitirdik", Milliyet (5 Kasım 1983).
23. İlhan Selçuk, "Ziverbey Köşkü... İşkence...", Cumhuriyet (27 Nisan-7 Mayıs 1986).
24. İlhan Selçuk, "Doğan'ı Doğaya Verdik...", Cumhuriyet (8 Kasım 1983).
25. Ali Sirmen, "Bir Yurtsever", Cumhuriyet (8 Kasım 1983).
26. İlhami Soysal, "Avcıoğlu'nun Bıraktıkları", Milliyet Sanat Dergisi, 85 (1 Aralık 1983).
27. İlhami Soysal, "Cemal Bey (Reşit Eyüboğlu)", Milliyet (27 Ocak 1988).
28. İlhami Soysal, "Hamdi Baba", Milliyet (13 Ağustos 1986).
29. Mümtaz Soysal, "Yön", Milliyet (8 Kasım 1983).

30. Haldun Taner, "Bir Yurtsever Düşünür ve İki Emektar Gazeteci Üzerine", Milliyet (4 Aralık 1983).
31. Cahit Tanyol, "Katıksız Bir Devrimci", Somut (25 Kasım 1983).
32. Metin Toker, "Pırıl Pırıl Bir Beyin ve Onun Dramı: Doğan Avcıoğlu", Milliyet (11 Kasım 1983).
33. Erol Toy, "Aydınımızın Değişmez Yazgısı", Somut (25 Kasım 1983).
34. Aydın Yalçın, "Ölümü Münasebetiyle Doğan Avcıoğlu", Yeni Forum, 101 (15 Kasım 1983).
35. Aydın Yalçın, "Bir Kapanışın Yıldönümü", Yeni Forum, 139 (15 Haziran 1985).

SEÇİLMİŞ YAZILAR

Yeni Türkiye

Yön, 17 Ocak 1962

Türkiye artık eski Türkiye değildir: Devrimci kuvvetleri susturmak ve sindirmek için açılan iftira kampanyasının ilk safhası, fiyasko ile bitmiştir. Hür düşünceye çevrilen komünistlik silahı, uzun yıllardır ilk defa olarak, geri tepmiştir. Komünizm iddialarına karşı son derece hassas bulunan gençlik teşekkülleri ve büyük çoğunlukla gençlik, komünizm tehlikesini bahane ederek gösteri yapmaya kalkışanlara "Artık, yeter," demekte tereddüt etmemiştir. Şimdiye kadar kendilerini mesleki mücadelenin dar hudutlarına hapseden işçi liderleri, hareketin manasını anlamakta gecikmemiş, Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Federasyonu Başkanı Bahir Ersoy'un ağzıyla, seslerini işittirmişlerdir. Komünizmi tel'in mitingleri tertipleyenler ve gazeteleri yırtanlar, Bahir Ersoy'un ifadesiyle, "işçilerin ve dar gelirlilerin haklarını müdafaa eden Türk basınının işçi meseleleri üzerinde durmasını istemeyenlerdir".

Türk-İş'in tebliği de, tehlikeli ideolojilerle mücadele yolunun sosyal adaleti gerçekleştirmek olduğunu açıklamaktadır. Atatürkçü basın, komünizm iftiraları ile düşünce hürriyetini boğma teşebbüsünün karşısına dikilmiştir.

Eski silahların artık eskisi gibi işlemediğini ortaya koyan bu

olaylar, yeni bir Türkiye'nin eşiğinde bulunduğumuzu gösteren belirtilerdir. Artık memleketimizde, iktisadi ve sosyal meseleleri cesaretle ele almak, çözüm yolları bulmak zamanı kesin şekilde gelmiştir. Demokrasinin sağlam temeller üzerine oturtulması, ancak bu sayede mümkün olacaktır.

Uyanış

27 Mayıs hareketi, baskı ile önlenmek istenen sosyal huzursuzluğu gün ışığına çıkarmıştır. Sosyal meseleleri ön plana geçirmesi, 27 Mayıs'ın belki de en önemli hizmeti olmuştur.

Sosyal huzursuzluk, olayların zoruyla bir gün elbet patlak verecekti. Tek başına hızlı nüfus artışı ve bunun ortaya çıkardığı açlık, gecekondu ve işsizlik davaları bile, büyük bir sosyal buhran yaratacak ölçüye gelmişti. Kaldı ki, hızlı nüfus artışı fakir memleketimizi daha da fakirleştirirken, aciz hükümetlerin sürüklendiği şuursuz enflasyon politikası, gelir dağılışındaki adaletsizlikleri tahammül edilmez hale getirmiştir. Enflasyondan ıstırap çeken insanlar, özellikle memurlar, subaylar, sabit gelirli üniversite öğrencileri, ithal lisanslarının bir gecede milyonerler yarattığını görmüşlerdir. İlgili bakanlar, bir imza ile milyonerler imal etmişlerdir. Zahmetsiz arsa spekülasyonu, muzır, fakat müthiş bir kazanç kaynağı olmuştur. Böylece artan sefaletin yanı sıra mutlu bir azınlık ortaya çıkmıştır. Enflasyondan ve bol miktardaki dış yardımlardan en büyük payı alan bu mutlu azınlık, milletin tepkilerini hiç hesaba katmayan bir vurdumduymazlık örneği vermiştir. İktidar bu gidişi desteklemiş, iktidardaki adamlar mutlu azınlığın türküsünü çağırmışlardır. Milletin tepki göstereceğini aklının köşesinden geçirmeyen miyop ve aciz bir iktidar grubu, ağızları kapatmakla, mutlu azınlığın yağmasını ilanihaye sürdürebileceğini sanmıştır. Yirminci yüzyılın bütün dünyada kitlelerin uyanış devresi olduğu, adaletsiz düzenlerin her tarafta büyük sarsıntılar geçirdiği unutulmuştur.

Batı memleketlerinde siyasi meselelerin ağırlık merkezini

sosyal adalet mücadelesi teşkil ederken, Batıya açılmış bir Türkiye'de hiç değilse bir kısım aydınların, baskı ne kadar ağır olursa olsun, memleketimizdeki adaletsizliklere göz yumması beklenemezdi. Komünistlikle suçlandırılmak pahasına da olsa, adaletsizliklere karşı isyan patlak verecek ve isyan hissi gittikçe artan sayıda insana sirayet edecekti.

27 Mayıs'ı yaratan sebeplerin belki de en önemlisi (şuur altında kalmış bile olsa) gelir dağılışındaki adaletsizliğin gittikçe artmasının yarattığı bu sosyal huzursuzluktur. Nitekim Milli Birlik Komitesi, geçici bir idare olmasına rağmen, iş başına geçer geçmez sosyal davalara eğilmiş ve tıbbın sosyalleştirilmesi, toprak reformu, vergi adaletinin gerçekleştirilmesi gibi meselelere el atmıştır. 27 Mayıs'ın, geniş tasvip görmesinde, adaletsiz gidişin son bulacağı ümidi de herhalde bir dereceye kadar rol oynamıştır.

Yeni Devirden Beklenen

Yeni yeni uyanmaya başlayan kütleler ve memleketin uyanık Zinde Kuvvetleri, Anayasanın tanıdığı hakların bir an önce verilmesini, gelir dağılışındaki uçurumların giderilmesini, hızlı bir kalkınmanın ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesini, bugünkü idareden beklemektedir. Nitekim "huzurun tesisi" sloganıyla işbaşına gelen İnönü Hükümeti, iktidarının ilk günlerinden itibaren, eski devri geri getirme sevdalılarının giriştiği tertiplerin yanı sıra, geniş çapta işçi hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır.

Milletvekili maaşları yüzünden gençliğin gösterdiği sert tepki, bu sosyal uyanışın sonucudur. Büyük bir çoğunlukla, aydın çevreler ve basın, hükümetin sosyal davalara el atmasını beklemektedir.

Bütün bunlar memleketimiz için yenidir. Nitekim Le Monde gazetesi yanılmamış ve "Türkiye'de Sosyal Uyanış" adlı başyazısı ile, sosyal alanda yeni bir devrin açıldığını bildirmiştir. Fakat, hayale kapılmayalım; hükümet sosyal ve iktisadi alanda

ciddi reformlara girişmedikçe (bu konuda en ufak işaret yoktur), sosyal huzursuzluk dalga dalga genişleyecektir.

Parti liderleri arasında düşmanlığın sona ermesi, liderlerin karşılıklı geçip tatlı tatlı sohbet etmesi ve hatta milletvekillerinin bir mucize neticesinde kuzuya dönmeleri iyi bir başlangıç olmakla beraber, memleketteki kaynaşmayı önleyemeyecektir.

Ortada iki Türkiye vardır. Yeni ve eski Türkiye karşı karşıyadır. Yeni Türkiye gayri memnunlarla doludur. Gayri memnun bir kütle memleketin ve kendinin daha iyi bir kadere layık olduğuna, memleketin kaderiyle birlikte kendi kaderinin de değişeceğine inanmıştır. Bu insanlar, yeni Türkiye ile eski Türkiye arasındaki uçurumun kapanmasını toplumun hızla değişmesini istemekte, sosyal ve iktisadi alanda yırtıcı bir liderlik beklemektedir. Böyle bir kütleyi tebessüm gösterileriyle, uzun bir zaman için yatıştırmaya ve kaderine razı etmeye imkân yoktur.

Bir çıkar yol arayanlara, eski düzeni kurtarmak endişesiyle, çelme takmaya kalkışanların itibar görmemesi bu yüzdendir. Sosyal uyanışını yaşayan bir Türkiye'de buna şaşmamak lazımdır. Eski Türkiye'nin temsilcilerinin de, sosyal gidişi anlamamasında şaşılacak bir şey yoktur.

Yeni devri, eskiye dönüş şeklinde anlayan çevrelerin, bu sosyal uyanış karşısında anlayış göstermesi, yeni duruma ayak uydurmaya çalışması elbette beklenemezdi. Nitekim eski devrin geri geldiğini sanan bu kimseler, çok denenmiş komünistlik iddialarıyla sahneye çıkarak, sosyal fikirleri ve istekleri, iftira metoduyla boğmak istemişlerdir.

Çalışanların haklarını savunmak ve adil bir toplum düzeninin kurulması yolunda mücadele etmek için çıkan Yön'e karşı, mutlu azınlığın bir kısım miyop temsilcilerinin gösterdiği geniş tepki, Yeni Türkiye'ye ayak uyduramayışın yarattığı korku ve şaşkınlığın sonucudur. Rahatlarının kaçacağından korkan bu kimseler, açıkça mücadele edecek güce sahip bulunmadıkları

için, sağa sola para dağıtarak, kiralık kalemler kullanarak ve bol bol çamur atarak rahatlarını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat mutlu azınlığın miyop temsilcilerine, bugünün Türkiye'sinde artık rahat yüzü yoktur. Sosyal gidişe ayak uyduramadıkları müddetçe, bu kimselerin rahatları kaçacaktır. Artık rahat rahat vergi kaçakçılığı yapamayacaklar, yolsuzluklardan ve arsa spekülasyonundan vurgun vuramayacaklardır. Artık türedi milyonerler ve istismarcı mutavassıtlar gönül huzuruyla viskilerini yudumlayamayacaktır. Toprak reformunu 17 yıldır torpilleyen ağaların savunucuları, artık kahraman edasıyla dolaşamayacaktır.

Eski devir, bir daha geri gelmemek üzere tarihe kavuşmuştur. Kurucu Mecliste, bir çok temsilciye "Bu da başımıza nereden çıktı," dedirten sosyal adalet, çoktan toplumun Zinde Kuvvetlerine mal olmuştur. Kütleler, kısa bir zamanda sosyal adaletin anlamını kavramışlardır. Bu durumda, iftira metotları ancak sahiplerini yaralayacaktır.

Sosyalist fikirleri, hiç de sempatik bulmayan Akis bile, mutlu azınlığın miyop temsilcilerine şu tavsiyede bulunmaktadır: "Bugün Türk toplumunda, alarm zilleri çalmaktadır. Bilhassa varlıklı zümreler buna kulak verirlerse, on dokuzuncu yüzyıl kapitalistlerinden daha basiretli davranırlarsa, sosyal adaleti bizzat kendileri, imkân nispetinde gerçekleştirmek için iyi niyet gösterirlerse ve hasis menfaatlarının pek esiri olmazlarsa akıllılık ederler."

Niçin Sosyalizm?

Yön, 31 Ocak 1962

Tek Kalkınma Metodu

Bir toplum düzeni olarak, iyi niyetli hiç kimsenin sosyalizme karşı koyabileceğini sanmıyoruz. İnsanın insanı istismarına

son veren milli gelirin çalışma ölçüsüne göre paylaşılmasını sağlayan, insanların çeşitliğinden hareket ederek herkese eşit şans veren bir toplum düzenine herkes taraftardır. Bu düzenin ne dereceye kadar gerçekleştirilebileceği yeni istismar şekillerinin ortaya çıkıp çıkmayacağı tartışılabilir. Fakat fikir olarak böyle bir toplum düzeninin aleyhinde bulunulamaz.

Meselenin bu tarafını bir kenara bırakıyoruz. Biz, sosyalizmi bir kalkınma metodu olarak ele alacağız. İddiamız şudur: Az gelişmiş memleketler arasında bulunan Türkiye'mizde, hürriyet ve sosyal adalet içinde hızlı kalkınmayı sağlayacak tek metot sosyalizmdir. Buna karşılık, özel teşebbüse dayanan bir kalkınma hamlesi, Sadun Aren'in seri yazısında uzun uzun belirttiği gibi, geniş kütlelerin refah taleplerini süngü ile susturan faşist bir idarenin mevcudiyetini zaruri kılar.

Faşist bir idare altında bile kalkınma hamlesinin başarıya ulaşması şüphelidir. Ancak sosyalist metotlar, hürriyet ve sosyal adalet içinde kalkınma imkânını getirir. Elbette ki sosyalizm yolunda ne dereceye kadar ileri gidilebileceği tartışılabilir. Sosyalist düzende, özel kesimin durumunun ne olacağı konusunda, çeşitli fikirler ortaya atılabilir. Fakat bütün bunlar, hürriyet ve adalet isteyen bir toplumun ancak sosyalist metotlarla kalkınabileceği gerçeğini değiştirmez. Şimdi iddiamızı ispata çalışalım:

Batıda Sosyalizm

Özel teşebbüse dayanan kapitalist sistem, ileri Batı memleketlerinde bile başarılı olmamıştır. Bir defa, son derece müsait şartlara rağmen, sistem, hızlı kalkınmayı sağlayamamıştır. 1860-1950 devresinde yıllık ortalama kalkınma hızı, Amerika'da yüzde 2,2, Fransa'da 0,9, Almanya'da 1,4, İsviçre'de ise 1,3'tür. Bugün de, Sovyetler Birliği yüzde 6-7, Çin yüzde 10-12 arasında bir kalkınma hızına sahip iken, Amerika'da kalkınma hızı yüzde 2,5'i aşmamaktadır. Dünyanın en zengin memleketinde, devamlı olarak 4-5 milyon işsiz vardır. Eğer kapitalist

sistemin lideri Amerika, Sovyetler Birliği'nin temposuna ayak uydurmazsa, bunun Hür Dünya bakımından ortaya çıkaracağı tehlikeler kolayca tahmin edilebilir.

Amerika'nın kalkınma hızını, sistemi değiştirmeden yükseltmek belki mümkündür. Fakat Kennedy'nin defalarca belirttiği üzere Amerika'nın bugünkü iktisadi sistemi, okul, öğretmen, araştırma gibi zaruri ihtiyaçları ihmal edip, suni ihtiyaçlar yaratarak ayakta durmaktadır. Kennedy'nin Hindistan Büyükelçisi Galbraith'e göre, Amerika'da kaynakların kullanılışını, Madison Avenue'deki büyük reklam kampanyaları tayin etmektedir. Füze yarışında geri kalınmasının, kamu hizmetlerinin ihmal edilmesinin ve bir israf ekonomisinin ortaya çıkmasının temel sebebi budur. Sosyalizmle veya sosyalizme yakın bir sistemle, her türlü imkâna sahip bulunan Amerika'nın, mucizeler yaratacağından şüphe edilmemelidir. Nitekim 1940-1945 yıllarında, ekonominin sosyalizmden mülhem metotlarla idare edilmesi sayesinde, Amerika'nın milli geliri bir misline yakın artmıştır.

Bununla beraber, ileri Batı memleketlerinde, kapitalist düzen içinde dahi, hızlı bir kalkınmanın gerçekleştirilebileceği iddia edilebilir. Bu iddiaya kesin şekilde hayır demek şimdilik mümkün değildir.

Kapitalist sistemin çağımızdaki en büyük fiyaskosu, az gelişmiş ekonomilerle olan münasebetlerinde görülmüştür. Sistem, zengin memleketlerle fakir memleketler arasında mevcut uçurumu genişletmektedir. İhracat fiyatlarının düşmesi, ithalat fiyatlarının yükselmesi suretiyle, fakir memleketler, zengin memleketler tarafından sömürülmektedir. Bu yüzden fakir memleketlerin son yıllarda uğradığı döviz kaybı, dış yardım yoluyla sağlanan kazançların çok üstündedir. Durum, birçok Batılı iktisatçıya, Marks'ın millet çapında gerçekleşmeyen "fakirleşme" teorisinin, milletler arası alanda gerçekleştiğini söyletecek kadar ciddidir.

Kapitalist sistemin, hızlı kalkınmayı sağlamak ve az gelişmiş memleketleri kalkınma yoluna sokmak hususunda gösterdiği aciz, Batı memleketlerinde de sosyalist fikirlerin yeniden kuvvet kazanmasına yol açmaktadır. Gerçi bugün Batı sosyalist partileri seçimlerde başarılı sonuçlar elde edememişlerdir. Sosyalist metotların üstünlüğü, halk kütleleri tarafından henüz iyice anlaşılamamıştır. Fakat bugünkü ekonomik sistemin pek iyi işlemediğinin yavaş yavaş farkına varılmaktadır. Bu uyanış, pek kısa bir zamanda, hiç değilse, Avrupa'nın sosyalizme kaymasına yol açabilir.

Türkiye'de Sosyalizm

Asıl mesele, az gelişmiş memleketlerin durumudur. Nüfusu süratle artan bu fakir memleketler, var olabilmek için, hızlı bir kalkınma temposuna girmek zorundadır. Türk Hükümeti yüzde 7 oranında bir kalkınma hızını zaruri saymıştır. Mevcut imkânlar açısından çok büyük gözüken bu rakam, ihtiyaçlar açısından çok ufaktır. Kalkınma hızı 10'un üstüne çıkarılmalıdır. Yüzde 7 oranında bir kalkınma hızının gerçekleştirilmesi, milli gelirin yüzde 18'inin yatırımlara yöneltilmesini gerektirecektir. Halbuki özel tasarruflar, milli gelirin yüzde 6'sı civarındadır. Dış yardımlar hesaba katılsa bile, gerekli yatırım hacmine erişmek için, mecburi tasarruf yoluyla istihlaki kısmak lazımdır.

Hızlı kalkınmanın, özel teşebbüse dayanan bir sistem içinde yürütülmesi düşünülüyorsa, devletin vergiler yoluyla, geniş kütlelerin istihlakini kısması ve bu suretle sağlanan fonları özel teşebbüse devretmesi, özel teşebbüsü vergilendirmekten kaçınması ve işçi ücretlerinin düşük seviyede kalmasına rıza göstermesi lazımdır. Aksi halde özel teşebbüsün, hızlı kalkınmayı sağlayacak ölçüde gelişmesi mümkün olmayacaktır. Batı memleketlerinin geçen yüzyıldaki yavaş kalkınması bile, az gelişmiş ekonomilerin sömürülmesi ve işçi kütlelerinin sefaleti pahasına gerçekleştirilmiştir. Batıda sosyal adalet isteyen işçiler, kurşunla

susturulmuştur. Sendikaların kuvvetlenmesi ve grevler, zor kuvvetiyle önlenmiştir. "Zenginler, zenginleşiniz", kalkınma politikalarının temel düsturu olmuştur. Ayrıca, nüfusun yavaş artışı ve sinemasız, otomobilsiz bir devirde ihtiyaçların mahdut bulunuşu, yatırımlar için gerekli tasarrufun sağlanmasını kolaylaştırmıştır.

Şimdi Türkiye'ye gelelim: Ekonomik gelişme seviyemiz, 1800 Avrupası'nın durumundan pek farklı değildir. İhtiyaçlarımız ve düşünce tarzımız bakımından ise, 20'nci yüzyılda bulunuyoruz. Sosyal adalet, yüksek ücret, grev hakkı, kuvvetli sendika istiyoruz. Gelir dağılışındaki aşırı ölçüsüzlüklere isyan ediyoruz. Halbuki özel teşebbüse dayanan hızlı kalkınma teşebbüsü, devlet eliyle halkın istihlakinin kısılmasını, bu suretle sağlanan fonların müteşebbislere devrini, işçi ücretlerinin düşük tutulmasını ve adaletsizliklere göz yumulmasını gerektirecektir. Çalışma Meclisinde, "Batının bir asırda gerçekleştirdiğini bir çırpıda istiyoruz," diye yakınan sayın işveren temsilcisi Şahap Kocatopçuoğlu, kendi açısından haklıdır. Fakat demokratik bir sistem içinde belli bir sınıfı zenginleştirmek pahasına halkı kemer sıkmaya zorlamanın imkânı var mıdır? Bugün sosyal adalet diye bağıran emekçiler özel teşebbüse dayanan hızlı kalkınmanın gerektirdiği büyük adaletsizliklere katlanabilirler mi? Bu ancak faşist bir idare altında mümkün olabilir.

Halbuki sosyalist sistemde. fedakârlık ve nimetle eşitlik esastır. Fakir kütleler vergi verirken, zenginlerin kendilerinden çok daha ağır vergi ödediklerini bileceklerdir. Mirasyedilerin değil, en iyi ve en faydalı şekilde çalışanın en çok kazandığını göreceklerdir. Böyle bir ortamda, kütlelere fedakârlığı seve seve kabul ettirmek, milletçe fedakârlıktan konuşmak mümkündür.

İşte sosyalizm, hürriyet düzeni içinde hızla kalkınmak isteyen memleketimizde, bunun için tek çıkar yoldur.

Rejim Buhranı

Yön, 21 Şubat 1962

İntihar Çabaları

Her geçen gün, 17 yıllık gayretlerin iflasına şahit oluyoruz. Sun'i teneffüsle kurtarılmaya çalışılan çok partili hayat, gerçekleri görmemek için gözlerimizi ne kadar yumarsak yumalım, yaşama belirtileri göstermiyor. Hem de 17 yıldır uğrunda mücadele edilen Anayasa garantilerine, adil bir seçim sistemine ve iyi niyetli, partizanlıktan uzak bir lidere kavuştuğumuz bir devrede, geminin yavaş yavaş battığını hissediyoruz.

Sonu gelmeyen rejimi kurtarma toplantıları, ancak bir-iki gün süren balayları getirmekten öteye gitmiyor.

Rejim kurtarma toplantıları daha seçimlerden önce başladı ve aylardır toplantı üstüne toplantı yapıldı: Yuvarlak masa toplantıları, tüccar toplantıları, basın toplantıları, subay toplantıları, açık-kapalı toplantılar, bir sürü huzur konuşmaları ve sohbetleri... Fakat, nafile. Huzur, huzur, huzur... deniyor. Sonra ufacık bir bulutun ardından fırtına, şimşek ve bol bol huzursuzluk geliyor.

Artık güzel sözler, ümit bağlanan liderler toplantıları da tesirini kaybetmeye başladı. Millet, lafa ve toplantıya kanıksıyor.

Sanık DP'li bakanların ve bazı yüksek memurların, Yüksek Adalet Divanında tevkif edilmeden yargılanmasını sağlamak amacıyla hükümetin getirdiği tasarının, DP savunucuları tarafından (Evet, DP savunucuları tarafından) reddedilmesi üzerine patlak veren son buhran da, ihtimal en son dakikada liderlerin gayretleriyle atlatılacak. Fakat parlamentoda bilerek bilmeyerek, bindiği dalı kesmeye azimli büyük bir kalabalık bulunduğu müddetçe, çok geçmeden yeni bir buhran baş gösterecek. Miyopluğu ölçüsünde azgın bir kalabalık, tek yaşama şansının İnö-

nü olduğunu anlamamakta bu kadar büyük inat gösterirse, daha fazlası elbette ümit edilemez. Prestijini sıfıra indirmek için elinden geleni yapan bir parlamentoyu ve rejimi herhalde İnönü bile kurtaramaz...

Aslında bütün bunlar sun'i buhranlar. Parlamentodaki bir avuç miyop insanın, hiç yoktan yarattığı fırtınalar. Parlamento süt liman bile olsa, memleket, o kadar çetin iktisadi ve sosyal duvarlarla karşı karşıya ki... Ciddi sosyal ve iktisadi buhranları önlemek, insan üstü gayretlere ihtiyaç gösterecek. Hükümet ise (dayandığı en sağlam kütlelerden olan öğretmenlere karşı kuvvet gösterisine kalkışan hükümet ise) bu duvarları çözmek için o kadar hazırlıksız ki... Asıl buhran çözülemeyen bu duvarlar yüzünden patlak verecek. Fakat bugünün sun'i parlamento fırtınaları bile, rejimin pusulasız bir gemi gibi yalpalamasına yetiyor.

Irkçıların İktidar Rüyası

Parlamento fırtınalarının en önemli kaynağını, ırkçılık ve Turancılıktan gelme bir azınlık teşkil ediyor. Seçimlerden çok önce faaliyete geçen bu azınlık, yangına körükle gitmeye kararlı görünüyor. İnönü Hükümetini devirmek ve CHP'siz bir hükümet kurmak için, ırkçı azınlık her fırsatı istismara çalışıyor. AP grubu içinde başarı sağlayan ve YTP'de kolu bulunan bu hareketli azınlık, parlamento dışında da, DP enkazından, şöhretli bir emekli askerden ve bir profesörden faydalanarak, nüfuzunu genişletmeye gayret ediyor.

1940-1945 yıllarının ırkçıları ve Turancıları, bugün iktidara taliptir! Halbuki o yıllarda, Hitler'in başarılarının verdiği sarhoşluğa rağmen, ırkçılık ve Turancılık, genç gönüllerde geçici heyecanlar yaratan romantik bir cereyandan ibaretti. Cereyanın bütün fikri malzemesi, "bir kuş olup yeşil yurda kanatlanmak" veya "kımız içmek"ten öteye gitmiyordu.

Bugün artık kımızdan ve kuş olup kanatlanmaktan pek

söz edilmemektedir. Dünkü Turancılar, din istismarcılarının, Menderes devri zenginlerinin ve 27 Mayıs'tan memnun olmayanların gerisinde gözlenmektedir. Bu kimseler, Amerikan taraftarlığını, özel teşebbüsçülüğü kimselere vermemekte, milliyetçi hisleri ve Menderes hayranlığını alabildiğine istismar etmektedir.

Irkçılar, bir taraftan haksız kazanç sahipleriyle sıkı işbirliğine girişirken, öbür taraftan, "yoksulluğun kaldırılması ve refah" edebiyatı yapacak kadar fırsatçı olmuşlardır. Hattı vatan sathında çoğunluk sağlayabilecekleri ümidine kapıldıkları için, "milli iradeci" kesilmişlerdir. Milis kuvvetleri teşkili teşebbüsünün de eğer aslı varsa, bu yeni milli iradecilerden gelmesi beklenir.

Bu fırsatçı azınlığın fikriyatını yapan bir dergi, sanki iktidara gelmişler gibi, şimdiden Sam Amca ile ırkçı-Turancı hükümetin münasebetlerini tayin etmektedir! Dergiye göre, "Dış siyasetinin temel taşı Sovyet Rusya düşmanlığı olan Sam Amca, Amerikalı siyaset adamlarının duyguları buna aykırı bile bulunsa, komünist oyunlarına ve sızmalarına karşı en mukavemetli olacağı için, Türkiye'deki sağcı bir hükümete dört elle sarılacaktır. Hükümet, ne kadar sağcı olursa, Türkiye ile Amerika arasındaki bağlar o kadar kuvvetlenecektir!"

Bu cereyanın kuvvetini küçümsememek lazımdır. Çeşitli istismarlar ve şüpheli ittifaklar sayesinde, hareketli ırkçı azınlık önemli bir kuvvet haline gelmiştir.

Bu insanlar, Menderes iktidarının ilk yıllarında da, büyük ümitlerle sahneye çıkmışlar, din istismarcılarıyla işbirliği yaparak kuvvet kazanmaya çalışmışlardı. Fakat Menderes bile, DP'ye sızan bu hareketli azınlığı, 1952-53 yıllarında sert bir şekilde tasfiye etmişti. Menderes, ancak zayıflayınca, bu kuvvetlerden bir dereceye kadar faydalanmak ihtiyacını duymuştur.

Bugün ise, ırkçı ve Turancılar, kuvvetli bir grup halinde parlamentoya girmiş ve fırsatçı davranışlarıyla parlamentoda önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Menderes devri zenginlerinin paralarıyla finanse edilen yayın organlarının sayısı günden güne çoğalmaktadır. Teşkilatlanan işçilerin haklarını aramasından ve sosyal adaletten ürken, rahat ve bol kazanmaya alışmış bir kısım iş çevreleri, onların borusunu çalan ırkçılarla işbirliği yapmakta tereddüt etmemektedir. Bu sebeple, gerici kuvvetlerin öncülüğünü yapan bu hareketli azınlığın, iktidar rüyaları görmesi ve parlamentoda fırtınalar yaratarak hedefine ulaşmaya çalışması, fazla hayalci bir davranış sayılmamalıdır.

İspanya ve Portekiz'de de böyle olmuştur. Demokratik rejimlerin zaaflarından faydalanan gerici kuvvetler, yeni faşistler, işadamlarıyla ve kiliseyle işbirliği yaparak, iktidarı ele geçirmişler ve memleketin zinde kuvvetlerini ezen gerici rejimler kurmuşlardır. Varlıklı sınıflardan gelen ordu, İspanya ve Portekiz'in ilerlemesini durduran faşistlerin safında yer almıştır. Fakat Türk Ordusu, İspanyol veya Portekiz Ordusu değildir. Hareketli ırkçı ve Turancı azınlığın yanıldığı nokta budur.

Gericiler ve Ordu

Türk Ordusu, halkın içinden çıkmıştır. Halkın dertlerini yakından tanımaktadır. Halkın sefaletine bir an önce çare bulunmasını istemektedir.

Ordu, memleketin sosyal adalet içinde hızla ileri gitmesinin, füze çağında tek kurtuluş yolu olduğunu bilmektedir.

27 Mayıs'tan sonra, sosyal adalet çığırını, birtakım politikacıların çelmelerine rağmen, ordu açmıştır. Bugün sosyal adalet fikrini boğmaya çalışanların yeteri kadar cüretkâr olmasını önleyen tek kuvvet ordudur.

Ordunun, din istismarcılarıyla Menderes devri zenginlerinden kuvvet alan ve her türlü yapıcı fikirden yoksun bulunan bu

sözde milliyetçilerin memleketi geri götürmelerine fırsat vermesi düşünülemez. Atatürk devrinde de, memleketin hızla ileri gitmesi için liderlik yapan ordu, bugün de en sağlam kuvvettir.

Türkiye, orduya dayanarak ve ordunun desteğiyle, gericiliği ve gericileri yenmesini bilecektir.

Arzu edilen, bu kaçınılmaz ileri gidişin demokratik yollardan gerçekleştirilmesidir. Parlamentoda fırtına yaratma sevdasına kapılan miyopların da, menfaatleri aslında bugünkü sistemin yaşatılmasıdır. Hükümet ve liderine düşen iş ise, cesur hamlelerle, köklü reformlarla milletçe kalkınma şevkini yaratmak ve rejimin hayatiyetini ispat etmektir.

Bu manzaradan halen çok uzağız.

Demokrasi Düşmanları

Yön, 4 Nisan 1962

Faşizm Nasıl Gelir?

Son günlerde büyük sermayenin ve toprak ağalarının demokrasi anlayışını görmek fırsatını bulduk. Kadirli olayları, bugünkü işleyişiyle rejimin, ağalar saltanatını nasıl kuvvetlendirdiğini gözler önüne serdi. Gazetelerde, bakanların en önemli beyanlarından çok daha geniş yer alan Vehbi Koç'un konuşması ise, büyük sermayenin demokrasi görüşünü ortaya koydu.

Koç'un veya büyük sermayenin demokrasi anlayışı, demokrasi düşmanlığına çok yaklaşmaktadır.

Büyük işadamının hareket noktası, sermayenin emniyetidir. "Yerli ve yabancı sermaye çok korkaktır. Mutlak siyasi emniyet ve istikrar ister."

Bu nasıl sağlanır? Koç, bunun formülünü vermektedir:

1- Dört parti aralarında bir anlaşma akdetmeli, politika çekişmeleri durdurulmalıdır.

2- Basın, iktidara gelen hükümetlere, "hiç olmazsa dört sene rahat çalışmak fırsatını" vermeli, tenkitlerden kaçınmalıdır.

3- Birçok ana meselelerin, bu arada sosyal davaların esasları tespit edilmeli, bütün partiler buna sadık kalmalıdır.

4- TBMM, "hiç olmazsa dört senelik bir devre için" çok önemli olmayan meselelerle hükümeti meşgul etmemeli, onu rahat bırakmalıdır.

5- Kardeşlik havasının ve huzurun tesisi için bütün tedbirler alınmalıdır.

Koç'un siyasi hayat hakkındaki tavsiyeleri bundan ibarettir. Büyük sermayedar, partilerin, basının ve TBMM'nin gönüllü olarak siyasi mücadeleye son vermesini, "huzur bozucu" faaliyetlerin ve yayınların önlenmesini ve partilerin belli görüşlerde birleşmesini istemektedir.

Peki ama, bu birleşmenin ölçüsü ne olacaktır? Büyük sermayedar, ölçüyü açıkça ortaya koymaktadır. Ölçü, sermayedir: "Çok korkak" diye vasıflandırılan yerli ve yabancı özel sermayenin emniyeti gerçekleştirilmelidir. Özel sermaye korunmalı ve teşvik edilmelidir. Bu maksatla, özel teşebbüse dayanan bir kalkınma sistemine gidilmeli, halen çok az vergi ödese de müteşebbislerin vergileri indirilmeli, onlara devlet eliyle bol kredi ve bol sermaye sağlanmalıdır.

Koç, işçi ücretlerinin maliyet açısından Batı memleketlerine nazaran yüksek olduğunu dikkatle belirtmekte, fakat sosyal adalet ve bünye reformları konusunda bir şey söylememektedir.

Sosyal davalar partiler üstü olacağına ve huzuru gerçekleştirmek için her türlü tedbir alınacağına göre sermaye bakımından bunun manası, grevlerin ve ücret artırma taleplerinin önlenmesi, sermayenin rahat ve huzurunu kaçıran fikirlerin susturulması olsa gerektir.

Bir an için, bu fikirlerin gönüllü olarak değil de, zor kuvvetiyle veya bir kanunla gerçekleştirildiğini farz edelim. Faşizm denilen bel bundan başka bir şey değildir. Batıda faşizm, kendini emniyette hissetmeyen büyük sermayenin otoriter bir idareye sığınması, kütlelerin sosyal alandaki taleplerinin gerekirse kan dökerek susturulması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Görünüşe göre, bizim büyük sermaye de, sosyal gruplar arasındaki tartışmalara son vermek suretiyle, "hiç değilse dört yıl için" bir cins gönüllü faşizm istemektedir. Bu istek gönüllü olarak sağlanamayınca –ki demokrasiden tamamiyle vazgeçmedikçe sağlanamaz– ne olacaktır? Bu durumda, parti çekişmelerini ve fikir tartışmalarını lüzumsuz ve tehlikeli sayan görüş, sermayenin istediği huzurun zorla gerçekleştirilmesine rıza göstermeyecek midir? Sosyal uyanışı önlemek maksadıyla, böyle bir rejimi arzulamayacak mıdır?..

Büyük sermayenin Güney Amerika'da demokrasiye karşı koyduğu ve onların menfaatini savunan asker diktatörlükleri tercih ettiği, Asya'da da çürümüş otoriter idarelerle işbirliği yaptığı hatırlanmalıdır.

Bizde de büyük sermaye, 27 Mayıs'tan sonra ortaya çıkan sosyal uyanıştan ürkmeye başlamıştır. Sermaye, çeşitli muhafazakâr unsurlarla birleşerek ve kuvvete dayanarak, sosyal gidişi durdurmaya çalışabilir. Demokrasiye bağlı olanların bu tehlikeye karşı uyanık olması lazımdır.

Bununla beraber, bugünkü düzenin büyük sermayeyi koruduğu unutulmamalıdır. Emekçilerin adaletsiz bulduğu bu düzen, sermayenin nüfuz ve kudretini göstermesine elverişlidir. Mesela bir Vehbi Koç, bakanlardan çok daha kudretli ve nüfuzludur. Bu sebeple, büyük sermayenin, bugünkü haliyle demokrasiden şikâyetçi olması için, ciddi bir sebep yoktur. Endişeyi, gelecek korkusu, yani demokrasinin gerçekten işlemeye başlamasından duyulan korku doğurmaktadır.

Ağaların Demokrasisi

Şehre göç etmiş büyük sermaye gibi, toprak ağalarının da belli bir demokrasi anlayışı vardır. Orta sayfadaki ağalar yazısında belirtildiği üzere, ağalar çok partili hayata kolayca uymuşlardır. Bu adamlar, davalarını, bir taraftan gitgide eşkıya yerine avene ve bunun özel bir şekli olan seçmen beslemek, diğer taraftan partileri ele geçirerek, aile fertlerine Vilayet Daimi Encümen Üyelikleri ve milletvekillikleri sağlamak suretiyle yürütmeye başlamışlardır. TBMM'de çok sayıda ağa temsilcisinin bulunması bir tesadüf değildir. Zavallı seçmen birçok halde hangi partiye oy verirse versin, şikâyetçi olduğu ağaları seçmek zorunda kalmaktadır. Parti listelerinde baştaki yerleri işgal eden ağalar, halk ve iktidar arasında bir örümcek ağı kurmuştur.

Güney Amerika örneği ortadadır: Geniş köylü kütlelerine bir eşya gibi sahip olan büyük toprak sahipleri, hükümete hâkimdir. Bu hâkimiyeti kolayca sağladığı için toprak aristokrasisi, parlamenter sistemi benimsemekte mahzur görmemiştir. Nitekim bu memleketlerde parlamenter sistem, kütlelerin ezilmesi pahasına mutlu azınlığın hürriyetlerini ve toprak aristokrasisinin menfaatlerini korumuştur. Bugün Arjantin'de, işçi kütlelerinin Peron gibi bir diktatörün peşinden sürüklenmesinin temel sebebi, parlamenter sistemin o memleketlerde kazandığı bu gerici hüviyettir.

Bizde de parlamenter sistem, geniş ölçüde ağaların yararına işlemektedir. "Türk demokrasisi, ağalar saltanatının Avrupa adıdır," diyen Çetin Altan'ın fazla mübalağa ettiği söylenemez. Bu sebeple ağalar, büyük sermayeden daha da miyop görüşlü oldukları için, bizim demokrasiden şimdilik memnundur. Fakat bu durum uzun müddet devam edemez. Türkiye'de ağalar saltanatının sürüp gitmesi kolay değildir. Memleketimizde başlayan sosyal uyanış, ağalar saltanatına ergeç son verecektir. Onları

sosyal bir kuvvet olarak tasfiye eden ciddi bir toprak reformu, eninde sonunda gerçekleştirilecektir. O zaman, sahte demokrasiden çok memnun görünen ağaların, gerçek demokrasiye karşı olacakları kolayca tahmin edilebilir.

Kısaca, bugünkü sistemden faydalananlar, aslında demokrasiyi istemeyenlerdir. Demokrasi işlemediği müddetçe, bu adamlar şekli bir demokrasiye taraftardır.

Her şeyden önce halk idaresi demek olan demokrasi, emekçi kütleye teşkilatlanma ve her türlü istismarla mücadele imkânını getirdiği takdirde, demokrasi olacaktır. O zaman da, bugünün sahte demokratlarını her halde demokrasi safında göremeyeceğiz!

Halk İlericidir

Burada bir noktayı iyice belirtmek lazımdır: Bir kısım aydınlar, demokrasinin kötü işlemesinden halkı sorumlu tutmaktadır. Bu çevreler, "Halk cahil, halk geri. Yarısından çoğu okuma-yazma bilmeyen insanlarla demokrasi olmaz," demektedir.

Biz bu düşüncelerin doğruluğuna inanmıyoruz. Kadirli olayları, küçük bir örnek olmakla beraber, bu görüşün yanlışlığını ortaya koymuştur: Mutavassıt ağalar tesirsiz hale getirilince, halk ile hükümet arasında bir kaynaşma olmuş, halk genç kaymakamın liderliğinde ilerici hamlelere seve seve katılmıştır. Köylü, taşını toprağını kendi taşıyarak ve gönülden çalışarak okul yapmış, Kadirli'de okulsuz köy bırakmamıştır. Köy yolu yapımına, halkın gönüllü olarak katılmasına karşı duran köylü değil, bugünkü geriliğin muhafazasında çıkarı olan mutavassıtlardır.

Bugün halkın gerçek isteği nedir? Halk, iş istiyor, ekmek istiyor, toprak istiyor, biraz daha iyi yaşamak istiyor. Tek kelimeyle halk, ileriye gitmek istiyor. İleriye gitmek isteyen halk gerici olamaz. Gericiler, halk ile iktidar arasına girerek, onu uyutmaya uğraşan mutavassıtlardır. Kayseri affı, taassup vs. gi-

bi meseleleri icat eden ve bu sun'i meseleleri dertlerine dev gibi göstermeye çalışarak halkı oyalayanlar onlardır. Halk ve iktidar arasındaki bu mutavassıtları kaldırınız, demokrasi işleyecektir.

Bu nasıl olacak? Anayasanın tanıdığı haklardan faydalanarak teşkilatlanmakla ve halk efkârını aydınlatmakla. Sermaye ve ağaların kudreti, oyunlarını kapalı ve rejim içinde, gizlilikle yürütebilmelerinden gelmektedir. Bu oyunları açığa vurunuz, durumu halk efkârına duyurunuz, onlar kudretlerinin büyük bir kısmını kaybedeceklerdir. Mesela Kadirli olaylarının halk efkârına duyurulması, mesele ne kadar küçümsenirse küçümsensin, ağalar için önemli bir darbe olmuştur. Kadirli olaylarının en büyük kayıplısı ağalardır. Zaten bu adamların bu günkü korkuları, oyunlarının gün ışığına çıkarılması endişesinden ileri gelmektedir. Fikir hürriyetini boğmak ve sosyal uyanışı önlemek istemeleri bu yüzdendir. Menfaat oyunları açığa vurulunca kudretlerini kaybedeceklerini çok iyi biliyorlar.

Devrin kudretlileriyle mücadele, elbette kolay değildir. Fakat birkaç toprak ağasının ve sermayedarın entrikaları, demokrasiye olan gidişi durdurmaya yetmez.

Rejimin Güçlükleri

Yön, 18 Nisan 1962

Aradan iki ay geçmeden, 22 Şubat öncesi günleri sanki geri gelmiştir: Vatan sathında ümitsizliği ve bezginliği artıran af kasırgası, siyasi hayatı altüst etmekte, koalisyona endişeli günler yaşatmaktadır.

Aslında buhranın kendisi önemli değildir. Halen liderleri ve

partileri birbirine düşüren af konusunda, temel bir anlaşmazlık yoktur. Zira, hiç kimse 22 Şubat affına karşı değildir. Hiç kimse Kayseri affına hayır dememektedir. Hükümeti devirmek için kuvvetli bir temayül de görülmediğine göre, af tartışmalarının yarattığı buhranın, normal olarak atlatılması lazımdır.

Önemli olan, ciddi bir çalışma devresine gireceğimiz ilan edildiği halde, siyasi hayatın sun'i çekişmelerden bir türlü kurtulamaması ve bunun en iyimser çevrelerde bile yarattığı inanç buhranıdır. İnanılmayan bir rejim, ağır iktisadi şartlar altında "ehveni şer" sayılmaktan kolayca çıkar.

Parlamento ve Kalkınma

Meseleyi çok daha basit şekilde ele alalım: Koalisyonun iki kanadının da hemfikir olduğu sun'i bir meselede dahi, hükümetin mevcudiyeti tehlikeye düşer, liderler birbirine girer, partilerde fırtınalar kopar ve en kıymetli zamanlar bu iş için harcanırsa, gerçek menfaatlere dokunan ciddi meseleler nasıl çözülecek?

Sıra artık çoktan ciddi meselelere gelmiştir: Yüzde 7 kalkınma hızı sağlayacağız, diyoruz. Bunu beceremezsek sonumuzun felaket olduğunu söylüyoruz. Fakat, Batılı dostlardan istediğimiz yardımları alsak dahi, devlet gelirlerinin bugünkü seviyesi ile, bu hızı gerçekleştirmeye imkân yoktur. Devlet gelirini artırıcı tedbirlere gidilmesi şart. Yeni gelirler bulunmazsa plan yarı yolda kalacak.

Hükümetin halen karşı karşıya bulunduğu en ciddi mesele bu. Kalkınma planını yürütmek için, parlamentodan, gerekli imkânların sağlanması lazım. Bu nasıl olacak?

Bu bakımdan parlamento, şimdiye kadar çok kötü bir imtihan verdi. Meclislerde hâkim zihniyet "devlet versin, fakat hiçbir şey istemesin" şeklindedir. Maliye Bakanı, hangi teklifle gelirse gelsin, Mecliste ve komisyonlarda yenilgiye uğruyor. Mesela, Maliye Bakanı, bütçesinde, komisyonca yapılan 134 milyon liralık artışı önleyememiştir. Mecliste, masraf kanunları yı-

gılmaktadır. Maliye Bakanının muhalefetine rağmen, bütçe masraflarını artırıcı kanunlar, parlamentodan kolayca geçmektedir.

Masrafları çoğaltan parlamento, devlet gelirlerini azaltma temayülündedir. Bakanın, çiftçilerin ve esnafın vergilerini hafifletmek maksadıyla getirdiği iki kanun tasarısı, ilgili komisyonda ve parlamentoda reddedilmiş, milletvekillerinden gelen kanun teklifleri ise kabul olunmuştur. Bu tekliflerin gayesi, zirai gelir vergisini ve esnaftan alınacak olan götürü vergiyi kuşa çevirmektir.

Kısaca, parlamento gerekenin tam aksini yapmakta, maliye bakanı yenilgiden yenilgiye uğramaktadır. Hükümet bu durumda ya enflasyona gitmek ya da yatırımlardan vazgeçmek zorunda kalabilecektir.

Bu tersine gidiş nasıl değiştirilecek? Her meselede İnönü'nün ağırlığı mı ortaya konacak? Fakat, İnönü'nün bile, gerçek menfaatlere dokunan kanunlarda başarı sağlaması güç. Başbakanın, 147'lerin dönüşünü bütün partiler istediği halde, ilgili komisyonu istifa ile tehdit zorunda kaldığını hatırlayalım. Herkesin birleştiği af konusunda da, Başbakan istifa silahını kullanmaktan başka çare bulamamıştır. Çok korkulur ki, vergi kanunlarının geçmesi için Başbakanın her maddede "istifa ederim" diye ortaya çıkması gerekir. Mütemadiyen kullanılmasına ihtiyaç olan bir silahın çok çabuk işlemez hale geleceği aşikârdır.

Menderes'in delice bir enflasyona tamamen kendi arzusuyla gittiğini sanmamak lazım. Menderes enflasyonunda masraf taleplerinin azameti ve gelirleri artırmanın güçlüğü önemli bir rol oynamıştır. DP grubuna istediğini yaptırdığı söylenen kudretli Menderes, ezici bir çoğunlukla kazandığı 1954 seçimlerinden hemen sonra, prestijinin en yüksek olduğu ve zirai gelirlerde büyük artışlar sağlandığı bir devrede, kürsüden ısrarla yalvarmasına rağmen, arazi vergisinde önemsiz bir artışı gerçekleştirememiştir.

Bu durumda, az çok bir şeyler yapma zarureti, ister istemez enflasyona götürmektedir. Öyle görünür ki, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapan enflasyon, bizim parlamenter hayatın kaçınılması kolay olmayan bir hastalığıdır.

Parlamento ve Sosyal Adalet

Geniş çapta bir enflasyondan korunmak için kısmen vergilendirme yoluna gidilse bile, bu, vergi adaletsizliğini artırıcı yönde olmaktadır. Ücretlilerin ağır şekilde vergilendirilmesi ve vasıtalı vergilerin en ufak bir sosyal düşünceye yer vermeden artırılması, değişmez kaidedir. Başka yerlerde sosyal adaleti gerçekleştirmenin temel vasıtalarından biri olan arazi ve veraset gibi servet vergileri, memleketimizde fiilen mevcut değildir. Vasıtalı vergilerde, lüks mal ve hizmetleri daha çok, zaruri ihtiyaç maddelerini daha az vergilendirmeye çalışan bir adalet düşüncesine rastlanmamaktadır. Ancak, Milli Birlik Hükümeti zamanında devlet gelirini artırmak ve vergi adaletini sağlamak için bir gayret gösterilmiştir. Arazi vergisi nispetinin artırılması, en az geçim indiriminin çoğaltılması, ücretler için gider indirimi tanınması, gelir vergisi nispetlerinin azaltılması, kurumlar vergisi nispetinin yükseltilmesi ve servet beyanının konulması, bu yolda atılmış adımlardır. Fakat çok partili hayat yeniden başlayınca hastalık nüksetmiştir: Gelir Vergisi Kanunu, dar gelirlilere tanınan avantajları kaldıracak ve varlıklı sınıflara geniş tavizler verecek şekilde değiştirilmek istenmektedir. Parlamento çoğunluğu MBK'nin vergi kanunlarına karşıdır. Bu çoğunluğun sosyal adalet anlayışını apaçık ortaya koyan sayısız örnekler bulmak kabildir: Mesela neden çok az sayıda mükellefi ilgilendiren servet beyannamesi usulünün kaldırılması için Meclis gruplarında kararlar alındığı halde, grev kanunun gecikmesine aldırış edilmez?

Neden memurların yüzde 15'lerini veremeyen ve işçi ücretlerine zam yapamayan bir hükümet, dar gelirli ücretlilerden ta-

sarruf bonosu kesilmesine son vermekte acele etmez de, bina vergilerini derhal hafifletmeye ihtiyaç duyar?

Neden arsa spekülasyonuna kimse ses çıkarmazken, arsa spekülasyonu yüzünden ortaya çıkan gecekonduların yıkılması tabii karşılanır?

Neden ağaların istismarından, toprak dağılışındaki adaletsizlikten söz açılmaz, Kadirli'deki gayri meşru su ticaretine bir şey denmez de, ağa istibdadını anlatan "Yılanların Öcü" eseriyle uğraşılır?

Neden ziraatten gelir vergisi alınmasını durdurmak için yüze yakın imzalı kanun teklifleri yapılır da, ücretlilere özel bir vergi indirimi tanımak kimsenin aklına gelmez?

Örnekleri daha fazla çoğaltmaya lüzum yoktur. Parlamentonun bugünkü sosyal yapısı, sayıca üstünlüklerine rağmen, emekçi kütlelerin sesinin gereken ölçüde işitilmesine elverişli değildir. Mahdut sayıdaki varlıklı sınıfların menfaatleri, parlamentoda çok daha iyi şekilde korunmaktadır. Tek kelime ile, parlamentoda muhafazakâr kuvvetler çoğunluktadır. Böyle bir çoğunluğa dayanarak sosyal adalet içinde hızlı kalkınma nasıl gerçekleştirilebilecektir? Güçlük buradadır. Bugünkü siyasi buhranın temel sebebi budur: Gittikçe ağırlaşan iktisadi ve sosyal şartlar, büyük halk kütlelerinin memnuniyetsizliğini artırmaktadır. Memnuniyetsizlik parlamentoda çok az sayıda temsil edilen toplumun ileri ve dinamik kuvvetlerine sirayet etmiştir. Bu şartlar, sosyal adalet içinde hızlı kalkınmayı ve bunun gerektirdiği eğitim, vergi ve toprak reformları gibi hamlelere girişmeyi zaruri kılmaktadır. Halbuki parlamentoda kuvvetini bugünkü düzenin muhafazasından alan bir çoğunluk vardır. Bu çoğunluk, ileri hamlelere karşıdır.

Siyasi gücü elinde tutan muhafazakâr kuvvetlerin, sosyal ve iktisadi gidişe ayak uyduramamaları, rejimi dengesizliğe doğru itmektedir. Toplumun dinamik unsurları, bu kuvvetleri ileri

gidişe zorlamakta, onlar ise direnmektedir. Rejimin dengeye kavuşması ve bugünün Türkiye'sinin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, bu tezatın ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

Anlamak İstemediğimiz 27 Mayıs

Yön, 23 Mayıs 1962

27 Mayıs'ın neden olduğunu doğru teşhis edebilseydik, bugün siyasi, iktisadi ve sosyal bakımlardan belki de çıkmaz içinde bulunmayacaktık...

27 Mayıs'ın nedenleri üzerinde, nedense yeteri kadar durulmadı. Kimi, "Anayasanın ihlali 27 Mayıs'a yol açtı," dedi. Kimi, ihtilali, CHP'nin ve İnönü'nün eseri saydı. Kimi enflasyonu ve plansız gidişi sorumlu tuttu. Kimi sosyal adaletsizliğin ihtilali doğurduğunu söyledi.

Bütün bunlar kısmi izahlardır. Aslında 27 Mayıs bir sistemin toptan iflasının sonucudur: 1946'da girişilen deneme, siyasi alanda toprak ağalarını ve büyük sermayeyi hâkim duruma geçirmiş, bunun sonucu olarak, özel teşebbüse dayanmak isteyen bir iktisadi sisteme gidilmiştir. Çöken bu sistemdir.

1946 denemesi, bir bakıma devrimci bir adımdır. Genel oy ve çok partili hayat, halk kitlelerine de, az çok sesini işittirme imkânı getirerek, ileri bir hamle teşkil etmiştir. Fakat 1946 denemesi aynı zamanda, iktidarın muhafazakâr kuvvetlere devri teslimi demektir. Şöyle ki daha 1945 yılında, meşhur 17'nci maddesiyle ağaların hemen bütün topraklarını almaya imkân veren Toprak Kanunu, bir sürü toprak ağasının mevcudiyetine rağmen, Meclisten rahatça geçebiliyordu. Ağalar, çıkarlarını başarıyla savunabilecek siyasi güce sahip değildiler. Çok partili

hayat, toprak ağalarını büyük bir siyasi kudret haline getirmiş. Nitekim daha 1946'da, ağaların, özellikle CHP içindeki ağaların şiddetle muhalefeti karşısında Toprak Kanunu rafa kaldırılmıştır. Bir toprak ağası, toprak reformunu yürütmekle görevli Ziraat Bakanlığının başına getirilmiştir. 1950 de ise, Türkiye'nin kaderi bir toprak ağasının ellerindedir!

Batıdaki gelişmenin aksine bugün kaderleri toprak ağalarından pek fazla ayrılmayan sermaye ağaları için de durum aynıdır. Böylece, Atatürk devrimlerinin yarattığı, fakat halktan zamanla uzaklaşan, bürokratlaşan devrimci kadro tesirsiz hale gelmiş, onun yerini toprak ve sermayeye dayanan sosyal gruplar almıştır. Bu zümre, ekonomik gücü sayesinde, politik hayatımıza hâkim olmuştur. Bu devri teslim işinde, Batılı dostların da rolünü unutmamak lazım: Sam Amca, verdiği dolarları, sermayedar bir sınıfı kuvvetlendirecek şekilde harcatmaya dikkat etmiştir.

1948-60 devresi bu sınıfın tarihidir. Buna, büyük sermayedarlara dayandırılmak istenen kalkınma denemesi de diyebiliriz. Ekonomik güç sayesinde sağlanan siyasi güç, bu sınıfın ekonomik gücünü artırmaya kullanılmıştır. Büyük müteşebbisler yaratmak için her türlü teşvik tedbirine başvurulmuştur. Hudutsuz kredi, vergi kaçakçılığı, ucuz ve bol para politikası, enerji, nakliye gibi ihtiyaçların devlet sektörünce maliyetin altında fiyatlarla karşılanması, siyasi nüfuz sahibi büyük sermayenin kolayca ele geçirdiği dolar 2.80'den ithalat lisansları, çok kârlı ihaleler, devlet teşebbüsleri tarafından sağlanan sermaye ve kredi ile kurulan özel şirketler henüz hatırlardadır.

Memleket kalkınmasında önemli bir rol oynaması için, bu sınıfa her türlü imkân sağlanmıştır. Fakat, Batıdaki benzerlerinin aksine, bu sınıf ve bu sınıfın yararına işleyen sistem, memleketi, ileriye götürmek şöyle dursun, siyasi, iktisadi ve sosyal bir buhrana sürüklemiştir.

27 Mayıs ve zinde kuvvetlerin tepkisi bu yüzdendir.

Bilanço

Bir defa, büyük sermaye, iç ve dış desteklere rağmen, memleket kalkınmasında üstüne düşen rolü başaramamıştır. Bir sürü milyoner yaratmış, fakat büyük ve önemli yatırımlar yapan bir müteşebbis sınıf doğurmamıştır. Sanayi alanındaki özel yatırımlar önemsizdir ve "kap-kaç" cinsinden şeylerdir. Bizim müteşebbisler, ucuz fiyatla devlet fabrikalarını bile satın almaya yanaşmamıştır! İthalat, ihracat, arsa ve bina oyunları, kârlı ve garantili devlet ihaleleri en fazla rağbet gören faaliyetlerdir.

Devletin ihsan eylediği ithalat lisansları ve ihaleler sayesinde rahatça milyonlar kazanılması, ahlaki bakımdan da zehirli bir hava yaratmıştır. İthalat lisanslarını ve ihaleleri ele geçirmek için girişilen gayri meşru rekabet şiddetlenmiştir. Devleti yağma gayesiyle devlet adamları satın alınmak istenmiştir. Bazen alınmıştır da. Devlet adamları dürüst davransalar bile, otomatik şekilde milyonlarca lira kazanç sağlayan bir ithalat lisansının Ahmet yerine Mehmet'e verilmesi şüpheler yaratmış, yolsuzluk dedikoduları almış yürümüştür.

27 Mayıs öncesi devrede, devletin bir çete tarafından yağma edildiği tarzındaki yaygın kanaat, Ahmet'i veya Mehmet'i zengin etmenin devletin elinde olmasından ve bunun mecburen keyfi şekilde yapılmasından ileri gelmiştir. Aslında, iktisadi sistemin kötülüğü yüzünden ortaya çıkan böyle bir durumun yarattığı ahlaki tahribat müthiştir.

Diğer taraftan, rahat kazançlar ve enflasyonla beslenen sistem, zenginlik ve fakirlik arasındaki uçurumu keskinleştirerek, son derece adaletsiz olduğunu da ortaya koymuştur.

27 Mayıs'ta bu sistem çökmüştür: İktisadi başarısızlık, artan adaletsizlik ve ahlaki çöküntü manzarası, vatan sathında geniş ve yaygın bir memnuniyetsizlik yaratmıştır. Bundan sonrası kolayca gelmiş, partiler arasındaki iktidar çekişmesi uygun bir zemin bulduğu için şiddetlenmiş, muhalefet günden güne kuv-

vetlenmiş ve dikleşmiş, iktidar muhalefeti sindirmek istemiş, kuvvetini kütlelerin hoşnutsuzluğundan alan muhalefet karşı koymuş ve en sonunda bu sert mücadele, silahlı bir müdahaleye yol açmış. Bunlar teferruattır. İhtilalin temel sebebi, bir sistemin ve o sistemin adamlarının iflasıdır.

Yassıada'da yargılanacak olan asıl bu sistemdi.

Şimdi Ne Yapıyoruz?

27 Mayıs'tan sonra, iflas eden sistemi yeniden kurmaya çalıştık: Toprak ağaları ve büyük sermayedarlar, bugün de siyasi bakımdan hâkim durumlarını muhafaza etmektedir. Devletin yağmasına yol açan aynı iktisadi felsefe rağbettedir. Tek fark olarak, "plan yapıyoruz" deniyor. Fakat, değerli bir uzman kadrosunun büyük bir şevkle hazırladığı plan, böyle bir sistemle nasıl gerçekleştirilebilir ki? Hiç, planlı gidiş, devleti yağma zihniyetiyle bağdaşabilir mi? Parlamento çoğunluğu planlı gidişe aleyhtar olan ve güçsüz bir hükümete sahip bulunan bir memlekette gerçek planlama yapılabilir mi? Bir ara, çok teminatlı bir anayasanın bütün dertlerimizi çözeceğini düşünmüştük, şimdi de plandan mucizeler bekliyoruz!.

Batılı dostların ve özellikle Amerika'nın da tutumu değişmemiştir. Sam Amca, hâlâ Türkiye'de kudretli bir sermayedar grubu yaratma gayreti içindedir. Dış yardımların fiyatı bu. Batılı dostlar, "Yapacağımız yardımların önemli bir kısmını özel sektöre vereceğiz," diyor. "Devlet teşebbüslerini özel sektöre satmalısınız," diyor. "Batılı müteşebbislerin aleyhine olacak sanayi tesisleri kurmaktan kaçınmalısınız," diyor. Buna karşılık verilecek yardım da önemli değil. Görüşüne göre, önümüzdeki yıl, astarı yüzü kadar pahalı olan zirai madde yardımı ve özel sermaye hareketleri sayılmazsa; toplam olarak 300 milyon dolar kredi alacağız. Fakat 186 milyon dolar da borç ödeyeceğiz. Net yardım, borç ödemediğimiz geçmiş yıllar seviyesinin altında kalmaktadır! Yardım, sanki kalkınmamız için

değil de, rehavet uykusundan uyanmamamız için verilmektedir!

Kısaca, geçmiş devreye nazaran çok daha kötü şartlar altında, iflas etmiş bir denemeyi tekrarlamaya çalışıyoruz. İflas etmiş bir denemenin tekrarı ise, sadece yeni iflaslara yol açar.

Sosyalizm Anlayışımız

Yön, 22 Ağustos 1962

Refaha ulaşmış Batı ülkelerinde eski cazibesini az çok kaybettiği iddia edilse bile, sosyalizm, Asya'da, Afrika'da, Güney Amerika'da, tek kurtuluş yolu olarak hızla gelişiyor. Hindistan, Küba, Mısır, Cezayir gibi, "Sosyalistim," diyen memleketlerin sayısı günden güne çoğalıyor. Azgelişmiş ülkelerde sosyalizm, hürriyet ve demokrasi gibi, yeryüzünün en cazip kavramlarından biri haline geliyor. O kadar ki, toprak reformu ve bazı kamulaştırma hareketlerini durdurmak için Suriye'de kazan kaldıran toprak ağaları ve sermayedarlar bile, "Biz de sosyalistiz," demek zorunda kalıyor!

Memleketimizde ise, sosyalizmi bir umacı şeklinde göstermek için bugüne kadar hiçbir çaba esirgenmemiş. Bir engisizyon havası yaratılmasına çalışılmış... En ağır baskı yollarına gidilmiş. Daha da gidilebilir.

Bu durum, hürriyet anlayışımızın ne kadar sahte ve riyakârane olduğunu ortaya koyuyor. Bununla beraber, Türkiye'de de bir sosyalist ortam hızla gelişiyor. Hiç değilse fikir alanında... Motor rolünü, bugün sosyalist düşünce oynuyor. Eski düzenin avukatları savunmada.

Sosyalizmin dünya çapındaki başarısı, sosyalist düşüncenin

vuzuhtan uzaklaşmasına ve çeşitlenmesine yol açmıştır. Bizde de sosyalistim diyenler, bu kelimeye çok farklı manalar veriyorlar. Bu sebeple, sosyalizm konusunda daha fazla vuzuha kavuşmaya çalışmak faydalı olacaktır.

Sosyalizm Tektir

İnanıyoruz ki, prensip itibariyle sosyalizm tektir. Bütün sosyalist akımlar, kaynağını aynı sosyalist idealden alırlar. Bu ideal, en geniş şekliyle bütün insanların hürriyet, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin ışığı altında, en iyi şekilde yaşamalarına ve gelişmelerine imkân veren bir toplum düzenine ulaşma çabası şeklinde özetlenebilir. Sosyalistler, bu idealin. sınıfsız bir toplum düzeninin kurmakla gerçekleşebileceğine inanırlar. Sınıfsız bir toplum düzeninin kurulması da istihsal araçlarının kamulaştırılması ile mümkündür. Sosyalist, özel mülkiyete ve kâra dayanan bir iktisat sistemini, sadece sosyal bakımdan israflı olduğu için değil, ahlaki bakımdan da ret eder. İnsana bir ticaret metaı gibi bakan böyle bir sistemin insan haysiyetiyle bağdaşamayacağına inanır.

Bu noktaya kadar sosyalistler arasında bir görüş ayrılığı çıkacağını sanmıyoruz. Yukarıdaki ilkeleri kabul etmeden sosyalistim diyenlerin, sosyalist olmadıkları kesin şekilde söylenebilir.

Sosyalistler arasındaki farklılaşma, sosyalist toplum düzeninin nasıl kurulacağı konusunda ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan sosyalizmin birbirlerinden çok farklı uygulama şekillerine rastlanmaktadır. Bu farklılaşmaya rağmen, uygulama alanında sosyalizmi üç ana grupta toplamak mümkün:

1) Doğu Sosyalizmi: Azgelişmiş memleketlerin hızla kalkınmasını sağlamak bakımından başarısını kesin şekilde ispat etmiş bulunan bu tip sosyalizmin maliyeti, bir çok sosyalisti sosyalizmden vazgeçirecek kadar pahalı olmuştur. Sovyetler Birliği'nde, milyonların ölümü pahasına girişilen kolektifleştirme hareketi, kanlı tasfiyeler hâlâ hatırlardadır. Bu sebeple, Doğu sosyalizmi ancak totaliter bir idare altında yürütülebilmiştir.

2) Batı Sosyalizmi: Uyanık ve teşkilatlanmış geniş emekçi kütlelerine ve gelişmiş bir ekonomiye sahip bulunan Batı memleketlerinde sosyalizm, çok büyük değişikliklere ihtiyaç göstermeden yumuşak metotlarla gerçekleştirilebilir. Azgelişmiş memleketler bakımından en güç iş olan sermaye birikimi meselesi bu ekonomilerde çözülmüş, ortaçağ düzeni çoktan tasfiye edilmiş ve emekçi yığınlar büyük teşkilatlı kuvvetler haline gelmişlerdir. Bütün bunlar Batıda sosyalizmin uygulanmasını çok kolaylaştırmakta ve Batı sosyalizmini, ortaçağ düzeninden en kısa zamanda kurtulup çağdaş uygarlık seviyesine erişmek isteyen memleketlerdeki uygulamalardan ayırmaktadır.

3) Azgelişmiş Ülkeler Sosyalizmi: Batı ekonomilerinin birkaç yüzyılda aldığı mesafeyi hızla kapayıp, en kısa zamanda ileri toplum düzenlerine ulaşma zarureti, azgelişmiş ülkeleri sosyalizme itmektedir. Bu memleketlerde sosyalizm, köklü reformlarla ortaçağ kalıntılarını tasfiye etmek, yeni bir insan tipi yaratmak ve hızlı kalkınmayı sağlamak zorundadır. O halde azgelişmiş ülkelerde sosyalizm, çok köklü değişikliklere ihtiyaç gösteren bir cins beyaz ihtilal şeklinde düşünülmelidir.

Bu durum, onu Batı sosyalizminden geniş ölçüde ayırmaktadır: Bir defa Batıda sermaye yaratılmıştır, yaratılan sermayenin kamuya mal edilmesi bahis konusudur. Halbuki azgelişmiş ülkeler, mevcut olmayan sermayeyi yaratmak durumundadır. Batıda milli gelirin dağılışındaki adaletsizlikleri düzeltmek ilk meseledir. Azgelişmiş ülkelerde ise adaletsizliklerin giderilmesi kadar, milli gelirin artırılması da önemli bir davadır.

Bu ülkelerde, Batıda olduğu gibi, kalkınmayı gerçekleştirecek güçte bir burjuva sınıfının mevcut bulunmayışı, en liberal görüşlerden hareket edilse dahi ister istemez geniş bir devletçilik tatbikatına yol açmaktadır. Bu zoraki devletçiliği, kütlelerin refahını artırmaya yönelmiş rasyonel bir kalkınma vasıtası haline getirmek sosyalizmin görevidir.

Diğer taraftan ortaçağı çoktan tasfiye eden Batıda akılcı görüş hâkimdir. Azgelişmiş ülkeler ise, akılcı görüşü yerleştirmek ve Batılı insan tipini yaratmak zorundadır.

Türk Sosyalizmi

O halde Türkiye için nasıl bir sosyalizm istiyoruz? Yukarıdaki açıklamalar Batı sosyalizminin memleketimize örnek olamayacağını göstermektedir. Azgelişmiş bir ülke olan Türkiye'de sosyalizm radikal olacak, kısa zamanda yeni bir toplum düzeni kurmaya yönelecektir.

Doğu sosyalizmi de Türkiye'ye örnek teşkil edemez. Asıl gayenin insanın gelişmesi olduğunu unutabilecek kadar insafsız metotlara yönelmek, arzu edilecek bir şey olmadığı gibi zaruri de değildir. Böyle bir sosyalizm anlayışına, kalkınma konusundaki büyük müessiriyetine rağmen karşıyız. Radikal, fakat insani bir sosyalizmden yanayız.

Burada bir noktayı iyice belirtmek ve iftiraları cevaplandırmak lazım: Türk halkının refah ve saadeti için mücadele eden sosyalistlerin, gerçek milliyetçiler olduklarına inanıyoruz. Sosyalizmin milliyetçi anlayışı milli bağımsızlık konusunda da görülmektedir. Sosyalist, Amerikan boyunduruğuna da, Rus boyunduruğuna da karşıdır. Ekonomik bağımsızlıkla tamamlanmadıkça, yirminci yüzyılda siyasi bağımsızlığın fazla bir mana taşımayacağına inanır.

Bu sebeple, Amerika'dan fazla Amerikanlık taslayan ağaların ve ağalara uşaklık eden sözde milliyetçilerin, vatanseverliklerinden şüphe ediyoruz. Türk ekonomisini dilencilikle yaşar hale getirerek yeni bir "Düyunu Umumiye" devri açan ve zengin amcalarımızı kızdırmak endişesiyle milli kurtuluş hareketlerini desteklemekten korkan idarecilerin milliyetçiliğine inanmakta güçlük çekiyoruz.

Sosyalizmin temel hedeflerinden biri, en kısa zamanda ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilmesi ve dış kredilerin eşit

şartlarla alınmasının sağlanması olacaktır. Sosyalizm, bu anlamda milliyetçidir. Milliyetçilik babında, sosyalistlere toz kondurabilecek fazla sayıda babayiğit mevcut olmasa gerektir...

Esasen sosyalizmi, halkçılık, devletçilik, devrimcilik, laiklik, cumhuriyetçilik ve milliyetçilik ilkelerine dayanan Atatürkçülüğün en tabii sonucu ve devamı sayıyoruz. Sosyalizmin, Atatürk devrimlerini geliştirme ve ileri götürme yolu olduğuna inanıyoruz.

Sosyalizm Atatürkçülük kadar, demokrasinin de tabii sonucudur. Demokrasi, sosyalizmin ikiz kardeşidir. Bu hedefe, ya ihtilalci yollardan ya da klasik demokrasinin sağladığı imkânlardan faydalanarak varılabilir. Biz, sosyalizme ikinci yoldan ulaşılmasını tercih ediyoruz. Gerçek bir söz ve teşkilatlanma hürriyeti tanındığı takdirde, sosyalizmin normal yollardan başarıya ulaşacağına güveniyoruz.

Anayasanın tanıdığı hürriyetlerin gerçekleştirilmesi, korunması ve antidemokratik kanunların tasfiyesi için ön safta mücadele edecek olanlar, hiç şüphe edilmesin, sosyalistlerdir. Yalnız bu noktada çok aşırı hayallere kapılmamak ve mevcut düzenden faydalananların mukavemetlerini küçümsememek lazım. Bugün açık rejim adı altında mutlu azınlığın diktasını yürütmeye çabalayanların nerelere kadar gidebilecekleri iyi bilinmeli. Daha düne kadar hürriyet şampiyonluğunu kimseye vermek istemeyenlerin çıkarlarına dokunulur dokunulmaz, faşist usullere rahatça başvurdukları unutulmamalı.

Dünkü hürriyet şampiyonları şimdiden klasik demokrasiye gerçekten inanmış insanlara yakışmayacak tehditler savuruyorlar. Antidemokratik kanunlara el atmaktan kaçınıyorlar. Bu sebeple, bugün Türkiye'de demokrasi imtihanını sosyalistler değil. iktisadi ve siyasi gücü ellerinde tutanlar vermekteler. Sosyalist mücadelenin şeklini, iktidarların davranışı tayin edecektir. Demokratik yollardan gerçek demokrasiye uluşmak isteyen sosya-

listler, bunu önlemeye kalkışacak demokrasi düşmanlarıyla sonuna kadar savaşmaya hazır olmalıdır.

Sosyalizm, bu mücadeleden başarıyla çıkacaktır. Zira ortaçağı ve tahammülü gittikçe güçleşen istismar düzenini tasfiye edemeyen, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek yerine dilencilikle yaşamaya yönelen, bugünkü Atatürkçülüğe aykırı gidiş, daha çok uzun müddet sürüp gidemez. Sosyalizmin tek kurtuluş yolu olduğu, çok geçmeden anlaşılacaktır. Yalnız sosyalizm, Alaeddin'in sihirli lambası gibi, kendiliğinden her derde deva olacak değildir. Bu sebeple sosyalistler, klişelerden kurtulup, sosyalizmin memleketimizdeki uygulanış şartları ve bunun ortaya çıkarttığı müşahhas meseleler üzerinde açık ve kesin görüşler ortaya koymak zorundadır.

Eski ve Yeni Türkiye

Yön, 3 Ekim 1962

Çıkmaz Yol

İş başında bir çaresizlik hükümeti var. Gidişten pek az kişi memnun. Hükümeti şevkle destekleyen fazla insan yok. "İnönü giderse ne oluruz," korkusu, hükümeti ve hatta rejimi ayakta tutan tek kuvvet.

Bir yıla yakın zaman zarfında, gün kazanmaya çalışmakla yetinen İnönü Hükümetlerinin, tek savunma silahı kalkınma planıydı. Başbakan, af dedikodularıyla, cömertçe harcanan bir yılın hesabını soranlara, "Plan yapıyoruz," cevabını veriyor ve "Hele bir plan bitsin, her şey düzelecek," ümidini yaymaya uğraşıyordu.

Fakat aslında plan, hükümetin elinde bir mazeretten ibaret-

ti. Hiçbir ciddi icraata girişemeyen hükümet, aczini plan kelimesinin cazibesiyle gizlemeye çalışıyordu. Devlet Planlama Teşkilatının genç ve değerli uzmanlarının çalışmaları kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdu. Nitekim planlı devre, aylarca önce, 1962 geçiş programıyla başlamıştır. Fakat bu devre zarfında, Başbakanın imzasıyla yürürlüğe girdiği halde, 1962 planının hiçbir tavsiyesi uygulanmamıştır. 1962 programının objektif hikâyesini, diğer sayfalarımızda teferruatıyla bulacaksınız. Mümtaz Soysal'ın sadece vesikaları konuşturan incelemesinde de, Plan Hedefleri ve Stratejisi adlı Bakanlar Kurulu kararına uygun şekilde hazırlanan 5 yıllık kalkınma planının, onu dış yardım avlama oltası sayan mutlu azınlık tarafından ne hale getirildiğini okuyacaksınız.

Bunun içindir ki, plan fikrinin en ateşli taraftarlarından olan Yön, Yüksek Planlama Kurulunda plan kuşa çevrilirken, 5 Eylül 1962 tarihli başyazısını şu sözlerle bitiriyordu: "Uzmanlar, planın aldatmaca aracı haline getirilmesi karşısında susamazlar. Büyük ümitler bağlanan plan fikrinin gülünçleştirilmesine seyirci kalamazlar. Buna hakları yoktur... Plancılar, statükocu kuvvetlerin bir dişlisi haline gelmek istemiyorlarsa, görevlerinden ayrılmak pahasına da olsa, gerçeği kamuoyuna açıklamak zorundadırlar."

En ufak hayale yer bırakmayan bu durum karşısında dahi, Devlet Planlama Teşkilatının genç, fakat sabırlı temsilcileri istifa etmeyip, asgarinin asgarisini kurtarmaya çalıştılar. Karar mevkiinde bulunan politikacıya, teknisyenin sesini az çok duyurmak istediler. Yüzde 7 kalkınma hızına evet diyen, fakat bu kalkınma hızının gerektirdiği tedbirleri almayı reddeden bakanlarımıza, düştükleri çelişikliği anlatmaya uğraştılar. Ne çare ki, plana inanmayan, onu içte ve dışta bir aldatmaca aracı olarak kullanmak isteyen politikacılar, dürüst teknisyenlerin çırpınışına aldırış bile etmediler.

Plan konusundaki son söz, elbette ki hükümete ve parla-

mentoya aitti. Fakat plan adı altında plansız gidişi sürdürmek isteyenlerin aleti olmayı reddetmek de, namuslu memurların en tabii hakkı, hatta vazifesiydi. Plancılar, olgun bir sessizlik içinde istifa ederek, bu vazifeyi yerine getirdiler. Gerçekten açık rejimlerde, bunun sayısız örnekleri vardır.

Böylece, bir yıldır sürdürülen plan hikâyesinin, bir aldatmacadan öteye gitmediğini kamuoyu da öğrenmiş oldu. Toplumun en iyimser zinde kuvvetleri bile, statükocuların planı yapamayacağını anladı. Hükümetin günlük çekişmeler içinde bir yılı nasıl israf edeceği ortaya çıktı.

Sadece "daha beteri gelir" korkusuyla ayakta duran bir idarenin, bu sarsıntıya uzun zaman dayanması çok güçtür.

Çıkmazdan Kurtuluş Çabası

Plancıların istifasının yarattığı manzara, ümitsizliktir. Fakat en ümitsiz durumların, en ümitli gelişmelerin başlangıcı olduğu unutulmamalı. Ümitsizliğin bir sonu vardır. Bu sona erişince, ümitsizliği doğuran durumları ortadan kaldırma azmi, kendiliğinden artar. Mücadele gücü bilenir. En taze ümitlerle, mutlu günlerin savaşı başlar.

Türkiye bugün bu noktada bulunuyor. Memleketimiz bir oluş krizi içindedir: Eski ve yeni Türkiye çarpışıyor. Toplumun dinamik kuvvetleri (zinde kuvvetler de diyebilirsizin), her ne pahasına olursa olsun, mevcut düzeni sürdürmek için direnen mutlu azınlık ile savaş halindedir.

Bu, çeşitli şekillerde, Tanzimat'tan beri sürüp giden ve Atatürk devrimleriyle birlikte, ilk önemli başarıya ulaşan bir savaşın hikâyesidir. Ne çare ki bu gayretler, Türkiye'mizi hızla çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmaya yetmemiştir. Özellikle 1946'dan sonra, siyasi güç, muhafazakâr kasaba eşrafının ve onunla işbirliği halinde hızla gelişen büyük sermayenin tamamiyle eline geçince, Atatürk devrinin hamleleri sona ermiştir.

Bu muhafazakâr sınıf, sosyal ve iktisadi davalarımızın çö-

zülmesinde tam bir aciz göstermiş ve memleketi gittikçe artan ölçüde yabancı sermaye hâkimiyetine sokarak, dilencilikle günü gün etmekten başka çıkar yol bulamamıştır.

27 Mayıs hareketi, yeteri kadar şuurlu olmasa da, memleketimize değerli yıllar kaybettiren bu haysiyet kırıcı, miskin ve aciz gidişe karşı zinde kuvvetlerin gösterdiği tepkidir. O tarihlerde şartlar, hareketin gerçek manasının anlaşılmasına elverişli bulunmadığı için, 27 Mayıs bir bocalama devresinden ibaret kalmış, korkulu günlerden sonra muhafazakâr kuvvetler duruma hâkim olmuşlardır. Sayın İnönü, statükocu kuvvetlerin bugün en güçlü sözcüsü haline gelmiştir. Eski Türkiye, tarihi şahsiyet İnönü'ye sığınarak yaşama çabası içindedir!

27 Mayıs başarısız görünüşüne rağmen, Atatürk'ün istediği Yeni Türkiye'yi kurmaya azimli zinde kuvvetlerin uyanış ve şuur kazanma devresi olmuştur. İşçisiyle, gençliğiyle, üniformalı ve üniformasız aydınıyla zinde kuvvetler bugün düne nazaran, dönen oyunları biraz daha iyi değerlendiriyor. Biraz daha şuurlu şekilde statükocuların karşısına dikiliyor. Nitekim, Türkiye'yi, sosyal adalet içinde hızla kalkınma yoluna koyacak bir plan hazırlamaya uğraşan uzmanların çabaları, statükocular tarafından önlenince, zinde kuvvetler plancıların safında yer almışlardır. Hâkim sınıfların kiralık kalemleri müstafi uzmanlara saldırırken, işçi liderleri statükocuların oyunlarını açıklamış ve plancıları desteklemiştir. Gençlik teşekkülleri, bildiriler yayımlayarak, kalkınma planının kuşa döndürülmesini protesto etmişlerdir. Bir anlamda ordunun temsilcisi sayılan tabii senatörler, plancıları savunmuşlardır. Bütün zinde kuvvetler, Atatürk'ün arzuladığı Türkiye'nin kurulmasını köstekleyen statükocuların oyunlarının az çok farkındadır ve onlara karşı mücadeleye hazırdır. Bu, ümit verici, fakat henüz yeterli olmayan bir gelişmedir. Hareketin tam bir şuur kazanması, biraz daha zaman isteyecektir.

Mücadele, elbette ki yeninin eskiyi yenmesiyle son bula-

caktır. Halk kütlelerinin hızla uyandığı bir çağda, kalkınma kervanına sonradan katılmış bütün memleketler, süratle gelişme ve ilerleme çabası içindeler. Atatürk devrinde, az gelişmiş dünyaya öncülük eden Türkiye, elbette ki bu çabaların dışında kalamaz. Memleketin sosyal adalet içinde hızla ilerlemesine karşı koyan kuvvetler, şu veya bu şekilde er geç tasfiyeye uğrayacaklardır.

Tek Çıkar Yol

Fakat fazla zaman kaybetmek istemiyorsak, bir gerçeği artık iyice anlamak lazım: Batılı dostların da teşvik ve yardımlarıyla, Menderes devrinde girişilen kapitalist gelişme politikası, bu memleketin davalarını hiçbir şekilde çözemez. Kapitalist gelişmenin tabii sonuçları olan israfa, sömürücülüğe ve zaman kaybına, bu fakir memleketin daha fazla tahammülü yok. Plan şalına sarmalanarak piyasaya sürülen dünün denenmiş politikası, gittikçe ağırlaşan iktisadi ve sosyal buhrana çare bulamaz. Türkiye için de tek çıkar yol, en ileri şeklini sosyalizmde bulan, kapitalist olmayan gelişme tarzıdır. Kalkınma yoluna geç giren bütün memleketler, olayların zoru altında, er veya geç kapitalist olmayan kalkınma yolunu seçmeye mecbur kalıyorlar. Yemen'de ortaçağ düzenine karşı dikilen subaylar bile zafer sevinci içinde, "Kurtuluş yolu, sosyalizmdir," diye haykırıyorlar. Cezayir, fakirlikten ve gerilikten en kısa zamanda kurtulma ümidini sosyalizme bağlamış bulunuyor. Asya ve Afrika'da daha bir yığın memleket, kurtuluşu sosyalizmden bekliyor. Zira uyanan halk kütlelerinin ihtiyaçlarını karşılamak, milli bağımsızlığı sağlamak ve gerçek demokrasiyi kavramak için başka yol yok.

Plancıların istifasının da açıkça gösterdiği üzere, kapitalist düzende, bir komediden öteye gidemeyen planlama, ancak kapitalist olmayan bir düzende, güçlü bir kalkınma aracı haline gelir.

Daha bir sürü bocalamanın önlenmesi ve özlediğimiz yeni Türkiye'nin hızla kurulması, ikiyle ikinin dört ettiği kadar kesin olan bu matematik gerçeğin, bütün zinde kuvvetler tarafından bir an önce benimsenmesine bağlı. Bu şuur gelişince, eski Türkiye köhne temsilcileriyle birlikte iskambilden bir şato gibi kendiliğinden çöküp gidecek. O günler çok uzak olmasa gerek.

Tehlikeli Dönemeç

Yön, 10 Ekim 1962

Geriye Sürükleniş

Ankara'da sanki 27 Mayıs öncesi günleri geri gelmiştir: Gençlik, yine bulvara dökülmüş, "Atatürk izindeyiz!" diye haykırıyor. Aynı heyecanı paylaşan üniformalı üniformasız subaylar, gençlikle kaynaşmış halde; ordu gençliği, gençlik orduyu alkışlıyor. Bu hava içinde, bir yürüyüşü yeni bir yürüyüş kovalıyor.

Bütün bunlar, tamamen yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan, yarıda kalmış bir 27 Mayıs'ın kaçınılmaz sonuçları. 27 Mayıs'ı yapan zinde kuvvetler, Atatürk devrimlerinin devamı olan 27 Mayıs'ın tasfiyesi karşısında, mutlaka seslerini yükselteceklerdi.

Hatayı gizlemeye artık imkân yok: Oyların yarısını almış bir iktidarı devir, yeni idareyi sağlamlaştırmak ve geniş halk kütlelerine sevdirmek için hiçbir şey yapma. Artan işsizlik ve idari baskı, kütlelere eski günleri aratsın. Sonra devriklere her türlü hürriyeti tanı, onlarla iktidarı paylaş. 27 Mayıs'tan elbette eser kalmaz. Bir restorasyon devridir başlar. Dün, "Bizsiz, 27 Mayıs olmazdı," diye övünen siyasi teşekküller, "27 Mayıs'ı biz hazırlamadık," tarzında bir inkâr fırtınasına tutulurlar. Devrik

idarecilerin affı, memleketin bir numaralı meselesi haline gelir. Yassıada mahkûmları, adeta ikinci bir parlamento olarak faaliyet gösterir. En güvenilir liderlerin gizli mektupları, "Bütün kabahat, 27 Mayısçıların. Biz idamları önlemek çabasıyla nelere katlanmadık," diyebilmek için yayımlanır. Bu geriye gidişe ayak uydurmayan gençlik, "Hırsızlara, katillere, soyguncular af yok," diye haykırırken, hükümetin başındakiler af şampiyonu kesilirler. Hırsızlık ve yolsuzluk davaları daha başlamadan dejenere olur.

Devrikleri barındıran cezaevleri dinlenme evlerine döner. Devlet hastaneleri, her türlü konfora sahip, lüks sayfiye otelleri olarak "mahkûm prensler"e tahsis edilir. Bir "müebbet"in kollarını sallaya sallaya otelini terk edip yurt dışına çıkması, Diyarbakırlı Küçük Şori'nin Almanya'ya kaçışından güç olmaz.

Hükümet ve parlamentonun bir yıllık icraatı, 27 Mayıs'ın yaptıklarını bozmaktan öteye gitmez: Toprak ağalarının vergilendirilmesi durdurulur. Sürgündeki ağalar geri yollanmak istenir. Mülk sahiplerinin vergileri hafifletilir. Servet beyannamesi tesirsiz hale getirilir. Zenginlerin vergileri azaltılırken memurların yüzde 15'lerini vermek elbette mümkün olmaz. Milli Birlik Komitesi tarafından yükseltilen en az geçim indirimi hadlerinin uygulanması elbette geciktirilir. Fedakârlık memur ve işçiye yüklenir. Sermaye ağalarına, dünün hırsız soyguncularına cömertçe tavizler verilir. Çimento ve demirde, karaborsa tekrar başlar. Böylece 27 Mayıs'ın getirdiği sosyal adalet anlayışı laftan ibaret kalır.

27 Mayıs'm eseri olan plan fikri de, dejenere edilir. 1962 planı uygulanmaz. 5 yıllık kalkınma planı da, plana inanmış ekibin istifasının da açıkça gösterdiği üzere, şimdiden plan hüviyetini kaybetmiştir. Her alanda girişilmesi zaruri reformlar ise çoktan unutulmuştur.

Bu şartlar altında 27 Mayıs düşmanlarının günden güne

cüretlerini artırması normaldi. Kin ve intikam türkülerinin vatan sathını sarsmasına, karşıihtilal heveslilerinin artmasına, eski Milli Birlik Komitesi üyelerine ve gençliğe en ağır iftiraların ve hareketlerin yağdırılmasına, ordu aleyhtarı fısıltıların çoğalmasına ve bir idam yıldönümünün milli matem günü haline getirilmesine şaşmamak lazım.

Gericiliğin Cankurtaran Simidi

Herkes biliyor ki, zinde kuvvetlerin güvenine sahip İnönü kol kanat germese, bu gidişe çoktan dur denilecekti... 27 Mayıs düşmanları, ancak şekle, esastan çok daha fazla önem veren İnönü'nün gölgesinde kin ve intikam kampanyalarını yürütebilmişlerdir. Normal zamanlarda her Allahın günü İnönü'ye küfredenler, aslında İnönü'ye medyunu şükrandırlar. Bunun herhalde onlar da farkına varmışlardır ki, 23 Ekim 1961 ve 22 Şubat 1962 günleri İnönü'nün eteklerinin altına sığınmışlardır. Tehlike savuşturulunca da, 27 Mayıs düşmanları, karşıihtilali körüklemeye daha büyük bir şiddetle yeniden başlamışlardır.

İnönü'nün gölgesinde gelişen bu karşıihtilal hareketinin, zinde kuvvetlerin sabrını taşırması ve huzursuzluğun, İnönü'ye rağmen açığa çıkması mukadderdi. Atatürk Bulvarında başlayan gençlik yürüyüşleri, bu sabırsızlığın ilk belirtileridir.

Komünizm Ticareti

27 Mayıs düşmanı cephe, 27 Mayıs saflarından gelen bu köklü tepkiyi ilk anda iyi değerlendiremedi. Şımarık çocukların şirretliği içinde yürüyüşler "CHP'nin tertibi" olarak gösterildi ve gençliğe küfürler yağdırıldı. Fakat satıhtaki belirtilerin çok derinlere uzandığını anlamakta gecikmediler. Sayın Osman Köksal'ın "Ekim, olaylara gebedir," ikazı ile de, 27 Mayıs düşmanı cephenin ayakları iyice suya erdi ve rota, pürtelaş tamamen değiştirildi. Dünün sahte kabadayıları, CHP Genel Başkanının etekleri altına sığınma çarelerini aramaya başladılar. Aylardır vatan sathında karşıihtilal tohumları eken 27 Mayıs düşmanı

politikacılar, bugünlerde kuzu gibidirler. Ahlak ve fazilet yoksunu sömürücüler, sıkılmadan 27 Mayıs'ı ve zinde kuvvetleri övme yarışına girişmişlerdir.

Bu gibi nazik durumlarda bir suçlu bulmak adettir. Memleketimizde politikacıların sıkışınca buldukları klasik suçlu, komünistlerdir: 6-7 Eylül olayları mı? Komünistler yapmıştır... 28 Nisan 1960'ta gençlik zulme karşı direnme hakkını mı kullanmaya başlamıştır? Zorbalar, komünist tahriki diye haykırmışlardır. Hatta ve hatta devrik iktidarın sorumsuz politikacıları, Amerika Dışişleri Bakanı Dulles'ın Ankara ziyareti sırasında Amerikan sefareti gerisinde bomba patlattırmışlar, sonra da "Türkiye'de komünist tehlikesi arttı," diyerek, Sam Amca'dan daha fazla dolar koparmaya kalkışmışlardır. Komünist ticareti, içte ve dışta böyle kârlı bir iştir!..

Şimdi de, bizim tabansız karşıihtilalcilerimiz, Atatürk gençliğinin asil tepkisini, bir komünist tertibi şeklinde gösterme çabasındalar. CHP Grup Başkan Vekili Suphi Baykam, Meclis kürsüsünde bu iddiaların gülünçlüğünü peşinen belirttiği halde, sıkışık durumdaki 27 Mayıs düşmanları, her kaldırım taşının altında bir komünist bulmak zorundalar. Nitekim, Mecliste maskeleri indirilen ırkçılar da "Komünistlere 100 milyonlarca lira dağıtılıyor," diyerek, marifetlerini unutturmaya ve dikkati başka tarafa yöneltmeye çalışmışlardır.

Memleketimizdeki bütün olayları istismara çalışan düşman radyolar, mantık fukarası akıievvellerimizin imdadına yetişmiştir. Şimdi hep bir ağızdan, "Efendim, Türkiye'de tıpkı Bizim Radyo ağzı ile konuşanlar var. Gizli bir komünist partisi de mevcutmuş. O halde komünistler azıtmıştır. Bütün işleri karıştıran komünistlerdir," diyorlar. O düşman radyolar ki, bir zamanlar 27 Mayısçıların ağzı ile konuşmuş, gençliği zulme karşı direnmeye çağırmıştı. 1950'den önce de bu radyolar muhalefet lideri Celal Bayar'ın diliyle konuşurdu. O zamanlar da, birta-

kım ahlaksız ve vicdansız politikacılar "komünistler azıttı" diyerek bu hareketleri baltalamaya çalışırdı.

27 Mayıs'ın hayasız düşmanları, bugün karşılarına dikilenlerin komünistler değil, zinde kuvvetler olduğunu çok iyi bilirler. Fakat su yüzünde durabilmek ve sömürücü düzenlerini devam ettirebilmek için, milletimizin komünizme karşı olan hassasiyetini istismardan başka tutunabilecekleri dal yoktur. Sömürücüler, bu aşağılık iftiralara kananların sayısı gittikçe azalsa da, Türkiye'mizin hızla kalkınmasını, halkın uyanmasını ve refaha kavuşmasını isteyen gerçek vatanseverleri komünistlikle suçlandıracaklardır.

Çok Partili Faşizm

Şimdi bu sahte vatanseverler, kendilerinin de inanmadıkları komünist tehlikesi etrafında Meclisteki partileri toplamaya çalışıyorlar. Komünist tehlikesine karşı milli bir koalisyondan bile söz edenler var. Aslında korktukları, şahlanan zinde kuvvetlerdir. Bir şekli korumak için, her şeyi feda eder gibi davranan İnönü, bu yakınlaşmaya taraftar gözükmektedir. AP idarecileri, bu fikri Başkan Gürsel'in de çok beğendiğini yayıyorlar. Böylece "olaylara gebe" ekim ayını geçiştirebilmek için tek bir muhafazakâr cephe ortaya çıkabilecek. Bu gerici cephe, elbette ki Atatürk'ün çizdiği yolda Türkiye'mizin hızla ileri gitmesini ve gerçek demokrasiye ulaşmasını isteyen zinde kuvvetlere karşı kurulduğunu açıkça söyleyemez. "Eski Türkiye" saflarında, gerçeği olduğu gibi ortaya koyacak kabadayılar yok. Muhafazakâr cephe, muhayyel tehlikeler icat ederek, mazide sayısız örnekleri görüldüğü üzere, zinde kuvvetleri şaşırtmaya, parçalamaya ve dikkatini başka meselelere çekmeye çalışacak. Bu muhayyel tehlike, her zaman olduğu gibi komünizmdir. Orduya ve gençliğe iltifatlar yağdıran son AP Grubu tebliği, sanki komünistler rejimi devirmek üzereymiş gibi bir hava yaratarak durumu kurtarmaya çalışmaktadır. Koalisyondaki CKMP, tahkikat daha so-

nuçlanmadan, son olaylarda komünist parmağı bulunduğunu çoktan keşfetmiştir. İlerici hareketlerden ve yayınlardan rahatsız olan mutlu azınlık ve mutlu azınlığın sözcülüğünü yapan bir kısım basın da hükümeti bu yolda tedbirler almaya zorlamaktadır.

Komünizmle mücadele aldatmacası, geçmişte sayısız defa görüldüğü üzere hür fikri ve gerçek vatanseverleri susturma, sindirme ve yıldırma çabasından ibarettir. Böylece Menderes sistemine tamamen dönülmüş olacaktır. Demokrasi adı altında çok partili bir faşizm denemesi tekrar başlayabilecektir.

Sabırsızlanan zinde kuvvetlerin dikkatini başka tarafa çekmek ve rejim buhranını geçiştirmek endişesiyle bir yıllık faaliyeti karşı ihtilal cephesini kuvvetlendirmekten başka işe yaramayan hükümet, başındaki insanın iyi niyetlerine rağmen bu aldatmacadan medet umabilir.

Toplumun zinde kuvvetleri, memleketimize kıymetli yılları kaybettirmekten öteye gitmeyecek olan bu sahtekârlıklara karşı uyanık bulunmalıdırlar.

Tehlike, kapıyı çalmıştır. Fakat her şeye rağmen, hükümetin bu çıkmaza sürüklenmekten ve rejimin tek meşruiyet sebebi olan nispi fikir hürriyetini boğmaktan kaçınacağını ümit etmek isteriz.

Devekuşu Politikası

Yön, 9 Ocak 1963

Mutlu Azınlık Demokrasisi

Yüz küsur yıllık çabamızın adı, hürriyet ve hukuk devleti mücadelesidir. Ama bir türlü memleket, Batı ülkelerinin daha

on sekizinci yüzyılda eriştiği hürriyetlere kavuşamamıştır. Hele sosyal konuların tartışılması bakımından, çok partili hayat devresinde, tek parti yıllarına nazaran çok daha müsamahasız davranılmıştır!

Şimdi dört başı mamur bir hürriyet anayasası var. Ama Anayasaya aykırı kanunlar hâlâ yerinde durur ve sosyal fikirleri boğacak yönde işler. O kadar ki de Gaulle Fransa'sının Sanat ve Edebiyat Genel Müdürü tarafından kaleme alınmış bir kitaptan yapılan tercümeler, memleketimizde üniversite hocalarına, 7,5 ila 15 yıl sürecek bir hapishane yolunu açar. Sanmıyoruz ki faşist İspanya'da durum daha ağır olsun!

Savcılara ve hâkimlere söylenecek bir şey yok. "Kanun bu, uyguluyoruz," diyebilirler. Gerçekten, 141. ve 142. maddeler, komünizmle mücadele bahanesiyle, en masum sosyal tenkitleri ağır şekilde cezalandıracak niteliktedir. Osman Bölükbaşı, Faik Ahmet Barutçu, Halil Özyörük, Prof. Faruk Erem, Prof. Fethi Çelikbaş, Prof. Necip Bilge, Cezmi Türk, Kâmil Boran, Behzat Bilgin gibi kimselerin, Menderes devrinde Meclis kürsüsünden belirttikleri üzere, 141. ve 142. maddeler, bugünkü haliyle korkunçtur. Bütün bunlara rağmen açık rejim ve demokrasi şampiyonluğunu kimseye vermek istemeyen bir iktidarın mevcudiyeti, memleketimize has bir garabet olsa gerekir.

İktidar, "adalete karışamayız" gerekçesinin sağladığı gönül rahatlığı içinde, sanki kanunları başkaları yaparmış gibi, hâlâ açık rejim ve hürriyet nutukları atabilmektedir. Koçeroların ilahlaştırıldığı bir ortamda, fikir suçlularını mahkûm olmadan tevkiflerini önleyen bir kanun teklifi yapan yok. Hele korkunç 141. ve 142. maddelerin bir hukuk devletine yakışacak şekilde düzeltilmesini isteyenlerin miktarı, parmakla gösterilecek kadar az. Dün olduğu gibi, bugün de iktidarların hürriyet ve demokrasi aşkı, mutlu azınlığın huzur ve rahatının kaçtığı noktada bitiyor.

Peki ya üniversiteler ve büyük çoğunluğu? Zavallı Menderesin ima ettiği büyük hürriyet kahramanları şimdi neredeler? Diktatör denilen Menderes devrinde 141. ve 142. maddelere veryansın eden Prof. Çelikbaş, Prof. Faruk Erem, Prof. Necip Bilge neden susarlar? Hürriyet savaşçısı Prof. Feyzioğlu ne yapar?

1960'tan önce; "Türkiye'de hürriyet hareketi geç başlamış, başladıktan sonra da ne yazık ki çok sendeleyerek, duraklayarak ilerlemiştir. Tanzimat'tan 116 yıl sonra ve halen programında, 'ilmin, sanatın ve her türlü fikir faaliyetlerinin siyasi ve idari müdahalelerden uzak kalmasını demokrasinin değişmez bir esası olarak kabul ediyoruz' diye yazılı bulunan bir siyasi parti iktidarda bulunduğu bir sırada, hürriyet ve gerçek demokrasiye doğru hızla yol almaktaydık. Bunu sağlamak için devlet adamı, mebusu, gazetecisi, hâkimi, idarecisi, üniversitesi ile bu memleketin vicdan taşıyan bütün aydınları kendilerine düşeni yapmalıdırlar," diyen dünkü Forumcu Feyzioğlu'nun acaba vicdanı rahat mı? Yoksa dünkü hürriyet savaşçıları, bir mutlu azınlık demokrasisinin mi sözcüleriydiler? Yeni anayasanın getirdiği hürriyet ve sosyal adalet ilkeleri kocaman bir yalandan mı ibaret?

Çok Hizipli Tek Parti

Sosyal ve ekonomik görüşler karşısında gösterilen bu korkudan zarar gören sadece memlekettir. Satıhtaki kısır sen ben çekişmeleri ve atmasyon tenkitlerle, bu dertli memleketin çetin davaları çözülmez. 27 Mayıs, sosyal ve ekonomik düşüncenin boğulması yüzünden, büyük bir boşluk içinde kaldı. 27 Mayıs'ı bu fikri boşluk mahvetti. Bugünkü sosyal düşünceyi susturma çabası da, yarınki Türkiye'yi kurma davasını güçleştirecektir. Bir mutlu azınlık, memleket davalarını çözemediği gibi, çözme yollarını da kapamaya çalışmaktadır.

Sayın Nadir Nadi'nin şu sözleri ibretle okunmaya değer:

"Memleketimiz davalarının çözülmesi için o davalar üzerine açıkyürekle eğilmek, doğru ya da yanlış, düşündüklerimizi korkusuzca belirtmek, bunu yaparken de dünya sorunlarına dair dünyada sözü geçen tanınmış bilim, felsefe ve sanat adamları ne düşünüyor, öğrenmek gerektiğini kabul etmeyiz. Hür dünya ile ilişkisini böylesine kesen, söz ve yazı hürriyetini böylesine kısan bir ortamda ekonomik ve sosyal davalara çözüm yolu bulunamayacağını, tersine, bu davaların bizi günden güne daha tehlikeli çıkmazlara sürükleyeceğini aklımıza getirmeyiz."

"Biz, Atatürk devrimlerini baltalama hürriyetini demokrasi sandık. Çok partili açık rejim dediğimiz de aslında çok hizipli tek parti rejiminden başka bir şey değildir. Bunun aksini söylemekle kimseyi kandıramayız. Bari boş yere kendimizi aldatıp durmayalım!"

Sosyal Uyanış Durdurulamaz

Ama ne olacak? Fikir hürriyetini istediğiniz kadar kısın, sosyal tenkitleri istediğiniz kadar boğmaya çalışın, netice değişmez. Güçlükler artar, fakat bu, statükocu politikanın yakın bir gelecekte iflasını önlemez.

Bir noktayı iyice anlamak lazım: Türkiye, artık eski Türkiye değildir. İkinci Dünya Harbinden beri çok yol aldık.

15-20 yıl önce, sosyal tenkitleri önleyerek, Türkiye'yi rahatça idare etmek belki mümkündü: Kütleler, yeteri kadar uyanmamıştı. Genel oy yoktu. Dış dünyaya kapalıydık. Nüfus artışı ve şehirleşme temposu yavaştı. Ekime elverişli bol toprak vardı. Durum, İkinci Dünya Savaşından sonra hızla değişmiş, Türkiyemiz, politik, sosyal ve ekonomik bir ihtilal devresine girmiştir. Genel oy, halk kütlelerinin az çok uyanışı ve iktidarlardan hizmet istemeyi öğrenmesini sağlayarak, siyasi alanda başlı başına bir ihtilal olmuştur. Dış âlemle temasların artması, memleketteki uyanışı hızlandırmıştır. Bu uyanış devresinde, hızlı nüfus artışı ve ekime elverişli toprakların tükenişi gibi meselelerin

çözümü, sosyal ve ekonomik alanlarda, çok köklü değişikliklerin yapılmasını zaruri kılmaktadır.

Bu şartlar altında, sosyal ve ekonomik tenkitler, ne kadar kısılırsa kısılsın, statükocu politika çökmeye mahkûmdur. 1950-55 devresinde, olağanüstü şartlar dolayısıyla elde edilen büyük başarıların sağladığı prestije rağmen, Menderes dahi, olayların tazyikine 5 yıldan fazla dayanamadı. Bugün ise şartlar, düne nazaran, son derece güçtür. Bu güç durumda, sosyal ve ekonomik tenkitleri susturmak suretiyle, kaçınılmaz değişikliklerin önlenebileceğini düşünmek, kurtuluşu, başını kuma gömmekle bulan devekuşu politikasından farksızdır.

Devekuşu politikası, mutlu azınlığa geçici bir huzur dahi sağlamaz, aksine huzursuzluğu artırır. Bu politika, olsa olsa yarınki Türkiye'nin kuruluşunu daha sancılı hale getirir, fakat durduramaz. Apaçık bir faşizm bile gelse, bir-iki yıl içinde çöker gider.

Sancısız Doğum Olmaz

17 yıldır, çok partili hayatı yerleştirmek uğruna savaştığını söyleyen ve bunun için, Atatürk devrimlerinde rötuş yapma fedakârlığına bile katlanan İnönü'ye düşen tarihi görev, yarınki, hür, müreffeh ve modern Türkiye'nin kuruluşunu güçleştirmek değil, kolaylaştırmak olmalıydı.

Miyop sermaye ağaları, bugünü kurtarmak için devekuşu politikasını arzulayabilirler. Onlar kendi açılarından belki de haklıdırlar. Zira, azgelişmiş bir ülkede özel sermaye, ancak kapalı bir rejimde hızla birikebilir. Açık rejim, türlü dolaplar ve istismarlarla büyüyen sermayenin işine gelmez. Ama, açık rejim şampiyonu olduğunu söyleyen tarihi şahsiyet İnönü'nün, sosyal ve ekonomik konularda açıklığı reddederek, kendi kendini inkâra hakkı olmasa gerekir.

Bugün çetin davaların altında, aciz içinde bocalayanlar, hiç değilse yarını güçleştirmeye kalkışmasınlar. Fakat ne gam. Asıl haklı olanlar belki de sancısız doğum olmaz diyenlerdir.

Tepesi Üstü Duran Ağaç

Yön, 3 Nisan 1963

Bu Böyle Devam Etmez

Zinde kuvvetlerin son şahlanışı, çabuk unutulan bazı sade gerçekleri gözler önüne serdi:

1. Rejim, aradan bir buçuk yıl geçtiği halde oturmuş olmaktan çok uzak. İktisatçı deyimiyle, istikrarsız muvazene halinde. Bir kıvılcım, kontrolü mümkün olmayan infilaklar yaratmaya kâfi geliyor.

2. Gerici kuvvetlerin iktidara gelemeyecekleri, gelseler bile barınamayacakları ortaya çıktı. Türkiye'de oy sayısının dışında, farklı bir kuvvet dengesi mevcut.

3. 27 Mayıs, barajları yıkarak, zinde kuvvetlerde sosyal değişme isteğini körüklemiştir. Bu çevrelerde, yeni ve ileri bir Türkiye özlemi yayılıyor ve yoğunluk kazanıyor.

4. Eski Türkiye'nin temsilcisi hâkim sınıflarla, yeni bir Türkiye'nin özlemini çeken zinde kuvvetler arasındaki aykırı gidiş genişliyor. Statükonun en kudretli temsilcisi gözüken iyi niyetli İnönü'ye karşı duyulan eski günlerden kalma güven zayıflıyor. 27 Mayıs'tan önce zinde kuvvetlerde yeni bir Türkiye özlemi uyandıran, fakat bu Türkiye'ye götürecek yolu açmasını bilemeyen İnönü, gittikçe gerilerde kalıyor. Eski devir hasretlilerine karşı girişilen gençlik hareketlerinde bile, "İnönü, İnönü çok yaşa!" haykırışları artık işitilmiyor. Onun yerini, "Statükoculara son ihtar!" kükremeleri aldı.

Bu durum, böyle devam edemez.

Memnu Meyve

Sayın İnönü de kendi açısından, "Bu durum, böyle devam edemez," diyor. Tedbirler araştırıyor. Zinde kuvvetlerin öfkesi karşısında paniğe kapılan AP'nin Don Kişot mizaçlı yöneticile-

rini tasfiyeye, elinden geldiği kadar partinin itibarını kırmaya ve halkın tutmadığı "mutedil" etiketinden sıyrılıp, "Akıncılık" kartvizitini taşımaya özenen uslu AP'lilerin işbaşına gelmesini sağlamaya çalışıyor. Bir defa daha medet umulan çare bu. Müfritler, yani acemiler gidip, yerlerine mutediller, yani ustalar gelirse, denizler durulur, ortalık yatışır, deniyor. Yağma düzenini, sokak külhanbeyliğini bırakıp, Osmanlı efendisi üslubuyla savunursanız, işler düzelir, rejim oturur, buyuruluyor. Hem sonra, vatan sathında bütün talihsizliklerin sebebini CHP'ye ve İnönü'ye yüklemeye alışmış geniş halk kütleleri bulunduğu müddetçe, birkaç yüz adamın süt dökmüş kedilere döndürülmesi neyi değiştirir ki? Sayın İnönü, bu politikayı çok denedi. Rejimin ilk günlerinde Başbakan, bütün parti liderleriyle uzun bir balayı devresi yaşadı. İnönü, balayı günlerinde, sık sık, "Artık eski devir geride kaldı. Bütün parti liderleriyle medeni münasebetler kurduk. Bu, halka da örnek olacak, kardeşlik gelecek," diyordu. Ne çıktı? Geniş hak kütlelerinin huzursuzluğu devam ettiği müddetçe, memnu meyveyi ısıracak politikacılar her zaman ve her yerde çıkacaktır.

DP mirasını paylaşan partilerin başlarında, 27 Mayıs'ın ilk Genel Kurmay Başkanıyla ilk Maliye Bakanı var. Ne değişiyor? Asıl dava, belki de bir gün kanlı kardeş kavgalarına yol açacak, vatan sathındaki geniş ve derin bölünmeyi ortadan kaldırmaktır.

Kördüğüm

Bu bölünmenin kökleri, DP'nin kuruluş yıllarına kadar iner. O tarihlerde, halktan uzaklaşan CHP'den soğuyan kütleler, DP'ye dört elle sarıldı. CHP, kütleler için, tahsildar baskısı, jandarma dayağı ve fakirlik demekti. İlk iktidar yıllarında, bol dış yardım, bol ekilmemiş toprak, iyi hava ve yüksek fiyatlar sayesinde talihi yaver giden DP kütlelerin yüzünü güldürdü, hayat seviyesini az çok yükseltti ve bürokrasinin istibdadını azalttı. 1955'ten sonra, iktisadi sıkıntıların tesiri altında kitleler yavaş

yavaş DP'den uzaklaşmaya başlarken, ihtilal geldi. İhtilal, bürokrasinin tahakkümünü artırdı ve deflasyon politikasıyla, kütlelerin hayat seviyesinin gerilemesine ve işsizliğe yol açtı. Halk, CHP geri geldi, dedi ve Menderes'e yeniden bağlandı. Oyunu da Menderes'ten medet uman halk sömürücülerine vermekte tereddüt etmedi.

Vatan sathındaki huzursuzluğun temel sebebi bu. Ancak halktan uzak, fakat halkçı zinde kuvvetleri de huzura kavuşturacak kurtuluş yoludur.

Türk politika hayatının düğüm noktası, sanırız ki, buradadır: Halk, halk düşmanlarının peşindedir ve halkçı zinde kuvvetlere karşıdır! Bu kördüğüm çözülmedikçe, Türkiye, baş aşağı duran bir ağaca benzemekten kurtulamayacaktır. Huzur, Türkiye'yi ayakları üzerine oturtabildiğimiz gün gelecektir.

Mesele böyle ortaya konunca, çözüm yolu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: Ancak halkçı bir politika, halkı halk düşmanlarının pençesinden kurtarabilir ve onu halkçı zinde kuvvetlerle kaynaştırabilir. Bu kaynaşma, ilerleme yolunu kesin şekilde açmanın temel şartıdır.

Topallığın Fazileti!..

İnönü demokrasisinin tek başarı şansı, satıhtaki çekişmeleri bir yana bırakıp, halkçılık yolunda cesur adımlar atmaya bağlıdır.

Hükümetin cesur tercihlerden kaçınan bugünkü statükocu politikası ise, esas itibariyle kurulu düzenden faydalananlara yaramaktadır. Menderes devrinin büyük imkânları da bir daha ele geçmeyeceğine göre, bu politika kısa zamanda hüsrana mahkûmdur. Statükocu kuvvetlere dayanan siyasi iktidar ayakta durabilmek için, dayandığı kuvvetlerin aleyhine halkçı bir politika gütmek zorundadır! Bu çelişikliği İnönü gibi zinde kuvvetlerce, geniş hayal kırıklığına rağmen, hâlâ benimsenen tarihi bir şahsiyet yenebilir.

Demokrasimiz, Sayın Alican'ın tabiriyle topaldır. Demokrasiyi topallıktan kurtarmak için, onun bu topallığından faydalanmak lazım. Esasen seçimleri CHP'ye karşı kuvvetler kazandığı halde, İnönü'nün Başbakan olması bu topallıktan ileri gelmekte ve İnönü, zinde kuvvetler sayesinde başta kalabilmektedir. O halde İnönü, statükocuları elinin tersiyle itip, zinde kuvvetlere pekâlâ yaslanabilir ve onlarca istenen sosyal adalete ve hızlı kalkınmaya yönelmiş halkçı ve devrimci politikayı, bugünkü parlamento düzeni içinde sahneye koyabilir.

Eğer başka bir çare varsa ve İnönü onu biliyorsa, yapsın, görelim.

Medrese Atatürkçülüğünden Gerçek Atatürkçülüğe

Yön, 13 Kasım 1964

Atatürk'ün bazı sözlerini alıp onu sosyalist ilan edebilirsiniz. Başka sözlerine bakıp, onun liberal olduğunu söyleyebilirsiniz. Büyük Kurtarıcı, çeşitli şartlarda çeşitli sözler etmiştir. Bu sebeple onu anlamak için kelama dayanan bir cins medrese edebiyatını bırakıp, Atatürkçülüğü tarihi gelişmesi içinde yakalamaya çalışmak gereklidir.

Kurtuluş savaşımız, dış kapitalizme ve emperyalizme karşı milli burjuvazinin en aydın tabakalarının önderliğinde yürütülmüş bir mücadeledir. Milli Mücadele, emperyalizme karşı olma niteliği ile 1917 ihtilaline benzer. Ama 1917 bir işçi ihtilali, bizimki bir burjuva ihtilali olduğu için ondan esasta ayrılır. İhtilalin ekonomik amacı, yabancı burjuvazinin yerine yerli burjuvaziyi oturtmaktı. Kapitalist Mösyö Dupont gidecek, Kapitalist Ahmet Efendi gelecekti. Kapitülasyonların tasfiyesi, yabancı şir-

ketlerin millileştirilmesi bu açıdan değerlendirilmelidir. Bir taraftan yabancı sermaye kovulmuş öte yandan yerli kapitalist eliyle bir sanayileşme hareketine girişilmiştir.

Daha İzmir İktisat Kongresinde kapitalist gelişme ilkesi kabul edilmiş, İş Bankası 1924'te kapitalizmin kalesi olarak kurulmuştur. Sanayi Teşvik Kanunu, sinai teşebbüs kuracaklara muazzam imtiyazlar getirmiştir. Devlet harcamaları bir "müteahhit" sınıf yaratma yolunda kullanılmıştır. Burjuvazinin iktidardaki devrimci unsurları, kapitalizm yolunda, Şişli'nin düşmanla işbirliği yapan yüksek burjuvazisini, ithalatçı, bankacı, ihracatçı ve komisyoncu gibi azınlıklara mensup aracıları, Babıâli'nin köhneleşmiş memur burjuvazisini bile ayırt etmeyecek kadar müsamahakâr davranmışlardır. Ankara Palas ve Karpiç, 1924'ten itibaren Şişli burjuvazisiyle ve Babıâli kadrosuyla dolmuştur. Şişli, ihtilalci kadroya salonlarını açarak ve kızlarını vererek yakınlaşma ve durumunu sağlamlaştırma fırsatını kaçırmamıştır. Bu izdivaçlar, İş Bankası etrafında kümelenen bazı ihtilalcilerin iş hayatına atılmalarıyla pekleştirilmiştir.

Daha sonraki devletçilik denemesi, esas itibariyle cılız özel teşebbüsün yapamadığını yaparak kapitalizmi güçlendirme çabasını yansıtır. Özel teşebbüs Türkiye'de devlet harcamaları ve ihaleleriyle gelişmiştir. Kapitalistlerimiz, daha fazla taviz koparmak amacıyla, bürokrasinin beceriksizliklerini ileri sürerek devletçiliğe karşı olduklarını yaygaracı bir üslupla söylerlerse de, objektif olarak, kapitalist sermaye birikiminin temel kaynağını teşkil eden bu tip bir devletçilikten yanadırlar. İkinci Dünya Savaşı yıllarında sert ve hayli keyfi bir devletçilik uygulandığı halde, kapitalizm büyük bir gelişme kaydetmiştir! Bugün bile devlet harcamalarında ve yatırımlarında bir azalma, piyasada ciddi bir durgunluğa yol açmaktadır. Sermaye piyasası yaratma edebiyatı, Yön'ün ileriki sayılarında açıklayacağımız üzere, devlet elindeki yatırım kaynaklarını özel sektöre transfer etme hi-

kâyesidir. Türkiye'de liberal kapitalizmin en amansız düşmanları, hiç şüphe edilmesin, sosyalistler değil, kapitalistlerdir.

Halktan Kopuş

Kurtuluş Savaşının daha ilk yıllarından itibaren, Ankara'da bakanlıklar kadrolarını dolduran devrimci burjuvazinin, Batı kapitalizminin devamı olan aracılara gösterdiği aşırı müsamaha ve yakınlaşma, burjuva ihtilalinin, Batıdakinden farklı olarak, feodalizme karşı ilerici bir nitelik kazanmasını da önlemiştir. Toprak reformu, 1924 Anayasasına konan peşin ödeme hükmüyle engellenmiştir. İyi niyetlerle kurulan Ziraat Bankası, eşraf egemenliğinden kurtulamamış, yüzde 10 faizle alınan banka kredileri, yüzde 80 ila 100 faizle çalışan tefecilere fon teşkil etmiştir. Hele buğday fiyatlarının birkaç kuruşa düşmesine uzun yıllar seyirci kalınması, devrimci kadro ile halk arasında geniş bir uçurum doğurmuştur.

Kurtuluş Savaşında devrimci burjuvazinin şevkle peşinden giden halk kütleleri, bir defa daha aldatıldığı kanısına kapılarak, devrimci kadrodan uzaklaşmıştır.

Ağa-Aracı Koalisyonu

İkinci Dünya Savaşını bu şartlar içinde yaşadık. Harpte zenginleşen burjuvazi, artık iktidarda doğrudan doğruya söz sahibi olmak kararındaydı. Gerçi, Kurtuluş Savaşının bir memur burjuvazisine inkılap eden devrimci unsurları, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kapitalist sınıfı güçlendirmek uğrunda çaba göstermişti. Ama gene de egemenlik ihtilalci kadronun ve memur burjuvazisinin elindeydi. Burjuvazi şimdi tam egemenliğini kurmak ve memur burjuvazisine boyun eğdirmek istiyordu. Burjuvazi, toprak ağalarıyla da birleşerek, iktidarı tam olarak ele geçirme mücadelesine girişti. Burjuvazi bu mücadelede, ihtilal kadrosunda aradığını bulamayan halk kütleleri tarafından desteklendi. Demokrat Parti, bir halk hareketi olarak değil, halkı da peşinden sürükleyen bir muhafazakâr burjuva hareketi ola-

rak gelişti. Bu gelişme, CHP içinde de vuku buldu. CHP'de de, ihtilal kadrosu, burjuva ve toprak ağası lehine gücünü yitirdi. Ama CHP geniş halk kütleleri arasında, bürokratların partisi olma hüviyetini hâlâ unutturamamıştır.

Memur burjuvazisine, halkı da peşinden sürükleyerek karşı çıkan toprak ağası ve aracı faaliyetlere yönelmiş burjuvazi koalisyonunun, harekete geçirilen halk kütlelerinin ihtiyaçlarına cevap verecek hızlı sanayileşme ve kalkınmanın vazgeçilmez şartları olan toprak reformu, dış ticaretin ve bankaların devletleştirilmesi, plan gibi köklü reformlara gitmesi mümkün değildi. Bu, koalisyonun kendi kendini inkâr etmesi demekti. Ama harekete geçirilen kütlelere de bir şeyler vermek gerekti. Bu aczi gören ağa-aracı koalisyonunun milletler arası kapitalizme sığınmaktan başka çaresi yoktu. Askeri üs ihtiyacı, Türkiye'ye Sam Amca için de önem kazandırınca, ağa-aracı koalisyonu, memleketi yabancı kapitalizme ardına kadar açtı. Böylece, yeni sömürgecilik dönemine girerek, 1919 yılında başladığımız noktaya gelmiş olduk.

Yirminci yüzyılda, burjuva önderliğindeki milli kurtuluş hareketlerinin birçoğunun akıbeti budur. Bu ülkeler, sömürgelikten ya da yarı sömürgelikten kurtulmak için açtıkları mücadeleyi, görünüşteki siyasi bağımsızlığa rağmen, ekonomik bağımsızlıklarını burjuvazinin ehliyetsizliği yüzünden yitirerek kaybetmişlerdir. Bu çıkmazdan kurtulmasını bilen milli kurtuluş hareketleri de olmuştur. Yalnız bu ülkelerde, burjuvazinin devrimci unsurları, emperyalizm ile olan savaşlarında halkçı bir yön tutmuşlar ve halk kütlelerine dayanarak, emperyalizmin tabii müttefiki olan aracı burjuvaziyi ve toprak ağasını köklü reformlarla etkisiz hale getirmişler ve kapitalist olmayan bir kalkınma yoluna girişmişlerdir. Başka bir deyişle, çağımızda burjuva kalkınma safhasının imkânsızlığını anlayan burjuvazinin ileri unsurları, sınıflarını inkâr etme pahasına memleketlerini henüz sosyalist ol-

mayan, fakat kapitalist hiç olmayan bir kalkınma ve ilerleme yoluna sokmuştur.

Kurtuluş Savaşından sonra Türkiye'miz, bu yolda ilk örneği verebilirdi. Temel amacı "Türkiye'mizi hızla çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak" olduğu herkesçe kabul edilen Atatürk, büyük insanlara has sezişiyle, bu hedefe götürecek metodu da bulmuştur: Laik bir toplumda, gücünü milliyetçilikten alan, halkçı, devletçi ve devrimci bir politika. Ne var ki, kapitalist kalkınma metodundan başka yollar da olabileceğini tasavvur dahi edemeyen ihtilalci kadro, daha Kurtuluş Savaşının ilk yıllarında, ekonomik ve sosyal alanda, ne halkçı, ne devletçi ve ne de devrimci olan bir kapitalizm çıkmazına sürüklenmiştir. Büyük dünya buhranı, bir uyanışın hareket noktasını teşkil etmişse de girişilen devletçilik hareketi, temel yapı reformlarına gitmediği için devlet eliyle bazı fabrikalar kurmaktan ibaret kalmış ve ikinci bir fırsat böylece kaçırılmıştır.

İki tarihi fırsatı kaçıran ve halkın da desteğini yitiren iktidardaki devrimci burjuvazinin, kendi politikası ile güçlendirdiği ağa ve aracı koalisyonu karşısında yenik düşmesi kaçınılmaz bir sonuçtu. Yine kaçınılmaz olan bir sonuç, dış kapitalizme bağlı, yani kökü dışarıda bir ağa-aracı koalisyonunun, emperyalizmle savaş demek olan milli kurtuluş hareketine ihanet ederek, memleketi yabancı kapitalizme peşkeş çekmesidir.

Halka ekmek veremeyen ve halkın bilinçlenmesinden de korkan ağa-aracı koalisyonu döneminde başka bir kaçınılmaz sonuç, gerici akımların hızla genişlemesi ve komünizmle mücadele gerekçesiyle bütün vatanseverlerin kötülenmesidir. Fakat oynanan oyun artık anlaşılmaya başlamıştır. Olaylar, ağa-aracı koalisyonunun memleketi kalkındıramayacağının her geçen gün yeni ve kesin delillerini vermektedir. Olayların zoruyla bilinçlenen halk kütlelerini, yeni yeni aldatmacalarla daha uzun zaman avutmak çok güçleşmiştir. Yüzde 3 nüfus artışı bile, başlı başı-

na köklü değişikliklerin müjdecisidir. Ve pahalı bir ödemeden sonra artık, Türkiye'mizin çağdaş uygarlık düzeyine nasıl ulaşacağı, değişen dünya şartlarının da yardımıyla öğrenilmiştir. Kurtuluş yolumuzun, Atatürk'ün halkçı devrimci ve devletçi politikasını tavizsiz uygulamak olduğu bilinmektedir.

Türk milliyetçileri birincisinin devamı olan ikinci milli kurtuluş savaşını mutlaka kazanacaklardır.

Ortanın Solu

Yön, 30 Temmuz 1965

Türkiye'nin bütün meselelerinin çözümü soldadır. Fakat Sayın İnönü'nün ılımlı bir reformculuğu ifade eden "ortanın solundayız" sözü bile, CHP aleyhine geniş ölçüde kullanılmıştır. Memleketi fikirsiz bırakmaya ahdetmiş olan faşist düşünce, sol lafını bir küfür haline sokmayı başarmıştır. Hem de sağcılığın felaketten başka bir şey getirmediği bir ülkede solculuk umacılaştırılmıştır...

Sağcılık, ileri kapitalist ülkelerde mümkündür. Bu ülkelerde kapitalizm, bütün sakıncalarına rağmen, memleket kalkınmasını gerçekleştirmiştir. Gelişmiş ülkelerde kapitalizm, bugün de az çok iyi bir şekilde işlemektedir. Bunun içindir ki, Batıda kapitalizme güvenen ve büyük bir zorunluluk olmadıkça, sistemin ıslahından kaçınan bir sağcı akım, hiç değilse şimdilik, bir varlık gösterebilmektedir. Kapitalizmin başarısı, sağcılığın başarısıdır. Amerika'da sol akımların önemsiz kalmasında kapitalizmin canlılığını sürdürmesinin payı büyük olsa gerektir. İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde, sosyalist partilerin, kapitalizmi tasfiyeden vazgeçip onun en büyük ıslahatçıları kesilmeleri de, kapitaliz-

min hâlâ az çok başarılı olabilmesinin sonucudur. Avrupa'da komünist partiler dahi, ufak ve orta patronları işbirliğine çağırarak, parlamenter düzen içinde sadece büyük tekellere karşı mücadele açma eğilimindedirler. Batıda, sağ ve sol mücadelesinin altında, kapitalizmin başarısı yatmaktadır.

Türkiye'de ise, ileri kapitalist ülkelerde mevcut olan şekilde bir sağ-sol ayırımı mümkün değildir. Zira kapitalizm, yüz elli yıldır süren denemeye rağmen, Türkiye'de başarı sağlayamamıştır. Türkiye 150 yıl sonra da, kapitalist iktisatçıların azgelişmiş, sosyalist iktisatçıların ise "yarı sömürge" dedikleri bir ekonominin bütün özelliklerini taşımaktadır: İlkel bir tarıma dayanan ekonomi, milyonlarca kapalı aile işletmesinin yanı sıra derebeylik ilişkilerinden kurtulamamış büyük kapitalist çiftlikler, milyonlarca gizli işsiz, cılız bir hafif sanayi, İstanbul ve İzmir gibi ileri kapitalist ülkelerle ilişkilerin geliştirdiği bir-iki büyük liman şehrinin yanında fakir ve sahipsiz bir Anadolu, kökü dışarıda bir mutlu azınlığın lüks ve israfının karşısında halk kütlelerinin sefaleti, ekonomik bağımsızlıkla birlikte politik bağımsızlığın yitirilişi...

Türkiye'de Sağ Olamaz

Türkiye'nin 150 yıl sonraki tablosu, kapitalist gidiş içinde gittikçe anlamını kaybeden devletçiliğin bazı kısmi başarıları sayılmazsa, bundan ibarettir.

Kapitalist yol, Türkiye'yi ister istemez emperyalizmin pençesi altında yarı sömürge bir ülke durumuna düşürmektedir. Nitekim Atatürk'ün liderliğindeki çok kısa süren bir dönemden sonra, Lord Curzon'un Lozan'daki kehaneti doğru çıkmış ve Sultan Hamit dönemi, biçimsel farklara rağmen, esasta bir değişikliğe uğramadan geri gelmiştir. AP'nin özel teşebbüs ve yabancı sermaye sloganlarına dayanan sağcı politikası, bu yarı sömürge durumunu sürdürmekten başka sonuç vermeyecektir. Dünyanın hızla değiştiği ve kütlelerin yavaş yavaş uyanmaya

başladığı bir çağda, AP'nin bu sağcı politikası, oldukça kısa bir sürede iflasa mahkûmdur. CHP, bu gerçeği bir dereceye kadar anlamış gözükmektedir. CHP, "Ne sağcıyız, ne solcu... Futbolcuyuz futbolcu..." tekerlemesini hatırlatan anlamsız bir orta yolculuk denemesinden sonra, ortanın solu sloganıyla ortaya çıkma ihtiyacını duymuştur. Yalnız Türkiye'de ortanın solu nerede başlar? Tekrar tekrar belirttiğimiz üzere, memleketimizin kalkınma yoluna girebilmesinin ilk ve vazgeçilmez şartını, emperyalizmin ve onun yerli temsilcilerinin hegemonyasından kurtulmak teşkil eder. Bu sebeple, Türkiye'de ortanın solu, emperyalizmin tahakkümüne hayır denildiği noktada başlarsa bir anlam kazanır.

CHP Yol Ağzında

CHP seçimler için partinin görüşlerini tespit eden teferruatlı dokümanlarda, "ortanın solu" anlayışını gereken açıklıkla ortaya koyabilmiş değildir. Devletçilik, halkçılık, yabancı sermaye, dış ticaret, kooperatifçilik gibi dokümanların her satırında, sola açılma zorunluluğu ile sola açılma korkusunun çatıştığı hissedilmektedir. Bu sebepler, fikirler, açıkça ve cesaretle ortaya konacak yerde, dokümanlarda uzun savunmalara girişilmiştir. Dokümanları okuyanlar, esas kalkınma yolu kapitalizm imiş, fakat bazı çaresizlikler devletçilik yapmaya zorluyormuş gibi bir intibaa kolayca kapılabilirler. Yabancı sermaye, dış ticaret alanlarında da aynı çekingen davranış hâkimdir. Hele bankacılık gibi ekonomik kalkınmamız bakımından hayati bir sektörde program, en ufak bir ileri adım getirmemektedir. Bu vuzuhsuzluğa ve çekingenliğe rağmen, CHP'nin yine de ekonomik bağımsızlığı amaç edinmiş emperyalizme karşı bir tutuma, yavaş ve ihtiyatlı adımlarla yöneldiğini kabul etmek gerekir. CHP, petrol meselesinde, Washington'un desteğine sahip güçlü yabancı şirketlerin önünde, oldukça kesin bir tutum almış ve bu alanda devletçiliği benimsemiştir. Dış politikada uydu duru-

mundan kurtularak, bir hareket serbestliği kazanabilmemiz için CHP lideri, sabırlı bir çaba göstermektedir. Ayrıca CHP, faşizmin özlemini çeken sağcı partiler karşısında, anayasa düzeninin, hiç değilse bir dereceye kadar korunmasını sağlayan büyük bir güçtür.

Türkiye'de, bugün yapılan mücadele ise, sosyalizm mücadelesi değildir. Bütün ilerici güçler kalkınmanın temel şartı olan ekonomik bağımsızlığa ulaşma çabasında birleşmişlerdir. Bu çaba, bugünkü şartlar altında ancak CHP'nin katılmasıyla etkili olabilir.

CHP, ekonomik bağımsızlık yolunda, içerisinde başlayan uyanış devam edebildiği takdirde, önemli adımlar atabilecek güce sahiptir.

Henüz sola açılma zorunluluğu ile sağın ağır baskısının yarattığı endişeler arasında kesin bir tercih yapmamış gözüken CHP'nin tereddütlerini bir an önce yenmesi, memleketimizin daha fazla zaman kaybetmeden ilerleme yoluna girmesi bakımından önemlidir.

Cumhuriyetin 42. Yılında

Yön, 29 Ekim 1965

1923 Türkiye'si

Çin'in mağrur lideri Mao'nun yakın mücadele arkadaşı Cai Heshen. 1922 yılı Eylülünde şunları yazıyordu: "Emperyalizmin baskısı altındaki büyük ve eski ülkeler arasında en çok ıstırap çeken Türkiye ve Çin oldu... Ey benim 400 milyon mazlum kardeşim, gördünüz mü olan biteni? Bizim gibi milletler arası emperyalizmin baskısına uğrayan Türk halkı şimdi emperyaliz-

mi yendi! Türklere hayranız ve onların verdiği büyük örneği biz de gerçekleştirmek istiyoruz...

Türk mücadelesi karşısında kör ve sağır kalamayız. Yakın Asya'nın her yerinde mazlum halklar Türkiye'nin zaferini yürekten istemektedirler. Milletler arası emperyalizmin zulmüne uğrayan biz, 400 milyon kardeş, sıcak sevgi ve temennilerimizi göstermeli ve hep birlikte haykırmalıyız: Yaşasın mazlum Türk halkının zaferi!"

Atatürk için, "engin bir devrimci ruh taşıyan büyük adam General Kemal" sözlerini kullanan bu yazının yazılışından beri 43 yıl geçmiş bulunuyor. 43 yıl önce, "Ah biz de Türkler gibi yapabilsek" diye imrenen Mao'nun Çin'i, rejimi ne olursa olsun, atom bombasına sahip, büyük ve mağrur bir devlettir. Çin bütün dünyayı titretmektedir. Ya dün Çin'in imrendiği Türkiye? Türkiye bugün yeryüzünün en geri on ülkesinden biri ilan edilmektedir. Bağımsızlığına kavuşan Asya, Afrika ülkeleri dün kurtarıcı gördükleri Türkiye'mizi, bugün önemsiz bir Amerikan uydusu saymaktadırlar.

Cumhuriyetten beri geçen kırk iki yıl, bütün sorunlarını çözmüş ileri ve bağımsız bir Türkiye kurmak için bol bol yeterliydi. Yapamadık. Türk milliyetçileri boş övünmelere itibar etmeyip, nerede yanıldığımızı açıkça ortaya koymalı ve ikinci bir kurtuluş savaşına hazırlanmalıdırlar.

Öyle görünür ki, Cumhuriyetten sonra iki büyük hata işledik. Dış düşman kovulduktan sonra, Türk köylüsünü ağa, eşraf ve tefeci baskısından kurtararak onu gerçekten milletin efendisi yapacak olan köklü bir toprak reformunu gerçekleştirmeyi unuttuk. Ağa, eşraf ve tefecinin ekonomik ve kültürel baskısı altında devrimci ve Atatürkçü Türk köylüsü yetiştirme amacını güden eğitim çabalarının boşa gideceğini düşünemedik. Batının iki yüz yıl önce yaptığı toprak reformuna hâlâ el atabilmiş değiliz!

İkinci hata ekonomik politikanın seçilişinde oldu. Türk geleneği ve şartlar devletçiliği zorunlu kılıyordu. Halbuki biz milli bir kapitalizm kurmaya yöneldik. Çok kısa süre uygulanan devletçilik dahi küçümsenmeyecek başarılarına rağmen esas itibariyle kapitalizmi geliştirme aracı oldu. Yabancılarla tatlı işler çevirmenin özlemini çeken İstanbul ve İzmir kompradorları, devletçilik yıllarında da zenginleştiler.

1946 Türkiye'si

Çok partili hayata, sosyal yapıda önemli hiçbir değişikliği gerçekleştirmeden geçtik. Yeni düzen bütün iyi niyetlerine rağmen, halka pek bir şey veremeyen, üstelik jandarma ve tahsildar geleneğini sürdüren devrimci kadronun tasfiyesine yol açtı. Ağa, eşraf, tefeci ve komprador egemenliği kesinlikle ortaya çıktı. Son yirmi yıl, Cumhuriyetin tasfiye edemediği bu geri unsurların, halkın oyunu kolayca alarak sağladıkları egemenlik dönemidir. Yabancılara yaslanma ve Düyunu Umumiyenin yeni bir biçimde geri gelişi, bu egemenliğin kaçınılmaz sonucudur.

Atatürk'ün partisi, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri fırsat bekleyen, kendi eliyle güçlendirdiği bu geri unsurların artan baskısı karşısında devrimcilikte ısrar edebilir miydi? Bunu cevaplandırmak çok güç. Ama yeni şartlarda devrimcilik akıntıya karşı kürek çekmek kadar zordu. Partinin belki de yıkılmasına yol açacak olan bu güç iş göze alınamadı. CHP kendini akıntıya bırakmayı tercih etti. Toprak reformu, köy enstitüleri, kalkınma planları rafa kaldırıldı. Tarım Bakanlığına bir ağa getirildi. Yücel'lerin Tonguç'ların yerini, Sirer'ler, Banguoğlu'lar aldı ve nihayet bir toprak ağasının liderliğinde, ağalar, tefeciler ve kompradorlar, halk çoğunluğunu peşlerinden sürükleyerek iktidara geldiler. Deneme, 27 Mayıs'ta son buldu.

1965 Türkiye'si

Sayın İnönü, 27 Mayıs'tan sonra da, 1946'da başladığı de-

nemenin başarısı için elinden geleni yaptı: 27 Mayıs'ı, "İlk Hedefler Beyannamesi" sınırları içinde tuttu. Seçim sonrası huzursuzluklarını ve darbe teşebbüslerini önledi. En güç durumlarda dahi, soğukkanlı ve güler yüzlü bir idarenin örneğini verdi. Ekonomik durgunluğu giderdi. İşçilere geniş haklar tanıdı. Fındık, tütün, buğday fiyatlarını yükselterek, köylü kütlesini kazanmaya çalıştı. Ümit etmekteydi ki, artık yeni bir demirkırat denemesi önlenecek ve 27 Mayıs Anayasası çerçevesinde kalkınmanın zorunlu kıldığı reformlara el atılacaktır. Ümitler gerçekleşmedi ve CHP Menderes dönemindekinden çok daha büyük bir yenilgiyle karşılaştı. CHP, servet beyannamesi, vergi açıklaması, tarım vergisi, Sovyetler'le yakınlaşma gibi teşebbüslerden ve toprak reformu sözlerinden ürken varlıklı üyelerinin ihanetine uğradı. CHP'li eşraf ve ağa takımı, etkileri altındaki seçmenleri de peşlerinden sürükleyerek reformcu gidişe karşı durdular. CHP "ortanın solundayız" yerine, "sağındayız" da dese, hâkim sınıf çıkarlarına dokunan tedbirler yüzünden bu ihaneti tanıyacaktı. CHP reformculuğunu son derece yetersiz bulan ilerici unsurların bir kısmı da açık, seçik ve tutarlı bir programla ortaya çıkan TİP'e kaydılar. Böylece 20 yıllık deneme, halktan yana her türlü reform fikrine karşı çıktığı halde, fakir köylü ve işçinin oylarını toplayan Menderes politikası, şampiyonlarını büyükçe bir çoğunlukla yeniden iktidara getirdi.

20 yıllık denemenin ortaya koyduğu sonuç şudur: Feodal kalıntılardan hâlâ kurtulamamış ve az sayıdaki işçisi dahi bölgesel bağlılıkların etkisi altında bulunan bir toplumda parlamentoculuk, geri unsurların egemenliğini sağlamaktadır. Halbuki azgelişmiş bir ülkede sistemin yaşaması ve istikrara kavuşması, parlamentonun zorunlu reformları gerçekleştirebilmesine bağlıdır. Aşırı sağcı çoğunluklar getiren sistem ise, reform yollarını tıkamakta ve toplumun azınlıktaki dinamik unsurları arasında hoşnutsuzluğu körüklemektedir.

Bu durum yalnız Türkiye'ye özgü değildir. Güney Amerika'da etraflı bir sosyolojik araştırmaya girişen Fransız siyasi bilimler uzmanı Lambert, bizimkine hayli benzer bir sosyal yapıya salip bulunan ülkelerin çoğunda, parlamenter sistemin aşırı muhafazakârlığın güçlü bir aracı olduğunu ortaya koymuştur. Reformcu güçler sistemin dışına çıkış yolları aramışlardır. Prof. Duverger de "Politikaya Giriş" adlı eserinde şu acı hükme varmaktadır. "Modern usullerin görünüşü altında eski feodal otokrasi rejimleri işler. Demokratik usuller, eski rejimlerin yıkılmasına yardım etmek şöyle dursun onları gizleyerek devam etmesini sağlar."

Bu ölçüde kötümserliğe elbette yer yoktur. Yalnız, çok önceden başlayan temel hatalar yüzünden, azgelişmişliğin bütün zincirlerini kırmak için yeterli olan yirmi yıllık bir süreyi israf ettiğimizi, daha uzun yıllar israfa hazırlandığımızı bilmek gerekir. Reformcu güçlerin sosyal yanı değişmediği sürece gelecek seçimlerde de başarısızlıklara uğraması mümkündür. Hoşumuza gitmiyor diye, başını kuma sokunca kem gözlerden korunduğunu sanan devekuşları gibi bu acı gerçeği görmekten kaçamayız.

Türkiye'de anayasa düzeninin bugün en samimi savunucuları, hiç şüphe yok, reformcu güçlerdir. Bu düzeni yaşatmak için reformcular, ellerinden gelen çabayı gösterecekler ve parlamento-devrim çelişmesine demokratik bir çözüm yolu arayacaklardır.

Acı gerçekleri olduğu gibi görmekten kaçınmayan bir tutum, bugünkü çıkmazdan kurtulma çabasının sağlam bir hareket noktasını teşkil etmesi bakımından önemlidir. Rejimler hayallere değil gerçeklere dayanarak uzun ömürlü olurlar. Anayasadan ve reformlardan yana güçler Türkiye'nin daha uzun süre zaman israfına tahammülü kalmadığını göz önünde tutarak, demokratik devrim yolunu açma durumundadırlar.

1965 Yılında Atatürkçülük

Yön, 12 Kasım 1965

Medrese Atatürkçülüğü

Fetvacılık biçiminde bir Atatürkçülükten artık vazgeçilmelidir. Büyük Atatürk, değişik şartlarda, çeşitli yorumlara elverişli sözler söylemiştir. Bir tarihte, "Antikapitalistiz," demiştir. Bir süre sonra CHP ilkelerini açıklarken, "Memleketimizde, milyonerlerin, hatta milyarderlerin de yetişmesine çalışacağız," demeyi gerekli bulmuştur. Bir yerde, "yabancı sermayenin Türkiye'yi nasıl mahvettiğini" anlatmıştır. Yeni Başbakanın yabancı sermaye hayranlığını haklı göstermek için senatoda yaptığı Şubat 1923 konuşmasında da, "Yabancı sermayelere gereken teminatı vermeye her zaman hazırız," ifadesini kullanmıştır. Bu sözlerden yalnız birine sarılıp, büyük liderin kapitalizmden yana olduğunu savunmak ne kadar yanlışsa, onun kapitalizme karşı bulunduğunu söylemek de o kadar hatalıdır. Bu karşılıklı fetva yarışı, kısır çekişmelerden başka sonuç vermez.

Herkesin oybirliği ile kabul ettiği üzere, Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış bağımsız bir Türkiye kurma yolunda çaba göstermiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan 42 yıl sonra dahi, bu amaca ulaşmaktan baş döndürücü bir uzaklıkta bulunduğumuza göre, laf ebeliğini bırakıp, çağdaş uygarlık düzeyine hangi yoldan hızla erişebileceğimizi araştırmamız gerekir. Günümüzde, en geri ülkeler arasında sayılan Türkiye'mizde, başka türlü bir Atatürkçülük düşünülemez.

Büyük liderin ilkelerine bağlılıkları gardırop değiştirmekten öteye gitmeyen ve Atatürkçü olmadıkları yavaş yavaş anlaşılmaya başlayan smokinli gericilerin dışında bütün Atatürkçüler, bugünkü durumdan kurtulmak için, toprak reformu, ciddi bir planlama ve halktan yana bir devletçilik gibi köklü değişikliklerin zo-

runluluğu konusunda birleşmektedirler. Ne var ki politik düzen, her türlü köklü reform düşüncesine karşı çıkan eşraf-komprador çıkarlarını savunanlar, peşlerinde halk çoğunluğunu da sürükleyerek, bugünkü köhne, kalkınmaya engel sosyal ve ekonomik düzeni sürdürmektedirler. Halk, halktan yana olanlarla beraber değildir.

Ortada büyük bir terslik vardır. Atatürkçülük yolu, bu tersliğin aşılmasıyla düze çıkacaktır. Atatürkçüler, ilerleme yolunu tıkayan bu en büyük tersliğin nedenlerini, sosyal demokrat tekerlemelerinden kurtularak, derinlemesine araştırmalıdırlar.

Atatürkçülerin Yanlışları

İlk bakışta sezilen bir gerçek vardır: Türkiye'de ilerici hareketin öncülüğünü, subay-memur kadrosunun dinamik kanadı yapmıştır. Ne var ki sosyal orijinleri, ayrıca araştırılması gereken bu ilerici kadronun, köklü bir yenileşme hareketini başarıya ulaştırabildiği ve halkın yaşayışında hissedilir bir iyileşmeyi gerçekleştirebildiği söylenemez. Tanzimat ilericileri, sarayın gölgesinde, bilerek ya da bilmeyerek, Avrupa emperyalizminin arzuladığı ve onların çıkarına olan reformlara yönelmişlerdir: Anadolu esnafı, Türk imalatçısının iflasına yol açan 1838 Osmanlı-İngiliz ticaret anlaşmasını önlemek için İstanbul'a heyetler yollamış. Fakat Tanzimat ilericileri, Anadolu'nun sefaleti pahasına anlaşmayı imzalamışlardır. 1908 ilericiliği, İngiliz emperyalizminin yerine Alman emperyalizminin dümen suyunda girişilen kanlı bir savaştan ve boş yere verilen yüz binlerce şehitten öte bir şey getirmemiştir.

Bağımsızlık savaşından sonra, devrimci subay-memur kadrosu da, yeni bir Türkiye yolunda önemli adımlar atmakla beraber, Anadolu halkının kaderinde esaslı bir değişikliği gerçekleştirememiştir. Atatürkçüler, büyük başarılarının yanı sıra büyük başarısızlıkları da apaçık ortaya koymalıdırlar: Türkiye'nin ekonomi politikasını çizecek olan İzmir İktisat Kongresine, kurtuluş

yıllarını işgal altındaki İstanbul'da tatlı kâr peşinde geçiren İstanbul Ticaret Odasının tüccar temsilcileri hâkim olmuştur. İhtilal kadrosunun bir kısmı, İş Bankası yoluyla, iş hayatına atılmıştır. İzmir Kongresinde, boş çiftliklerin fakir köylüye verilmesi teklifi, toprak ağalarından ibaret olan köylü delegelerin de katılmasıyla reddedilmiştir. 1924 Anayasasına konan. "bedeli peşin ödenmeden kamulaştırma yapılamaz" hükmü ile toprak reformu yolu tıkanmış, bu hüküm ancak 1937'de değiştirilmiştir. Bireyci burjuva toplumdan aktarılan Medeni Kanunun bazı hükümleri, tarımda devrimci devlet müdahalesini imkânsız kılmış, üstelik zengin köylülerin miri toprakları yağma etmesine yol açmıştır. Sağlam teminat karşılığı verilen Ziraat Bankası kredileri, sadece ve sadece tüccar ve eşrafa yaramıştır. Tüccar yüzde 10 ile aldığı parayı, yüzde 80-120 faizle fakir köylüye kiralamıştır. Konyalı Mehmet Ağa, 1926 yılında Mustafa Kemal'e, "Paşam, banka kredi vermek için bizden tüccar kefil istiyor. Bankanın idare heyetini çiftçilerden yap," diyordu.

1929 Dünya Buhranı, hububat fiyatlarını feci ölçüde düşürmüş, fakat Toprak Mahsulleri Ofisi ancak 1938'de kurulabilmiştir. Perişan köylü, yetişkin adam başına 8 ila 15 lira yol vergisi ödeme zorunda bırakılmıştır. Yıllık toplam yol vergisi 50 lira olan bir aile, borcunu karşılayabilmek için, okkası 4 kuruştan 1250 okka buğday satma durumundaydı. Yalnız fakir ve orta halli değil, nice ortanın üstündeki köylü ailesi, bu parayı verememiş, ya yorganını sırtına vurup çalışmaya ya da hapse gitmiştir. Köylü ve kasabalı, öğretmenin maaşı da dahil, ilkokul giderlerini karşılamak zorundaydı. Bu ağır yükü kaldırması mümkün olmayan fakir köylü ve esnaf, okul da, öğretmen de istememiştir. Bu tabloya, Osmanlılıktan kalma, yüzyıllar boyu sürüp giden geleneksel jandarma ve tahsildar baskısı eklenince, bir kısım eşrafın da, halk çoğunluğunun da ilerici kadroya neden karşı olduğu kolayca anlaşılabilir.

Tutucu Güçler Demirperdesi

Türkiye'de ilerici aydın kadro, eline imkân geçtiği zaman dahi, enerjisini halkı, komprador, tefeci ve ağa tahakkümünden kurtarma yolunda kullanmayı, ciddiyetle denememiştir. Aksine, iyi niyetle alınan kararlarla, bu tutucu egemenliği güçlendirmiştir. Din ve gelenek istismarcılığı yapabilme imkânını da elde eden tutucu güçler, çok partili hayata geçilince işçi ve köylü üzerinde hayli etkili olan küçük esnafla, işçi-köylü çoğunluğunun oyunu, her zaman zahmetsizce toplayabilmiştir.

Yön'ün 90. sayısında Doğuda yapılan bir sosyolojik araştırmayı yayımlamıştık. Ağa ve şeyhin, fakir köylüyü nasıl bir çember içinde tuttuğunu ortaya koyan araştırma, şu sonuca varmaktaydı: "Köylünün bütün hayatı, ağa ve şeyh tarafından kontrol atlına alınmıştır. Köylü, geceleri kahve yerine ağanın odasında toplanır. Köylü, ağanın mağazalarından alışveriş eder. Mağazalar hem köylünün malını alır, hem de ona borç para verir. Köylünün hükümet kapısında işini gören avukat ve politikacı, ağa ailesindendir. Köylünün bu çemberi kırabilmesi mümkün değildir."

Sosyolog Mübeccel Kıray'ın Ereğli incelemesi de, kapitalizme geçişe rağmen yarı feodal ilişkilerin nasıl yaşadığını ve köylünün kasaba eşrafına nasıl bağımlı bir durumda kaldığını göstermiştir. Sosyolog İbrahim Yasa çalışmalarında, köylünün nasıl bir-iki zengin aile etrafında kümelendiğini ortaya koymuştur. Küçük esnafın ve büyük toprak ağalarına bağlı köylerdeki minnacık ağaların oy mekanizması üzerindeki etkileri, toplum araştırmacılarını beklemektedir.

Şimdilik elde mevcut sınırlı bilgi dahi, sosyalist teorinin ışığı altında, zamanla geliştirmeye çalışacağımız bazı kaba tahminlerde bulunmaya imkân vermektedir:

1- Halk kütleleri, tutucu güçlerin ideolojik ve ekonomik egemenliği altındadır. İşçi ve köylü, köydeki ufak ağa ile kasaba

eşrafından -kompradorlar aracılığı ile- Wall Street'e, Washington'a kadar uzanan tutucu bir çember içindedir.

2- İlerici hareketi temsil eden Atatürkçü kadroya karşı halk, tıpkı eşraf gibi güvensizdir ve onları kendine yabancı saymaktadır. Bu durum, esasen yenilmesi güç olan tutucu güçler egemenliğini pekiştirmektedir.

3- Saflarında yer alan eşraf ve tüccarın çıkarlarına dokunmayan CHP, Menderes'in zirve yılı olan 1954'te dahi, oyların üçte birinden fazlasını toplayabilmiştir. Fakat bu siyasi teşekkül, ciddi bir reform hareketine girişmeden dahi, servet beyanı, vergi açıklaması, büyük çiftçilerin vergilendirilmesi gibi önemsiz tedbirler ve toprak reformu lafları yüzünden eşraf ve tüccarı ürkütmüştür. Bu ürkme, CHP'ye bir milyon civarında oy kaybettirmiştir. CHP, Kaldor'un servet vergisiyle arazi vergisini uygulamaya kalkışsaydı, belki de bir milyon oyunu daha eritebilecekti. CHP, tehlikeli bir dönemeçtedir.

4- TİP, esas itibariyle, memur, öğretmen, üniversite gençliği gibi Atatürkçü aydınlardan bir kısmının eskiden CHP'ye giden oylarını toplamıştır. Öyle görünür ki TİP, bölgelerinde tutulan ilerici aydınların kişisel etkileriyle bir miktar işçi ve köylü oyu alabilmiştir.

5- Küçük esnafı, işçiyi ve köylüyü, ekonomik ve ideolojik egemenliğinde bulunduran tutucu güçler, işçi ve köylüden çok daha büyük bir hızla bilinçlenmekte, saflarını sıklaştırmakta ve ilerici kuvvetlerin karşısına dikilmektedir. İktidar gücü, istense de istenmese de, ilerici hareketi frenleme yolunda kullanılacaktır. CHP'den kopmalar ve tutucu çevrelerin eklenmesiyle güçlenen bu tutucu güçler koalisyonunun, dış destekler de hesaba katılınca, esnaf, köylü ve işçi üzerindeki egemenliğini hayli uzun süre devam ettirmesini beklemek gerekir. Aslında çıkarları büyük burjuvaziyle çatışan esnafın bu tutumu, toplumcu sosyologların araştırmalarıyla aydınlığa çıkabilecektir.

Atatürkçülüğün dramı bu noktada yatmaktadır: Bir ucu İstanbul ve İzmir kompradorları yoluyla Washington'a, New York ve Londra borsalarına uzanan bir tutucu duman perdesi, eşraf, tüccar, tefeci ve ağa aracılığı ile küçük esnafa kadar nüfuz etmekte ve halk ile halktan yana ilerici güçler arasında aşılması güç bir engel yaratmaktadır.

Yüzyıllar süren yenileşme çabamızda, sosyal orijinleri üzerinde ayrıca durulması gereken ilerici aydın kadro, halka gidişi çok zorlaştıran bu duman perdesinin farkına varmadı; aksine, hatalı davranışlarıyla halkı iyice kendinden soğutarak bu duman perdesini koyulaştırdı. İlerici güçler, şimdi yeni yeni bu hataları anlamakta; bireyleri, toplum yapısından gelen çeşitli tutucu etkilerden sıyrılmış bağımsız kişiler sayan soyut ve romantik halkçılık görüşünden kurtulmakta ve Atatürk'ün özlediği toplumu kurabilmek için gerekli olan Halk İleri Kadro ayniyetinin, ancak bu duman perdesinin kesinlikle yırtılması suretiyle gerçekleşebileceğini sezmektedir.

Atatürkçüler, halkçılık yolunun Londra asfaltı gibi dümdüz olmadığını hatırlayarak, hiçbir imkânı reddetmeden bu duman perdesini kaldırma uğrunda enerjilerini teksif etmelidirler. Halkın uyanış ve bilinçlenmesi, bu duman perdesi yırtılmadıkça, çok ve pek çok zaman isteyecektir.

Muhalefet, Asıl Şimdi Başlıyor...

Yön, 19 Şubat 1965

Hükümeti neden devirdiler? Bin dereden su getireceklerdir. Diyeceklerdir ki, "İnönüsüz de demokrasinin yürüyeceğini ispatlamakla demokrasiye büyük hizmet ettik." Böyle büyük bir

hizmeti, eksik olmasınlar, 27 Mayıs'tan 10 yıl önce de Türk milletinden esirgememişlerdi!.. Daha bir sürü ipe sapa gelmez gerekçe bulacaklardır. Ondan sonra da "Hiçbir icraatta bulunmayacağız, bu seçim kabinesidir," diyerek, hiçbir olumlu iş yapma niyeti olmadan hükümeti devirme tertiplerine sürüklendiklerini itiraf edeceklerdir. Ama "muhalefet cephesi" gibi göz kamaştırıcı etiketlerle piyasaya çıkan tertipçiler, gerçekleştirilmeye çalışılan olumlu işleri, isteseler de istemeseler de durduracaklardır. Yeni hükümetin hikmeti vücudu budur.

Statükoya dönüş, esas olarak dış politika alanında görülecektir. Sayın Erim, meseleyi çok iyi ortaya koymuştur. "İnönü, mihverinden çıkmış olan Türk dış politikasını, yeniden mihverine yerleştirmeye çalışıyordu. Bugünkü şartlar altında ondan başka kimse bu sahada faaliyet gösteremez. İnönü'nün siyasi bakımdan memlekete en büyük hizmetlerinden biri de bu olacaktı. CHP'nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla bu faaliyet duracaktır." Nitekim Sayın İnönü de, "Hükümeti devretme konuşması"nda, CHP'yi Amerika'dan uzaklaşmakla suçlayarak, Sam Amca'ya "yaranmak isteyen gayretçilere", milli menfaatlerimizin zorunlu kıldığı dış politikayı, kendine özgü aşırı ihtiyatlı üslubuyla hatırlatmaya özellikle dikkat etmiştir: "Taahhütlerimiz ve ittifaklarımız hükümleri içinde Sovyet Rusya ile iyi komşuluk, iyi tanışma, mümkün olduğu kadar geniş iktisadi münasebet kurma arzusunda ciddi ve samimi olmak Türkiye'nin menfaatinedir." Sayın Erim'in deyimiyle, "mihverinden çıkmış" bulunan dış politikamız, böylece yeniden "mihverine yerleşecek" ve memleketimiz Amerikan peyki olmaktan nihayet kurtulacaktı. İnönü, Atatürk'ün en imkânsız bir devrede başardığı, ne Moskova'nın, ne de Washington'un emrinde olmayan bağımsız bir dış politikaya doğru ilk adımları atmaya başlamıştı. Bağımsız dış politika, kalkınmamızın ön şartı idi.

Dış politikada değişiklik ihtiyacının nedenleri fazla önemli

değildir. İster Kıbrıs'ta köşeye sıkışmanın verdiği isyan hissi, isterse Kıbrıs buhranının bilinçli bir politikaya vesile yapılması değişikliğe itsin, önemli olan değişikliğin başlamasıdır. Çağımızda, bağımsızlık yolundaki milli hareketlerin, nerede duracağı kestirilemeyen kendine özgü bir diyalektiği vardır. Dış politikada başlayan bir değişiklik, içerde de değişikliklere yol açar ve iç ve dış şartların karşılıklı olarak birbirlerini etkilemeleriyle, başlangıçta tasarlanan noktanın çok ötesine ulaşılabilir. Nitekim, sosyal uyanıştan telaşlanan içerideki statükocu kuvvetler Amerika'dan bağımsız milli bir dış politikanın, iç değişiklikleri hızlandıracağını sezgiyle anlamışlardır. Milli Kurtuluş hareketlerinin diyalektiği konusunda hayli tecrübe edinen Amerika da, bunun içindir ki, Türkiye dış politikasında başlayan değişikliğin önceden kestirilemeyen sonuçlarından fena halde ürkmüştür.

Hükümetler Nasıl Devrilir?

Amerika'yı, bu çeşit endişelerin ne gibi davranışlara ittiğini gösteren çok sayıda örnek vardır: Büyük ve zengin bir ülke olan Brezilya'da geçen yıl cereyan eden olaylar, bu bakımdan düşündürücüdür: Amerikan dostluğunu esas almakla beraber, azıcık bağımsız bir dış politika gütmek isteyen Başkan Goulart, Amerikan Büyükelçisinin onu açıkça tenkidini bir davet sayan statükocu kuvvetler tarafından devrilmiştir. Goulart'dan önceki başkan Quadros da aynı nedenlerle istifa zorunda kalmıştır. Ünlü başkan Vargas ise intihardan başka çare bulamamıştır. Kongo'da tarafsız bir dış politika izlemeye heveslenen zavallı Lumumba öldürtülmüştür. Lumumba'nın ibret verici hikâyesini Yön'ün orta sayfasında okuyacaksınız. Irak'ta General Kasım, içte ve dışta komünistlere fazla yakınlaştığı için düşürülmüştür. Komünist Çin'e yakınlaşma politikası güden Pakistan'da yapılan seçimlerde, Amerika'nın muhalefete geniş para yardımında bulunduğunu Eyüp Han'ın bakanlarından biri açıklamıştır.

Bütün bunlarla demek istiyoruz ki, Türkiye'de milli menfa-

atleri gözeten hükümetleri devirmeye hazır kiralık insanlar ve satılmış siyasi parti yöneticileri vardır. Atatürk'ün yolundan hayli uzaklaşmakla beraber, Türkiye, Kongo veya Vietnam değildir. Söylemek istediğimiz, emperyalist ülkelerin, ona çok sıkı askeri, politik ve ekonomik bağlarla bağlı azgelişmiş ülkelerde, en ufak bir bağımsız davranışı hoş karşılamadığı, bunu önlemek için gücü yettiği anda en korkunç teşebbüslere girişmekten çekinmediğidir. Bu sebeple, Washington'un, dış politikada bağımsızlığa yönelen bir İnönü'nün karşısında, statükodan yana bir muhalefeti tabii müttefik saydığı aşikârdır. Amerika, böyle bir tabii müttefikin iktidara gelmesini elbette çok arzular. Amerika gibi uzun yıllar memleketin ve devletin bütün kapılarını sonuna kadar açtığımız ve her şeyi ondan beklediğimiz dev bir ülkenin bir şeyi sadece arzulaması dahi, statükodan yana olanlar için çok büyük bir destektir. Bu büyük destek, toplumun sağlam kuvvetleri karşısında endişe duyan, şaşkın ve dağınık bir ekibin, iç ve dış politikada bütün davranışlarını ister istemez etkileyecektir. Böyle bir ekip, İnönü'nün deyimiyle, Sam Amca'ya yaranma çabasından kurtulamaz.

Demek ki, bir ülkedeki statükodan yana kuvvetlerle, emperyalizm arasında kaçınılmaz bir ittifak vardır. Emperyalist ülke, ister istemez, köklü reformlara ve ilerlemeye karşı duran sosyal kuvvetlere dayanmak zorunda kalır. Onların güçlenmesini sağlar.

Nasıl Bir Muhalefet?

Bugün böyle bir ittifakla karşı karşıyayız. Emperyalizm, bir Milli Kurtuluş Savaşının içinden gelen tarihi bir lidere dahi, yeteri kadar tavizkâr davranamadığı için, tahammül edememiştir. Kıbrıs'ta ENOSİS'i zorla benimsetmeye ve General Porter'i göndererek uslu bir başbakan aramaya kadar giden bu tahammülsüzlük, kuzu postuna bürünmüş emperyalizmin maskesini düşürmüş ve Türk halkı emperyalizmi gerçek yüzüyle tanımaya başlamıştır.

Toplumun bilinçli çevreleri, son hükümet değişikliği teşebbüsünün, yeni ekibin niyetleri ne olursa olsun, emperyalizmin ve onun içerideki tabii müttefiklerinin ekmeğine yağ süreceğini hemen anlamışlardır. Böylece yeni ekip işbaşına gelmeden, geniş ve yaygın bir antiemperyalist muhalefetin zemini doğmuştur.

Bu milli uyanışta sosyalistlerin hizmeti büyüktür. Fakat asıl şimdi sosyalistler, yolunu arayan dağınık ve müstereddit bir muhalefete yön verme durumundadırlar. Yarının hür ve ileri Türkiye'si bu antiemperyalist zemin üzerinde kurulacaktır. Bilmek gerekir ki, emperyalizmle olan bütün bağlılık ilişkileri koparılarak ekonomik ve politik bağımsızlık gerçekleştirilmedikçe ve onun içteki tabii müttefikleri olan statükodan yana çevreler zararsız hale getirilmedikçe, Türkiye'de ciddi hiçbir şey yapılamaz.

Ekonomik bakımdan bağımsız bir Türkiye ise, emperyalizmin gerileme dönemine girdiği bir çağda, sosyal sınıflar arasındaki kuvvet ilişkileri ne olursa olsun, zorunlu şekilde halkçı ve devletçi bir kalkınma yoluna girecektir. Sosyalizme geçiş, kapitalist olmayan halkçı ve devletçi bir politikanın kaçınılmaz sonucudur. Bu sebeple sosyalistler, antiemperyalist mücadelenin hayati önemini iyi anlamalı, bütün öteki amaçları halen antiemperyalist mücadeleye tâbi olarak değerlendirmeye alışmalıdırlar. Mücadeleyi, emperyalizme karşı çıkan bütün grupların kabul edebileceği basit ve açık seçik bir programa kavuşturmak, mevcut kuvvet ilişkilerini doğru tahlil ederek şartlara en uygun düşen şiarları bulup ortaya atmak ve mücadeleye gerçekçi bir yön vermek şu anda sosyalistleri bekleyen zor işlerdir.

Günün ana muhalefet partisi, hayal kırıklığı yaratan bir iktidar devresinden sonra dahi, liderinin kişiliği olan ve haysiyetli bir dış politika uygulama yolundaki çabaları sayesinde, hâlâ büyük bir güç olarak ortadadır. Sosyal yapısı gereği, görünüşte

ilerici, boş sloganlarla muhalefet yapma eğiliminde olan ana muhalefet partisi, içte ve dışta yürütülen ısrarlı, fakat dostça çabalarla, antiemperyalist mücadelede açık seçik yerini almaya zorlanmalıdır. Bu çabalar, olumlu bir sonuç vermese dahi, Türk politika hayatına bir açıklık getireceği için yararlıdır ve bugünkü şartlar altında bir zorunluktur.

Türkiye'mizde, yeni ve heyecan verici bir muhalefet dönemi başlamaktadır. Sosyalistler, bu mücadelenin ruhu ve beyni olma durumundadırlar.

Sovyetler ve Biz

Yön, 28 Ocak 1966

Büyük Devlet Egoizmi

Dış politikada uyduluktan kurtulma ve bağımsızlığa yönelme zorunluluğu artık anlaşılmıştır. Bağımsız dış politika, Batı ittifakı içinde kalınsa dahi, Amerika'ya yüzde yüz bağlı olmaktan çıkıp, büyük komşu Sovyetler Birliği ile ekonomik, politik ve kültürel ilişkileri geliştirmeyi gerektirmektedir. "Ne Washington, ne de Moskova" diyebilmek, Washington'dan bir ölçüde uzaklaşıp bir ölçüde Moskova'ya yaklaşmakla mümkündür. İçinde bulunduğumuz durumda Sovyetler'le yakınlaşma, bağımsızlığa yönelmiş bir dış politikanın temel şartı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebepledir ki, büyük komşuyu, "Amerika melek, Rusya umacı" tersliğine de düşmeden, olduğu gibi tanımalıyız.

Amerika gibi Sovyetler Birliği de büyük bir devlettir ve kapitalizmle mücadele ortamında, büyük devlet egoizminden kurtulmuş değildir. 1917 ihtilalinden sonra, Çarlık devletinin arazisini güçlük çıkarmadan komşularına dağıtan Sovyetler Birliği,

ileri sürdüğü ilkelerden ilk fırsatta ayrılarak, toprak genişlemesine gitmiştir. Yalta Konferansında görülen dünyayı paylaşma pazarlığında Stalin, "emperyalist" Churchil ile aynı dili kullanmıştır. Stalin, Yalta ve Potsdam'da Boğazlar Statüsü değişikliğini Anglo Saksonlar'a kabul ettirmiş ve 1946 yazında Boğazlar üzerinde taleplerle karşımıza çıkmıştır. Sovyetler Birliği yalnız Boğazlarla da yetinmemiş, Çarların Akdeniz'e iniş rüyasını gerçekleştirme fırsatından yararlanmak istemiştir. Harp sonrası Sovyet talepleri arasında yalnız Boğazlar değil, Triyeste ve Tanca limanları ile İtalyan sömürgesi Trablusgarp da yer almaktadır.

Bizim açımızdan önemli olan, savaş yıllarında Anglo Saksonların Boğazları cömertçe Stalin'e peşkeş çektiklerini ve Stalin Boğazları isterken Amerika'nın, bizden çok Rusya'nın dostu bulunduğunu ve Rus taleplerinin ancak kendi direnişimizle önlendiğini bilmektir. Sovyetler Birliği bir harp tehlikesini göze almadan toprak genişlemesi yollarını aramış, fakat mukavemetle karşılaşınca, tek başımıza kaldığımız güç yıllarda bile, daha öteye gitmekten çekinmiştir. Komşu ülkedeki yarım asırlık komünist yönetiminin, harbi göze alarak toprak genişlemesine yönelmekten tarihi boyunca dikkatle kaçındığı hususunda, Batılı tarihçiler ve dış politika uzmanları birleşmektedirler. Harpten kaçınmakla beraber, Sovyetler Birliği arazi ilhakı ve nüfuz bölgesi genişletme fırsatlarından azami ölçüde yararlanmıştır. Balkan ülkelerini, Kızıl Ordunun komünist yaptığını söylemek mübalağalıdır; fakat Kızıl Ordusuz bu ülkelerin komünist olmayacakları muhakkaktı. Moskova'ya bağlı emir kulu Macar yöneticilerin sebebiyet verdiği halk ayaklanmasını, Kızıl Ordunun kanla boğuşu, kolayca unutulabilecek olaylardan değildir.

Ekonomik bakımdan da, Sovyetler'in, mübadele fiyatlarının tespiti ve karma teşebbüsler yoluyla –dayandıkları gerekçe ne olursa olsun– 1945-53 döneminde "Halk Demokrasileri"ni sö-

mürdüklerine inanmak için kuvvetli sebepler vardır. Sömürme politikası, ancak 1953'ten sonra değişmiştir.

Büyük devletlere özgü bu egoist politikalara rağmen, Sovyetler Birliği emperyalist bir ülke değildir. Orada dev tekeller ve dev tekellerin emrinde bir devlet yoktur. Artık anlaşılmıştır ki, Üçüncü Dünya, "geri kalmış" değil, emperyalizm tarafından "geri bırakılmış" ülkeler topluluğudur. Amerika ile olan yirmi yıllık dostluğumuz, bu büyük devletin gözünde Türkiye'nin, bir ileri karakol, bir askeri üs, bir ucuz asker deposu ve sömürülecek bir pazar demek olduğunu ortaya koymuştur. Emperyalizm, Üçüncü Dünyanın ilerlemesini ve sanayileşmesini engellemekte ve oralarda toprak ağası, tefeci ve komprador gibi en geri kuvvetlerin saltanatını saklamaktadır. Amerika'nın liberal fikirli dergilerinden Nation, 10 Ocak 1966 tarihli sayısında, "Komünizme karşı giriştiğimiz haçlı seferinde, bizim safımızda yer alan bütün ülkelerde, mutlu azınlığın zenginlik içinde yüzmesi garantilenmiş olur," diyerek bir gerçeği dile getirmiştir.

Sovyetler Birliği ise, emperyalist ülkelerle olan mücadelesinde, Üçüncü Dünyanın politik ve ekonomik bağımsızlığına kavuşmasından yanadır. Sovyetler, geri bırakılmış ülkelerin sanayileşme yoluyla emperyalizmin pençesinden kurtulacağı inancındadır. Bunun içindir ki, Sovyet yardımları, Üçüncü Dünyanın sanayileşmesini önlemeye değil, aksine bu ülkelerin sanayileşmesine ve modernleşmesine yönelmiştir. 1945-53 sömürme döneminde dahi Doğu Avrupa ülkelerinin hızla sanayileşmesinde Sovyetler'in katkıları büyüktür.

Orta Asya Türkleri

Türkiye'de Sovyet emperyalizmine örnek olarak, Orta Asya'daki Türklerin durumları gösterilmektedir. Çarlık Rusya'sının 1860-85 döneminde silah zoruyla sömürgeleştirdiği Türkistan'ı komünistleştirmek için, Stalin yönetiminin büyük zulüm yaptığı, komünist Türkleri dahi insafsızca öldürdüğü doğrudur. Türkler

olarak, Stalin zulmünü unutacak değiliz. Ama bu, başka bir gerçeği görmemize engel olmamalıdır: Aşiret hayatı yaşayan ve kırk yıl önce Anadolu'dan kat kat geri bulunan Türkistan, komünist yönetim altında hızla modernleşmiş ve kalkınmıştır. Bugün Türkistan, Anadolu'dan kat kat ileridir. Antikomünist New York Times, geçen ay yayımladığı bir röportajda, Özbekistan hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Özbek diliyle şiir yazan orta yaşlı bir şair, masası üzerinde bulunan iki kitaptan, Das Kapital ve Kur'andan ilham aldığını belirtti. Ama Taşkentli karakterini teşkil eden genç çevresinde endüstri dumanı, minareleri yumuşatmıştır.

Çinli ipek tacirlerinin kervanları için yolların birleştiği eski bir merkez olan Taşkent, komünist idaresi altında, modern bir endüstri bölgesi haline gelmiştir. Bir zamanlar, eski ucuz bir pazar yeri olan şehrin ortasındaki meydanda, şimdi, 1943 yılında inşa edilmiş bulunan opera binası hâkim vaziyettedir. Civarda, cam duvarlı, üç katlı ve yürüyen merdivenleri olan bonmarşeler mevcuttur.

Bir zamanlar tozlara gömülmüş, uykuya dalmış Taşkent şehrinde, olduğundan farklı bir şekilde kadın veya çocuk zaman kaybına meydan vermemek için, ellerinden geleni yapıyorlar. Şimdi her şey, çalışma da, eğlence de, meslekten yetişme planlama uzmanları tarafından kurulmuş, teşkilatlı bir hale getirilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin istihsal ettiği pamuğun yüzde 70'i Özbekistan'da yetişmektedir. Bu yıl, hububat istihsali düşük olmuş, ihtiyacı karşılayamamıştır. Ama pamuk istihsali, rekor seviyeye ulaşmıştır. Taşkent'in her tarafında, büyük afişlerle, bu bölgenin gururunu temsil eden 3.8 milyon ton tutarındaki pamuk istihsali ilan edilmektedir. Bu pamuğun, 1 milyon tonluk miktarı, mahalli fabrikalarda imal edilmiş cihazlarla toplanmıştır." (Yeni Gazete, 16 Aralık 1965)

İlk kadın hükümet başkanı diye Bayan Indra Gandi'ye tebrik telgrafı çeken politikacı hanımlarımız, Özbekistan Cumhurbaşkanının Bayan Nasreddin adlı enerjik bir Türk kadını olduğunu öğrenmelidirler. Milliyetçilik etiketini kimseye vermek istemeyen bir kısım çevreler, "Sovyet zulmü altında inleyen kardeşlerimiz"in imdadına koşmadan önce, bu gerçeklere eğilmeli ve Türkistan'dan önce Anadolu'yu kurtarmamız gerektiğini anlamalıdırlar.

Türkiye Komünist Partisi

Bütün bunlar, Amerikan emperyalizmine benzer biçimde bir Sovyet emperyalizminden söz edilemeyeceğini göstermektedir. Aksine, Üçüncü Dünya ülkelerinin, yeni sömürgeciliğin pençesinden kurtulma çabaları, ancak Sovyet yardımlarıyla başarıya ulaşmaktadır. Türkiye'mizin de, ister Batı ittifakı içinde, ister bağlantısız bir ülke olarak, milli çıkarları ön planda tutan bağımsız bir dış politika izleme yolunda atacağı ilk adım, Sovyetler Birliği ile ekonomik ve politik ilişkileri geliştirmek olacaktır. Başka türlü Menderes tipi iç ve dış politikadan kurtulmak mümkün değildir. Bu yolda ilk olumlu adımları atan sayın İnönü'nün devriliş nedenleri üzerinde, Türk milliyetçileri uzun uzun düşünmelidirler.

Türkiye, yakınlaşma çabalarında elbette ki, ihtiyatlı davranacaktır. Sütten ağzı yanan memleketimiz, yoğurdu üfleyerek yeme durumundadır. Amerika'ya teslimiyetin bedelini pahalı ödeyen Türkiye, her adımını ölçülü atacaktır.

Aramızda diplomatik ilişkiler bulunmayan Doğu Almanya'da yerleştiği anlaşılan, Moskova'nın emrinde bir Türkiye Komünist Partisinin varlığı ve "Bizim Radyo"nun münasebetsiz yayınları, ölçülü davranma lüzumunu haklı olarak artırmaktadır. Komünist Partileri toplantılarında Çin'e karşı bir oy sağlayabilmek için, Moskova böyle kukla teşekküller besleyebilir. Fakat bu davranışlarının şüpheler yarattığını bilmelidir.

Bizim komüniste de saygımız vardır, ama Moskova'nın ya da Pekin'in değil, Türkiye'nin komünisti olmak ve önce Türkiye demek şartıyla. Moskova ve Pekin papağanlarının, Washington uşaklarından pek farklı yaradılışta olduklarını sanmıyoruz.

Türkiye bugün bir bağımsızlık savaşı içindedir. Bu milliyetçi savaşın öncülüğünü yapan Türk sosyalistleri, bağımsızlığımıza gölge düşürecek davranışlara nereden gelirse gelsin, en ufak müsamaha göstermeyeceklerdir.

Çatıdaki Kavga

Yön, 11 Mart 1966

Seçim Kanunu gibi partiler için hayati bir konuda, kavga-döğüş çıkması fazla önemli değildir. Yumruklaşmada kalmak şartıyla, kavga, her parlamentoda olağan sayılabilecek bir olaydır.

Önemli olan, 1961 Anayasasının kurduğu düzenin nasıl işleyeceğidir. Bir anlamda, Menderes'in çoğunluk tahakkümüne karşı bir tepki olan ve iktidarları kıskıvrak bağlamayı öngören yeni Anayasa ve getirdiği kurumlar, onun mirasçılarını fena halde sıkmakta ve çalışmalarını felce uğratmaktadır. İnönü Hükümetleri sırasında arızasız işleyen anayasa düzeni, bugünkü iktidarın karşısına bir duvar gibi dikilmektedir.

Sosyal güçlerin mücadelesini perdeleyen hukuk soyutlamaları bir kenara bırakılırsa, dün olduğu gibi bugün de mesele, esas itibariyle komprador-eşraf ittifakı ile sivil ve askeri bürokraside sağlam dayanakları bulunan aydın tabaka arasındaki çatışmadan ortaya çıkmaktadır.

Bugünün gerçeğini iyi anlayabilmek için, bu çatışmayı çok kaba çizgilerle ve henüz açıklıktan uzak kavramlarla da olsa, ta-

rihi gelişmesi içinde değerlendirmeye çalışmalıyız. Öyle görünür ki, üretim faaliyetlerinin dışında kalarak, çok sayıdaki ufak ve kapalı köy topluluklarının üretiminden alınan vergi ile yaşayan devletin temsilcisi bir hâkim sınıfın uzun süreli varlığı, Türk toplumunun gelişmesini bugün de etkilemektedir. Tüccar, yüzyıllar boyu bu tip bir memur aristokrasisinin gelirleriyle yaşayan cılız bir sosyal kategori olarak kalmıştır. Modernleşme akımı, bu memur aristokrasisinin içinde gelişmiştir. 1908 hareketi ve nihayet Milli Kurtuluş Savaşı, bu memur kategorisine mensup dinamik kanadın eseridir.

Avrupa kapitalizminin kurduğu dünya egemenliğinin sonucu, Türkiye'de de, "Asya tipi" denilen toplum biçimi çökmüş ve bu toplumun kalıntıları üzerinde kapitalizm gelişmeye başlamıştır. Yabancı firmaların aracılığını yapan kompradorlarla birlikte, evvelce Sultana ait olan arazinin mülkiyetini ele geçiren eşraf, ticari faaliyetlere de yönelerek az çok güçlenmiştir. Ne var ki, komprador-eşraf ittifakı, 1945 yılına kadar Türk politika hayatında, ön planda bir rol oynayabilmiş değildir. Kurtuluş Savaşı ile iktidar, tarihi gelişimi itibariyle eşraf ve komprador sınıfının dışında bulunan memur kategorisinin dinamik kanadı elinde kalmıştır. Yalnız, antiemperyalist savaşı başarı ile yürüten bu kanat, içeride devrimi, antifeodal ve antikapitalist bir yönde geliştirememiştir. Devrimci kadro ile uzlaşmaktan başka çaresi olmayan, yetersiz güçteki eşraf ve komprador temsilcileri, iktidar devrimcilerin elinde kalmakla beraber, tek parti saflarına ve Meclise geniş ölçüde girmişlerdir. Turan Güneş'in deyimi ile, "Vilayetlerdeki Cumhuriyet balolarını hatırlayanlar, Vali Bey'in yanında, belde eşrafının da, eşleriyle birlikte şöyle salonun bir kenarına iliştiğini unutmamış olacaklardır."

Devletin Devri Teslimi

1945 hareketi, eşraf ve kompradorun Vali Bey'in önünde elleri bağlı ayakta durmaktan çıkıp, koltukta ayak üstüne ayak

atarak, ona emir verebilecek duruma geçme teşebbüsüdür. Demokrat Parti'yi bir halk hareketi saymak. son derece yanıltıcı bir düşüncedir. Hareket. eşraf ve kompradorundur. İşçi, köylü ve küçük esnaf, eşraf ve kompradorun iktidarı ele alma teşebbüsünü, tam bir coşkunlukla desteklemişlerdir. Nasıl ki katıksız bir burjuva hareketi olan 1789 Fransız İhtilalinde, işçi ve köylü, burjuvanın safında aristokrasiye karşı cephe almışsa, Türkiye'de de, eşrafın ekonomik ve ideolojik egemenliğinde bulunan ve iktidardaki devrimci kadroyu, jandarma ve tahsildar zulmüyle tanıyan yoksul kütleler, komprador ve eşrafın peşinden gitmişlerdir. Bugün de gitmektedirler ve eşrafın ideolojik ve ekonomik çemberi kırılamadıkça ya da büyük ekonomik bunalımlar ortaya çıkmadıkça, daha bir hayli süre gideceğe benzemektedirler.

Önümüzdeki yıllarda, Menderes tipi bir enflasyona sürüklenmek gibi akılsızca hatalar yapılmazsa, büyük ekonomik bunalımların vuku bulması zayıf bir ihtimaldir. Avrupa'ya işçi ihracı, iktidarları için büyük bir cankurtaran simidi olmuştur. Açık işsizlik azalmış ve kanaatkâr işçi ve köylü aileleri, dışarıdan gönderilen 3-5 kuruşla, açlıklarını az çok giderebilmişlerdir. Henüz gidemeyen yoksul kütlelerin dinamik unsurları da, gitme ümidiyle gözlerini dışarılara çevirmişlerdir. İşçi ihracı, daha uzunca bir süre, artarak devam edeceğe benzemektedir. Öte yandan, bu yıl 100 milyon dolara ulaşması beklenen işçi dövizleri, hükümetleri bir hayli rahatlatmaktadır. Konsorsiyum ve tarım fazlası yardımları, yabancılara sahillerin satışıyla gelişmesi beklenen turizm gelirleriyle birlikte. kütleleri tarih sahnesine aktif olarak çıkartacak ciddi sosyal ve ekonomik bunalımları. hiç değilse yakın bir gelecekte önleyebilir.

Koltuktaki İğretilik

Ne var ki, 1950 seçimleriyle iktidara gelen eşraf ve komprador ittifakı, ileri demokratik hareketin öncüleri görünmeleri

dolayısıyla, başlangıçta, sivil ve askeri bürokraside sağlam dayanakları bulunan aydın tabaka tarafından bile bir süre desteklendiği halde, iktidara bir türlü tam anlamıyla hâkim olamamıştır. Sam Amca'nın da büyük çabalarıyla idarede kendilerine bağlı önemli klikler kurabilmelerine rağmen, Asya tipi toplumda hâkim sınıfı teşkil eden memur aristokrasisinin mirasçıları olan aydın tabakanın ya da moda deyimi ile zinde kuvvetlerin etkili mukavemetiyle karşılaşmıştır. Komprador-eşraf koalisyonunun memleket meselelerini çözmekteki aczi ve hızla değişen bir dünyada Türkiye'nin geri kalışı, zinde kuvvet mukavemetini güçlendirmiştir. Bu mukavemeti kırma inadıyla şiddet tedbirlerine girişen Menderes, 27 Mayıs hareketiyle devrilmiştir.

Şimdi Menderes tipi davranışları önlemek amacıyla –daha uygun bir deyim bulamadığımız için aydın tabaka dediğimiz– zinde kuvvetlerin hazırladığı bir hukuk düzeni içinde, İkinci Demirkırat iktidara gelmiştir. Fakat kendini bir türlü iktidarda hissedememektedir: Sayı çoğunluğuna rağmen, bir seçim kanunu çıkartmakta, bir af kanununu gerçekleştirmekte büyük engellerle karşılaşmaktadır. Muhalefetin kesinlikle istemediği kanunları çıkartmanın, hemen hemen imkânsız olduğu anlaşılmaktadır. İktidarın daha ilk günlerinde, basından ve üniversiteden sert tenkitler yükselmektedir. Zorunlu saydığı memur değiştirmelerinde dahi iktidar, Danıştay kararlarıyla hukuk dışına düşmektedir. Anayasa Mahkemesi, henüz işlememişse de, Demokles'in kılıcı gibi tepede sallanmaktadır. İktidarın kâbusu haline gelen bağımsız radyoya ilişmek, kolay mümkün olacağa benzememektedir.

Bu nedenlerdendir ki iktidar çevreleri, "azınlığın çoğunluğa tahakkümü"nden söz etmeye başlamışlardır! Bu çevreler, iktidarda oldukları halde, kendilerini Cumhuriyet balolarında salonun bir kenarına ilişen belde eşrafının aczi içinde görmenin öfkesi ve şaşkınlığı içindedirler. İnönü Hükümetleri sırasında varlı-

ğı duyulmayan Anayasa engelleri, yeni iktidarı dikenli teller gibi çevirmektedir. Daha şimdiden rejim buhranı meselesi, gündemin ilk maddesini teşkil etmektedir. Temeldeki durgunluğa rağmen, çatıda huzursuzluk şiddetlidir.

Komprador-eşraf ittifakı, iktidarı herhalde iktidarsızlığa rıza göstermek için istemiş değildir. İktidardaki ekibin iktidarsızlığı, kendi saflarında, eninde sonunda tepkilere yol açacaktır. İktidarda olup iktidarsızlığı kabullenmek gibi dengesiz bir durum uzunca bir süre sürdürülemez. İktidarı ele geçirenler, Anayasanın dar elbisesini zorlayarak, hatta yırtarak onu vücutlarına uydurmayı, ister istemez deneyeceklerdir. Zekâları ölçüsünde karşı güçleri aldatarak ve komünistlik tabuları ile bölmeye uğraşarak iktidarlarını güçlendirmeye çalışacaklardır. İktidarın kanunu, bir de dış etkiler eklenince, bu yönde işlemektedir. Ne var ki yeni anayasa düzeni sayesinde iktidara gelenler, Anayasayı zorlamakla bindikleri dalı kesme durumuna düşeceklerdir. Politik hayat, önümüzdeki yıllarda, ciddi sosyal ve ekonomik meselelere el atılamadan, bu zorlama ve zorlamanın yarattığı tepki arasında huzursuz geçeceğe benzemektedir.

Komprador-eşraf egemenliğine son verilerek, tarihi bir handikap olarak ortaya çıkan aydın tabaka-emekli kütleler uçurumu doldurulunca ya kadar, Türkiye'miz kısır görünüşlü, fakat çalkantılı yıllar yaşamaya namzettir.

Marksizm

Yön, 18 Mart 1966

Komünizmin "k"sından habersiz ortaokul öğrencisinin komünizm propagandası yapmak suçuyla cezaevinde saçları tıraş

edilirken, 14 Mart 1966 tarihli Le Monde gazetesi Fransa'da devamlı tertiplenen "Marksist Düşünce Haftası" hakkında şu haberi veriyordu:

"Dinleyici sayısı, koltuk sayısından çok fazlaydı. Dinleyicilerin kimisi ayaktaydı, kimisi yere oturmuştu. Orkestraya ayrılan basık yer bile işgal edilmişti. Çoğu liseli öğrenci olan beş bin genç, ekseriya not alarak, cuma gecesi Mutualite'de 'Marksist Düşünce Haftası'nın, 'Özgürlüğün Felsefi Meseleleri' konulu tartışmasını izliyordu."

Toplantıda, Marksist İncelemeler ve Araştırmalar Merkezi Direktörü Roger Garaudy ve birçok ünlü Marksist ile birlikte bir Protestan rahip -André Dumas- bir Katolik üniversite hocası -d'Harcourt- tartıştılar. Garaudy, Komünist Partisinin, sosyalizmin inşasında çok partililiği, plüralizmi kabul ettiğini anlattı. Bunun devlet ve parti arasında bir ayırımı zorunlu kıldığını belirtti. Ateizmin devlet dini yapılmasının ilkelerine aykırı olduğunu söyledi. Protestan rahibin, kolektif kurtuluş biçiminde anladığı Marksist özgürlük görüşünün, bütün bireysel özgürlük meselelerini çözmeye yetmeyeceği yolundaki endişelerini cevaplandırdı. Ve beş bin genç öğrenci, komünistlerin, Katolik ve Protestan aydınlar ve din adamları ile yaptıkları tartışmayı notlar alarak izlediler.

Bu tabloyu, bizde polis ve savcının çizdiği "taş devri" manzarası ile karşılaştıracak değiliz. Ünlü lügat Larousse'u, "Rus" hecesi geçiyor diye suç delili yapan ve kırmızı ışık altında gitar çalmayı komünizm propagandası sayan polis zihniyetiyle "komünist avı"na çıkan iktidara da söyleyeceğimiz bir şey yok. Uyanış halinde bir Türkiye'de, köhne toplumsal yapılar ile bundan yararlananların savunuculuğuna talip olanların, bir komünistlik fırtınasıyla, ortalığı toz-dumana katmaktan başka çareleri bulunmadığı açıktır. Öte yandan Sam Amca da en büyük aferini, komünistlik konusunda en çok yaygara koparan müttefikine

vermektedir. New York'ta çıkan Nation dergisinin deyimi ile, "komünizme karşı girişilen haçlı seferinde, Amerika'ya katılan her ülkede mutlu azınlığın refahı garantilenmiş olmaktadır". Antikomünizm adı verilen bu refah ve güvenlik sigortasına, mutlu azınlığın bir cankurtaran simidi gibi sarılmasını ve gücü yettiği ölçüde birtakım işler karıştırmasını, fazla anormal saymamak gerekir. Ama hiç değilse üniversitenin, Marksizm ve komünizm konusunda, "Larousse"çu polisin kör taassubundan kurtulmasını beklemek hakkımızdır. Komünizm propagandası tespitiyle görevlendirilen bazı üniversite profesörlerinin hazırladıkları bilirkişi raporları, tam bilgisizlik örnekleridir. Marksizm hakkında en ufak bilgisi olmadığını belli eden bir profesör, "Marksist doktrine sadakat" ölçüsüne göre, komünistlik fetvası verebilmektedir.

Bilirkişi raporlarının uyandırdığı merakla, birkaç ders kitabını karıştırdık ve üniversitelerde Marksizmin nasıl okutulduğunu anlamaya çalıştık. Gördük ki, üniversitelerde öğrencilere sunulan, Marksizmin en kötü cinsten tahrifatından ibarettir: İnsandan önce ve insan bilincinin dışında objektif bir gerçek bulunduğunu ileri süren ve bilimsel araştırmalarla doğrulanan maddeci görüş, en adi cinsten bir maddeye tapma gibi gösterilmektedir. Marksizm, her şeyi madde ile, ekonomi ile açıklayan, fikrin ve düşüncenin rolünü reddeden, tek taraflı, mekanik oluşların savunucusu bir taassup halinde takdim olunmaktadır. Kitaplarda Marks'ın fikirlerine değil, Marksizmin kasıtlı tahrifatına yer verilmektedir.

Fransa'da "Marksist Düşünce Haftası"na katılan lise öğrencilerinin, bu kitapları yazan ünlü profesörlere, Marksizmden kocaman birer sıfır vermeye yetkileri vardır. Bırakalım Fransa'yı, ama Marksizmin hiç değilse Amerikan üniversitelerindeki kadar Türkiye'de okutulmasını istemek hakkımızdır. Şu sebeple ki, Marksizmi bilmeden sosyal bilimleri, çağımızı, tarihimizi ve Tür-

kiye'nin kalkınma meselelerini zerrece anlamaya imkân yoktur. Marksizmin insafsız eleştiricisi Columbia Üniversitesi profesörlerinden müteveffa C. Wright Mills, "On dokuzuncu yüzyıl ortasından beri, sosyal düşünce tarihi, Marks'ın fikirlerini anlamadan anlaşılamaz... Marks'ın fikirlerini hesaba katmadan önemli hiçbir milletin tarihi bilinemez," derken mübalağa ediyor değildir. Bugün ciddi bir Türk tarihi yazılamadıysa, Türkiye'nin sosyal yapıları ve bu yapıların evrimi hakkında çok az şey biliniyorsa, ekonomik ve sosyal meselelerimizde toplu, sistemli ve aydınlatıcı bir görüş ortaya konulamadıysa, bunda Marksizm konusundaki bilgisizliğimizin büyük payı vardır.

Üniversitelerimiz, Marksizmi bilmeyen profesörlerin elinde modern görünüşlü medreseler olarak kalmaya mahkûmdur. Medreselikten kurtulma yolunda atılacak ilk adımı, üniversitelerimizde Marksist araştırma enstitüleri kurulması teşkil edecektir.

Kırmızı ışık altında gitar çalmanın komünistlik sayıldığı ve Mülkiye'nin basılmasına cür'et edildiği şu günlerde dahi, bu gerçeği belirtmenin faydalı olacağı inancındayız.

Dış Politika Tabuları

Yön, 25 Mart 1966

NATO meselesi daha uzun süre tartışılacağa benzemektedir. İktidar, klasik dümen suyu politikasını benimsemiştir. Köklenmiş tabulara yaslanan bu politikanın sakıncalarının kamuoyuna anlatılması, hayli zaman alacaktır. Bunun içindir ki, kökleşmiş tabuları, enine boyuna, sabırla tartışmak gereklidir.

Önce büyük bir yalan gözler önüne serilmelidir: Amerika, Stalin'in şantajlarından Türkiye'yi korumuş değildir. Aksine,

Yalta ve Potsdam'da, Boğazları Stalin'e peşkeş çeken Amerikalılar ve İngilizlerdir. Stalin, Anglo-Saksonlardan cesaret aldığı için üs ve toprak talebini yapabilmiştir. O tarihlerde Amerika'nın Moskova Büyükelçisi bulunan Harriman'ın Sayın Nihad Erim'e büyük bir safiyetle söylediği sözlerin anlamı açıktır: Türkiye'nin Stalin'e hayır demesi üzerine, Batılı büyükelçiler, biraraya gelip Kızıl Ordunun topraklarımızı istilasını bir televizyon seyircisi rahatlığıyla sabaha kadar beklemişler. İstila gerçekleşmeyince de pek şaşırmışlar.

Türkiye, Stalin'in şantajlarına tek başına karşı koymuştur. Eğer bir istila denemesine girişilmediyse, bu, Türkiye'nin azimli davranışının ve Stalin'in, ömrü boyunca rizikolu hareketlerden dikkatle kaçınışının sonucudur. Stalin, en ufak riziko almamak şartıyla İkinci Dünya Harbinden yararlanarak, eskiden Çarlık Rusya'sına ait olan bazı toprakların ilhakına gitmiştir. Fakat durumu azıcık rizikolu görünce, harpte işgal ettiği İran'dan hemen çekilmiştir. Anlaşmalara göre, silahlandırma teşebbüsleri üzerine, bütün Almanya'yı işgal hakkına sahip bulunduğu halde, Rusya, bu açık hakkını kullanmaktan kaçınmıştır. Batılılardan tepki gelmesi zayıf bir ihtimal olmakla beraber, milli bir mukavemetle karşılaşacağını bildiği için, Tito Yugoslavya'sının Sovyet blokundan kopmasını da sineye çekmiştir.

Avrupa'da Rus istilası korkusu da, gerçekten böyle bir istila beklendiğinden değil, içeride komünist ihtilallerinden endişe edildiği için yaratılmıştır. Zamanın Dışişleri Bakanı Acheson, bunu açıkça belirtmektedir: "Batı Avrupa'da büyük bir kara kuvveti bulundurmak zorunluluğu vardır. Batı Avrupa ülkelerinde içerden yapılacak bir ihtilal tehlikesi bu yolla önlenebilir."

"NATO ve Avrupa Birliği Hareketi" adlı eserinde Margaret Balla, bu gerçeği daha az diplomatik bir dille açıklamaktadır: "Batı Avrupa'daki NATO üyeleri için en büyük tehlike, Sovyetler'den değil, içerden gelmekteydi. Bu tehlike özellikle Fransa

ve İtalya'da gün meselesi idi. Bu ülkelerde komünist partileri, harpten büyük bir kuvvet ve prestijle çıkmışlardı. Komünistlerin, girişebilecekleri bir kütle hareketi sonucu iktidara gelmeleri ihtimali çok kuvvetliydi."

Stalin'den değil, fakat kendi proletaryasından korkan Avrupa burjuvazisi, kurtarıcı Amerikan ittifakına dört elle sarılmıştır.

Türkiye'de ise dün olduğu gibi bugün de böyle bir tehlike, mutlu azınlığın ticari bir oyunundan ibarettir. Bu nedenlerledir ki, Johnson ve Dean Rusk'ın Türkiye'yi komünizmden kurtarma iddiası, çok kaba bir aldatmacadır. Bugün artık kesinlikle söylenebilir ki, Stalin, Anglo-Saksonların vaadlerine güvenerek, Türkiye'ye karşı bir blöf yapmıştır. Türkiye, bu blöfü görerek, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını, İngiltere ve Amerika'ya rağmen, tek başına korumuştur.

Amerika, ne zaman ki kendi savunması için Türk topraklarına ihtiyaç duymuştur, ancak o zaman Türkiye'nin koruyucu meleği kesilmiştir. Amerikan yetkilileri bunu açıkça belirtmektedirler. O tarihlerde ünlü General Bradlev'in Kongreye söylediği sözler şöyledir: "Denizaşırı ülkelerde üsler kurmamız gereklidir. Düşmanı kendi özgüvenlik sınırlarımızın ötesinde karşılamak ve ilk darbeyi, elde edilecek üsler yardımıyla vurmak zorunluluğunu, bütün Amerikalıların anlaması lazımdır. Silahlı kuvvetlerimizin ve Amerikan topraklarının bir harpten en az kapılarla çıkması, kanaatime göre, başka türlü olamaz. Düşmanı can evinden vuracak bu üsler, düşman topraklarına en yakın bölgelerde kurulmalıdır."

Bu egoist ve saldırgan politikayı, General George C. Reinhardt, daha da açıklığa kavuşturmaktadır: "Vurucu güçlerin yoğun şekilde yığınak yapılmaları gereken en elverişli bölge, Yakın Doğudur. Yakın Doğu, Sovyetler Birliği için en hassas ve alerjik bölgedir. Burada bulundurulacak kara, hava ve deniz kuvvetlerinin kısa bir süre sonra, Rusya'nın içerilerine, strate-

jik yerlerine ulaşması ve buraları tahrip etmesi mümkündür... Yakın ve Orta Doğunun böyle bir harp operasyonu için ifade ettiği elverişli stratejik durumdan yararlanmak amacıyla, Amerikan Hükümeti, bu bölgelerdeki devletlerden, özellikle Türkiye ve İran hükümetlerinden askeri üsler sağlama yollarını aramalıdır."

Koruyucu melek pozundakiler, sadece üslerle de yetinmemişler, gittikleri ülkelerde ucuz asker bulmaya çalışmışlardır. Truman'ın Ekim 1949 tarihli "Karşılıklı Savunma Yardımı Kanunu", şu gerekçeyle çıkarılmıştır: "Yabancı hükümetlere yapılacak yardımlar, onların iktisadi ve siyasi güvenliklerini sağlamakla beraber, aslında Amerika'nın güvenliği uğruna yapılmış yatırımlar olarak düşünülmektedir. Amerika'nın bu güvenliğinin artırılması için, yabancı devletlerin askeri güçlerini artırma yönünde çaba göstermelerini istememiz gereklidir."

Demek ki gerçekte, Amerika Türkiye'yi değil, Türkiye Amerika'yı korumaktadır. Ve bugün artık Stalin zamanında bile çok şüpheli olan bir Rus istilası tehdidine Batıda ciddiyetle inanan kimse kalmamıştır Dünya jandarması Sam Amca'nın uykusunu kaçıran şey, artık daha çok milli kurtuluş hareketleridir. Müttefik hükümetleri, dolaylı saldırıdan, yani iç hareketlerden koruma teorisi, bu endişenin ifadesidir.

Bir Rus tehlikesi, hâlâ var sayılsa dahi, ittifaklar bugün anlamlarını yitirmişlerdir. Johnson, İnönü'ye yazdığı mektupta, NATO'nun ancak Amerika'nın işine geldiği takdirde Türkiye'yi koruyabileceğini, kaba bir dille bildirmiştir. O halde bize bir sürü külfet yükleyen ittifaka ne lüzum vardır? İttifak, ancak Sam Amca'nın çıkarlarına uygun düşerse bizi koruyacağına göre, Amerika, çıkarları gerektirince ittifak olmadan da yardımımıza gelecek demektir. Nitekim Çin tehdidi karşısında, Amerika, Hindistan'ın savunmasına gönüllü olarak koşmuştur. Müttefiki Pakistan'ı ise, Hindistan saldırısından korumamıştır. Hatta müt-

tefiki Pakistan'ı bırakıp, tarafsız Hindistan'ı tercih eden bir tutum takınmıştır.

Bütün bunlar tesadüfi olaylar değillerdir. Çağımızın siyasi ve askeri gerçeklerinin sonucudur. Amerikan dış politika otoritelerinden Kissinger, nükleer çağ diplomasisinin, ittifakları nasıl anlamsız kıldığını şöyle anlatmaktadır: "Nükleer çağın özelliklerinden biri, büyük devletlerin milli çıkarlarının daha belirli hale gelmesidir. İki başlı bir dünyada, taraflardan birinin nispi bir kazancı, ötekinin mutlak zayıflamasına tekabül etmektedir. Bu sebeple nükleer silahlara sahip devletlerden hiçbiri ötekinin herhangi bir bölgede büyük ilerlemeler kaydetmesini kabul edemez. Bahis konusu bölgenin bir ittifakla korunmuş olmaması, artık önemli değildir. Nitekim tarafsız bir Hindistan, Çin saldırısı sırasında, benzer şartlarda müttefik Pakistan'a gösterilecek olandan farksız biçimde Amerikan desteğinden yararlanmıştır. Bu şartlar altında, bağlantısızlar ile müttefikler arasında ayırım azalma eğilimindedir. Bir ülkenin müttefik olmaktan kazanacağı çok az şey vardır ve tarafsızlığı seçmekle de göze alacağı tehlike pek azdır."

Bu durumda, ciddiyetten uzak vehimlere dayanarak, bir dümen suyu politikasını sürdürmek niye? Amerika bir sürü üsleri, istihbarat şebekesi, dünya dengesi ve 15 tümen için Türkiye'ye muhtaçtır. Ama bu çok pahalı ve sahte himayeye biz muhtaç mıyız? Türkiye'deki üslerin, kontrolümüz dışında tahrikçi faaliyetlerde kullanılması çıkarlarımıza uygun mudur? Topraklarımızda nükleer silahlar bulunmasına ve nükleer bomba taşıyan uçakların göklerimizde tur atmasına müsaade etmek, Türkiye'yi lüzumsuz yere tehlikeye atmaktan başka ne anlama gelmektedir ki? Amerika'nın bir "ileri karakol"u olmaya boyun eğecek miyiz?

Bugün NATO taraftarlığı yapanlar dahi, sıkıştırılınca, "Efendim, NATO'dan çıkarsak bu pahalı silahları sonra nasıl

sağlayabiliriz?" tarzında sudan gerekçelere sarılmaya başlamışlardır. Sanki Amerika'nın müsaadesiyle ve Amerikan çıkarları için kullanılacak silahların fazla bir önemi varmış gibi. Türkiye'ye tehdit bugün Yunanistan'dan gelmektedir. Amerika da, Türkiye ve Yunanistan'a yeni silahlar vermeye hazırlanmaktadır. Ama bu silahların bir Türk-Yunan çatışmasında kullanılması yasaktır.

Bakımı, fakir bütçeye ağır yük teşkil eden pahalı savunmaya ve silahlara büyük ihtiyacımız olduğunu kabul etsek dahi, bugünkü aleyhte durumu sürdürmek yine de gerekli değildir. Amerika, yıllardır tarafsız Hindistan'a silah yardımı yapmaya, NATO üyesi müttefiki Türkiye'ye olduğundan çok daha heveslidir. Hindistan silahları almış, fakat Amerika'nın avanslarına rağmen, bir ittifakla bağlanmaktan kaçınmıştır.

Meseleye neresinden bakarsanız bakınız, bugünkü dümen suyu politikasından ve ileri karakol durumundan bir an önce kurtulmak gereklidir. Ama Amerika'ya dört elle sarılmayı, servet ve güvenliğin vazgeçilmez sigortası sayan statükocu bir mutlu azınlık, anlamını çoktan yitirmiş tabularla ayakta duran bağımlı politikayı sürdürmek için elinden geleni yapacaktır. Bu sebepledir ki, dış politikada bağımsızlık iç politikada da köklü reformların ön şartı olmaktadır.

Parlamentoculuk

Yön, 8 Nisan 1966

Çalışsa Ne Olur?

Seçim Kanunu kavgası, bir gerçeği ortaya koymuştur: Bütün muhalefet partilerinin tasvip etmediği bir kanunu parlamen-

todan geçirmek mümkün değildir. Anayasaya bağlı kalındığı müddetçe, ufacık bir siyasi grup bile, 89. maddenin verdiği imkânlardan yararlanarak, okunması dahi günlerce süren gensorular ile parlamentoyu felce uğratabilir. Ancak bütün grupların arzuladıkları tasarılar kanunlaşabilir. Bunların da çeşitli zümrelere nimet dağıtan, genellikle demagojik nitelikte kanunlar olacağı aşikârdır. Bu durumda ya parlamentonun felce uğramasını kabul etmek, ya da 89. maddeyi herhangi bir biçimde rafa kaldırmak gerekecektir. Parlamentoculuk, bir anlamda "reaksiyon" niteliği taşıyan Anayasanın dar elbisesi içinde, böyle çetin bir çıkmazla karşı karşıyadır. Öyle görünür ki, bu çıkmazdan sıyrılabilmek için Başkan Sunay'ın arabuluculuğuna sık sık başvurmak gerekecektir. Fakat daha başkanlık seçimlerinde, iki partinin Sunay'a oy vermekten kaçınışı, arabuluculuk çabalarının geleceği hakkında hayale kapılmayı önlemektir.

Bu, meselenin bir yönüdür. Öteki yönü ise şudur: İktidardaki çoğunluk partisinin önünde hiçbir engel bulunmasa da, parlamento gerçekten çalışabilecek midir? Zorunluluğunu kapitalistlerin bile kabul ettikleri vergi ve toprak reformu gibi konular çözülebilecek midir? Menderes'in en prestijli dönemini hatırlıyoruz: 1954 seçimlerinden ezici bir zaferle çıkmıştır. İktisadi durum son derece parlaktır. 1950-53 döneminde hava şartlarının çok iyi gitmesi, ekilen arazinin büyük ölçüde genişlemesi ve dış piyasalarda tarım ürünleri fiyatlarının önemli bir sıçrama yapması, tarım gelirlerinin büyük ölçüde artmasına yol açmıştır. İşte politik ve ekonomik bakımdan böyle elverişli bir durumda Menderes, biraz da Amerika'nın telkinleriyle, arazi vergisini bir miktar artırmak istemiştir. Ne var ki Meclis kazan kaldırmış ve Menderes, bütün uğraşmalarına rağmen, mütevazi bir tasarıyı kanunlaştıramamıştır. 1961'den sonra Sayın İnönü de, son derece ılımlı toprak ve vergi reformlarını gerçekleştirmeyi başaramamış, büyük prestijine rağmen partisi içinde dahi

büyük mukavemetle karşılaşmıştır. "Çalıştırılmamak"tan şikâyetçi şimdiki iktidar ise, toprak ve vergi reformuna karşı olduğunu söyleyerek işbaşına gelmiştir. Bu sebeple "Sanki iktidar çalışsa ne olur?" sorusu, haksızlığa düşmeden sorulabilir. İstediği gibi çalışabilse, yapacağı ilk iş, herhalde solu tamamen tasfiye etmek ve yabancı sermaye imtiyazlarını artırmak olacaktır!

Parlamentocu Ağalar

Genel oya dayanan çok partili sistemin yirmi yıllık bilançosu, tutucu güçlerin devamlı zaferini sağlamaktan ibaret kalmıştır. Genel oy, Batı ülkelerindeki ilerici rolünü Türkiye'de oynayamamıştır. Genel oy, halkın değil, ilerici güçler aleyhine olarak, eşrafın ve kompradorun egemenliğini gerçekleştirmiştir. Bu gözlem, bizi, sosyal yapı meselesine götürmektedir.

Seçmenler, egemen zümrelerin ekonomik ve ideolojik baskısı ile aşiret, ırk, mezhep bağlarının tutucu etkilerinden kurtulabilmiş ve sınıf çıkarlarını az çok görebilecek duruma gelebilmiş olsaydılar, hiç şüphe yok, genel oy Batıdaki gibi ilerici bir rol oynayacaktı. Ama yalnız Türkiye'de değil, azgelişmiş ülkelerin çoğunda durum bu değildir. Anonim şirket, nasıl yönetimde etkisi sıfır olan küçük hissedarlar sayesinde, az sayıda kapitalistin sınırlı sermaye ile diktatörlüğüne yol açıyorsa, yarı feodal bir sosyal yapı içinde de, Batı politik sistemi, ağa ve eşrafın, "oy paketleriyle", politik hayatta ağır basmasını sağlamaktadır.

Bize hayli benzeyen Güney Amerika'nın sosyal yapıları ile politik kurumları arasındaki ilişkileri derinlemesine inceleyen Prof. Jacques Lambert, Türk aydınlarını çok ilgilendirmesi gereken kitabında şu gözlemi yapmaktadır: "Genel oy sonuçları hayal kırıcı olmaktadır. Onu, yalnız bir politik özgürlük değil, fakat aynı zamanda bir sosyal ilerleme aracı olarak kabul etti-

renler, görmektedirler ki, o, geçmişin kalıntılarını tasfiyeyi geciktirici bir rol oynayabilir.

Bu hayal kırıklığının sonuçları, demokratik kurumların işlemesinde kaçınılmaz biçimde karışıklıklar yaratmaktadır: Ya totaliter rejimlerin propagandasıyla etkilenenleri, temsili demokrasinin, geri sosyal yapıların değişimini hızlandırmaktan aciz kaldığı kanısına sürüklemekte, ya da, ekseriya, temsili demokrasi ilkelerine bağlı, fakat geri sosyal yapılı toplumların mahiyetinden habersiz olan şehirlerdeki ileri grupları, beklenmedik sonuçları dolayısıyla, seçimlere hile karıştırıldığı inancına götürmektedir. Her iki halde de, ya demokrasiye son vermek ya da demokrasiyi gerçekten muzaffer kılmak için devrim istenebilir.

Hileli seçim inancı, yalnız Güney Amerikalılarda değil, yabancı gözlemciler ve özellikle Kuzey Amerikalılar arasında da sık sık görülmektedir. Bu gözlemciler, serbestçe kullanılan oyların, oybirliği ile nefret edilmesi gerektiğini düşündükleri gerici sömürücülerin iktidarını sürdürebileceğini kabul edememekte ve seçimi ancak hile karıştığı için kaybettiklerini iddia eden adayların sözlerine tereddütsüz inanmaktadırlar. Uygulandıkları toplumların yapısından bağımsız olarak temsili demokrasi kurumlarının değerine inanış, Kuzey Amerikalıların azgelişmiş ülkelerdeki politikasını, birçok kez yanlış yollara sürüklemiştir. Kendilerininkinden çok farklı bir toplumun olduğu gibi temsilini, hileli seçimlerin sonucu saymışlardır."

Statükocu Solculuk

Batı politik sisteminin ve genel oyun, azgelişmiş ülkede gericiliğin aracı olması, elbette insanlığın uzun mücadelelerle elde ettiği bu değerli kurumların suçu değildir. Kötülük, sosyal yapıdan gelmektedir. Sosyal yapı aynı kaldığı müddetçe, genel oyun kaldırılması ya da çok partili düzenden vazgeçilmesi, işlerin daha da kötüleşmesine yol açacaktır. Ama bu durum, yirmi yıllık

çok partili denemenin parlamentolarda tutucu çoğunluklar sağladığını ve gerçek bir demokrasinin kurulmasını engellediğini görmezlikten gelmemize yol açmamalıdır.

Sistem, ancak köklü reformlardan yana ilerici politik güçlerin devamlı gelişmesine imkân verdiği takdirde savunulabilir. Fakat bu bakımdan da son seçimler hayal kırıcı olmuştur. "Olağanüstü" bir seçim kanununa rağmen, tutucu güçler, geçmiş seçimlere nazaran ilerleme kaydetmişlerdir. Reformcu iddialar taşımadığı zaman oyların yüzde 35 ila 40'ını kolaylıkla alan ve hatta 1960'ta seçim kazanabilecek duruma gelen CHP, yirmi yıldır ilk kez, hâkim sınıfların çıkarlarını az çok zedeleyen görüşlerle ortaya çıkınca, en büyük seçim yenilgisine uğramıştır. Birkaç CHP'li eşrafın partiden uzaklaşması, milyona yakın oyun kaybına yol açmıştır. TYP ise, esas itibariyle, onun yokluğunda CHP.'ye yönelebilecek olan bir kısım ilerici güçlerin oylarını almıştır.

Öyle görünür ki, sağ-sol ayrımının politika hayatında yer almaya başlaması eşrafı az çok toparlanmaya ve "oy paketini" tutucu siyasi teşekküllere kaydırmaya, hiç değilse çekimser tutmaya itmiştir. Eşraf aynı zamanda solu tasfiyeyi ciddi ciddi planlamaya başlamıştır. Bunu yapamıyorsa, herhalde Anayasaya, özgürlüğe ve demokrasiye saygısından değil, iktidara tam yerleşme imkânını bulamayışındandır.

Önümüzdeki senato seçimleri, bu bakımdan yeni bir ölçü olacaktır. Fakat yirmi yıllık denemeden sonra, fazla yanılma payı olmadan, bir gerçek artık açık açık söylenmelidir: Sosyal yapıda köklü bir değişiklik gerçekleştirilmedikçe, Batının politik kurumları, tutucu güçlerin egemenliğini sağlayan bir aldatmaca olmaktan öteye gidemeyecektir. Ve Türkiye gibi azgelişmiş ülkelerde Batının politik kurumları, sosyal yapı değişikliğini sağlamakta son derece yetersiz kalmakta ve hatta tutucu güçleri kuvvetlendirmektedir. Bunun içindir ki, Batı politik sisteminin

inançlı savunucularından bir Duverger, hatta aşırı sağcı bir Adenauer, "solcu otoriter rejimler, derebeylik egemenliğine son vererek, sanayileşmeyi hızlandırarak, eğitimi geliştirerek kendilerinden önce var olmayan bir demokratik ortamı yaratmışlardır" gibi, Türk düşünce hayatı için oldukça yeni sonuçlara, ister istemez varmaktadırlar.

Türkiye'de de artık, yirmi yıldır tekrarlanan gerçek dışı klişeleri bırakarak, geri sosyal yapıyı hızla tasfiye etmek, demokrasi ve kalkınmayı gerçekleştirmek için en uygun düşen politik yolların ve kurumların tartışması serbestçe yapılabilmelidir. "Sonra daha kötü olursa..." tarzında en ilerici çevreleri bile sarmış görünen bir kötüye rıza gösterme ve düşünmeyi reddetme psikolojisinden sıyrılmak gerekir. Zira daha kötüden korkarak, kötüyü kabullenme, ilerici ve devrimci değil, fakat herhalde statükocu bir davranıştır. Hem solcu, hem de statükocu olma garabetinden kurtulma yolunda çaba göstermeliyiz.

Amerikancı Milliyetçilik ve Mukaddesatçılık

Yön, 6 Mayıs 1966

Amerika ve Kanada'da din kisvesi altında politika yapan ve bu ülkeler hükümetlerince de desteklenen din tüccarları, Türk milletine karşı açtıkları yeni haçlı seferini yoğunlaştırmışlardır.

Amerikan Dışişleri Bakanlığının açıklaması hatırlardadır. State Department'ın açıklaması, "Patrikhane durumunun bir süredir Amerika için endişe kaynağı teşkil ettiğini, bu endişenin birkaç kez Türk makamlarına duyurulduğunu ve meselenin incelenerek gereken tedbirlerin alınacağını" belirtmekteydi.

Gene aynı tarihlerde, Kanada Parlamentosunda, Muhalefet

Başkanı, hükümete şu soruyu yöneltmiştir: "Türkiye Hükümetinin, vicdan özgürlüğünü, ibadet serbestliğini, Lozan Anlaşmasının Ortodoks Ökümenik Patrikliğine tanıdığı hakları çiğnediği hakkında bilgi edinmekteyiz. Hükümet bu konuda ne düşünüyor ve ne yapıyor?" En sudan meselelerde dahi, muhalefet liderinin söylediklerinin aksini iddia eden Kanada Hükümeti adına Dışişleri Bakanının bu soruya verdiği cevap şudur: "Evet, muhalefet liderinin dedikleri doğrudur. Kuzey ve Güney Ortodoks Kiliseleri Başpatriği Yakovas Cenaplarına yazdığım mektupta da izah ettiğim gibi, hükümetimiz, Türkiye'nin giriştiği takibata karşı protestoda bulunmuştur. Halen yapılmakta olan müzakerelerden bir sonuç çıkmadığı takdirde, hükümetimiz daha ileri tedbirlere başvuracaktır."

Görülüyor ki, Yakovas Cenapları, Morrison şirketinden de nüfuzlu bir kişidir. Patrik Hazretlerinin parmağını oynatması üzerine, bize silah, dolar ve akıl veren Amerika ve Kanada hükümetleri, "büyük dost" Türkiye'nin şeref ve haysiyetini unutmuşlar ve bir "kapıkulu"nu azarlar biçimde konuşmakta sakınca görmemişlerdir.

New-York Times'da ve kimbilir daha kaç Amerikan gazetesinde bir bildiri yayımlanmıştır. Bildirinin altında 17 din ve kilise örgütü temsilcilerinin imzaları bulunmaktadır. Bunlar, Protestan, Ortodoks ve Katolik kiliselerinin iki yıl önce Patrik Athenagoras'ı savunmak amacıyla kurdukları bir örgüt adına hareket etmektedirler. Aralarında McCarthy çapında ünlü Kardinal Speliman, New-York Patriği ve Athenagoras'ın gelecekteki halefi Yakovas ve Amerika'nın en yaygın kilise örgütleri olan Baptist Episcopalian, Lutheran, Unitarian ve Ermeni Kilisesi başkanları ile bir Musevi din adamı vardır.

New-York Times'da iri harflerle yayımlanan bildiri şudur:

"Konstantinopl Ökümenik Patrikliğinin, halen İstanbul denilen tarihi merkezinde bulunan Grek Ortodoks Kilisesinin gü-

venliği ve geleceği hakkında yükselen endişeler üzerine, aşağıda yazılı üzücü olaylara acilen dikkati çekiyoruz:

1- Türkiye Hükümeti, Ökümenik Patrikliğin güvenliğini garanti eden Lozan Anlaşmasını temelinden ve tek taraflı olarak ilga eylemiş ve şimdi de bu makamın görevini yapma, Grek Ortodoks azınlığına karşı ruhani riyasetini yerine getirme, dini yayınlarla uğraşan matbaasını ve eğitim kurumlarını yaşatma haklarını tehdit ve ihlal etmiştir.

2- Bütün Müslüman olmayan halklara yöneltilmiş bulunan, Ortodoks kilise ve mabetlerinin kirletilmesine ve Ortodoks cemaatinin yarım milyar dolar değerinde zarara uğramasına sebebiyet vermiş olan 1955 Eylül olaylarının felaketli sonuçlarından beri, sırf Patriklik makamının dünyadaki nüfuzunu kırmak ve ona hakkı olan tarihi yerini terk ettirmek amacını güden bilinçli hareketlerle, Patriklik makamı üzerine baskılar yapılmaktadır.

3- Milletler arası düzenin temel unsuru olan din özgürlüğüne saygı göstermeye dair Birleşmiş Milletler Anayasasının hükümleri, bugün Türkiye tarafından açıkça ve saklanamaz biçimde çiğnenmiş, Ortodoks din adamları sınır dışına atılmış, mallarına el konulmuş, eğitim ve hayrat kurumları kapatılmış, rahipler tardolunmuş, Patriklik matbaası susturulmuş ve son günlerde bir Amerikan vatandaşı bulunan Başpiskopos Yakovas'ın sırf kilise işleri ile ilgili ve resmi sıfatla yapacağı ödevlere hiç sebepsiz müdahale edilmiştir.

Bu olayları bütün Amerikan halkının vicdanına sunuyoruz ve kendilerini her türlü kanuni ve haklı yollarla medeniyetin temeli olan mukaddes prensiplerin çiğnenmesi anlamına gelen bu olayları protesto etmeye çağırıyoruz."

Çarlık Rusya'sından sonra Ortodoksluğun hamisi kesilen Amerika, Kanada Hükümeti ile birlikte, "medeniyetin temeli olan mukaddes prensipler"in çiğnenmesi üzerine, harekete geçmiştir.

Peki ama, saflarında tüm "mukaddesatçı ve milliyetçi"leri

topladığını söyleyen Müslüman iktidarın, bu olaylar üzerine tepkisi ne olmuştur? O iktidar ki, ciddiyetten uzak bir Yakup Demir olayında dahi, bir sahtekârın bildirilerini radyolarda okutmaya kalkışacak kadar ölçü dışı bir hassasiyet göstermiştir. Böyle hassas, milliyetçi ve Müslüman bir iktidar, Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliğine kasteden ve "dost" hükümetlerce de desteklenen, kudretli Hıristiyan örgütlerinin giriştikleri bu tehlikeli iftira kampanyası karşısında ne yapmaktadır? Bütün yaptığı, Ankara barında çıplak kadın seyrederken fotoğrafla suçüstü yakalanmaktan öte tasası olmayan küçük politikacılar gibi, "Aman, olan biten Türkiye'de duyulmasın," demekten ve gazetecilere, "N'olur yazmayın, n'olur bu işi alevlendirmeyin," biçiminde ricalarda bulunmaktan ibarettir!

Üstelik, hesap soracak yerde, Ortodoksluğun hamisi kesilen efendilere, hesap vermekteyiz. Hariciyemiz son günlerde "utanç bildirileri" yayımlamıştır, "vallahi suçsuzuz, bir kabahat işlemedik" diye...

Bu iktidar, Ayasofya'yı cami yapma vaatleriyle gelmişti. Müslüman iktidarın bir bakanı, bunu cakalı cakalı ilan etmişti.

Bu gidiş ve tutumla, Ayasofya cami değil kilise, İstanbul ise Kostantinopl olma yolundadır.

Meselelerimize neresinden bakarsak bakalım, Türkiye yeniden 1919 yılında bulunmaktadır.

27 Mayıs

Yön, 27 Mayıs 1966

27 Mayıs'ı yapan şerefli subayların parlamentoda sistemli saldırılara uğradığı ve karşı devrim güçlerinin iktidarı tam ola-

rak ele geçirme ve yerleşme çabasında bulunduğu bir ortamda, 27 Mayıs'tan bir iç ezikliği duymadan konuşmak kolay değil. "Bütün bunlar bir ihtilale değer miydi?" diyen Tabii Senatör, bu hayal kırıklığını dile getirmektedir.

Aslında, 27 Mayıs başarıya ulaşmıştır. Şu anlamda ki, 1946-60 döneminde, memleket aydınlarının, üniversitelerin ve ilerici sayılan siyasi teşekküller yöneticilerinin "kurtuluş yolu" olarak gösterdikleri bütün tedbirleri, 27 Mayıs Hareketi gerçekleştirmiştir.

1946-60 döneminin politik ve entelektüel mücadelesi "nispi temsil, çift meclis, Anayasa Mahkemesi, adaletin bağımsızlığı, toplusözleşme ve grev hakkı" gibi konular etrafında dönmekteydi. 1961 Anayasası ile, bu taleplerin hepsini yerine getiren 27 Mayıs'ı başarıya ulaşmış saymak gerekir.

Bir başarısızlık varsa, bu, her şeyden önce, 27 Mayıs'ı yapan askerlerin değil, üniversite içi ve dışı aydınların ve Menderes'e karşı çıkan siyasi teşekküller yöneticilerinin başarısızlığıdır. Dışarıya tamamen bağımlı kılınmış ve toprak reformunu dahi gerçekleştirememiş geri sosyal yapılı bir toplumda, klasik parlamenter sistemin, tutucu güçlerin egemenliğini sağlamaktan başka sonuç vermeyeceği görmezlikten gelinmiştir. Bu gerçek şimdi denemeyle ve yavaş yavaş anlaşılmaktadır.

Kısaca, 1946-60 döneminde ilerici güçler, temeldeki sorunları kavramakta başarı gösterselerdi, 27 Mayıs'ın kaderi de herhalde farklı olacaktı.

Bugün Türkiye'mizi, ilerleme, kalkınma ve demokrasi yoluna girmekten alıkoyan engelleri ve bu engellerin nasıl kaldırılacağını, düne nazaran daha iyi anlamakta ve değerlendirmekteyiz. Ama pahalıya mal olabilecek yanlış teşhisler koyma ve romantik çözüm yollarına bel bağlama tehlikesi ortadan kalkmış değildir.

Her şeyden önce, memleketimizin bugün karşı karşıya bu-

lunduğu temel sorunu, iyi teşhis etmek gereklidir. Türkiye'de bugün temel çelişme, Batıdaki gibi işçi burjuva çatışması değil, 1919'dakine benzer biçimde, emperyalizme karşı milletçe mücadeledir. Kalkınma, ilerleme ve demokrasi yolunda ilk durağı teşkil eden bu ekonomik ve politik bağımsızlık mücadelesi, elbette ki, kendilerini milletten koparmış olan kompradorlara ve emperyalizmin içerdeki öbür müttefiklerine de yönelecek ve onlara yöneldiği ölçüde bir sınıfi nitelik kazanacaktır. Fakat mücadele, özünde, emperyalizme karşı milletçe girişilen milliyetçi bir hareket olarak gelişmektedir.

Emperyalizm-bağımlı ülke temel çelişmesini, bugün en derinden duyanlar ve bilincine varanlar, genellikle küçük burjuva çevrelerden çıkan ve siyasi edebiyatımızda artık yerleşmiş bir deyimle, zinde kuvvetler adı verilen güçlerdir. Üçüncü Dünya ülkelerinin birçoğunda da görüldüğü üzere, ekonomik ve politik bağımsızlık mücadelesinin öncülüğünü, istesek de, istemesek de, onlar yapmaktadır. Kapitalist emperyalizmin "dünya tekeli"ni kaybettiği bugünkü milletler arası durumda, zinde kuvvetler, kalkınmamızın ilk şartı olan bağımsızlık savaşını yürütecek güce ve yeteneğe sahiptirler. Batı toplumları için doğru olan ve oradaki toplumsal güçler dengesini göz önünde tutarak, işçi-burjuva çelişmesine dayandırılan düşüncelerin etkisi, Türkiye'nin bu temel gerçeğini görmemize engel teşkil etmemelidir.

Mezhep, ırk, aşiret ayrılıklarını alabildiğine sömüren, ekonomik ve ideolojik egemenliklerini, din istismarcılığı ve emperyalizm uşaklığı ile pekleştiren çevrelerin halkın etrafında inşa ettikleri "demirperde" kırılmadıkça, geniş işçi ve köylü kütlelerinin, ileriye yönelişin öncüsü haline gelebilmeleri imkânsız gibidir.

Çağımızda ancak devletçi, halkçı ve devrimci metotlarla yürütülmesi mümkün olan ve yabancı tekel, yabancı amca,

komprador, ağa, tefeci hegemonyasına ve bunların elbirliği ile geliştirdikleri maddi, manevi istismar şebekesine kesinlikle son verme anlamına gelen ekonomik ve politik bağımsızlık mücadelesidir ki, iç ve dış çıkar çevrelerinin kurdukları demirperdeyi yıkarak, işçi ve köylü kütlelerine tarih sahnesinde ön plana çıkma ve sosyalizmi gerçekleştirme yolunu açabilecektir.

Bu noktada, tarihten miras büyük bir talihsizlik, görmezlikten gelinemez. Bu talihsizlik, sömürücü çevrelerin de maharetle körükledikleri, işçi ve köylü kütleleri ile zinde kuvvetler arasındaki büyük uçurumdur. Geniş kütleler, yüzeyde kalan ve onlara genellikle ıstırap getiren yüzyıllık yanlış bir modernleşme politikası yüzünden, ilerici güçlere inançlarını yitirmişlerdir. Kökü çok derinlere inen bu güvensizliği, doğruları dile getirmekle gidermek, imkânsıza yakın bir iştir. Uçurum, ancak geniş kütlelerin kaderini değiştiren bir eylem içinde ve zamanla kapanabilecektir. Öte yandan, kütlelerin hiç değilse başlangıçta inançlı desteğinden yoksun bulunan devrimcilerin, emperyalizmle bir süre sonra uzlaşma, köklü dönüşümler karşısında gerileme ve bir memur burjuvazisinin bütün hastalıklarına yakalanma eğilimleri göstermeleri, ciddi bir tehlikedir. Ne var ki toplumsal ilerleme yolu, geniş ve rahat Londra asfaltı değildir. İniş ve çıkışlarla, bir sürü engellerle doludur. Ufukta gözüken başka bir yol da yoktur.

Çıkarlarını emperyalizme bağlamış gayri milli çevrelerle, imkânsız bir uzlaşma ve asgari müşterek arama yerine, çabalar, milliyetçilerin bilinçlenmesi yolunda harcanır ve milliyetçilerin açık seçik bir asgari program etrafında birleşmeleri gerçekleştirilebilirse her türlü engeli ve güçlüğü aşmak mümkündür.

27 Mayıs, bu birleşmenin ve bilinçlenmenin yolunu açmıştır. Bu sebepledir ki, 27 Mayıs, başarısızlığı içinde önemli bir başarıdır.

TİP'e Dair...

Yön, 17 Haziran 1966

TİP, güç şartlar altında şerefli bir görev yapıyor. Gittikçe artan, ağır ve haksız saldırılarla karşı karşıya. Bu bakımdan, toplum hayatında köklü değişiklikler isteyen ilerici güçlerin önemli bir kısmının ümidini teşkil eden TİP hakkında soğukkanlılıkla düşünmek kolay değil. Fakat inanıyoruz ki, üzerine titrenen bir varlığı korumak için, her türlü tartışmayı reddetmek ve objektif olarak "TİP ne yaparsa doğrudur," anlamına gelen bir tutumu benimsemek, sosyalistçe bir davranış sayılamaz. Sosyalist düşünce ve sosyalist eylem, iyi niyetle, dostça yapılacak tartışmalarla zenginleşecek ve güçlenecektir. Bu düşünce ile Yön, konu ile ilgilenen herkesin katılmasını arzuladığı geniş bir tartışmayı başlatma ümidindedir. Aşağıdaki satırlar, kesin hükümlerin değil, daha çok faydalı olacağına inandığımız böyle bir tartışmayı açma hevesinin akla getirdiği sorunların ve tereddütlerin ifadesidir.

Bir noktada, sanırız ki tereddüde yer yoktur: TİP, Anayasaya titizlikle bağlı kalarak, parlamenter sistem içinde faaliyet gösterme durumundadır. Mesele, bu imkândan en iyi şekilde yararlanma ve mücadeleyi hayale kapılmadan, doğru yönde yürütme noktasında toplanmaktadır.

Yavaş yavaş anlaşılmaktadır ki, sosyalist mücadele, çok çalışma, sabır, ciddiyet ve doğru teşhis isteyen uzun vadeli bir çabadır. Bu sebeple, "1969'da başa güreşmek" ya da "sosyalizmi gerçekleştirme yolunda yeni bir çığır açmak" iddiaları, gerçeklere pek uygun düşmemektedir. Hâkim sınıfların kütleler üzerinde kurdukları "demirperde"nin kırılması, toplumsal yapıyı ve bu yapıdan gelen mukavemetleri iyi tanımayı, burjuvazinin çeşitli tabakaları arasındaki çelişmeleri iyi değerlendirmeyi, sabırlı ve bilgili çalışmayı gerektirmektedir.

Bu noktada hayli hazırlıksız yola çıkıldığı kabul edilmelidir. TİP programındaki toplumsal yapının tahlili ile ilgili uzun açıklamalar, elli yıl önce yazılmış Batı kitaplarından yapılmış çok genel planda kalan bir "çeviri"den ibarettir. Ne var ki, bunun kabahati TİP'te değil, Türkiye'de sosyalist düşüncenin kısırlığında aranmalıdır. Sosyalist düşünce de, kapitalist düşünce gibi, bir Batı aktarmacılığından öteye pek gidebilmiş değildir. Sosyalist düşüncenin, Türk toplum yapısını evrimi içinde aydınlatacak verimli bir metot olarak kullanılması, hâlâ el sürülmemiş bir konudur.

Türkiye'de sosyalizmin bu büyük zaafının sorumluluğunu hepimiz taşımaktayız. Yalnız "işçi sınıfı öncülüğü" konusundaki kısır tartışmalara ve hatalı politikalara yol açan davranışlar, bu genel plandaki zaafın değil, sosyalist teorinin çoktan açıklığa kavuşturduğu sorunları yanlış değerlendirmenin sonucudur.

Öncü, işçi sınıfı değil, işçi sınıfının öncüsü olan partidir. İşçi ve köylü olmak, partinin yönetiminde en ufak bir imtiyaz sağlamaya yol açamaz. Partide ilerlemeyi mümkün kılacak tek ölçü, üyenin sosyalistliğidir. Sosyalist olmak için, işçi ve köylü olmak zorunluluğu yoktur. Ne var ki, bu konuda, burjuva menşeli sosyalisti küçümseme duygusu ile birlikte giden Saint-Germain kahvelerinde görülen biçimde bir soyut işçi hayranlığı, bir ırgat efsanesi, hatalı davranışların kaynağını teşkil etmiştir. "En iyi sosyalistler Meclise" yerine, oy getirici değeri de bulunmadığı anlaşılan "Eli nasırlılar Meclise" sloganı, bu hatalı değerlendirmenin sonucudur.

Parti organlarına seçileceklerin yarısının işçilerden gelmesi zorunluluğu, aslında çoğunluğu sosyalizmden habersiz, oportünist ve bürokrat küçük burjuvalar olan sendika yöneticilerine, değerli unsurların feda edilmesi pahasına, haksız imtiyazlar tanınmasına yol açmıştır. İşin garibi, işçiden kopuk ve işçi oyu üzerinde etkisiz sendika yöneticilerine bu imtiyazlar verilirken,

TİP'in dayandığı en sağlam güç olan gençlik, bir sınıf teşkil etmiyor gerekçesiyle küçümsenmiştir. CHP'nin kurultaydan sonra en yüksek organı olan Parti Meclisinde, gençlik kollarının iki temsilcisi yer almaktadır. TİP ise, gençlik kollarından gelen talebe rağmen, gençliğin parti organlarında temsilini reddetmiştir. Bir yandan bütün gücünüzü köklü değişikliklerden yana "zinde kuvvetler"den alacaksınız, öte yandan bu gücü küçümseyeceksiniz. Ortada bir tersliğin bulunduğu muhakkaktır.

TİP'in parlamentoda yeteri kadar güçlü bir kadro ile temsil edilemeyişinde de, yanlış bir sınıf öncülüğü anlayışının payı olsa gerektir. Bu anlayış, TİP'in parlamentoda ümit edilen başarıyı göstermesini engellemiştir. Gerçi parlamento faaliyetlerinin büyük kısmı, seçim kanunu çıkmazı dolayısıyla boşa gitmiştir. Ama bütçe sırasında da TİP, ayrıca ciddi bir çalışmayı gerektirecek olan somut meselelere inememiş, programında yer alan çok genel plandaki prensipleri tekrarlamakla yetinmiştir. Seçim öncesi Meclise verilen kanun teklifleri ise, üzülerek söyleyelim, ciddi bir çalışmanın değil, çalışıyor görünme hevesinin sonucudur. Bunlar arasında bir işsizlik sigortası kanun teklifi vardır ki; TİP yöneticileri eğer önceden okumuş olsalardı, onu Meclise sevk etmekten herhalde vazgeçerlerdi.

Bütün bu sebeplerle TİP, işçi-işçi olmayan gibi suni ayırımları bırakarak, parti kademelerinde ve parlamentoda, en güçlü unsurları ile temsil edilmeye önem vermelidir. Ayrıca parti örgütüne hâkim olma endişesiyle delege sayısının son derece dar tutulması ve Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin liste başlarına kendilerini tayin etmesi gibi, dar bir yönetici kadrosu dışında kalanlara güvensizlik ifade eden "kapalı tutum"a son verilmelidir.

Teorik planda kesin ve gerçekçi görüşlerden yoksun olarak yola çıkışın başka bir sonucu, başlangıçta çok sert formüllerle ortaya atılan görüşlerin, özellikle parlamentoya girildikten sonra, hızla yumuşama eğilimi göstermesi olmuştur. Bütçede kar-

ma ekonominin geçici niteliğini savunan TİP, radyoda karma ekonomiyi daimi bir sistem olarak tanıyormuş intibaını veren konuşmalar yapmıştır. Emperyalizmin ENOSİS politikasının hatalı değerlendirilmesiyle ilkönce, "Rumlar kurtuluş savaşı vermekteler. Bizim ise Kıbrıs davamız yoktur," biçiminde ele alınan ve sonradan antiemperyalist ciddi ve gerçekçi bir temele oturtulan Kıbrıs tezi, Meclis müzakerelerinde Çağlayangil'in teşekkürlerini kazanacak ölçüde, tutarsız ve tanınmaz bir hale getirilmiştir. TİP'in bütün davranışlarında, bu tavizkâr gidişin dikkat çekici belirtileri görülmektedir. Bu tavizci eğilime, şimdilik sadece işaret etmekle yetiniyoruz. Fakat bütün bunların hepsinden çok daha hayati olduğuna inandığımız bir vuzuhsuzluk üzerinde durmayı zorunlu saymaktayız: Türkiye'nin bir numaralı meselesinin, bugünkü bağımlı durumdan kurtulmak olduğu noktasında, sanırız, bütün sosyalistler birleşmişlerdir. Bu görüşün gerektirdiği antiemperyalist milliyetçi mücadele, henüz sosyalizme hazır olmayan, fakat sağlam Atatürkçü geleneği ile, antiemperyalist mücadeleye açık olan önemli çevrelerde destek bulmaktadır. Milliyetçi mücadele, bu çevrelerin bilinçlendirilmesi ve kazanılması ile ancak gerçek bir ağırlığa kavuşacaktır. Ne var ki TİP, bir yandan antiemperyalist mücadeleyi bir numaralı mesele sayarken, öte yandan klasik bir proleter-burjuva mücadelesinin sloganlarını ön plana çıkararak, güçleri dağıtmakta ve zayıflatmaktadır. Başka bir deyişle, TİP, aynı anda iki meydan muharebesi vermekte, üstelik ikinci muharebe yüzünden, ilk muharebeye hazır güçlerin azalmasına ve amaçların dağılmasına yol açmaktadır. Çok güçlü ve bilinçli kütlelerin bulunduğu ülkelerde iki mücadelenin birlikte yürütülmesi mümkündür. Türkiye'de durum böyle olmadığına göre, emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı milletçe mücadeleye kesin öncelik tanımak ve onu proleter-burjuva mücadelesinden dikkatle ayırmak, kanımızca, hayati bir meseledir. Bu konuda teorik vuzuhsuzluk, zararlı olmaktadır.

1969 seçimlerine daha üç yıl vardır. Bu zamanı iyi değerlendirmek ve doğru teşhislere varmak zorundayız. Onun içindir ki, görüşlerimizi, bu konuda olumlu bir tartışmaya yol açmak üzere iyi niyetle, fakat açıkça yazmaya çalıştık. Çok muhtemeldir ki, bir sürü konuda haksız ve insafsız davrandık, yanlış değerlendirmeler yaptık ve önemli meseleleri unuttuk. Yanlış değerlendirmelerin ve noksanların, TİP yetkililerinin ve konu ile ilgilenen bütün aydınlarımızın açıklamalarıyla düzeleceğine ve vuzuh kazanacağına inanmaktayız. Yön, bu konudaki bütün iyi niyetli görüşleri yayınlamaya hazırdır.

Gericilik - İlericilik

Yön, 5 Ağustos 1966

Birkaç yıl öncesine kadar, ilericiliğin tanımı çok kolaydı: Kompradorlar dahi, kravat taktıkları ve "Avrupai" yaşadıkları için ilerici sayılmaktaydılar. Bu gardırop ilericiliğine, nedenlerini pek anlamadan bir cins içgüdü ile karşı çıkanlar ise gerici etiketine layık görülmekteydiler.

Sosyalist düşüncenin getirdiği aydınlıkla, bu sahte ilericilik-gericilik anlayışı, temelinden sarsılmaya başlamıştır. Batı burjuvazisinin kötü bir kopyası olan ve onlarla ortaklaşa Türk milletini sömüren kompradorların çok "Batılı" görünüşlerine rağmen, gericinin ta kendisi oldukları anlaşılmıştır. Türkiye'ye uygarlık ve ilerleme yolunu açması hayal edilen "büyük dost" Amerika'nın, ülkemizde kompradorlarla el ele nasıl müthiş bir gericilik kalesi teşkil ettiği görülmüştür. Din istismarcılığının perde arkası, kapitalist planlayıcıları tanınmıştır. CHP'de birkaç yıl öncesine kadar zerrece farkına varılmayan bir "Çelikbaş ilerici-

liği" ile bir "Ecevit ilericiliği" arasındaki uçurum, kesinlikle ortaya çıkmıştır.

Sosyalist düşüncenin son yıllarda Türk toplumuna yaptığı en büyük hizmetlerden biri, sanırız ki, sahte bir ilericilik-gericilik anlayışını yıkarak, ilericiliği ve gericiliği gerçek ölçülerine getirmesi ve bu ölçülere göre safların belli olmaya başlamasını sağlamasıdır.

Bu gerçek ilericilik ölçüsü, kendisine milliyetçi ve mukaddesatçı diyen çevrelerde de dalgalanmalar yaratmaktadır. Bu çevrelerde, CIA ile işbirliği yapan mukaddesat ve milliyetçilik tüccarları ile söyledikleri ve düşündüklerine gerçekten inananlar arasında bir mesafe doğmaya başlamıştır. Düne kadar kendilerini ülkü arkadaşları sayan bir Tevetoğlu ile bir Evliyaoğlu'nun yolları ayrılmıştır. Bir Özarda, bir Evliyaoğlu, bir Serdengeçti, ancak Amerikalıların ve kompradorların çıkarlarına uygun düştüğü ölçüde milliyetçi ve mukaddesatçı olanların karşısında açığa düşmüşlerdir. Hem milliyetçi olacaksınız, hem de "Yaşasın Amerikan petrol şirketleri" diye alkış tutacaksınız. Hem Müslüman olacaksınız, hem de kapitalist sömürmeye ve kapitalizmin, değer sistemimizi ahlaksızca tahribine seyirci kalacaksınız. Bu kadar büyük ve açık bir tersliğin, milliyetçi ve mukaddesatçı çevrelerde, bir uyanış ve arayışa yol açmaması imkânsızdı. Nitekim bir Gökhan Evliyaoğlu, neticede kompradorlara ve efendilerine uşaklık etmekten başka sonuç vermeyen McCarthy'ci kısır bir milliyetçilik anlayışının terk edilerek, milliyetçiliğin ekonomik temellere oturtulması yolunda kampanya yapmaktadır. Evliyaoğlu şöyle diyor: "Günün iktisadi toplumsal, sosyolojik terimleriyle düşünmeye ve hareket etmeye mecburuz, bütün aydınların her gün her saat milli gelir, milli kalkınma, kalkınma hızı, plan, istatistik, vergileme, yatırım, üretim, tüketim, sömürgecilik, bağımsızlık, petrol, maden, tarım, endüstri, reform vs. gibi sözcük ve kavramlarla konuştuğu bu çağda, böyle bir dün-

yada ve gelişmemiş bir yurtta sadece kutsal, tarihsel ve moral terimlerle düşünmek veya siyaset kamplarında karşı karşıya gelip kavgaya girişmekle hiçbir başarıya ulaşılamayacağını, çok rahat ve inanmış bir ifadeyle ortaya koyan Genç Milliyetçiler karşısında inşirah duydum." Bir Doç. Nurettin Topçu, kurucusu olduğu Hareket dergisinde, kapitalizme ve büyük burjuvaziye karşı çıkarak, ufak aile işletmelerine dayanan bir cins ütopik sosyalizmin savunuculuğunu yapmaktadır. Aynı dergide, Yön'ün "Sosyalizm ve İslamiyet" tartışmalarına katılan Hüseyin Perviz Hatemi, İslamiyet ve sosyalizmin felsefe planındaki temelden ayrılığını belirttikten sonra, İslamda maden ve toprak mülkiyetini incelemektedir. İncelemede, ünlü İslam yazarlarının görüşleri açıklanmaktadır. Mesela Muhammed Fazl-ur Rahman Ensaari madenler hakkında şöyle demektedir:

"İslam, maden zenginlikleri gibi, istihsal servetlerinin devlet elinde olmasını iltizam eder; bu suretle kendi cemiyeti içinde çelik asilzadeleri, petrol kodamanları gibi eşhasın türemesini önler."

Seyyid Kutub'un görüşü ise şudur:

"Asrımızda umumi hizmetlerin, mesela maden ocakları, petrol kuyuları, içme suları, elektrik tesisleri, nakil vasıtaları, av sahaları gibi umumi gelir kaynaklarının devletleştirilmesi gerekir; ta ki bunlar birtakım muhtekirlerin ve insafsızca halkın aleyhinde hareket eden fert ve şirketlerin ellerinden kurtarılsın."

"İslam şeriatını infaz eden Müslüman bir devlet başkanına düşen, bütün bunları devletleştirmek ve bunların değerlerini, halkın en fakirinin satın olma gücüne göre ayarlamaktır."

"İslam hukukunun toprak ile ilgili hükümlerinin incelenmesinden, ziraat arazisi ve milli servetler, tabii kaynaklar üzerinde hiçbir kimsenin keyfi ve mutlak bir hak sahibi olamayacağı sonucu çıkmaktadır. Haiz olunan haklar, daha önce de söylediğimiz gibi, camiaya vekaleten kullanılan –ve sağlanılan istifadeye

mukabil mahsul üzerinden devlete vergisi verilen- intifa ve tasarruf haklarıdır. Araziyi ihmal edenin, ölü bırakanın bu tasarruf hakkı düşer. Hatta 'İslam ve Malikiyyet' yazarının fikrine göre, feth olunmuş arazide, sonradan ihya olunmuş ölü topraklar hariç, hukuki tasarrufta bulunma hakkı da olmayacaktır. Araziyi ekip biçen, ondan yararlanan kimse, bir kiracı gibi, devlete verdiği vergi karşılığında, ondan yararlanacaktır..."

"Resul-ü Ekrem'in (S.A.) getirdiği İslamın hükümlerine bir göz gezdirdikten sonra, acaba tehcir edilmemiş arazide veya tehcir edilip de ihya edilmeden bırakılmış arazide, devletin de izni olmaksızın, mutlak bir mülkiyet hakkı iddia edenlere, hatta bununla da yetinmeyip kendilerine 'hükümranlık ve derebeylik' hakkı da vehmedenlere, mübah olan bütün insanların istifadesine açık olan şeylerden başkalarının yararlanmasına engel olanlara, başkalarının ihya ettiği arazinin mahsulünü gasp edenlere, Devlet Reisi imiş gibi vergi alan zorbalara, manevi nüfuz tacirlerine ve onların durumunu meşru göstermek için, zorbalığın 'mülkiyet hakkı' olduğunu ileri sürüp, 'mülkiyet hakkı kutsaldır' diye iri iri konuşan 'giydirilmiş odunlara' Müslüman diyebilir miyiz?"

Sayın Hatemi'nin sorusu bir başka biçimde de ortaya atılabilir: "Mülkiyet hakkı mukaddestir," diyen, Avrupai yaşayışlı yabancı şirket komisyoncusu komprador mu ilericidir, yoksa "Mülkiyet hakkı topluma aittir," diyen ve kompradorlar ile efendilerinin karşısına dikilen sakallı ve sarıklı din adamı mı? Aynı şekilde, Amerika'nın egemenliğinin avukatlığını yapan Nurculuk düşmanı çok Avrupai Aydın Yalçın mı gericidir, yoksa mütegallibelere, kompradorlara ve efendilerine karşı çıkan kravatsız Nurcu Serdengeçti mi?

Atatürk'ün Milli Kurtuluş Savaşı günlerinde, ilericilik ve gericilik, gerçek yörüngesine oturmuştu. O zamanlar Şişli kompradorları ve Amerikan mandacıları Avrupai yaşantılarına rağ-

men, asla ilerici sayılmıyordu. Ama Kurtuluş Savaşına katılan ve emperyalizme karşı "Halkçılık Beyannamesi"ni yayımlayan bir kısım hoca ve eşraf, ilericiler safında bulunuyordu. Bugün de ikinci bir kurtuluş savaşı içinde bulunan Türkiye'mizde ilericiliğin ve gericiliğin ölçüsü, tıpkı 1919 yıllarındaki gibi, emperyalizmden yana olmak ya da emperyalizme karşı çıkmaktır. Gericiliğin ölçüsü, dindarlık, kravatsızlık değildir. Temel ölçü, bilerek ya da bilmeyerek yapılan emperyalizm uşaklığıdır. Bu sebepledir ki, bizden çok farklı düşünüş ve inanca sahip çevrelerdeki milliyetçi uyanış belirtilerini sevinçle karşılıyoruz. Bu sebepledir ki, emperyalizmden yana gardırop ilericileri endişelidirler ve bir kültür sömürgeciliği teşebbüsüne karşı TİP temsilcisiyle milliyetçi bir AP milletvekilinin aynı yönde oy kullanmasını "uçlar birleşti" diye çürütmeye kalkışmaktadırlar.

Bu gardırop ilericilerine hatırlatalım ki, uçlar, hiçbir zaman birleşmezler, ama vatan satıcılarına karşı, çok farklı inançlara ve felsefi görüşlere sahip namuslu kişiler, inançlarından fedakârlık etmeksizin, vatanı kurtarmak için, Milli Kurtuluş Savaşı yıllarında olduğu gibi birleşebilirler ve bu birleşme, er geç olacaktır.

Kürt Meselesi

Yön, 16 Aralık 1966

27 Mayıs'tan beri birçok tabu yıkıldı: Dünün tabuları olan dış politika ve milli savunma konuları artık hayli serbestçe tartışılabilmektedir. Ama bir tabuya, sosyalistler de dahil, kimsenin el atmaya cesareti yoktur. Bu tabu, Kürt meselesidir.

Kürt meselesi, hem yok, hem var saydığımız bir konudur. Resmen, böyle bir mesele mevcut değildir: Kürt yoktur ki, Kürt

meselesi olsun. Ama buna rağmen, Bakanlar Kurulu toplantılarında sık sık ele alınan bir Kürt meselesi vardır. Zaman zaman Doğulu bir sürü aydın tevkif edilmekte, Kürtçülükten yargılanmaktadır. Gizli servislerin, faaliyetlerinin büyük bir kısmını bu konuya ayırdıkları herkesçe bilinen bir gerçektir. Son yıllarda rağbet gören Doğu kalkınması fikrinin arkasında Kürt meselesine bir çözüm bulma endişesinin yattığı herkesin meçhulü değildir. Elazığ, Erzurum, Van, Diyarbakır ve Gaziantep'te seri halinde radyo istasyonu kurulması da bu mesele ile ilgilidir.

Resmi tez ne olursa olsun, bütün bunlar göstermektedir ki, bir Kürt meselesi vardır ve uzun yıllardır uygulanan politika, meseleye bir çözüm yolu bulmakta başarısız kalmıştır.

Hayli sert metotlarla uygulanan bu politika, mutlak bir entegrasyonu amaç edinmişti. Bir etnik grubun, dili ve kültürü unutturularak, hâkim etnik grupla tam kaynaştırılması söz konusu idi. Ne var ki 40 yıldır uygulanan bu entegrasyon politikasının başarılı olduğunu, herhalde kimse iddia edemeyecektir. Doğu illerinde Türkçe bilmeyen vatandaş oranının Mardin'de yüzde 91, Siirt'te yüzde 87, Hakkâri'de yüzde 61, Muş'ta yüzde 53, Van'da yüzde 52 olduğu iddiası karşısında bir başarıdan elbette söz edilemez. Doğu kalkınması ise, henüz bir edebiyattan ibarettir. Kalkınma planı, normal olarak Batıya yığılan yatırımları, Doğuya kaydıracak ciddi hiçbir tedbir alabilmiş değildir. Doğu, eski Doğudur.

Doğu meselesine nasıl bir çözüm yolu uygun düşecektir? Sosyalistler de dahil, mesele üzerinde ciddiyetle duran düşünürlerimizin bulunduğu söylenemez. Bu konudaki tabu o kadar güçlüdür ki, düşünceleri bile kurutmuştur. Hemen açıklayalım ki, bu satırların yazarı da, meselenin varlığına işaret etmekten ve şimdiye kadar gerçekçi bir çözüm yolu ileri sürülmediğini belirtmekten öte bir şey söyleyebilecek güçte hissetmemektedir kendisini.

Sosyalistler, şimdiye kadar meseleyi yuvarlak sözlerle geçiştirmişlerdir. Denilmiştir ki sosyalizm, Doğu meselesini de çözecektir. Ortaçağ kalıntısı ağalık ve şeyhlik kurumlarının tasfiyesi ve herkese eşit imkân sağlayan bir kalkınma yoluna girilmesi sayesinde, mesele, kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

1925 yılının ünlü "Takriri Sukûn Kanunu"ndan önce, tam bir fikir özgürlüğünün bulunduğu dönemde, en keskin fikirleri savunan aşırı sol yayın organlarında dahi, birtakım genel plandaki fikirlerden öte görüşlere pek rastlanmamaktadır. O günlerin en ateşli aşırı sol gazetesi, Şeyh Sait isyanına şiddetle cephe aldıktan sonra tedbir olarak derebeyliğin tasfiyesi formülüyle yetinmektedir: "Yobazların sarıkları yobaz zümresine kefen olmalı! Yobazlarıyla, ağalarıyla, şeyhleriyle, Halifeleriyle, Sultanlarıyla birlikte kahrolsun derebeylik!.. Ayaklanmanın bastırılması ve elebaşılarının cezalandırılmasından sonra, mutlaka Doğuda toprak meselesi çözümlenmelidir...

Arazi ve meralar parçalanmadıkça, Şark vilayetlerimizde intizamın iadesine imkân yoktur. Şeyh Sait ayaklanmasının gerisinde Kürdistan derebeyleri vardır. Cumhuriyet hükümeti, derebeyliği tasfiye edecektir..."

Şüphesiz, derebeyliğin tasfiyesi, Doğu meselesinin çözülmesinin ön şartlarından biridir. Türkiye çapında köklü bir toprak reformunu gerçekleştirmekte çok geç kaldığımız muhakkaktır. Yalnız, etnik yönü de olan bir meselenin, sadece ekonomik ve sınıfsal açıdan alınacak tedbirlerle çözülmesi mümkün müdür? Yeryüzündeki çeşitli denemeler, meselenin etnik yönü de hesaba katmayan çözüm yollarının başarılı olmadığını göstermektedir. Ne var ki en cesur ve ileri fikirli kişiler dahi, bu noktaya gelince zınk diye durmakta ve daha geniş bir planda düşünmeyi reddetmektedirler.

Bir noktada en ufak tereddüde yer yoktur: Tek bir milletiz ve tek karış toprağımızı asla feda etmeyiz. Türkiye toprakları

üzerinde ayırıcı ve bölücü emeller besleyen gafiller varsa, bir an önce akıllarını başlarına devşirsinler; bir karış toprak için en başta sosyalistlerin dövüşeceklerini bilmelidirler.

Bu topraklar üzerinde tek bir millet olarak yaşayacağız. Yalnız bizim milliyetçiliğimiz, ırkçılık üzerine kurulu değildir. Anayasamız, ırkçı millet görüşünü kesinlikle reddetmiştir. Anayasamızın 54. maddesi, vatandaşlığı şöyle tanımlamaktadır: "Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türktür." Demek ki, Türk vatandaşlığını belirten tek şart, Türk Devleti'ne olan bağlılıktır. Vatandaşlığın ölçüsü, din ve mezhep değildir. Anayasamızın 12. maddesi, hiçbir ırka ve dine imtiyaz tanımamaktadır. Irkçılık ve ümmetçilik kanun dışıdır. Bir Doğulu aydınımızın belirttiği gibi, "Türkiye Devleti, Atatürk'ün çizdiği milli misak hudutları içinde yaşayan, kurtuluş savaşımızı yapmış olan, bu yurda bağlı, bu yurdun kalkınmasına, ilerlemesine gönül vermiş ve bu yurdun insanlarını seven herkesin devletidir. Türkiye hepimizindir... Bu yurt, hepimizin yurdudur."

Gerçekten, çağdaş millet kader birliği yapmış, biribirlerini seven ve birarada yaşamak isteyen insanların milletidir. Bu milletin içinde, çeşitli etnik grupların bulunması, millet bütünlüğüne engel teşkil etmez. Atatürk milliyetçiliği ve Anayasamız, bu çağdaş millet görüşü üzerine kuruludur.

Bu çerçeve içinde bir Doğu meselemiz olduğunu kabul etmeliyiz ve Doğudan yeni yeni gelmeye başlayan seslere kulak vermeliyiz. Bir Doğulu sosyalist şunları söylüyor: "Sosyalizmin millet görüşünde din, dil, ırk, etnik özellikler kurucu unsurları değildir. Bu ayırımlar millet hayatına bir renklilik verdiği, kültürüne zenginlik sağladığı için yok edilmesi değil, aksine yaşatılması gereken unsurlardır. Çeşitli ırklar, etnik gruplar birbirlerinin diline, dinine, kültürüne, etnik özelliklerine saygı göstererek birbirlerini yemeden, yok etmeden, yan yana, beraberce, kardeşce yaşayabilirler.

Bir ırkın, etnik grubun ve sahip olduğu kültür değerlerinin eritilmesi sosyalizmin temel felsefesine aykırıdır. Eritilmeyi bırakın, bu kültür değerlerinin ve etnik özelliklerin yaşaması ve gelişmesi için gerekli fırsat ve imkânların sağlanmaması, kendi haline bırakılması bile sosyalist düşünce ile bağdaşmayan bir durumdur.

Sosyalist bir düzende hiç kimse rengi, dini, dili, ırkı, kültürü ayrı olduğu için istismar edilmeyecek, üstelik kişiliğine bağlı bu özellikleri geliştirmesi için kendisine fırsat ve imkân verilecektir."

Sosyalistler olarak, sanıyoruz ki, bu önemli mesele üzerinde düşünme zamanı gelmiştir.

Biz Ne İstiyoruz?

Yön, 11 Ocak 1967

İlericilik iddiasındaki Amerikanofil politikacılar, sosyalizmi "umacı" göstermek için, hayli eğlenceli bir kampanyaya girişmişlerdir. Tunçkanat'ın açıkladığı CIA raporuna uygun biçimde, solda milliyetçi bir birleşmeyi engellemek için çırpınan bu sahte ilericiler, düne kadar Avrupa sosyalizmini övdüklerini unutup, şimdi "Sosyalizmin temelinde Marks yatar," tarzında müthiş ifşaatla, sosyalizmi gözden düşürmeye kalkışmışlardır. Çağımızın en büyük hümanisti ve bilim adamı olduğunda bütün namuslu düşünürlerin birleştiği Marks, şimdi bir "kolera mikrobu"dur... Düne kadar pek övdükleri Avrupa sosyalizmi, aslında kötü olduğu için değil, temelinde Marks bulunduğu için kötüdür!

Sosyal bilimlerde yeni bir çığır açan ve insanların her türlü

tutsaklıktan kurtarılarak en geniş özgürlüğe kavuşturulmasını isteyen Marks'ı savunmak haddimiz değildir. Ama emperyalizmin hizmetindeki teorisyenler, temelinde Marks yatıyor diye, sosyalizmin Atatürkçülüğe aykırı olduğunu ilan etmektedirler! Bu noktada sosyalistlerin ne istediklerini hatırlatmakta fayda vardır.

Sosyalistler, her şeyden önce, Atatürk'ün sağladığı, fakat sağcı politikacıların hovardaca sattıkları haklarımızı yeniden kazanma yolunda mücadele vermektedirler. Atatürkçülüğün özünde, tam bağımsızlık vardır. Atatürk'ün deyimiyle tam bağımsızlık, "piyasada, maliyede, ekonomide, adalette, askerlikte, kültürde ve bu gibi konularda tam bağımsızlık ve özgürlük demektir." Ve Atatürk şöyle devam etmektedir: "Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulus ve ülkenin gerçek anlamıyla, bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir..." Sosyalistler, gerçek anlamıyla böyle bir bağımsızlığın peşinde koşmaktadırlar. Bağımsızlık davası yanında, bütün öteki meseleleri ikinci derecede önemli saymaktadırlar.

Daha yakınlara gelelim: 1940-45 döneminde gerçekleştirilmek istenen bütün reformlar, bugün sosyalistlerin baş talepleri arasındadır. O dönemin en önemli iki davası, köy enstitüleri ve toprak reformu idi. Sosyalistler bugün, bir çeyrek asır önce başlatılan ve sonra rafa kaldırılan bu iki temel davanın savunuculuğunu yapmaktadırlar. Hatta TİP'in istediği toprak reformu, mali hükümleri ve kamulaştırma sınırları bakımından 1945 kanununun hayli gerisindedir!

Çeyrek asır önceki dönemin başka bir özelliği, planlı bir devletçiliğin geniş hazırlıklarına girişilmesi idi. 1933'te ilk adımları atılan planlı devletçiliğin, harpten sonra büyük ölçüde geliştirilmesi öngörülmekte idi. Sosyalistler, bugün planlı devletçilik derken, bu eski davanın savunuculuğunu yapmaktadırlar. Şüphesiz, o tarihlerde büyük hatalar işlenmiştir. Halk kütleleri-

ne mal edilmeden, köklü reformların başarılacağı sanılmıştır... Feodalite kalıntısı unsurların ve kompradorların mukavemeti ve sabotaj teşebbüsleri hesaba katılmamıştır. Bu yüzdendir ki, girişilmek istenen işler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Sosyalistler, planlı devletçiliğin ve köklü dönüşümlerin, ancak geniş demokratik reformlar ile birlikte başarıya ulaşacağı inancındadırlar. Nitekim CHP Genel Sekreteri de, 27 Mayıs Milli Devrim Derneğinde verdiği son bir konferansta bu gerçeği dile getirmektedir: "Çare, halkın ekonomide hâkim unsur durumuna getirilmesidir. Bunun için gerekli iktisadi düzen değişikliğinin ve imkân eşitliğinin sağlanması şarttır. Demokrasi, halkın, devlet ve toplum yönetimine hâkim olması oranında gerçek demokrasi olur. Halk ekonomiye hâkim olamazsa, devlet ve toplum yönetimine hâkim olamaz. Dolayısıyla insanlar da kendi hayatlarının hâkimi olmazlar."

Görüldügü gibi, sahte ilericilerin iddialarının tam aksine, sosyalistlerin halen istedikleri, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Anadolu toprağına ayak basmasıyla başlayan "Büyük Uyanış"ın bugünün şartlarıyla devamından başka bir şey değildir. Sosyalistler kesinlikle Atatürk'ün yolundadırlar ve her şeyden önce, son çeyrek asırda yitirdiklerimizi kazanma davasındadırlar.

Sosyalistlerin bugünkü taleplerini paylaşmak için sosyalist olmaya dahi lüzum yoktur. Gerçekten milliyetçi olmak yeterlidir. Temel dava, bağımsızlık davasıdır. Ama bu dava, köklü ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmedikçe çözülemez. Bu sebeple, bugünün "Misak-ı Milli"si, yalnız politik planda kalmayıp, ekonomik ve sosyal alanları da kapsayacaktır. En bilinçli milliyetçiler olduklarını söyleyen sosyalistlerin görevi, ikinci derecede meseleleri bir yana bırakıp, bütün milliyetçileri tereddütsüz etrafında toplayabilecek yeni bir "Misak-ı Milli" programını ortaya koymaktır.

Bu noktada bir kısım sosyalistlerin, herkesi birleştirecek ortak görüşleri araştırmak yerine. ayrılıkları büyük göstermeye çalışmaları üzücüdür. Mesela dış ticaretin devletleştirilmesini isteyenler ile "iç ve dış ticaretin halklaştırılmasını" ileri süren Ecevit arasında önemli bir fark olmasa gerektir. Ecevit. görüşünü şöyle açıklamaktadır: "İç ve dış ticaretin halklaştırılması yoluyla yatırım kaynağı israfının ve döviz kaçırmanın önlenmesini istiyoruz. Kısaca bu iki alanda da halkı ekonomiye hâkim kılmak istiyoruz. Devlet kesiminde üretilen malların devlet kanalıyla, üretici köylünün de devlet öncülüğü ile kooperatifleşerek ürünlerini bu kooperatif kanalıyla ihraç etmesi gereklidir." Görüldüğü gibi, CHP'nin sağcı baskı altında 1954'te liberalleştirilen en tavizci programı çerçevesinde dahi, Ecevit'in sözleri, en çok tartışılan bu konuda bile, farklı sanılan görüşlerin hayli yakın olduğunu ortaya koymaktadır. Dış politika, petrol, maden, toprak reformu vb. gibi ön plandaki davalarda da, milliyetçiler arasındaki ayrılıklar, tahmin edildiğinden çok daha önemsizdir.

O halde nedir bu çekişmeler? Nedir bu "yalnız biz varız, başka kimse yoktur" tarzındaki, milliyetçileri bölücü, parçalayıcı davranışlar? En bilinçli milliyetçi olduklarını söyleyenler, gerçekten bilinçli iseler, birleştirici ve toplayıcı olmak zorundadırlar.

Bugün sosyalist harekette bir bölünmeden söz edilmektedir; sosyalistler birleşsin denilmektedir. Eğer bu birleşme en geniş bir milliyetçi hareket içinde olmayacak da, dar bir sosyalist çerçeve içinde kalacaksa, asıl bu, en korkulacak bölünme ve parçalanmadır. Esasen CIA'nın planı da, sosyalistleri tecrid etme ve etkisiz kılma amacını gütmektedir.

Biz faşizmin de, emperyalizmin de ekmeğine yağ sürecek bu tip bir sekterizmin, Türkiye'miz için en büyük tehlike teşkil ettiğine inandığımızdan dolayıdır ki, asıl büyük bölünmenin tarihi sorumluluğunu reddediyor ve "istiklalciler, milliciler, birleşiniz" diye sesimizi yükseltiyoruz.

Washington Geleceği Nasıl Tasarlıyor?

Yön, 25 Mart 1967

Dünya çapındaki uzun vadeli Amerikan politikası, esas itibariyle, Başkan Johnson'un iki özel müşaviri tarafından çizilmektedir. Askeri alanda bu işi, "tırmanma" politikasının mucidi General Maxwell Taylor yapmaktadır. Dünya çapında politikanın öteki yönlerini ise "İktisadi Kalkınma Aşamaları" ve "Dünya Arenasında Amerika" kitaplarının yazarı, iktisat tarihi profesörü Walter Rostow yapmaktadır ve şimdi Johnson'un özel müşaviri unvanıyla Beyaz Saray'a yerleşmiştir.

Rostow, önce ekonomik sistem ve sınıf gerçeklerini gizlemeye çalışan "iktisadi kalkınma aşamaları" teorisiyle ün kazanmıştı. İktisat tarihi profesörü, bu teorisini, sonraları bir Soğuk Harp aracı haline getirmiştir. Rostow'a göre, kalkınmanın başladığı "take-off" yılları, kendi kendini besleyen kalkınma aşamasına ulaşıncaya kadar, sosyal açıdan en tehlikeli dönemdir. Take-off aşaması, milli kurtuluş hareketlerine –ki Rostow için emperyalizmle savaşan bütün milliyetçi hareketler komünisttir– en elverişli zemini getirmektedir.

Bu gözlemden hareket eden emperyalizmin ünlü teorisyeni, "önce istikrar, sonra özgürlük" diyerek, take-off aşamasında demokrasinin rafa kaldırılabileceği sonucuna varmaktadır. "Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma Tasarısı"nın, bu bakımdan, Rostow'un tezlerine uygun düştüğü muhakkaktır. Hele Demirel'in geçen hafta geliştirdiği "devletin güvenliğini ilerde tehdit edebilecek akımlara karşı şimdiden önleyici tedbir alma" tezi, Rostow'un görüşlerini hatılatmaktadır. Demirel'in iktidarı alması üzerine, Rostow'un önemsiz bir semineri vesile ederek Türkiye'ye geldiğini ve Prof. Aydın Yalçın'ın huzurunda Demi-

rel ile uzun uzun konuştuğunu bilenler için bu görüş benzerliği anlamlıdır.

Johnson'un bu çok nüfuzlu müşaviri, geçenlerde Leeds Üniversitesinde verdiği bir konferansta, son derece ilgi çekici yeni teoriler geliştirmiştir. Rostow, artık "Soğuk Harp sorunlarına çare bulma, uzlaşma ve işbirliği" döneminin başlamak üzere olduğunu ilan etmektedir. Vietnam, dünya çapında son büyük çatışmadır. Vietnam Savaşı kazanılınca, milli kurtuluş hareketleri sorunu çözülmüş olacaktır. Johnson'un özel müşaviri, "Büyük İntikal Dönemi: Harp Sonrası Birinci ve İkinci Nesillerin Görevleri" adlı konferansında, Vietnam Savaşını ele alarak milli kurtuluş hareketlerini şöyle değerlendirmektedir: Kuzey Vietnam'ın Güneyi ele geçirme çabası, Mao'nun halk savaşı metodunun önemli bir uygulamasıdır. Hanoi için, Mao metodunun işe yarayıp yaramayacağının tayini söz konusudur.

Kuzey Vietnam Savunma Bakanı Giap, bu gerçeğin tamamen farkında olduğunu açıklamıştır. Giap, şöyle demiştir: "Güney Vietnam, çağımızın milli kurtuluş hareketi modelidir. ABD emperyalistlerinin Güney Vietnam'da denedikleri özel savaş metodu başarısızlığa uğratılabilirse, bu demektir ki, ABD, dünyanın her tarafında yenilebilir."

Rostow, General Giap'in bu sözlerini ileri sürerek, Vietnam Savaşının mutlaka kazanılması gerektiğini söylemektedir. Burada bir başarısızlık, "Asya bölgesel işbirliğinin ve doğan güvenin temellerini yıkabilir, bütün öteki kıt'alarda ters sonuçlar doğurabilir." Ama emperyalizmin teorisyeni, Vietnam Savaşının kazanılacağından emindir ve gelecek için son derece iyimserdir. Ona göre, Vietnam Savaşının sona ermesiyle modern tarihte bir dönem kapanacak, yeni bir dönem başlayacaktır. Rostow şöyle demektedir: "Milli kurtuluş savaşları görüşünün modası geçmiştir." ABD ve müttefikleri, Vietnam'da arazi üzerinde bu görüşü yenme yolundadır. Ayrıca, "gittikçe

yaygınlaşan ılımlı ve pragmatik tutumlar ve tarih tarafından, bu tez, aşılmak üzeredir". Kısaca, Rostow, milli kurtuluş hareketlerini tarihe karışmaya mahkûm ümitsiz bir çaba saymaktadır.

Yalnız milli kurtuluş hareketleri mi? Rostow, Sovyetler Birliği'nde de, romantik ihtilalcilik döneminin kapandığını ve pragmatizmin hâkim olduğunu söylemektedir. "Mao, 1789'a kadar giden romantik ihtilalciler dizisinin sonuncusudur." Çin'de, dahi, romantikler ile pragmatizmden yana olanlar arasında bir savaş başlamıştır. Savaşın sonucunda, "başlıca çabası, milletin hayatını modernleştirmek olan ve bölgede milletler arası hudutların zorla değiştirilemeyeceğini kabul eden bir Kıta Çin'i doğabilir". Bu tip "ılımlı komünist" Çin ile normal ilişkiler kurulabilecektir. Sovyetler Birliği ile ise, Üçüncü Dünyanın açlık ve kalkınma sorunlarını çözmek için işbirliği yapılacaktır. Büyük devletlerin anlaşmazlığı yüzünden felce uğrayan Birleşmiş Milletler, böylece, 1945'te öngörülen görevlerini yerine getirebilecektir.

Emperyalizmin teorisyenine göre, "yeni nizam"da hâkim prensip, "milletlerarası statükonun, dış kuvvetler kullanılmasıyla değiştirilemeyeceği"dir. Ne var ki Washington, Dominik olayının açıkça gösterdiği üzere, Amerika çıkarlarına aykırı düşen her devrimci hareketin, dışarıdan yönetildiği iddiasındadır. Bu sebeple "yeni nizam"da, Metternich sisteminde olduğu gibi, yalnız milletler arası statüko değil, ülkelerin içinde de statüko korunacaktır. Johnson Doktrini ile –en azından Güney Amerika'da– bu sistem yürürlüğe girmiştir.

İşte Johnson'un özel müşaviri böyle güzel bir dünya hayal etmektedir: Komünist ülkeler uslu duracaklar ve her türlü genişleme ümidini terk eyleyeceklerdir. Üçüncü Dünya ülkeleri, emperyalist hegemonyayı değişmez sayacaklar, kapitalizme ve emperyalizme karşı mücadeleyi akıllarından geçirmeyeceklerdir.

Bu çerçeve içinde, Sovyetler'in de yardımı ile, Üçüncü Dünya, açlığı yenmeye ve kalkınmaya çalışacaktır.

Tablo, doğrusu çok iyimserdir. Ne var ki, son yıllardaki gelişmeler, Jonhson'un özel müşavirini modern bir Metternich rüyası görmeye itmiştir. Washington, İkinci Dünya Savaşını izleyen yirmi yıllık bir dönemden sonra, geleceğe güvenle bakmaya koyulmuştur: Daha beş-altı yıl önce, bir Castro, bir Lumamba, Washington'un paniğe kapılmasına yetmekteydi. Castro'ların ve Lumamba'ların bütün Güney Amerika'yı ve Afrika'yı tutuşturacağı sanılmaktaydı. Bu korkular gerçekleşmemiştir. Güney Amerika'da, bütün devrimci hareketler söndürülmüş gibidir. Afrika'da devrimci atılış yavaşlamıştır. Çin'in kucağına düşeceği sanılan Endonezya, bir darbede ele geçirilmiştir. Nehru'nun tarafsız Hindistan'ı dize getirilmiştir. Vietnam Savaşı bitirilince, Asya'da da "emperyalist huzur" gerçekleştirilmiş olacaktır. Üçüncü Dünyanın, 1967 yılında Washington'dan görülen manzarası budur.

Çin-Sovyet anlaşmazlığının uzlaşmaz gözüken bir aşamaya ulaşması, Batı ile işbirliğine yönelen Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünyada Amerikan emperyalizmine karşı gevşek tutumu, askeri gücünü büyük ölçüde geliştiren Washington'un iyimserliğini artırmıştır. Ayrıca Washington, bir ilim haline getirdiği "devrimci hareketleri etkisiz kılma teknikleri"nin başarılı olduğuna ve kapitalist metotlarla bir ölçüde kalkınma yapılabileceğine inanmıştır. Bu sebeplerle, Washington, komünizmden artık eskisi gibi korkmamakta ve Üçüncü Dünyada statükoyu sürdürebileceğine güvenmektedir. Yalnız Üçüncü Dünya halkları statükoya rıza gösterecekler midir? Emperyalizme ve işbirlikçilerine boyun eğecekler midir? Herhalde eğmeyeceklerdir. Yeni milli kurtuluş hareketleri denemeleri, Rostow'un iyimserliğine rağmen herhalde eksik olmayacaktır. Şimdilik iç işleriyle fazla meşgul görünen Çin, ilerde uslu çocuk rolünü benimse-

yecek midir? Sovyetler Birliği, Amerikan emperyalizminin milli kurtuluş hareketlerini ezme çabaları karşısında seyirci kalacak mıdır? Bugünkü haliyle, Amerika'nın Üçüncü Dünya üzerindeki hegemonyasını sürdürmeye yönelen bir işbirliğini Moskova kabul edecek midir? Yoksa, Sovyet ve Amerikan işbirliği, her iki devletin nüfuz bölgelerini yeniden tespit etmelerine mi yol açacaktır? Bu durumda Türkiye'nin durumu ne olacaktır? Dulles'in Sovyetler'in Güney hududunda Amerikan ileri karakolu haline getirmek istediği ülkelerin, bir Sovyet-Amerikan anlaşması sonucunda tarafsızlaştırılmasına gidilebilir mi? Mevcut durum sürdürüldüğü takdirde, mesela Güney Amerika'daki milliyetçi güçlere asla müsamaha göstermeyeceği iyice bilinen ABD, Türkiye'de de aynı katı davranış içinde bulunacak mıdır? Washington'un gözünde Türkiye'nin önemi kesinlikle nedir?

Emperyalist teorisyenin çizdiği çok iyimser tablonun, ilk bakışta akla getirdiği bu soruları ve benzerlerini, Türk milliyetçileri olarak, derinlemesine araştırmak zorundayız. Milliyetçi bir stratejinin dünya gerçeklerine oturtulması ve başarı ile uygulanması, günlük mücadelenin heyecanı içinde kolayca unutulan bu soruların doğru cevaplarının bulunmasına geniş ölçüde bağlıdır. Bunun içindir ki, Johnson'un özel müşavirinin dünya çapındaki Metternich Planı üzerinde ciddiyetle düşünmeliyiz.

Sosyalizmde Ciddiyet

Yön, 12 Mayıs 1967

27 Mayıs'tan sonra sosyalist düşünce birdenbire fışkırdıysa, bunda biraz da ileri sürülen fikirlerin ağırlığı ve inkâr edil-

mesi mümkün olmayan olaylara ve rakamlara dayandırılması rol oynamıştır. Gelir dağılışı, petrol, maden, dış ticaret, yabancı sermaye, dış yardım, Amerika ile ilişkiler vs. gibi konularda ortaya konan gerçekler, toplum hayatının kilit noktalarında bulunan genişçe bir çevreyi büyük ölçüde etkilemiştir. Bir avuç sosyalist, bu ciddi tutum sayesinde, küçümsenemeyecek bir güç teşkil etmişlerdir.

Ne var ki, son zamanlarda mübalağaya, hafifliğe ve demagojiye hiç ihtiyacı olmayan bir hareketin bazı temsilcilerinin ciddiyetten uzaklaşma eğilimleri gösterdiklerini üzüntü ile izlemekteyiz. Düşüncemizi birkaç örnekle belirtelim: Topraklarımızda bulunup bulunmadığı dahi kesinlikle bilinmeyen ve Savunma Bakanı tarafından bulunmadığı ileri sürülen nükleer mayınlar konusunda, herhangi bir patlama olmadığı halde, bu mayınların "Doğu Anadolu bölgesini kirletilmiş bölge haline getirdiği, 32 milyon Türkün ölüme mahkûm edildiği" ısrarla yazılmaktadır.

Başka bir örnek verelim: Memleketimizde haklı bir endişe uyandıran besinlerin ışınlandırılması meselesinde, Amerikan emperyalizminin Türk halkını kobay olarak kullanmaya kalkıştığı –hiçbir delile dayanmaksızın– ileri sürülmektedir. Hemen bütün dünya devletlerinin katıldığı Milletler Arası Atom Enerjisi Ajansı, Birleşmiş Milletler Özel Fon Teşkilatı ve Birleşmiş Milletler Gıda Yardım Teşkilatı gibi kuruluşların yardımlarıyla yürütülen ve atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanılmasını öngören bir projenin, sağlık açısından sakıncalar taşıması mümkündür. Bunun üzerinde hassasiyetle durulması yerindedir. Ama insani amaçlı ve milletler arası nitelikte bir teşebbüsün muhtemel tehlikelerini belirtmekle, Amerikan emperyalizminin Türk halkını bu konuda kobay olarak kullandığını iddia etmek arasında büyük bir fark olsa gerektir.

Son bir örnek daha: Orta Doğu Teknik Üniversitesinde ho-

calık yapan barış gönüllülerine, evvelce Türkiye'de bulunmuş arkadaşlarının gönderdiği bir mektup ele geçirilmiştir. Genç Amerikalı, ülkemizde solcu yazarların tevkifinden duyduğu üzüntüyü belirtmekte ve çeşitli konularda görüşlerini açıklamaktadır. Üzerinde durulmaya değmeyecek bir mektup, CIA'nın "Türkiye'deki Barış Gönüllülerine verdiği talimat" diye yayımlanmıştır. Bu yakıştırma, en azından en geliştirilmiş metotları uygulayan CIA'ya hakarettir!

İnsan akıl ve mantığı ile alay eden, ciddiyetten uzak bu yakıştırmalar sosyalizme herhalde itibar kazandırmamaktadır.

Ortanın Solu ve Bazı Sosyalistler

Bir kısım sosyalistlerin ortanın solu hareketine karşı tutumu da –tutumun doğruluğu yanlışlığı bir yana– çok zikzaklı ve tutarsız olmuştur. Başlangıçta denmiştir ki, bu bir aldatmacadır, hâkim sınıfların bir oyunudur. Bir sosyalist profesör, sonbaharda, bu görüşü şöyle dile getirmekteydi: İktidara geçmesi bahis konusu olan tek muhalefet partisinin TİP olması, mevcut ekonomik ve sosyal yapının olduğu gibi devamında çıkarı olan çevreleri tedirgin etmiştir. Bu tedirginlik, AP'nin karşısına iktidara namzet olarak, bir de ılımlı bir sol partinin çıkarılması ihtiyacını yaratmıştır." Bu görüş, "burjuva revizyonizmi" deyimi ile ifade edilmiştir. Ayrıca, sosyal yapısı aynı kalan bir partinin, ilerici sözler söylemekle değişmeyeceği ileri sürülmüş ve bu sebeple, ortanın solu hareketi, "ayçiçeğinin olduğu yerde dönmesi" sayılmıştır.

Ortanın solu hareketinin ancak son günlerde antiemperyalist ve milliyetçi bir nitelik taşıdığı, sekizler hareketinin ise, Filipin tipi demokrasi dengesini yeniden kurma amacı güttüğü kabul edilmiştir. Bu, ilk teşhislerden esasta ayrılan, yeni bir değerlendirmeydi.

Eski ve yeni tez, uzlaştırılmaya çalışılmıştır. Özetle denilmiştir ki: "Ecevit hareketi, bir yandan antiemperyalist nitelikte-

dir. Öte yandan ise cılkı çıkmış ve rezil olmuş bulunan komprador burjuvazisine yeniden meşruiyet kazandırmanın tek yoludur." Hem antiemperyalist olacaksınız, hem de emperyalizmin uşağı bir komprador burjuvaziyi meşrulaştıracaksınız... Uzlaşmazları uzlaştırmak, tabiatıyla mümkün olmamıştır.

Bu hafta içinde ise, gerçekten hayret verici yeni bir tez ortaya atılmıştır. İddia edilmektedir ki, CHP'nin sol milliyetçiliğe kayışı ile antiemperyalist cephe değil, işbirlikçiler partiden ayrıldıkları için emperyalist cephe güçlenmiştir! Bu görüşe göre, işbirlikçileri saflarında "idare eden" bir CHP, antiemperyalist mücadelede zaman zaman AP'ye karşı dikilebilir ve en önemlisi AP ile TİP arasında bir tampon olarak kullanılabilirdi. TİP üzerindeki AP baskısı, tampon CHP sayesinde hafifletilebilirdi. Halbuki CHP, şimdi birdenbire ortasından bölünmüş ve partinin etkenliği azalmıştır. Böylece sosyalist strateji tartışmalarında, CHP'nin önemli bir antiemperyalist rol oynayabileceği görüşünü savunanların yanıldıkları ortaya çıkmıştır. Bu hatalı tutum sahipleri, CHP'yi yanlış yola iterek, antiemperyalist güçleri zayıflatmışlardır.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu yeni tez, yazarının kendi ifadesiyle şöyledir: "Sosyalist örgüt mihverinin hizasını ihmal ederek antiemperyalist bir cephe kurmak çabasına katılanlar, antiemperyalist cepheyi güçlendirelim derken, emperyalist cepheyi adamakıllı genişletmişler ve Mecliste Anayasayı bile değiştirebilecek bir çoğunluğa çıkartmışlardır. (...)

"Oysa CHP'yi gereğinden daha fazla zorlamadan sosyalist örgütün etkisi altında bırakarak, kendi niteliği içinde tutmak, daha hesaplı ve basiretli olurdu...

"Bundan sonra da yine CHP'yi, taşımaya hazır olmadığı yükü taşımaya zorladıkça birçok fire verecek ve nihayet ya sosyalist örgütün çok gerisinde kalacak ya antiemperyalist cepheden iyice kopacaktır. (...)

"Onu (Ecevit'i) bu kadar sert ve bol fire karşılığında bir mücadeleye sokmak yerine, CHP'yi AP'ye karşı tampon olarak kullanma çerçevesinde tutmak çok daha yerinde olurdu.

"Hızla değişmekte olan Türkiye'de satılmışlar kanadı yeni kadrolar bulmakta zorluğa uğrarlardı. Ve son bölünmeyle emperyalistler yoğunlaşacağına, entiemperyalistler CHP'yi tümüyle zaman zaman da olsa AP'nin karşısına dikebilirdi.

"Şimdi ise saflar çok erken bölünmüştür ve bölünme CHP'nin antiemperyalist kanatta almaya çalıştığı yeri, önem bakımından zayıflatmıştır. İsmet Paşa'nın siyasi hayattan ayrılmasıyla bu önem daha da zayıflayacaktır.

"Örgütler, dokularının dayanamayacağı yönlere itilmemelidir. İtildikleri takdirde, aynı hacmi ve aynı etkenliği sürdüremezler. (...)

"Ayranı mürekkep yapmaya kalktın mı, ayrandan da olursun, mürekkepten de..."

Görülüyor ki, birkaç ay önce "CHP sola kayamaz," dendikten sonra, bu yeni tez ile CHP'nin sola kaydığı kabul edilmektedir. Yalnız bu sola kayış, işbirlikçilerin partiden ayrılmasına yol açtığı için zararlı ve antiemperyalist mücadeleyi zayıflatıcı sayılmaktadır. Ne tuhaftır ki, Tunçkanat'ın açıkladığı CIA raporunda da "Çetin Ceviz"in sola kayışı, emperyalizm açısından en büyük tehlike olarak gösterilmektedir. CHP içindeki ve dışındaki işbirlikçi takım da, bu sola kayış yüzünden telaşa kapılmıştır. Şimdi tamamen farklı nedenlerle de olsa, bir kısım sosyalistler, CHP'deki sola açılışı, tıpkı CIA ve işbirlikçiler gibi zararlı bulmaktadır! İki taraftan birinin fena halde yanıldığı muhakkaktır.

Bazı sosyalistlerin bu yeni tezi hakkında söylenebilecek çok şey vardır; ama asıl belirtmek istediğimiz, sosyalistlerin ciddi ve tutarlı olmak zorunda bulunduklarıdır.

Son Söz

Yön, 30 Haziran 1967

Kurucu Meclis günlerini hatırlıyorum: Anayasanın ilerici sosyal görüşlerinden telaşa kapılan bazı eşraf ve komprador sözcüleri, bu görüşleri etkisiz kılmak için Anayasaya "milliyetçilik" deyimini yazdıracağız diye çırpınıyorlardı. Anayasa Komisyonu üyeleri ve Kurucu Meclisin uyanık çevreleri de, milliyetçilik maskesi altındaki bu gerici taarruza karşı şiddetle direniyorlardı. Milliyetçilik, o tarihlerde Sam Amca dalkavuklarının tekelindeydi! Gerçekten vatansever ilerici ve toplumcu çevreler ise, milliyetçilik lafından pek hoşlanmıyorlardı...

Yön, böyle bir ortamda milliyetçilik bayrağını en yüksekte tutarak yayın hayatına başladı... Bugün, Sam Amca dalkavuklarının ellerinden bayrak düşmüştür. Milliyetçilik bayrağı, artık kendi mutluluğunu, Türk halkının mutluluğunda görenlerin ellerinde dalgalanmaktadır.

27 Mayıs, yalnız bir sosyal uyanışın değil, aynı zamanda bir milli uyanışın dönüm noktası olmuştur. Velinimet Sam Amca'nın izindeki tefeci, komprador mütefallife takımının "birlik, bütünlük" aldatmacasıyla milliyetçiliği, sosyal hareketi durdurma yolunda kullanma çabaları iflas etmiştir. Milli uyanış ile sosyal uyanış, sımsıkı kaynaşmıştır.

Milliyetçiliğin ilk ve vazgeçilmez şartı, tam bağımsızlıktır. Günümüzde tam bağımsızlık, sosyal devrim yolundan geçmektedir. Sosyal devrim ise, ancak tam bağımsızlık içinde bütün sonuçlarıyla gerçekleştirilebilir. Milli ve sosyal hareket, bir fermuarın dişleri gibi birbirine kenetlenmiştir.

Milliyetçilik, sosyal potada eriyerek gerçek milliyetçilik haline gelmiştir. Sosyal talep, milliyetçilik ile yoğrularak, tarihi akış içinde tam anlamını kazanmıştır.

Bugün, birkaç yıl önce bilinmeyen bu gerçekler bilinmektedir. Mazlum milletlerin yenilmez gücü olan milliyetçilik, artık yörüngesine oturmuştur.

Bu gerçek milliyetçiliğin prizmasında, Türkiye'mizin halen hangi noktada bulunduğu da, bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkmıştır. Petrol, yabancı sermaye, dış yardım hesaplarından tutunuz da, ikili anlaşmalar ve CIA marifetlerine kadar her şey, açık seçik, gözler önüne serilmiştir. Saflar bu açıklık içinde belirmiş, "Vatan, Millet, Silistre" edebiyatının gerisinde gizlenmeye çalışan işbirlikçilerin maskesi düşmüştür.

27 Mayıs hareketini gerçekleştiren milliyetçi subaylarımızın, çeşitli toplantılarda sık sık karşılaştıkları bir soru vardır: "Neden Petrol Kanununu değiştirmeyi denemediniz? Neden ikili anlaşmaları kaldırmaya çalışmadınız?" Eski Milli Birlik Komitesinin dürüst ve samimi üyeleri, bu soruya daima şu cevabı vermişlerdir: "Bilseydik, değiştirirdik. Bilmiyorduk. Siz aydınlar, yalnızca anayasa, babayasa, çift meclis, nisbi temsil deyip duruyordunuz. Söylediklerıniz gerçekleştirilmiştir."

Dün için doğru olan bu sözler, bugün için doğru değildir. Artık her şey bilinmektedir. Mesele, bundan böyle bilmek değil, bilinenleri gerçekleştirebilmektir.

Bu, çetin, hem de çok çetin bir iştir. Emperyalizm usta, kudretli ve kararlı gözükmektedir. Johnson daha geçen hafta bir güzellik kraliçesine, "Öyle kudretliyiz ki, kudretimizi ancak kendimiz frenlemekteyiz," diyecek kadar kendini hayli geniş bir hareket serbestisi içinde hissetmektedir. Emperyalizm, ilk adımı geçen hafta atılan dünya pazarlığında, Türkiye'nin sırtından askeri planda birtakım tavizlere gitse bile, ülkemizi nüfuz bölgesi içinde tutma iddiasından herhalde vazgeçecek değildir. Emperyalizmin içerde dayandığı güçler de, bir baskı ve dalavereye ihtiyaç kalmaksızın, serbest seçimleri üst üste kazanmaktadırlar. İlhan Selçuk'un deyimi ile, emperyalizm, sandıktan çıkmakta-

dır. Bu, halkçı ve milliyetçi güçler için -şu ya da bu yoldan- mutlaka değiştirilmesi gereken büyük bir talihsizlik ve büyük bir handikaptır. Üstelik bu güçler artık iyice bilinçlenmişlerdir ve tam bir dayanışma halindedirler. İşbirlikçiler cephesi karşısında, milliyetçiler, dağınık ve kararsızdırlar. Hatta zaman zaman, işbirlikçiler cephesinin yürüttüğü usta ideolojik savaşın etkisi altında asıl mücadeleyi unutup birbirlerine saldıracak kadar, gerçeklerin dışındadırlar.

Bu simsiyah tabloyu neden çiziyoruz? Zira en büyük aydınlık ve en büyük iyimserlik, bu simsiyah tablonun içinden çıkacaktır. İyimserlik, doğru bir durum muhakemesine oturtulabildiği takdirde gerçek bir iyimserliktir. Karanlık 1919 yılının büyük iyimseri Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşını cephelerden önce, doğru durum muhakemesi yaparak fikir planında kazanmıştır.

Emperyalizm ve işbirlikçileri, 45 yıl önce olduğu gibi, bugün de mutlaka yenileceklerdir. Ama bunun en basit ilk şartı, durumun vahametine uygun biçimde davranmayı öğrenmektir. "Ben en ilericiyim, benim kadar ilerici olmayan gericidir," kukurikosuyla ilericilik çalımı satan küçük horozlar, ne kadar halisane niyetler taşırlarsa taşısınlar, durumun vahametini kavramış sayılamazlar. Bunlar -pek şaşacaklardır ama- objektif olarak, aslında işbirlikçilere hizmet etmektedirler.

Durumun vahameti, işbirlikçilerin bir "asgari müşterek"te kolayca birleşmeleri gibi, bağımsızlıktan yana bütün güçlerin de, hiçbir ayırım yapmaksızın bir "asgari müşterek" etrafında toplanmalarını zorunlu kılmaktadır. En ilericiyim, en bilinçliyim diyenler, en çok fedakârlık yapmaya, büyük bir davanın isimsiz hazırlayıcılığını seve seve kabullenmeye hazır olmalıdırlar.

Günümüzün davası, büyük allameliklere ihtiyaç göstermeyecek kadar basittir: Tam bağımsızlık istiyoruz. Kendi kalkınma yolumuzun Washington'da değil, Ankara'da çizilmesini istiyoruz. Bir avuç işbirlikçinin dışında, sanayicisinden, esnafından

tutunuz da, işçisinden köylüsüne kadar bütün milletin bunda çıkarı vardır. Bu bir sınıfın değil, bir milletin davasıdır.

Yön, yıllar boyudur, bu milli davanın ısrarla savunuculuğunu yapmıştır. "Biz en ilericiyiz," tarrafuruşluğuna iltifat etmeyerek, işbirlikçilere karşı yönelmiş en ufak olumlu hareketi, hangi kişi ve teşekkülden gelirse gelsin, var gücüyle desteklemiştir. Olayları değerlendirirken kullandığı temel ölçü –hatta birçok halde tek ölçü– işbirlikçiliğin reddi olmuştur. Bu sağcı olma iddiasındaki çevrelerden, en ilerici olma iddiasındaki çevrelere kadar, işbirlikçiliği reddeden bütün milliyetçi güçlerin yakınlaşması ve bir asgari müşterekte birleşmesi için çaba göstermiştir. "Katkısız ilerici" olma iddiasıyla, milliyetçi güçbirliğini zorlaştıran bölücü ve ayırıcı davranışların karşısına en şiddetli biçimde dikilmiştir. İnancımız odur ki, her yandan dikilen engellere rağmen, bu milliyetçi güçbirliği mutlaka gerçekleştirilecektir.

İlerde daha sık ve daha güçlü biçimde sesimizi duyurmak ümidiyle, haftalık Yön'deki son yazımızı, Bülent Ecevit'in gençlere hitaben söylediği şu çok doğru sözlerle bitirelim:

"Demokrasimizi, yabancı nüfuz ve baskısının Türkiye'ye girmesini kolaylaştırıcı bir kapı haline getirme yolundaki davranış ve oyunlara göz yummayacağız, meydan vermeyeceğiz. Hiçbir Türk buna razı olamaz. Parti farkı olmaksızın, bütün Türk milliyetçileri, bu türlü oyunların elbirliği ile karşısına çıkmalıdırlar."

Kemalizmi İyi Anlamak Gerek...

Devrim, 11 Kasım 1969

Atatürkçü bildiğimiz bazı çevrelerden dahi gelen bir eleştiri var: Neden hâlâ Kemalizm? Kemalizm, bugünkü sorunlarımızı

cevaplandırmaya yeterli mi? Kemalizm geride kalmadı mı? Devrim gazetesi, neden hâlâ "Kemalist devrim"de ısrar eder?

Türkiye, politik bağımsızlığını ekonomik bağımsızlık temeline oturtarak tam bağımsızlığını gerçekleştirmiş, feodalizmin ülke çapında alt ve üstyapılardaki etkilerini kesinlikle silmiş, geniş kitleleri ekonomik özgürlüklerine kavuşturmuş ve kalkınmasını tamamlamış bulunsaydı, bu eleştiriler bir ölçüde geçerli sayılabilirdi; Kemalist devrimin amaçlarına eriştiği ileri sürülebilirdi. Oysa bağımsız, kalkınmış, uygar ve gerçekten demokratik bir Türkiye, dün olduğu gibi bugün de bütün halkçı ve ulusçu güçlerin ortak özlemini teşkil etmektedir. Kemalizm, bu ortak özlemin ifadesidir. O halde Kemalist devrim daha tamamlanmış değildir. Devrimcilerin baş görevi, ulusçu ve halkçı güçlerin bu ortak özlemini bir an önce hayata geçirmeye çalışmak olmalıdır.

Kemalizm, her şeyden önce bazılarının "Batılılaşma" adını verdikleri Tanzimat'la birlikte başlayan uydulaşma ve sömürgeleşme sürecine karşı milliyetçi bir tepkidir. Bu tepki, daha Namık Kemal günlerinde, "Avrupa neden üstün? Türkiye Avrupa gibi üstün duruma nasıl gelebilir?" sorusuna cevap arama biçiminde ortaya çıkmıştır. Namık Kemal'ler, Ziya Gökalp'ler gibi vatansever düşünürler, bu soruyu cevaplandırmaya çalışmışlardır. Namık Kemal, "kurtuluş yolu" olarak, "içeride şeriat düzeninden ayrılmayalım. Avrupa'nın demiryolunu, buhar makinesini alalım" görüşünü ileri sürmüştür. Ziya Gökalp, "harsa bağlı kalma, medeniyeti ithal etme" formülüyle bu düşünceyi geliştirmiştir. Fakat her iki milliyetçi düşünürde de, emperyalizmin boyunduruğu altında açık pazar haline getirilmiş bir ülkede, medeniyet ithalinin nasıl mümkün olacağı hususunda açık bir fikir yoktur. Emperyalizm, sömürgeleştirdiği bir ülkenin medeniyet ithaline, yani sanayileşmesine ve kalkınmasına elbette müsaade etmeyecektir. Medeniyeti getirebilmek için her şeyden önce,

emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmak gereklidir. Bugün için de geçerli olan bu gerçek, ilk kez Atatürk tarafından tam bağımsızlık ilkesiyle ortaya atılmıştır. Tam bağımsızlık, duygusal bir milliyetçi talep değil, kalkınmanın ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın vazgeçilmez ön şartıdır.

Peki, bağımsızlık elde edilince kalkınma nasıl gerçekleştirilecektir? Alt ve üstyapısıyla feodal olan bir düzen üzerine, buhar makinesi ve lokomotifiyle medeniyeti ithal edip yerleştirmek mümkün müdür? Namık Kemal ve Ziya Gökalp, bunun mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir. İlk kez Atatürk, "feodal yapı üzerine sanayi uygarlığı aşılanmaz. Uygarlığa giden yol, içeride düzen değişikliğini gerektirir" tezini açıkça ortaya koymuştur.

Kısa bir sürede uygarlığa ulaşmak isteyen bir ülke, gerekli düzen değişikliğini nasıl sağlayacaktır?.. Devrimle.

İşte Kemalist tez, kısaca bundan ibarettir: "Bağımsızlık içinde, devrim yoluyla düzen değişikliğini gerçekleştirmek ve kısa sürede çağdaş uygarlığa ulaşmak." Ne var ki, üstyapıda esaslı değişiklikler yapılmakla birlikte, devrim altyapıya indirilmemiştir. Feodalizmi bütün kalıntılarıyla kökünden tasfiye edecek toprak devrimi başarılamamıştır. Bu başarısızlığın nedeni, kişilerde değil, tarihsel şartlarda aranmalıdır. Kurtuluş Savaşımızın, devrimcileri, feodal ve yarı feodal unsurlarla işbirliğine zorlayan şartları, altyapı devrimlerinin başarılmasını önlemiştir. Atatürk'ün devrimleri gerçekleştirme aracı olarak kurduğu parti, halkın değil, eşrafın partisi haline gelmiştir. Devrimci olması gereken parti, bu yüzden kısa sürede tutucu nitelik kazanmıştır. Ama devrimcilerin bütün zorlamalarına rağmen, altyapı devrimlerinin başarılamayışı, Kemalist tezin doğru ve bugün için de geçerli olduğu gerçeğini değiştirmez.

Günümüzde çağdaş uygarlığa, halkın ve bütün ulusçu güçlerin el ele verecekleri tam bağımsızlık ve düzen değişikliği mü-

cadelesiyle ulaşılacaktır. Bu da, yarıda kalan Kemalist devrimin, günümüzün şartlarında sürdürülmesinden başka bir şey değildir. Kemalist devrim bitmemiştir, devam etmektedir.

Erbakan Olayı

Devrim, 2 Aralık 1969

İlerici basının ve sol düşünürlerin çabasıyla bir Erbakan efsanesi yaratılmış bulunuyor. Son günlere kadar Almanlara ait Magdeburg sigorta şirketinin bürosunda faaliyetini yürüten Erbakan, komprador burjuvaziye karşı çıkan Anadolu burjuvazisinin temsilcisi, hatta Müslüman halkla birlikte Müslüman sosyalizmi kuracak lider sayılmaktadır.

Türk toplumunun evriminin açıklanmasında, ekonomik temeldeki gelişmelerden, "Hıristiyan Batı" değerleriyle "Türk Müslüman" değerleri arasındaki çatışmaya ağırlık tanıyan Marksistlik iddiasındaki TİP'e mensup bazı iktisat hocalarına göre, mevcut haliyle TİP'in "Türk toplumunun kurulması sürecindeki tarihi görevi bitmiştir." Ama Türk ve Müslüman değerlerini temsil eden mukaddesatçı akım, komprador burjuvaziye karşı çıktığı ölçüde, Hıristiyan Batı değerlerini reddeden Türk sosyalizminin öncülüğünü yapacaktır. Erbakan hareketi bu bakımdan ümit vericidir.

Bu görüş, Ecevit'in orta sol teorisyenlerince de az çok paylaşılmaktadır. Ulus başyazarı, mukaddesatçı hareketi komprador burjuvaziye yaslanan Demirel'e karşı Anadolu'nun dinine bağlı ulusal burjuvazisinin direnişi olarak selamlamaktadır.

Ne var ki, bu ilginç değerlendirmeler kaynağını, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesine dayanan tahlillerden değil, Erbakan'ın

sözlerinden almaktadır. Şeriatçı Erbakan'ın masonlara çatan ve Anadolu burjuvazisinin İstanbul burjuvazisi tarafından sömürüldüğünü ileri süren birtakım sözleri, "Anadolu'nun dindar ulusal burjuvazisi" ve "Doğu kültürüne bağlı sosyalizm" teorilerine temel teşkil etmiştir.

Nedir bu Anadolu'nun dindar ulusal burjuvazisi? Eğer bunda coğrafya ağır basıyorsa, Ankara'da bakkallıktan gelme Vehbi Koç, Adana'da hamallıktan yetişme Hacı Ömer, koyuncu Ercan'lar, aşiret beyi Bayazıt'lar ve bir sürü armatör, Anadolu burjuvazisinden sayılmalıdır. Anadolu'da biraz sivrilen kapitalistler, büyük şehirlerin kompradorlarıyla çatışma şöyle dursun, onlar arasında saf tutmak için koşuşmaktadırlar.

Öte yandan komprador burjuvazi, Anadolu'da kendine bağlı bir burjuva sınıfı var olduğu için kudretlidir. Bugün Anadolu şehir ve kasabalarında sivrilen burjuvazi, ezici çoğunluğuyla tüccardır. Bunlar genellikle İstanbul ve İzmir büyük burjuvazisinin bayileri ve acenteleridir. Yabancı petrol, lastik, traktör, buzdolabı, radyo, otomobil vs. şirketlerinin satıcıları, Koç ve benzerlerinin acenteleri, büyük ihracat firmalarının ikinci elden adamları, Anadolu burjuvazisi denilen grubun en kudretli kesimini teşkil etmektedir. Şimdi bunlara, turistik tesis kurucuları da katılmıştır.

Anadolu'da ekonomik ve politik planda nüfuzu gittikçe artan bu burjuvazi, kudret ve zenginliğinin kaynağının, yabancı sermayeye ve işbirlikçilere dayandığının bilincine çoktan varmıştır. Bu tutumlarıyla İstanbul kompradorları ne kadar ulusalsa onlar da o kadar ulusaldır. Böyle bir burjuvazinin mukaddesatçı harekete pek az bağlılık duyacağı açıktır. Ekonomik çıkarlar, Müslümanlık görüntüsünden çok daha ağır basmaktadır. Bu nedenlerle, İslamcılık ve Anadoluculuk sloganlarıyla ortaya çıkan Erbakan hareketinin, bir gelişme gösterebileceğini sanmıyoruz. Erbakan, Türk politika hayatının çok rastlanan kuyruklu yıldız-

larından biri olmaya mahkûm gözükmektedir. MHP ve MP'nin de bu yoldaki denemeleri başarısız kalmıştır.

Öte yandan "Müslüman Anadolu burjuvazisine" dayanmayı amaç edinen mukaddesatçı hareketin, bir İslam sosyalizmine öncülük etmeye ne niyeti vardır, ne de kudreti. Erbakan, kayıtsız şartsız kapitalizmin savunuculuğunu yapmaktadır. İstanbul büyük burjuvazisine çatışı, kaynağını sınıfsal bir ayırımdan değil, anlamsız bir coğrafi ayırımdan almaktadır. Erbakan hareketinde, bir İslam sosyalizminin öncülüğünün hayal edilmesi, bir aydın fantezisinden ibarettir.

Yeni bir ekonomik düzeni, üstyapısıyla birlikte getirmeye yönelmiş sosyalizmin halkça benimsenmesi için, aslında kapitalizm öncesi düzenin değerlerini yansıtan ve tutucu güçler koalisyonunun egemenliğini sürdürmeye yarayan bir mukaddesatçılık şalına bürünmeye ihtiyacı olmasa gerektir.

Dikta

Devrim, 6 Ocak 1970

Türk halkının büyük çoğunluğu, tutucu güçler koalisyonunun diktası altında yaşamaktadır. On milyonlarca köylü, ağanın, şeyhin, beyin, tefeci ve aracının diktasında perişandır. Topkapı'da kurşunlanan işçi, patron diktasının kurbanıdır.

Genel oy, bu tutucu güçler koalisyonunun diktasına göre biçimlenmektedir. Sandıktan devamlı bu gericiler koalisyonu çıkmaktadır. Dikta altındaki milyonların oyu, kendi oyu değil, şeyhin, beyin, ağanın, tefeci, aracı ve kompradorun oyudur. Tutucu güçler koalisyonunun kitle üzerindeki diktasına, köklü

altyapı devrimleriyle son verilmedikçe, bu durum daha uzun süre devam edecektir.

Türkiye üzerinde ekonomik ve politik diktasını kuran tutucu güçler koalisyonu, ülkeyi kalkındırmaktan ve toplumsal sorunları çözmekten acizdir. Şehirlerde toplumsal huzursuzluk çığ gibi büyümektedir. Tutucu güçler koalisyonunun siyasi rejimi, bir çöküntünün eşiğine gelmiştir. Politik barometre kaçınılmaz bir fırtınayı göstermektedir.

Bu noktada bazı iyi niyetli aydınlar, "fırtına geliyor" denmesinden rahatsız olmaktadırlar. Bunlar, barometre kesin fırtınayı gösterdiği halde, "fırtına geliyor" denmezse, fırtınanın gelmeyeceğine inanmaktadırlar. Fırtınalı havadan hoşlanmadıklarından gerçeklere gözlerini kapayıp, arzularını gerçeklerin yerine geçirmektedirler. "Fırtına patlamak üzere" denince, fırtınaya göre rota çizmeyip, "olmaz inşallah" temennisiyle yetinmektedirler. Başını kuma gömünce saklandığını sanan devekuşu daha farklı bir tutum içinde değildir.

Fırtına kaçınılmazdır. Devrimcinin görevi, "olmaz inşallah" edilgenliğinden silkinip fırtınadan devrim yolunda yararlanmaya çalışmaktır. Birçok şeyi yıkıp götüren fırtına, aynı zamanda bereketli yağmurların getiricisi de olabilir.

Türkiye'mizin içine düşürüldüğü çıkmazdan kurtuluşu, bir politik biçim sorunu olmadan önce, sınıfsal bir sorundur. Temel dava, tutucu güçler koalisyonunun ekonomik ve politik diktasına kesinlikle son verilmesidir. Bu da tutucu güçler koalisyonu üzerinde, halkın diktasını kurabilmekle mümkündür. İşçi, köylü ve aydının en bilinçli unsurlarını sinesinde toplayan bir devrimci parti, tutucu güçler koalisyonunun tasfiyesi ve halk egemenliğinin gerçekleştirilmesi için en etkin araçtır.

Bir askeri dikta çözüm yolu değildir. Halktan kopuk bir askeri yönetim, tutucu güçler koalisyonu çemberini kıramayacağı gibi, kendi iç çekişmeleri içinde çöküp gitmeye mahkûmdur.

Son yüzyıllık tarihimizde Türk ordusu, ilerici bir güç olarak daima ön planda rol oynamıştır. Tutucular koalisyonu, bugün Türkiye'mizi tam bir ortaçağ karanlığına gömmeye cesaret edemiyorsa, bu, her şeyden önce, Türk ordusunun devrimci bilincinden çekindiği içindir.

1927 yılına kadar üniformasını sırtında taşıyan Atatürk, orduyu günlük politikanın dışında tutmuştur. Ama Kemalist Türkiye'yi kurma savaşının başlıca desteğini ordu teşkil etmiştir. Ordu, günlük politikanın dışında, devrim politikasının içinde olmuştur.

Atatürk, devrimleri gerçekleştirme aracı olarak, ordunun bilinçli gözetimi altında partiye dayanmıştır. Ordu ve parti, Kemalist devrimin iki temel dayanağı olmuştur. Ne var ki, parti, tarihsel şartların elverişsizliği yüzünden, halkın değil, eşrafın partisi haline gelmiştir. Bu elverişsiz şartlar altyapı devrimlerinin başarısını sınırlamıştır. Ama bu, Kemalist yöntemin doğruluğunu ve bugün için de geçerli olduğu gerçeğini değiştirmez.

Dava, halkın partisi eliyle, tutucu güçler koalisyonu diktasına son verme ve yerine halkın diktasını, yani gerçek demokrasiyi kurma davasıdır.

Bu Sese Kulak Veriniz...

Devrim, 7 Nisan 1970

Türkiye'nin son yüz yıllık tarihi, bir zinde güçler tarihidir. Harbiye, Askeri Tıbbiye, Mülkiye vb., Türkiye'nin geleceğinden kendilerini sorumlu tutan zinde güçlerin yetiştiği ocaklar olmuşlardır. Bu ocaklarda gelişen fikirlerle yetişen kadrolar, Türki-

ye'nin mutlu, bağımsız ve uygar olması yolunda devamlı çaba göstermişlerdir.

İsmet Paşa'nın şu sözleri, zinde güçlerin ruh haletini yansıtır. "Ben daha yüzbaşı iken, devletin bütün işlerde rol sahibiymişim gibi, sorumluluk duyardım. Ve bir şey yapamıyorum diye kıvranırdım."

Asker-sivil zinde güçlerin kenetlenmesine dayanan milliyetçi İttihat ve Terakki hareketi, imparatorluğu kurtarmak için ümitsiz, fakat kahramanca bir mücadele vermiştir. Mustafa Kemal'ler, İsmet'ler, Enver'ler, sivil aydınlarla kenetlenmiş olarak genç yaşlarında, ihtilal örgütlerine girmişler, vatanı kurtaracağına inandıkları reformları gerçekleştirmek için Abdülhamit yönetimini devirmişlerdir.

Kurtuluş mücadelemizi bu devrimci kadrolar başarıya ulaştırmış, zaferden sonra tam bağımsız ve uygar Türkiye'yi inşa savaşına bu kadrolar öncülük etmiştir.

Günümüzde de, Türkiye'mizi içine düşürüldüğü çıkmazdan kurtarmaya kesinlikle azimli zinde güçler vardır. İsmet Paşa'nın altmış yıl önce duyduğu sorumluluğu paylaşanlar sayıca çoğalmış ve bilinçlenmiştir. Bu güçlerin özlemleri, mutlaka gerçekleşecektir.

Yine tarihi bir olgudur ki, zinde güçlerin özlemlerine ters düşen iktidarlar, tepe taklak devrilmişlerdir. Çok kudretli sanılan Abdülhamit'ler, Vahidettin'ler, 600 yıllık saltanatla birlikte çöküp gitmişlerdir. En son, Menderes'i, İsmet Paşa dahi kurtaramamıştır.

İnönü, Türk politika hayatında elli yıl süreyle büyük bir kuvvet olarak ayakta kalabildiyse, bunun sırrı, Paşa'nın rotasını daima zinde güçlerin özlemlerine göre çizmesinde yatmaktadır. Ne var ki, İsmet Paşa da bugün, zinde güçlerin özlemlerinin çok gerisinde kalma yolundadır. Paşa'nın devrimci gençliğin en ılımlı kanadını teşkil eden CHP'ye bağlı sosyal demok-

ratlarla geçen hafta yaptığı dış politika tartışması, aradaki mesafenin ne kadar açıldığını göstermektedir. 27 Mayıs'ta Paşa'nın safında olan zinde güçler, bugün Paşa'nın karşısına dikilmektedir.

Paşa, bugünkü tutumuyla ister istemez, yabancı sermayeye bağımlı ilkel bir yarı sömürge kapitalizmi diye tanımlayabileceğimiz, devrimcilerin reddettiği kurulu düzenin saflarında yerini almaktadır. Büyük paşalar da bu bozuk düzenin şampiyonluğunu yapan iktidarın görüşlerini dile getiren son talihsiz bildirileriyle, yerlerini belli etmişlerdir.

Şaibeli iktidar, aradan sıyrılarak, zinde güçlerle büyük paşaları karşı karşıya bırakmayı, büyük bir politik marifet saymış olabilir. Ama bu marifet, karşıdevrim saflarını açıklığa kavuşturmaktan öte bir sonuç verecek değildir.

Kurulu düzen, tam bir çıkmazda, aciz içinde bocalamakta ve temellerinden sarsılmaktadır. Zinde güçlerin özlemini çektiği Türkiye, mutlaka kurulacaktır.

Bu sayıda tam metnini yayımladığımız, Atatürk geleneklerine uygun biçimde kenetlenmiş devrimcilerin bildirisi, zinde güçlerin "Manzara-i Umumiye"yi nasıl gördüklerini belirtmekte ve onların özlemlerini dile getirmektedir.

Bu sese kulak veriniz...

Cici Demokrasi Üzerine...

Devrim, 14 Nisan 1970

Demokrasinin sağcısının da solcusunun da paylaştığı, klasik tanımlaması belli: Halkın, halk eliyle, halk için yönetimi.

Bizim cici demokrasinin de ne ölçüde bu tanıma uyduğu

belli: Önseçimlerde milli iradenin satışa çıkarıldığını, parayı verenin düdüğü çaldığını Mısır'daki Sağır Sultan bile duydu. Şaibe altındaki iktidarların kurdukları "mebus pazarları", bunların milli iradeyi mi temsil ettiklerini kamuoyuna düşündürdü.

Şimdi parlamento, büyük bir dayanışma içinde, 400 küsur imzalı önergelerle Anayasa değişikliğine hazırlanıyor: 1963 yılında, Anayasaya açıkça aykırı olarak, sayın senatörlerin süreleri uzatılmıştı. Uzatma seçim takvimini bozmuş, her yıl seçim yapma durumu ortaya çıkmıştı. "Milli İrade"nin altı yıl için görevlendirdiği senatörlerin hizmet süresi, "milli irade"den yetki almadan bir Anayasa değişikliği ile 7,5 yıla çıkarılarak bu durum düzeltilmek isteniyor.

"Büyük Koalisyon" yolunda bir ilk adım teşkil eden tam dayanışma içindeki partiler arası komisyon, hazırladığı kanun teklifinin gerekçesinde, Anayasa değişikliğini şöyle savunuyor:

"Yıldan yıla seçmen vatandaşta ilgi azalması işaretleri görülmeye başlamıştır. Millet iradesine dayanan parlamenter demokrasilerde, iktidar ve muhalefet olarak siyasi güçlerin meşruiyet temelinde seçime katılma oranının düşüklüğü yönünden bir zaaf meydana gelmesi, şüphesiz caiz görülmez."

Demek ki, iktidar ve muhalefeti ile birlikte partiler arası komisyon, bir seçim yapılsa, katılma oranının çok düşük kalacağı, hatta yüzde 50'nin altına düşebileceği korkusundadır. Bunun "milli irade" iddialarını boşlukta bırakacağını kabul etmektedir.

Parlamanterlerimiz, bu kuşkularında çok haklıdırlar. Vatandaşta sandık başına gitme arzusu, hızla azalmaktadır. Ne var ki, politikacılarımız bu ilgisizliği her yıl seçim olmasına bağlamaktadırlar. Seçimler iki yılda bir yapılırsa, vatandaşın ilgisi artacaktır!..

Aslında çoğunluk seçimden değil, cici demokrasiden usanmıştır. Hiçbir davaya ciddi bir çözüm getirmeyen cici demokra-

siden ümidini kesmiştir. Başına bir kaza gelirse, cici demokrasinin ardından gözyaşı dökecek değildir.

Böylece, milli iradecilik oynadığını sanan politikacılar oligarşisinin meşruiyet temeli iyice zayıflamıştır.

Meşruiyet temeli zayıfladıkça, oligarşinin kenetlenmesi artmaktadır. Gaflet, dalalet ve hıyanet manzarası karşısında, Atatürk geleneklerine uygun biçimde protestolara girişen devrimci gençliğe karşı şimdiden fiili bir koalisyon kurulmuştur. Anayasa dışı talihsiz bildirilerle, büyük paşalar da koalisyona kalkan edilmişlerdir.

Cici demokrasi temellerinden sallandıkça, bu fiili koalisyon, "çok partili faşizm"e kadar uzanacağa benzemektedir. Daha bugünden, Anayasaya ve yürürlükteki kanunlara kesinlikle aykırı olarak, sivil mahkemelerin serbest bıraktığı gençler, askeri mahkemelerde tutuklanmaktadırlar. Gençliğin karşısına, 27 Mayıs öncesi günlerde olduğu gibi, askeri birliklerin çıkartılmasına yönelmektedir. Yargı organlarını etkileme ve cici demokrasinin eleştirilmesini yasaklama çabaları artmaktadır.

Olan bitenleri yadırgayanlardan değiliz. Cici demokrasi için bütün bunlar olağandır. Esasen cici demokrasinin göbeklenen oligarşisine, Anayasa elbisesi hayli süredir dar gelmekte ve elbise çeşitli yerlerinden patlamaktadır. Üzerine zaten bir türlü tam oturmayan elbiseyi, şaibeli oligarşinin vücuduna uydurarak, çok partili bir faşizme yönelmesi, her zaman mümkündür. Yalnız ne var ki, meşruiyeti su götürür hale gelmiş bulunan oligarşi, bu gidişle meşruiyetini tamamen yitirmiş olacaktır.

Meşruiyetini tamamen yitirme yolundaki politikacılar oligarşisine bizim söyleyeceğimiz, Anayasanın daha ilk satırlarında "Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruiyetini kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 devrimini yapan Türk milleti" yazdığını hatırlatmaktan ibaret olacaktır.

Kürt Devleti mi?

Devrim, 21 Nisan 1970

Yetkili makamlardan sızan haberler, Bağdat Hükümetinin Barzani ile geniş bir muhtariyet üzerinde anlaşmaya varmasının, Ankara'da büyük kuşkular yarattığını göstermektedir. Muhtariyetin, bağımsız bir Kürt devleti kurulması yolunda bir ön adım olup olmadığı tartışılmaktadır. En azından Irak muhtariyetinin bu yoldaki akımlara güç kazandıracağından korkulmaktadır.

Batı ülkelerinde kuşku yaratıcı propagandalar yapılmaktadır. Ciddi "Le Monde Diplomatique" gazetesi dahi, "Devletsiz bir milletin bahtsızlığı" adı altında incelemelerle birlikte, yeni sınırlar çizen haritalar yayımlamaktadır.

Barzani'nin başlıca dayanağını teşkil eden Irak Kürdistanı Demokratik Partisi tüzüğünün 23. maddesi de kuşku uyandırıcıdır. Bu maddede şöyle denilmektedir: "Kürdistanın çeşitli kısımlarında, kurtuluşu ve meşru ulusal hakları için Kürt halkının giriştiği mücadeleyi destekliyoruz."

Barzani, şimdiye kadar, belki de taktik nedenlerle, pankürdizmi şiddetle reddetmiştir. Bunun bir ütopi olduğunu söylemiştir. "Kendi zaferinin, Türkiye ve İran'daki kardeşleri hesabına barışçı bir fetih oluğunu" belirtmekle yetinmiştir. Barzani ile çok yakın ilişkiler kuran "Ya Kürdistan, Ya Ölüm" adlı kitabın yazarı Rene Mauries'e inanmak gerekirse, İran ve Türkiye'den Kürt delegeleri Barzani'ye gitmişler ve onun safında mücadeleye katılma teklifinde bulunmuşlardır. Barzani kendi teşebbüsünün başarıya ulaşmasını olanaksız kılacak böyle bir işten vazgeçmelerini onlardan kesin bir dille istemiştir.

Türkiye'de bir Kürt devleti kurma peşinde koşan kişilerin

var olup olmadığını bilmiyoruz. Yalnız eğer böyle hayaller besleyenler varsa bugüne kadar uyguladığımız politikanın temelinden yanlış olduğuna inanan bir Türk aydını olarak, bu kişilere akıllarını başlarına toplamaları gerektiğini hatırlatırız.

Hangi açıdan bakarsanız bakınız, bir Kürt devleti kurmak hayaldir ve halkların çıkarlarına aykırıdır. Böyle bir hayal, milletler arası planda tehlikeli çatışmalar yaratmaktan ve gereksiz ıstıraplara yol açmaktan başka bir sonuç verecek değildir. Bazı kapitalist çevrelerce, bir Kürdistan devleti kurma peşinde olduğu iddia edilen Sovyetler Birliği dahi, Kürt devleti tezine karşıdır.

Sovyetler Birliği'nin bu konudaki en yetkili teorisyenlerinden Kürt asıllı Kurdayev'in geliştirdiği teoriler, Rusya'nın resmi görüşü sayılabilir. Kurdayev şöyle demektedir: "Kürt halkı arasındaki demokratik unsurlar çok iyi bilirler ki, Kürt sorununa tek çözüm yolu Kürt emekçilerinin İran, Türk ve Irak halklarının ilerici güçleriyle birlik içinde çalışmaları, demokrasi ve özgürlük için tek cephe kurmalarıdır."

Bu sözleriyle Sovyet teorisyeni bir Kürt devleti fikrini kesinlikle reddetmekte, Kürtlerin İran, Irak ve Türkiye'deki ilerici güçlerle kaynaşmalarını istemektedir. Bununla birlikte, emperyalist devletlerin "parçala ve hükmet" değişmez kuralına uygun biçimde çıkarları gerektirdiği zaman, Kürt sorununu körüklemeleri mümkündür. Bu nedenle Türkiye, şimdiye kadar yalnızca edebiyatı yapılan, gerçekçi bir "Doğu politikası" çizmek zorundadır. Şimdiye kadar uygulanan ve çağımızın ölçüleriyle bir cins "sömürgecilik" sayılabilecek olan politikalar, iflas etmiştir.

Kanımızca, gerçekçi bir politika, feodalizmi tam tasfiye eden köklü bir toprak reformu, Doğunun Batı ile bütünleşmesini amaç edinen bir bölgesel kalkınma programı ve bölgenin et-

nik özelliklerini göz önünde tutan geniş kapsamlı bir plan çerçevesinde yürürlüğe konabilir.

Irak'ta on yıllık savaştan sonra Barzani'nin elde ettiği geniş haklar, iflas etmiş politikalarda direnmeyip, bir an önce gerçekçi bir politikaya yönelmek için yeter nedendir.

Feodal ve yarı feodal unsurlara yaslanan bugünkü iktidarların böyle bir politikaya yönelmesi, elbette olanaksızdır. Gerçekçi bir politika, devrimci güçlerin iktidara gelmesiyle ancak yürürlüğe konabilir.

Emperyalizmin yararlanabileceği tehlikeli hayaller peşinde koşmak yerine, Türkiye devrimcileri, el ele, devrimci bir iktidarı gerçekleştirmeye çalışmalıdırlar.

27 Mayıs Üzerine Düşünceler

Devrim, 26 Mayıs 1970

27 Mayıs 1960'ın onuncu yılı yaklaşırken, 27 Mayıs hareketinin getirdiği Anayasa düzeninin, tutucu iktidarlar elinde iflas ettiği, artık görmek isteyen herkesin görebileceği bir gerçek olarak gözler önüne serilmiş bulunuyor.

Bu iflasın suçunu, 27 Mayısçılara yüklemek isteyenler az değil... Aslında 27 Mayıs, daha önceki dönemde, toplumda fikir birikimi olarak ne varsa hepsini, hatta biraz fazlasıyla gerçekleştirmiştir. Yeni Anayasa, bu birikimin eseridir. Onun içindir ki, 27 Mayıs, başarısız değil, başarılı bir harekettir.

Denilmektedir ki, 27 Mayısçılar kalsalardı, ülkenin muhtaç bulunduğu köklü devrimleri gerçekleştirebilirlerdi. Hayır, gerçekleştiremezlerdi. Toplum, köklü dönüşümlere hazır değildi

ve yeterli bir fikir birikimi yoktu. Türkiye, o günlerde, 27 Mayıs öncesi dönemin fikir ve eylem liderliğini yapan ana muhalefet partisi genel başkanının, ciddi bir tepkiyle karşılaşmadan, "Toprak ağalığı sorunu kendiliğinden çözülmüştür," diyebildiği geri bir fikir düzenindeydi. Böyle bir ortamda, birkaç ihtilalcinin ya da bir avuç aydının ileri fikirleri benimsemesi, fazla bir anlam taşımamaktaydı. "Ankara" kitabının yazarı Bischoff'un sözlerini hatırlayalım: "Hazır olmayan şeyi, en kesin fikir dahi hayata çağıramaz ve fikrin nefesi kendisine değmedikçe, en hazır olan şey dahi hayata kendiliğinden doğmaz."

On Yılın Getirdiği

27 Mayısçılar, bu şartlarda yapılabileni yapmışlar ve daha ileri aşamaların yolunu açmışlardır.

27 Mayıs sonrası dönem, Türkiye'de kapitalizmin büyük hızla geliştiği yıllar olmuştur. Hızlı kapitalist gelişme, aynı zamanda, ülkenin kapitalist yoldan sorunlarını çözemeyeceğinin kanıtını getirmiştir. Kalkınma yolunda sağlam adımlar atılamadığı halde, gelir dağılışındaki adaletsizlik artmış, sömürü keskinleşmiştir. Artan sömürüyle birlikte, işçi ve köylüde bir düzen değişikliği özlemi güç kazanmıştır.

Aydın çevreler, ilk kez etkili ve yoğun biçimde, geri ve bağımlı kapitalist düzenin eleştirisine girişmişlerdir. İç ve dış sömürü güçleri etkisiz kılınmadıkça, Kemalizmin amacı olan uygar ve bağımsız Türkiye'nin kurulamayacağı anlaşılmıştır. Bu fikirler, aydın çevrelerden kitlelere doğru yayılmaya başlamıştır. Bugün 27 Mayıs öncesi günlerde mevcut olmayan, kitlelere mal edilebilecek bir fikir birikimi vardır.

27 Mayıs Kolay Bir Devrimdi...

Bu fikir birikimi, köklü bir düzen değişikliğinin temellerini atmıştır. Ne var ki, Türkiye'nin bugünkü kuvvet dengesinde, iç ve dış sömürü güçleri hâlâ çok ağır basmaktadır. Sömürülen

geniş halk kitlesi, yeterli bir bilinç, örgüt ve tecrübeden yoksundur. Halk güçlerini seferber etmeyi başarmış gerçekten devrimci bir partinin yokluğu kendini hissettirmektedir. Buna karşılık, bürokrasinin üst kademeleri genellikle çürümüş ve satılmıştır. İç ve dış sömürü güçleri bilinçlidir ve çıkarlarını korumak için her türlü namussuzluğa hazırdır.

Bu şartlarda, ülkemizde köklü bir düzen değişikliğinin gerçekleştirilmesi mümkündür, fakat çok güçtür. 27 Mayıs, kolay bir devrimdi. Köklü bir düzen değişikliğine yönelmediğinden, iç ve dış sömürü güçlerinin ciddi direnmesiyle karşılaşmamıştır. Geçici yönetim, kudretli dış güçlerden engel değil, hatta bir ölçüde destek görmüştür.

Günümüzün devrimcileri ise, bir düzen değişikliğini başarabilmek için aşılmaz gözüken engelleri aşmak zorundadırlar: 3 milyar dolar borçlu Türkiye, önümüzdeki dönemde her yıl 150 ila 300 milyon dolar arasında borç taksidi ödeme durumundadır. Açlıktan kurtulmak üzere, 1969'da 1 milyon tona yakın buğday dilenciliği yapılmıştır. Bu yıl kuraklık yüzünden belki de 2 milyon tondan fazla buğday ithaline ihtiyaç vardır. Ordunun ikmali geniş ölçüde dışa bağlanmıştır. Döviz durumu, her zamankinden kötüdür. Ekonomi, dış yardım dilenciliği ile kör topal ayakta durabilmektedir. İç engeller de, dış engeller kadar çetindir.

Köklü bir düzen değişikliği, ancak, kudretli iç ve dış sömürü çemberi ile bürokrasinin tutucu çarkı kırılarak ve bütün bu çetin engeller yok edilerek gerçekleştirilebilir. Bu güç işi, ancak devrimci fikirlerle şimdiden kenetlenmiş devrimciler başarabilirler.

Kenetlenmiş devrimciler, halkın gücünü seferber edip, gerçek bir halk iktidarı kurabildikleri takdirde ülkemizin bir türlü yenilemeyen "makûs talihi"ni yenebilirler ve Kemalizmin amacı olan tam bağımsız ve uygar Türkiye'yi kurabilirler.

Devrimci Ordu Gücü

Devrim, 16 Haziran 1970

Devrimci Ordu Gücü, son yüz yıllık Türk tarihinin gerçeğidir. Bu, Batı ülkelerindeki gibi, dar anlamıyla anlaşılan bir kapalı askerler topluluğu değildir. Devrimci Ordu Gücü, son yüz yıllık Türk tarihine damgasını vuran, bazen başarılı, bazen başarısız denemelerle, bağımsız ve uygar bir Türkiye'nin inşası için çırpınan asker-sivil milliyetçi devrimciler topluluğudur.

Daha Harbiye sıralarında, çöken vatanı kurtarmak amacıyla devrim örgütleri kuran, altı yüzyıllık saltanatı deviren, bağımsız Türkiye'yi yoktan var eden ve devrim yoluyla modern Türkiye'yi inşa seferberliğine koyulan Mustafa Kemal, Devrimci Ordu Gücü'nün lideridir.

Mustafa Kemal, 22 Şubat 1931 tarihinde Konya Askeri Mahfelinde, Devrimci Ordu Gücü'nü şöyle anlatıyor:

"Arkadaşlar, bütün tarih bize gösteriyor ki, uluslar yüksek amaçlarına ulaşmak istedikleri zaman, karşılarında üniformalı çocuklarını buldular. Tarihin bu genelliği içinde yüksek bir istisna, bizim tarihimizde, Türk tarihinde görülür. Bilirsiniz ki, Türk ulusu, ne vakit yükselmek için bir adım atmak istemişse, bu adımların önünde, daima öncü olarak ulusal amacı gerçekleştiren kendi kahraman çocuklarından kurulu ordusunu görmüştür.

"Bunun içindir ki, Türk ulusu, tehlikelere karşı elinde kılıç yürümeye hazır bulunan kahraman çocuklarına derin bir güvenlik beslemiştir. Ve bu güvenliği daima besleyecektir. Bundan sonra da Türk ulusunun yüce ülküsünün gerçekleşmesi için kahraman evladı hep önde gidecektir.

"Arkadaşlar!

"Ordudan konuşurken, memleketin gerçek sahibi olan Türk ulusunun aydın evlatlarından söz ediyorum. Bu evlatlar içinde,

şüphe yok ki, yarının kahramanlarını yetiştiren eğiticilerimiz dahildir. Gerektiğinde derhal elbise değiştirerek gereken yere başını veren ve ordu ile birlikte yürüyen öğretmen arkadaşlarımız dahildir.

"Ben yüksek ordumuzun subaylarından ve onlarla birlik olan Türkün aydın evlatlarından konuştuğum zaman, fikren, vicdanen, ilmen ulusal kahramanlığa hazır bütün Türk gençliğinden söz ediyorum."

Tarihsel bir zincir içinde, Abdülhamit ve Vahidettin'lerden cici demokrasinin türedi politikacılarına kadar uzanan kökü dışarıda bir ihanet koalisyonu, iktidarlarına en büyük tehdidi teşkil eden Devrimci Ordu Gücü'nü çürütmek ve kendilerine benzetmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Ne var ki, Kemalist devrimi yarıda bıraktıran ve yolundan saptıran ihanet koalisyonunun bu çabaları boşa gitmiştir. Mustafa Kemal'in liderliğindeki Devrimci Ordu Gücü, bugün de dimdik ayaktadır ve "Bağımsızlık içinde, devrim yoluyla çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce varmak" diye tanımlayabileceğimiz Kemalist devrimi, bütün amaçlarına ulaştırmaya kararlıdır.

Türk toplumunun "Manzara-i Umumiye"si simsiyah ortadadır. 1970'te, yeniden 1919 karanlığına gömüldüğümüzü söylemek fazla mübalağalı değildir. Yaygın bir kötümserlik ve umutsuzluk, yeni bir düzen özlemiyle birlikte, bütün ülkeyi kaplamıştır. Türk ulusu için, 1970 yılında da, 1919 yılındaki gibi, tek umut ışığı olarak, Devrimci Ordu Gücü pırıl pırıl parlamaktadır.

Devrimci Ordu Gücü, halk içinde erimeyi ve gerçek bir halk iktidarını kurmayı başarabildiği ölçüde, Türkiye'mizin "makûs talihini" yenecek ve bugün kâğıt üzerinde kalan 27 Mayıs Anayasasının öngördüğü Kemalist devrim doğrultusundaki sosyal ve ekonomik düzeni, kesinlikle gerçekleştirecektir.

Ordu ve Ecevit

Devrim, 11 Ağustos 1970

CHP Genel Sekreteri, Türk ordusuyla ilgili fütursuz konuşmalar yapmaktadır. Söke'de, bu düzenin "tüfeğinin de, süngüsünün de" geçim derdindeki halka döndüğünün görüldüğünü söylemiştir. Antalya'da öğretmenlerle yaptığı konuşmada Ecevit, öğretmenlere, Türkiye'de bir dikta tehlikesinin var olduğunu belirtmiştir. Bu dikta, kuşkusuz ordudan gelecektir. Fakat Ecevit'e göre dikta, örneğin Yunanistan'daki gibi, bir "yabancı oyunu", bir "yabancı tuzağı" olacaktır. Bugünkü "demokratik" düzende dahi büyük güç sahibi bulunan ekonomik çevreler, diktayla çok daha güçlü duruma geleceklerdir.

Bu sözler, Ecevit'in bir ordu müdahalesinin mutlaka bir "Amerikan tertibi" olacağını ve bunun kaçınılmaz biçimde işbirlikçi kapitalistler yararına yapılacağına kesinlikle inandığını göstermektedir. Nitekim Ecevit, iddiasını desteklemek üzere, "solcu bir asker yönetim" hayali güden solcu aydınlar bulunduğundan, fakat sıkıyönetimi görünce bunların İstanbul'u bırakıp kaçtıklarından ciddi ciddi söz etmektedir! Bu solcu aydınlar, Ecevit'in iddiasına göre, görmüşler ki, sıkıyönetim bekledikleri nin tam tersi sonuçları doğurmaktadır ya da doğurabilecektir...

Benzer görüşler, yıllardır bir kısım sol çevreler tarafından, üstü örtülü biçimde dile getirilmektedir. Fakat bu görüşler ilk kez, çok daha büyük bir açıklıkla, hem de ana muhalefet partisinin iki numaralı lideri aracılığıyla kamuoyuna sunulmaktadır. Bir cümleyle özetlersek, Ecevit, "Ordu müdahalesi mümkündür. Fakat bu, mutlaka Amerikalıların ve büyük iş çevrelerinin yararına bir müdahale olacaktır. Sıkıyönetim de bunu doğrulamaktadır," demeye getirmektedir.

Tarih İçinde Türk Ordusu

Kuşkusuz, Ecevit'in sözleri Afrika, Asya ve Güney Amerika'daki birçok azgelişmiş ülke orduları için yüzde yüz doğrudur. Bu ülkeler orduları Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi sermayenin bekçileridir. Fakat Türk ordusunu da aynı düzeye koymak için Ecevit'in elinde ne gibi kanıtlar vardır? Bilemiyoruz. Ecevit, yalnızca sıkıyönetimin sol asker rejim hayali güden solcuların gözlerini açtığını ileri sürmektedir.

CHP Genel Sekreterinin dayandığı kanıt, sıkıyönetim uygulamasından ibaretse, iddiasının büyük bir sorumsuzlukla ortaya atıldığı ileri sürülebilir. Zira 27 Mayıs öncesi günlerde de, Menderes iktidarı, büyük şehirlerde sıkıyönetim ilan etmişti. Bir kısım çevreler, Erdelhun ve Argüç Paşaların söz ve tutumlarının, Türk ordusunu temsil eylediğine inanmaktaydı. Ama 27 Mayıs hareketi, iktidarlara satılmış birkaç büyük paşanın söz ve davranışlarının, Türk ordusunu asla temsil etmeyeceğini, en kesin biçimde kanıtladı. Eğer birkaç gafil büyük paşa, Türk ordusu demek olsaydı, Mustafa Kemal Samsun'a çıkıp Kurtuluş Savaşını başlattığı zaman, büyük paşaların çoğu İstanbul'da Sultan'ın ve işgal kuvvetlerinin dizi dibinde kaldığına göre, Türk ordusunun Kurtuluş Savaşına karşı çıktığı ileri sürülebilirdi! Abdülhamit günlerinde de, büyük paşaların çoğu Sultan'ın bendeleri idi. Bunlar, Mustafa Kemal, Enver, Cemal, İsmet ve Atıf gibi genç subayların sivil yurtseverlerle birlikte başlattıkları milliyetçi harekete kesinlikle karşıydılar. Ama Türk ordusu, Şemsi Paşa, Nazım Paşa demek değildi. Mustafa Kemal, İsmet, Enver, Atıf vb. demekti. Nitekim Kurtuluş Savaşımızı, Abdülhamit'in büyük paşaları değil, 1908 yılının genç subayları yürütmüşler ve başarıya ulaştırmışlardır. Türkiye'nin büyük bir talihidir ki, emperyalizmin bütün tuzaklarına rağmen, Türk ordusunda milliyetçi Kemalist gelenek, günümüze dek canlı kalmıştır. Emperyalizm, Türk ordusunu

hiçbir zaman bir Güney Amerika ordusu, bir İran ordusu yapamamıştır.

Çok uzaklara gitmeye lüzum yok. On yıl önce Ankara Milletvekili Ecevit'in kurtuluş coşkunluğu ile karşıladığı 27 Mayıs Ordu Müdahalesi, bir "yabancı oyunu", bir "yabancı tuzağı" mı idi? Menderes günlerinde demokratik düzende büyük güç sahibi olan ekonomik çevreleri, 27 Mayıs, çok daha mı güçlü yapmıştı? On yıldan beri ne geçmiştir de, Ecevit 1960'ta milliyetçi ve Atatürkçü tanıdığı ordunun, 1970'te Amerikancı ve işbirlikçi sermayenin bekçisi olabileceğine inanmıştır?

Üstelik Ecevit'in sıkı sıkıya sarıldığı Anayasa düzenini getiren, herkesten ve Ecevit'ten çok önce Türk ordusudur. Bugün de iktidar partisi, büyük bir tahammülsüzlük gösterdiği ve her gün değiştireceğini ilan eylediği Anayasayı tam anlamıyla rafa kaldıramıyorsa, bu Ecevit'ten mi, yoksa Türk ordusundan mı çekindiği içindir? Takdirini okura bırakıyoruz.

Halktan Kopuk Cunta, Çözüm Değildir...

Cunta hikâyesine gelince, halktan kopuk cunta yönetimleri, defalarca yazdığımız üzere, çözüm yolu değildir. Türkiye'yi ancak ve ancak demokratik bir halk iktidarı kurtarabilir. Kesin inancımız budur. Ne var ki, Ecevit gibi, yürürlükteki cici demokrasiyle demokratik bir halk iktidarı arasındaki müthiş uçurumu yok sayacak kadar hayalci değiliz. İşbirlikçi sermayenin diktasına, Ecevit'in yaptığı gibi demokrasi etiketini yapıştıramayız. Ecevit gibi biçimle değil, özle ilgili olduğumuzdan, halkın diktasına antidemokratik demeyiz. Cici demokrasi şartlarında en ileri iddialı partilerin, sandıktan çıkmayı başarsalar bile, sermaye diktasını yıkmakta aciz kalacaklarını bilmezlikten gelemeyiz.

Öte yandan, CHP yöneticileri, istedikleri kadar AP iktidarına omuz verseler de, cici demokrasinin şifa bulmaz bir hastalığın pençesinde eridiğini görmek isteyen her göz gibi görmekte-

yiz. Ecevit'ten ayrılarak, şifa bulmaz hastanın mucize ile yaşatılabileceğine inanmıyor, olmayacak duaya amin demeyi reddediyoruz.

Önümüzde Güç Yıllar Var...

(...) İşbirlikçi sermayenin düzeni, politik, ekonomik, sosyal bütün yönleriyle iflas etmiştir ama, ülkemiz onun yerini doldurabilecek bir halk iktidarının şartlarına yaklaşmaktan hâlâ çok uzaklarda bulunmaktadır. Halkın bilinçli ve örgütlü gücünü temsil eden ve bir düzen değişikliğinin müthiş yükünü sırtlanmaya hazır gerçekten devrimci kadrolara sahip siyasi partiler, Türkiye'de dün olduğu gibi, bugün de henüz yoktur. Kuşkusuz, Türkiye, 1908 ve 1923 şartlarına göre büyük mesafe almıştır. İşbirlikçi sermayeye karşı durabilecek halk güçleri hayli gelişmiştir. Fakat yine de bu güçler, örgütlü ve bilinçli değildir ve ülkenin zor şartlarını kavramış, azgelişmişlikten kurtulma savaşının bilincine varmış devrimci kadrolardan geniş ölçüde yoksundur.

Atatürk devrimleri, bu yüzden yarı yolda kalmış ve sonunda yozlaştırılmıştır. Bugün de devrimci bir atılış, aynı güçlükler yüzünden, boşlukta kalmaya, uzun süre bocalamaya, sağa sola zikzaklar çizmeye mahkûm gözükmektedir. Türkiye'yi çetin ve güç yıllar beklemektedir. Kolay çözüm yolu yoktur.

Ama bütün bu zorluklar, "sonra umacı gelir" korkusuyla, iflas etmiş bir rejime dört elle sarılmak için yeterli neden sayılamaz. Kaçınılmaz iktidar boşluğunu, istesek de istemesek de dolduracak güçleri, Türk kurtuluş tarihini inkâr eden ters ve yanlış bir tutumla "emperyalizmin ve işbirlikçi sermayenin aracı" görmek ve yenilgiyi peşinen kabullenmek, devrimcilikle bağdaşamaz.

Gerçek devrimciliğin, her iki yana da kayması mümkün kaçınılmaz gelişmeleri, halkçı bir yöne çevirmek ve bir halk iktidarının yollarını açmak için bütün ağırlığını koyarak mücadele etmek olduğuna inanıyoruz.

Nasır'dan Sonra Ortadoğu ve Türkiye

Devrim, 6 Ekim 1970

Nasır, Kral Faruk rejimini devirerek, acemilik dönemindeki Amerikalıların desteğiyle iktidara gelmiştir. O tarihlerde, Amerikan yetkilileri, halkın hoşuna gitmeyecek kararları alabilecek –örneğin İsrail ile barış yapabilecek– popüler bir lider aramaktaydılar... Nasır, ömrü elverseydi, Amerikalıların bu ümidini –hayli geç de olsa– belki gerçekleştirebilecekti. Fakat Nasır'ın ölümüyle Ortadoğuda barış ümitlerinin hayli zayıfladığı ileri sürülebilir. Nitekim Amerikanın Ortadoğu uzmanları, İsrail-Arap barışının suya düştüğünü söylemektedirler. Yetkili bir Amerikan diplomatı, "Arap solunun lideri eskiden Nasır'dı, şimdi Yaser Arafat olacak," kehanetinde bulunmaktadır.

Ortadoğuda hayati saydığı petrol çıkarları bulunan müttefikimiz Amerika ise, bu sola kayışı durdurabilmek için, hırslı bir politika izlemeye yönelmiştir. Kral Hüseyin'in tahtını kurtarmak üzere, Ürdün'de soğukkanlılıkla girişilen katliamın ve Altıncı Filo gösterilerinin anlamı budur. Başkan Nixon'un Akdeniz gezisi, bu amaçla düzenlenmiştir. Nixon, "Statükonun bozulmasına müsaade etmeyeceğiz," demeye getirmektedir. Başta İtalya, Türkiye ve Yunanistan olmak üzere, NATO ülkelerinden Ortadoğuda statükonun korunması için daha geniş katkıda bulunmalarını istemektedir. NATO'ya İsrail ile gerici Arap rejimlerinin savunuculuğu görevini vermektedir. Sovyetler Birliği ile, statüko üzerinde bir anlaşmaya ulaşma çabasındadır.

Bir an için Sovyetler Birliği ile böyle bir anlaşmaya varıldığı kabul edilse bile, Kral Hüseyin'in, Kral Suud'un ve Basra Körfezindeki bir sürü ortaçağ sultanının tahtları korunabilecek midir? İsrail arazi ilhakı peşinde koştukça, bölgede gerçek bir barışa varılabilecek midir? Hiç sanmıyoruz. Filistin gerillalarının

İsrail devletini yok etmesi belki bir hayaldir ama, onların başlattıkları halk savaşının satılık gerici rejimleri temellerinden sarsacağı ve eninde sonunda yerle bir edeceği muhakkaktır. İsrail'le savaş, bu kaçınılmaz gelişmeleri hızlandıracaktır.

İşte Washington, yıkılmaya mahkûm böyle bir düzeni, zor kuvvetiyle sürdürme iddiasındadır. İsrail ve Altıncı Filo, böyle bir düzenin bekçileridir. NATO'nun ve Türkiye'nin böyle bir düzenin bekçiliğini yapması beklenmektedir. İncirlik üssü, Türkiye'nin savunması için değil, gerici rejimlere karşı girişilecek halk ayaklanmalarını kana boğmak için elde tutulmak istenmektedir.

Geçen yüzyılda dahi sökmeyen bu Metternich politikası yüzünden, Ortadoğu, her an tehlikeli çatışmalara sahne olabilecektir: Aralarındaki kan denizine rağmen, Kral Hüseyin ile Yaser Arafat'ı kucaklaştırabilecek kadar büyük prestije sahip bulunan bir Nasır'ın artık mevcut olmayışı, çatışmaların kontrol dışına çıkmasına yol açabilecektir.

Bir dünya savaşı çok zayıf bir ihtimaldir ama, bu çatışmalar, süper devletleri her an tehlikeli biçimde karşı karşıya getirebilir. Süper devletler, dünya savaşı korkusuyla belki bir noktada tırmanmayı durdursalar bile, ufak devletler, kan ve ateşe bulanabilir.

Türkiye'nin bu ateşin dışında kalmak için elinden geleni yapması ve İncirlik üssü gibi tehlikelerden arınması beklenirdi. Fakat görünüş odur ki, askeri yardım ve Yunanistan'ı silahlandırma şantajları karşısında, AP iktidarı, Washington'un dümen suyuna girme yolundadır.

Türkiye'ye layık görülen rol, Menderes'in on yıl önce Ortadoğuda oynadığı roldür. Sovyetler'in pasif bir politika izlediği o günlerde, Türkiye'miz bir felakete sürüklenmekten yine de bir şans eseri kurtulmuştur. Fakat bugün dünya ve Ortadoğuda durum çok değişiktir. Sovyetler Birliği, Amerika'yla eşit bir ağırlık

kazanmış, bölgede ilerici rejimler çoğalmış ve halk savaşları çığırı açılmıştır. Bu yeni şartlarda, bir dümen suyu politikası, Türkiye'nin başına büyük dertler açabilir.

Nixon, Tito'ya "Hiç kimsenin düşmanı olmadan, bizim dostumuz olabilirsiniz," demiştir. Nixon, bu sözleriyle Atatürk'ün dış politikasının bir temel ilkesini dile getirmiştir. Türkiye, Tito'nun karşısında Nixon'un dahi benimsemek zorunda kaldığı bu görüşü, dış politikasının temel ilkesi yapma durumundadır. İnönü'nün sözlerini hatırlayalım: "Felaket hep gelmez sanılır; ama gelince de iş işten geçmiş olur."

Ulusal Kurtuluş Devrimi

Devrim, 10 Kasım 1970

Kemalizm, Bir Ulusal Kurtuluş Devrimidir

Bir ulusal kurtuluş devriminin amacı, yalnızca siyasal bağımsızlığı gerçekleştirmek değildir. Tam bağımsızlığa ulaşabilmek için, sömürge düzeninin ülkedeki bütün dayanaklarının tasfiyesi ve sağlam bir sanayi temelinin kurulması zorunludur. Bu nedenle, Atatürk, askeri zafer kazanılır kazanılmaz, tam bağımsızlığı sağlama amacıyla, "çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşma" direktiflerini vermiş ve ülkede devrimler yoluyla feodal düzenin tasfiyesine yönelmiştir.

Cumhuriyetin, Atatürk'ün damgasını vurduğu ilk on beş yılı içinde büyük işler başarılmıştır. Fakat Kurtuluş Savaşımızın zor tarihsel koşulları ve sınıflar arası kuvvet dengesinin devrimciler aleyhinde oluşu, Ulusal Kurtuluş Devriminin amaçlarına tam ulaşmayı engellemiştir. Prof. Berkes'in şu sözlerinde büyük gerçek payı vardır: "Kemalizm devrimi, Mustafa Kemal'in arkasın-

daki bir avuç ilericiler ile, gene bu savaşın içinde bulunan muazzam bir gericiler kitlesi arasında, didişile didişile santim santim koparılmış bir devrimdir."

Ulusal ve Sınıfsal Bir Devrim

Bugün 47 yaşını dolduran Cumhuriyetin son 25 yılı, Atatürk'ün başlattığı Ulusal Kurtuluş Devrimine ihanet dönemi sayılabilir. Cici demokrasi, çağdaş uygarlığın değil, yeniden sömürgeleşme sürecinin politik düzeni olmuştur. Bunun içindir ki, yarıda bıraktırılan ve yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimizi günümüzün şartlarında sürdürmek ve bütün amaçlarına ulaştırmak, her eğilimdeki devrimcinin baş görevidir.

Günümüzün şartlarında ve özellikle Türkiye'de bir ulusal kurtuluş devrimi, kapitalist çerçevede gerçekleştirilemez. Kapitalizm, dışa bağımlılık, geri bir tarım, gecekondu sanayi ve artan toplumsal huzursuzluk demektir. Kapitalizm, büyük arazi sahiplerinden komprador burjuvaziye ve onun Anadolu'da gittikçe genişleyen kollarına kadar uzanan dışa bağlı en geri güçlerin toplumsal düzeni demektir. Tam bağımsızlık ve çağdaş uygarlık gibi Kemalizmin iki ana hedefine ulaşılması, kapitalist yapıların kırılmasıyla mümkündür. Bu nedenle, bir ulusal kurtuluş devrimi, yalnızca bir ulusal sorun değildir, aynı zamanda sınıfsal bir sorundur ve gücünü bir yarı sömürge kapitalizminden alan tutucular koalisyonunun ekonomik ve politik egemenliğine son verilmesini zorunlu kılar.

Eylem Birliği

Atatürk'ün başlattığı bu Ulusal Kurtuluş Devrimi bütün sonuçlarıyla gerçekleştirilmeden, çok daha ileri aşamalardan mücadele etmek, keskin devrimcilik gibi gözükse bile, hayalciliktir. Ulusal Kurtuluş Devrimi başarıya ulaştırılmadan, ülkemizde başka hiçbir şey yapılamaz.

Bilmek gerekir ki, ülkemizin içine düşürüldüğü koşullarda Ulusal Kurtuluş Devrimi yolu, tuzaklarla doludur, çok çetin ve

dikenlidir. Önümüzdeki engeller büyüktür. Devrim savaşı, uzun bir mücadele içinde, didişile didişile ve adım adım ilerleyerek kazanılacaktır.

Bu güç savaş, teorik plandaki görüş ayrılıkları ne olursa olsun bütün devrimcilerin eylem birliği ile zafere ulaştırılacaktır. Onun içindir ki, Kurtuluş Savaşımızın lideri büyük Atatürk'ü andığımız şu günde, bütün devrimcileri, yarıda bırakılan ve yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimizi gerçekleştirmek üzere eylem birliğine çağırırız.

Dar Kapı

Devrim, 24 Kasım 1970

Yirmi beş yıl, geri bir tarım ülkesinin bir sanayi ülkesi haline gelmesi için yeterli bir süredir. Yirmi beş yıllık cici demokrasi döneminde bu başarılamadığı gibi, çözüm bekleyen sorunlar gittikçe ağırlaşmıştır.

Sorunları çözemeyen rejimler, yıkılmaya mahkûmdurlar. Bu, şaşmaz bir sosyolojik kanundur. Hiçbir kehanette bulunmadan söylenebilir ki, cici demokrasi denemesi Türkiye'de kaçınılmaz biçimde iflasla sonuçlanacaktır.

Soruna böyle geniş bir açıdan bakanlar için, iflas, yıllardır bellidir. Fakat son politik, ekonomik ve toplumsal gelişmeler, görmek isteyen her göz için, cici demokrasinin iflasını sergilemiştir. Cici demokrasi, artık onu İnönü'nün dahi kurtaramayacağı bir boşlukta can çekişmektedir. Can çekişme, birkaç ay mı sürer, birkaç yıl mı? Bilemeyiz, ama cici demokrasinin hastalığının şifa bulmaz olduğu kesindir.

Aydınlarımızın birçoğu, "Aman rejim yaşasın," demektedir-

ler. Bu temenniye, bu arzuya bir itirazımız yoktur. Temennilerle, arzularla gerçekler değişebilse, belki biz de aynı düşünceleri paylaşabilirdik. Fakat çıplak gerçek ortadadır. Gerçekten kaçmakla, gerçek yakamızı bırakacak değildir.

"Faşizm Gelir" Korkusu...

"Aman rejim yaşasın," diyenler, "sonra faşizm gelir" gerekçesine dayanmaktadırlar. Bu gerekçeyi ileri sürenler, sandıktan çıkan güçlerin sınıfsal niteliklerini unutmuş görünüyorlar. Cici demokrasi düzeninde, faşizme en fazla teşne olan gerici ve işbirlikçi sınıflar devamlı sandıktan çıkıyorlar. Bol teminatlı bir Anayasaya rağmen, rejim, bir yarı faşist nitelik kazanmıştır. Hak arayan işçi ve köylü ile ilerici öğretmen ve gençlik için faşizmin şimdiden geniş ölçüde yürürlükte bulunduğunu söylemek, sanmıyoruz ki, fazla abartılmış bir görüş olsun. Eğer sandıktan çıkan güçler, ülkeyi koyu bir faşizmin karanlıklarına henüz gömemiyorlarsa, bu, Anayasaya saygılı oldukları için değil, faşizmi getireceği iddia edilen kuvvetlerden çekindikleri içindir. Yoksa güçleri yetse, en azından Menderes günlerindeki gibi bir "çok partili" faşizme çoktan yönelirlerdi. Fakat faşizme karşı bir ölçüde etkili bu zinde güçler barajına rağmen, toplumsal huzursuzlukların artmasıyla, cici demokrasi adım adım açık bir faşizme doğru –ister istemez– sürüklenmektedir. Bu nedenlerle, faşizm korkusu, geniş ölçüde boşlukta kalmaktadır. Faşizm, adım adım ilerlemektedir. Faşizmi önlemenin ve "tam bağımsız ve gerçekten demokratik" bir Türkiye'nin inşasına başlamanın yolu, gerçekleri doğru değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Önümüzdeki Devrimci Tercih

Durum şudur: Cici demokrasi iflas etmiştir. İktidar koltuğu boştur. Bu boşluğu yakın gelecekte hangi güçlerin dolduracakları bellidir.

Bilinçli ve örgütlü bir halk desteğini sağlamadıkça, bunun

için de sağlam devrimci kadrolara dayanmadıkça, bu güçlerin bocalamalarından kurtulabilmeleri çok zordur. Bocalamaların az çok önlenebilmesi için, devrimci kadroların hayalciliği bırakarak, gerçekçi bir tutumla bu güçler safında, bütün ağırlıklarını koymaları gereklidir.

Gerçekten devrimciysek, gönlümüz çok daha fazlasını arzuluyor diye, hayatın bizi karşı karşıya bıraktığı tercihlerden kaçamayız: Ya büyük hayaller içinde, keskin devrimcilik iddiasıyla, olan bitene seyirci kalarak her iki tarafa da kayması mümkün bulunan kuvvetlerin, dış destekli tutucu güçlerin yörüngesine sürüklenmesini kabulleneceğiz, ya da bunu "mukadder akıbet" saymayı reddederek, bütün gücümüzle "mümkün olanı" gerçekleştirmek için mücadele edeceğiz.

Türkiye'de devrimci eylem, bu dar kapıdan geçerek gelişecektir.

Yahya Han Hevesleri

Devrim, 8 Aralık 1970

Demirel, "kuşkulu" kasım ayını Meclis Başkanlık turlarını uzatarak atlattı. "Kâbuslu" aralık ayını ise, ayakta durabilmek için, parlamento cambazlıklarıyla geçirecek. Ayağı kayar düşerse, yeni başbakan ve bakan adaylarının atraksiyonlarını, koalisyon sevdalısı parti liderlerinin manevralarını seyredeceğiz.

Parlamentonun görünen manzarası bu.

Parlamento dışında ise, her kesimiyle kaynayan bir toplum var. Yalnız işçilerin ve gençlerin değil, şoförlerin, bakkalların ve manavların sokağa döküldüğü bir toplum...

Zinde kuvvetlerdeki şiddetli huzursuzluk, en üst kademelere ulaşmakta, çöküntüye çareler araştırılmaktadır. Güven Partisi lideri, siyasi parti yetkililerinin, Milli Güvenlik Kurulu üyeleri ve ilgili devlet görevlileri ile birlikte bir toplantı yaparak, tedbirler bulmasını istemektedir. Başkan Sunay, bayram mesajında, "Siyasi kuruluşlar ile devlet arasındaki işbirliğini kuvvetlendirmek, milli güvenliği kanun çarelerine başvurarak korumak büyük önem taşımaktadır," diyerek, Feyzioğlu paralelinde konuşmuştur. Sunay, "İleride hadise olabilecek bir durum gerektirdiği takdirde, bu türlü görevleri, şartlara uygun bir tarzda yerine getireceğimi bilhassa belirtmek isterim," sözleriyle de, çöküntüyü önlemek için aktif rol oynamaya istekli olduğunu belli etmiştir.

CHP Parti Meclisi ise, "yüksek öğrenim kurumlarında ve yurtlarda can, eğitim ve seçim güvenliğini sağlamak üzere" alınacak tedbirleri desteklemeye hazır olmakla birlikte, Anayasayı zorlayıcı rejim kurtarma formüllerini uygun bulmadığını açıklamıştır. Parti Meclisi bildirisinde, bu konuda şu görüş ileri sürülmektedir: "CHP, Türkiye'de gerçek bir rejim bunalımı varmış gibi bir izlenim yaratılıp da Anayasamıza ve demokratik rejimin temel kurallarına aykırı çözümlere ve özel amaçlı tertiplere baş vurulmasının karşısındadır ve karşısında olacaktır. CHP, gerçek bir rejim bunalımına ancak bu gibi tertiplerle yol açılmış olacağı kanısındadır."

Böylece, haziran başındaki noktaya tekrar gelmiş bulunuyoruz. Haziran başında Sunay, parti liderleriyle konuşmalar yapmış ve bu konuşmalar, politika edebiyatımıza "Yahya Han formülü" diye geçen söylentilere yol açmıştı. Şimdi Yahya Han hevesleri tazelenmiş bulunuyor.

Aslında Yahya Han formülü, yıllardır hayli geniş ölçüde yürürlüktedir. Büyük paşalar, sivil görünüşlü iktidara uzun süredir ortaktırlar. Milli Güvenlik Kurulu, birçok halde, hükümetin üs-

tünde bir hükümet gibi görev yapmaktadır. Gençlik ve işçiler için, en sert şiddet kanunları yürürlükteymiş gibi, Anayasa hiçe sayılarak, normal zamanlarda dahi "sıkıyönetim düzeni" uygulanmaktadır. Fakat yine de çöküntü hızlanmakta, toplumun bütün kesimlerinde huzursuzluk çığ gibi büyümektedir. Yahya Han formülcülerinin tasarladıkları sanılan, büyük paşaların iktidar ortaklığındaki paylarının genişletilmesi ve yeni şiddet kanunlarının tezgâhlanması gibi tedbirler, bu nedenle mevcut durumu pek az değiştirecektir.

Temel, çatırdayan ve çöken, bugünkü bozuk düzendir. Bu bozuk düzen, Anayasa tamamen rafa kaldırılsa dahi, çöküntüden kurtarılamayacaktır. Fakat o takdirde yöneticiler, en ufak bir meşruiyet iddiasında bulunamayacaklardır.

Güldürü

Devrim, 12 Ocak 1971

Cici demokrasiyi koruma tedbirlerinin tezgâhlanmasında iktidar-muhalefet işbirliğini sağlamak amacıyla düzenlenen Çankaya toplantıları, ana muhalefetin gözünü bir ölçüde açmışsa, yarar sağlamış sayılabilir.

Solda olduğunu iddia ettiği halde, tutuculara şirin gözükmek için, solda da irtica arama hevesine kapılan ana muhalefet partisi lideri, Çankaya görüşmelerinden sonra, irticanın nerede bulunduğunu, umarız ki, anlamıştır...

İrtica, Tunagür Hocasıyla, gizli-açık polisiyle ve paramiliter örgütleriyle birlikte, işbirlikçi egemen sınıfların hizmetinde olarak iktidardadır.

Ne var ki ağırlaşan ekonomik ve toplumsal bunalımın bas-

kısı altında, irtica düzeninin temelleri çatırdamaktadır. Kendilerini tehdit altında gören irtica güçleri, işçiye, devrimci gençliğe ve bütün zinde güçlere yönelmiş şiddet tedbirleriyle iktidarını koruma tertipleri içine girmişlerdir. Üniversitelerde gestapo düzeni kurmayı öngören tasarı, bu yolda ilk örnektir. Bunu, dernek kurma hakkını kuşa çeviren, sendika özgürlüğünü kaldıran, grev hakkının etkisini azaltan, gösteri yürüyüşlerini sınırlayan ve yeni cezalar icat eden şiddet tedbirlerinin izleyeceği anlaşılmaktadır.

Şiddet tedbirleri, muhtemelen Anayasa değişikliklerini de gerektirebilecektir. Bu nedenlerle, muhalefetin iktidarla işbirliği araştırılmaktadır.

Şiddet tedbirlerine karşı muhalefetin tutumu, hiç de güven verici olmamıştır. Muhalefet şiddet tedbirlerine değil, Demirel'e karşı çıkmıştır. "Demirel'e hayır, şiddet tedbirlerine evet" dediği izlenimini vermiştir. Güven Partisi'nin itirazı, "aciz ve beceriksiz" iktidarın şiddet tedbirlerini gereği gibi uygulayamayacağı noktasındadır. Yeni Demokratik Parti'nin, bundan farklı bir tutum içinde olması güçtür. Ortanın solundaki ana muhalefet dahi, polisli üniversite tezinin şampiyonluğunu yaparak, şiddet tedbirlerine karşı kendini peşinen bir ölçüde angaje etmiştir.

Demek oluyor ki, Demirel istifa edip de, ondan herhalde pek farklı tutumda bulunmayan başka bir AP'linin, hatta bir tarafsızın başbakanlığında yeni bir hükümet kurulursa, şiddet tedbirleri pek fazla itiraza uğramadan elbirliği ile parlamentodan geçerek kanunlaşabilecektir!

Bu konularda, cici demokrasi adına çok temenni edilmelidir ki, Demirel iktidarda kalmakta direnşin! Zira Demirel iktidarda bulunduğu sürece, parlamentoda şiddet tedbirleri, belki de bu direnme sayesinde önlenebilecektir. Demirel, büyük paşaların baskısıyla şapkasını alıp gitme zorunda bırakılırsa, cici demokrasimiz muhalefetsiz kalacaktır...

Demirel'siz bir cici demokrasi, bu duruma göre, mümkün değildir. Peki, Demirel'li bir cici demokrasi mümkün müdür? Muhalefetin deyişlerine bakarsanız, cici demokrasinin yaşamasına en büyük tehdit, Demirel'in iktidarda bulunuşundan gelmektedir. Zinde güçler, bir Demirel iktidarına daha uzun süre tahammül edemeyeceklerdir. Demirel'in kalması, rejimin sonu demektir.

Gelgelelim, muhalefet, bir yıla yakın zamandır rejimin selameti bakımından Demirel'i devirmek istemiş, ama bir türlü bunu başaramamıştır. Demirel'i yolcu ederek rejimi selamete ulaştırma işini, şimdi muhalefet, cici demokrasi kurallarının çiğnenmesi pahasına, büyük paşalardan beklemektedir. Ne var ki, bu yol açılırsa, cici demokrasiden eser kalacak mıdır?

Kısaca, cici demokrasi, ağırlaşan ekonomik ve toplumsal bunalım hiç hesaba katılmasa dahi, "kırk satır mı kırk katır mı" batağında, çırpındıkça batmaktadır.

Çıkmazdan kurtulabilmek için son çare olarak erken seçim deniliyor. Erken seçim ne getirecek? Oy kaybetse dahi, sandıktan yine en büyük parti olarak, Demirel'in başında bulunduğu AP çıkacaktır. En iyimser ihtimalle koalisyon dönemi açılacaktır. Ne var ki, Hıfzı Oğuz Bekata'nın belirttiği üzere, "AP ile CHP'nin koalisyon yapması eşyanın tabiatına, AP ile GP'nin koalisyon yapması eşhasın tabiatına ve AP ile DP'nin koalisyon yapması ise ahlakın tabiatına aykırıdır."

Bekata'nın sınırladığı bu tabiata aykırılıklar, CHP'nin GP ve DP ile koalisyonu için de geçerlidir. O halde, erken seçime de gidilse, cici demokrasi için bir kurtuluş umudu ufukta gözükmüyor.

Tek çıkış yolu belki de, devrimci gençlik çevrelerince "şike muhalefet" diye kınanan gevşek tutumu bırakıp, ana muhalefetin, iktidardaki irticaa karşı gerçek bir müdahaleye girişmesi

olabilirdi. Ama buna da, ana muhalefet, "cici demokrasinin sağlık durumu elverişli değil" diye pek yanaşmıyor.

Öyle gözükür ki, cici demokrasiyi kurtarmak, Asiye'yi kurtarmaktan çok daha çetin bir iş...

Soyuttan Somuta!

Devrim, 19 Ocak 1971

Cici demokrasi, "Demirel kalsın mı, gitsin mi?" kavgaları içinde ömrünü tamamlamak üzere.

Bir Yahya Han formülü, çıkar yol değil; Yahya Hancılar gittikçe ağırlaşan ekonomik ve toplumsal sorunlar altında kısa sürede tepetakla gitmeye mahkûm.

Çıkar yol olarak, Mustafa Kemal tarafından başlatılan, fakat yarı yolda bıraktırılıp yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimizi, günümüzün koşullarında bütün sonuçlarıyla gerçekleştirebilecek bir devrimci iktidarın iş başına gelmesi gözüküyor.

Böyle bir iktidar, örgütlü ve bilinçli halk desteğinin yanı sıra, sağlam kadrolara sahip olduğu ölçüde başarıya ulaşabilir.

Leyla Aşkından Hürriyet Aşkına

Türkiye, yüz elli yıla yakın süredir, bir "çağdaş uygarlık" savaşı vermektedir. Savaşın hâlâ kazanılamayışının çok çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerden biri de, sistemli bir devrimci dünya görüşü çerçevesinde mevcut koşulları doğru değerlendiren ve somut çözüm yolları getiren kadroların kısırlığıdır.

Türkiyemiz, gönlündeki büyük hayallerle yaşayan, gerçeklere gözü kapalı devrimci aydınların ayaklarının yere basmayışından çok çekmiştir.

Büyük vatansever Namık Kemal, Fuzuli'nin soyut bir "Leyla"ya sarılışına benzer biçimde, kurtuluşu "hürriyet"te bulmuştur. Fuzuli Leyla'ya, Namık Kemal hürriyete âşık olmuştur.

Namık Kemal nesli, "hürriyet"in vatanı kurtaracağına inanmıştır. Hürriyetin somut biçimini de, Batı tipi demokratik bir Anayasada görmüşlerdir. "Anayasa gelsin, Türkiye kurtulacaktır," inancıyla, genç subaylar ve aydınlar harekete geçmişlerdir. Abdülaziz'i tahttan indirmişler, Abdülhamit'li Anayasa düzenini kurmuşlardır.

Abdülhamit, Anayasayı rafa kaldırınca, devrimci genç subay ve aydınlar otuz yıl süreyle, bu Anayasayı raftan indirmek için mücadele vermişlerdir. O günlerin devrimci yüzbaşısı İsmet İnönü, hatıratında bu inancını şöyle anlatıyor:

"Her derdin devasının Anayasa olduğu içimizde iman halinde yerleşmişti..."

Yüzyıllık Aydın Uykusu

İkinci Meşrutiyet günlerinde, devrimci aydınların böyle düşünmesi doğal karşılanabilirdi. Fakat Atatürk'ün devrimci gerçekçilik yıllarından sonra, İkinci Dünya Savaşının sıkıntıları ve dış politika kuşkuları üzerine, Milli Şef İnönü, çıkış yolunu yine 1908'in fikirlerine dönmekte aradı. Aydınlarımızın hemen hepsi, hürriyet ve demokrasinin Türkiye'yi kurtaracağını haykırmaya başladılar.

Hürriyet ve demokrasi geldi. Fakat gelen düzen, aydınlarımızın hayallerindeki düzene pek az benziyordu. Bunun üzerine kabahati zavallı Menderes'te ve teminatsız 1924 Anayasasında buldular.

Yeniden İsmet Paşa'nın liderliğinde, devrimci aydınların katıldığı bir "hürriyet mücadelesi" başladı. Bu kez, "dört başı mamur bir Anayasa" deniliyor ve bunun bütün dertlerimize deva olacağı ileri sürülüyordu.

1877'de ve 1908'de olduğu gibi, 27 Mayıs 1960'da dev-

rimci subaylar, aydınlarımızın kurtuluş reçetesini gerçekleştirmek üzere harekete geçtiler. "Dört başı mamur" sayılan bir Anayasa yaptılar.

Uyanış Yılları

27 Mayıs sonrası dönem, yüzyıla yakın süren bir fikir kısırlığından sonra, aydınlarımız için uyanış yılları oldu. Temeldeki sorunlar üzerinde düşünülmeye, araştırmalar ve yayınlar yapılmaya başlandı. Marksizme ilk kez geniş ölçüde ilgi duyulması, fikir hayatımızı zenginleştirdi. Türkiye, fikir planında en verimli bir döneme girdi. "Hayta" denilen birçok üniversite öğrencisi, yaşlı başlı hocalarını okutacak bir fikir düzeyine erişti.

Kurtuluş, artık Namık Kemal'in soyut "hürriyet"inde değil, "proletarya"da aranıyor. "Proletarya Türkiye'yi kurtaracak," deniyor.

Sorunlardan Kaçış

Aydınlarımızın, hayli geç de olsa, proletaryayı keşfetmeleri çok olumlu bir gelişme. Çağımızda siyasi bilinç kazanmış, örgütlü bir proletaryanın, köklü toplumsal dönüşümlerde temel güç olduğu açık. Aydınlarımızın, proletaryayı örgütlendirme ve bilinçlendirme yolundaki çabaları, övülecek çalışmalar. Fakat bu noktada da, proletarya gerçeğinden koparak soyut bir proletarya edebiyatına saplanma tehlikesi ortaya çıkıyor.

Proletarya ile en ufak bir bağlantısı olmayan birçok aydınımız, Fuzuli'nin soyut "Leyla"sı, Namık Kemal'in soyut "hürriyet"i gibi soyut bir "proletarya" sevdasının şampiyonluğunu yapıyorlar. "Proletarya Türkiye'yi kurtaracak," diyorlar ve "Proletarya Türkiye'yi kurtarana kadar ne yapacağız?" deyince, dudak büküp geçiyorlar. "Proletarya öncülüğü olmadan, hiçbir ilerici adım atılamaz," görüşünü savunarak, entelektüel tembelliklerine bir gerekçe buluyorlar.

Bu görüş doğru bile olsa, proletarya iktidarı, Türkiye'nin gittikçe ağırlaşan sorunlarını bir mucizeyle çözüverecek midir?

Dış ticaret açığı kendiliğinden kapanacak, işsizlik sona erecek ve ülke bir çırpıda sanayileşecek midir?

Bugün bütün devrimciler "tam bağımsızlık" istiyorlar; fakat tam bağımsızlık demek, Türkiye'nin kendi kaynaklarıyla yılda en azından 1 milyar dolar sağlaması demektir. Bu gerçekleştirilmedikçe "tam bağımsızlık" iddiaları bir edebiyattan ibaret kalmayacak mıdır?

Bu nedenle, devrimci aydınlarımızın yalnızca proletarya türküleri söylemekle yetinmeyip, devrimci iktidarların somut sorunlarına eğilmelerini ve çözüm yolları getirmelerini beklemekteyiz. Fakat öyle görünür ki, aydınlarımızın sorunlarımıza somut çözümler getirmekteki ilgisizliğinin bedelini, Türkiye bir kez daha hayli pahalı ödeyecektir.

Uyarı

Devrim, 16 Şubat 1971

Genelkurmay Başkanı Tağmaç'a göre, kışlaya, komutanlara "satılmışlar, faşistler, uşaklar..." diye saldırılıyormuş. Silahlı Kuvvetlerin bu düşmanca saldırılara "daha ne kadar sabırla mukavemet edeceğini kestirmek artık mümkün değil" imiş...

Kimlerin ve nerede böyle iğrenç saldırılarda bulunduklarını bilmiyoruz. Bildiğimiz, eğer böyle saldırılar varsa, "aciz ve şaibeli" diye eleştirilen mevcut iktidarın dahi, bu kötü dilleri koparacak güçte olduğudur. Orgeneralin üzülmesine, sinirlenmesine ve bir ordu müdahalesinden söz etmesine lüzum yoktu: Orduya saldıran eller, kırılır...

Eğer Genelkurmay Başkanını öfkelendiren, son Milli Güvenlik Kurulu bildiri olayında da görüldüğü üzere, bir kısım yüksek makam sahiplerinin, iktidardaki politikacılar lehine siyaset

sahnesine çıkmalarının eleştirilmesi ise, buna orduyu karıştırmanın anlamı yoktur.

Menderes günlerinin Genelkurmay Başkanı bir Orgeneral Erdelhun, Savunma Müsteşarı bir Orgeneral Salih Çoşkun, Türk ordusu demek değildi. Ordu adına dehşetengiz bildiriler yayımlayan ve tehditkâr demeçler veren, Memduh Tağmaç'ın selefi Orgeneral Cemal Tural da Türk ordusu demek değildi. Pek yakında Orgeneral Memduh Tağmaç da görevinden ayrılacak, fakat Türk ordusu dimdik ayakta kalacaktır.

Ordu Ne Zaman Müdahale Eder?

Politika sahnesine itilen Orgeneral Tağmaç, bu nedenle eleştiriliyor diye, ordunun müdahalesi düşünülemez. Bunu bilmek için Genelkurmay Başkanı olmaya lüzum yoktur. Ordunun ne zaman müdahale edeceğini bilmek için, yakın tarihimizi akılda tutmak yeterlidir.

Genç Harbiyeliler, başlarında komutanları Süleyman Paşa, Sultan Aziz'i tahttan indirmek üzere, ilk kez 1876 yılında müdahalede bulunmuşlardır. Amaçları imparatorluğun, daha doğrusu "vatan"ın kurtarılmasıydı. O günlerin vatansever düşünürü Namık Kemal, vatanın kurtarılması için "Meşrutiyet gereklidir," diyor ve bütün ilerici aydınlar bu görüşü paylaşıyorlardı. Ordu, meşrutiyet aleyhindeki bir hükümdarı tahttan indirdi, yerine meşrutiyetten yana gözüken bir hükümdarı getirdi.

Genç subayları 1908'de yine vatanı kurtarma çabası harekete geçirdi. İngiltere ve Rusya, Türkiye'yi paylaşmak üzere anlaşmışlardı. İnanılıyordu ki, vatanı parçalanmaktan ancak bir Anayasa yönetimi kurtarabilir. Ordu, müdahale etti ve İkinci Meşrutiyet ilan olundu. Abdülhamit tahttan indirildi.

Ardarda gelen yenilgiler, vatanın tamamen yok edilmesi tehlikesini yarattı. Ordu, en ters koşullarda son Türk devletini kurtarmak üzere, canını dişine taktı. Düşman yenildi ve altı yüzyıllık bir saltanata son verildi.

Atatürk liderliğinde, yeni Türkiye'yi inşa savaşı başladı. O güç ve çetin günlerde ordu müdahalesinden biri söz etmeye kalkışsa, herhalde deli diye tımarhaneye kapatılırdı.

Ama 1946'dan sonraki yıllarda durum değişti. Aydınlarımız, vatanı demokrasinin kurtaracağını söylüyorlardı. Kamuoyunda, bu inanç egemendi. Böyle bir ortamda, Kurtuluş Savaşı lideri Emekli Orgeneral ve Milli Şef İnönü yönetimine karşı orduda ihtilal örgütleri kuruluyordu. Genel kanı odur ki, 1950 serbest seçimleri bir ordu müdahalesini önledi...

Menderes, 1950'de ezici bir çoğunlukla sandıktan çıkarken, ordunun de desteğine sahipti. Fakat çok geçmeden hayal kırıklıkları başladı. Aydınlarımızın egemen fikri, suçun kişisel diktatörlük peşindeki Menderes'te ve yeter teminattan yoksun 1924 Anayasasında olduğu yolundaydı. İşler iyice çığırından çıkınca ve ülke ikiye bölünmüş izlenimini verince, ordu, ulusal birliği sağlamak ve memleketi dört başı mamur bir Anayasaya kavuşturmak üzere, 27 Mayıs 1960'ta müdahale etti.

27 Mayıs'tan Sonra

Aradan on yıl geçmiştir. Türkiye bugün de temellerinde sosyal ve ekonomik bunalım yatan ciddi bir politik rahatsızlık içindedir. Artık Üfürükçü Mehmet Efendi'nin sıtmalı hastaya muska yapmasına benzer biçimde, kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm dört başı mamur bir Anayasanın vatanı kurtaracağına pek az kişi inanmaktadır. Vatanın kurtuluşu, sınıfsal nitelikte köklü reformlarda ve devrimci bir düzen değişikliğinde aranmaktadır. Yirmi beş yıllık denemede sandıktan devamlı tutucu güçler koalisyonu çıkmıştır. Sandıksal demokrasi, ilericiliğin değil, gericiliğin aracı olmuştur.

Bu kördüğümü çözmek üzere, ordunun bir kez daha politika hayatına müdahalesi mümkündür. Fakat Kabakçı Mustafa tayfası olmayan Türk ordusu tarihine ve geleneğine bağlı kaldığı sürece, bir-iki sapık "satılmış" diyor diye ya da Orgeneral

Tağmaç'ın sinirleri dayanamıyor diye, politik hayata müdahale edecek değildir. Günümüzün koşullarında ordu, ancak yeni bir Türkiye'nin inşası için ağırlığını koyar.

Karanlıkta ıslık çalan, sinirleri yerinden oynamış bir kısım rütbe sahiplerinin, elleri altındaki düğmeye basarak birtakım kuvvetleri harekete geçirmesi her zaman mümkündür. Fakat bu rütbe sahipleri, günümüzün koşullarında kısa sürede aşıldıklarını ve bozuk düzenin bekçiliğini yapacak sandıkları güçlerin, devrim yolunda şelaleler gibi ellerinden kaydığını göreceklerdir.

Bu nedenlerle sinirleri yerinden oynamış rütbe sahiplerinin dehşetengiz tehditlerini hoşgörü ile karşılıyoruz. Bizi asıl düşündüren yeni bir Türkiye'nin inşasında devrimcileri bekleyen büyük güçlüklerdir.

Önümüzdeki yıllarda, inşa güçlüklerinin ağırlığı altında fena halde bocalayacağımızı sanıyoruz. Fakat yeni Türkiye, bu sancılı bocalamaların içinden doğacaktır.

Gerilla

Devrim, 23 Şubat 1971

NATO'nun kuzeyden gelecek her saldırıya karşı Türkiye'yi korumayacağı, ünlü Johnson mektubuyla anlaşılınca, Genelkurmayda bir ulusal savunma stratejisi çizme ihtiyacı doğdu: Türk vatanı, üstün hasım karşısında kendi olanaklarıyla nasıl korunacaktı? Bu sorunun cevabı gerilla idi. Bütün mazlum milletlerin, süper devlet saldırıları karşısında tek savunma yolu gerilla idi. Çok başka koşullarda yürütülen Kurtuluş Savaşımız dahi, bir gerilla hareketi olarak başlamış değil miydi?

Gerilla savaşı için hazırlanma zorunluluğu Genelkurmayda herkesçe tespit edildi. Fakat bu yolda ciddi bir adım atılmadı. Gerilla savaşı, Johnson mektubuyla birlikte unutuldu gitti...

Şimdi Türkiye'de başka tip bir gerilla savaşının ilk belirtileri görülüyor. Bu, ülke içinde, siyasi iktidarlara, egemen sınıflara ve emperyalistlere karşı bir savaş... Adına "şehir gerillası" deniyor ve devrimci gençliğin bu savaşı başlattığı ileri sürülüyor.

Oysa, devrimci gençlik kitlesi, üç-dört yıl öncesine kadar, yürürlükteki hukuk düzeni içinde, devrimin sandıktan çıkacağı inancındaydı. Enerjisini, ilerici saydığı siyasi partilerin saflarında harcıyordu. Bu tutumda belirli ilk değişiklik, 1968 yılında görüldü: Gençlik, üniversitede reform istiyordu. Aradan üç yıl geçti, hiçbir şey yapılmadı. Gençlik, kurulu düzen taraftarlarının reform yapamayacağını gördü. Reform yerine, iktidarlar, devrimci gençliğin karşısına silahlı komandolar dikti. "Fruko"lar, kırmızı görmüş boğa gibi devrimci gençliğin üzerine sürüldü. Vahşet, son SBF ve Hacettepe olayları ile görülmemiş ölçülere ulaştı. Silahlanmak ve savaşmak, "nefis müdafaası"nın gereği oldu.

Gençlerin ilerici saydığı siyasi partiler, giderek gençliğin aleyhine döndüler. Antiemperyalist eylemleri kınadılar. "Haytalar, serseriler" edebiyatı başladı. Silahlı çatışmalardan devrimci gençlik suçlu tutuldu.

Politikacılar, oybirliği ile gençliği suçlamaya koyulurken, ülkede ekonomik ve toplumsal bunalım şiddetlendi. Toprak ve fabrika işgalleri hızlandı. Köylüler, barikatlar kurdular; işçiler, sokaklara döküldüler. Yargıçlar yürüdüler, vali ve kaymakamlar dahi direnişe geçtiler. "Şellefyan düzeni" bütün pislikleriyle gözler önüne serildi.

Bu iflas tablosuna rağmen, iktidarı ve muhalefetiyle birlikte siyasi parti yöneticileri, gaflet ve dalalet çizgisindedirler.

Bunlar, içine düşülen çıkmaza bir çözüm getirmekten acizdirler. Ne Demirel'in düşmesi, ne de erken seçim hiçbir şeyi değiştirecek değildir. Parlamento, partilere ve mebuslara Hazineden para sağlamak amacıyla Anayasayı değiştirmeye kalkışacak kadar akıl almaz bir vurdumduymazlık içindedir. Millet Meclisinde Abdülhamit övülmekte, Atatürk yerilmekte ve inşa olunacak Meclis Camiinde cuma namazı kılınıp kılınamayacağı tartışılmaktadır.

Manzara-i Umumiye, 1919 yılını hatırlatacak kadar karanlıktır. Devrimci gençlik, bu duruma haklı olarak isyan etmektedir. Artık hiçbir etki uyandırmayan bildiriler, toplantılar, gösteriler dönemi geçmiştir. Polis vahşeti, bunu en açık biçim de göstermektedir. Gençliğin kurulu düzeni protestosu –istense de, istenmese de– en şiddetli biçimlere dönüşmektedir. İktidarın vahşet tedbirleri, kaçınılmaz biçimde devrimci şiddeti körükleyecektir.

Şehir gerillası, bu çerçeve içinde değerlendirilmelidir. Ve hatırlanmalıdır ki, egemen sınıfların yayılmasından pek korktukları gerilla, toplumun aynı isyanı paylaşan uyanık kesimlerinden destek gördüğü takdirde mümkündür. İktidarın vahşetine karşı dikilen toplumun uyanık kesimleri, devrimcilerin safında cesaretle yer aldığı ölçüde, gerilla, yenilmez bir güç haline gelir.

Türkiye'de şimdi bu koşullar hızla oluşmaktadır. Ülkede devrimci bir iktidar işbaşına gelene kadar bu koşullar değişmeyeceğine ve hatta ağırlaşacağına göre, gerilla eylemlerinin büyümesi ve genişlemesi beklenmelidir. Ancak devrimci bir iktidar, devrimcilerin bugün şiddete yönelen enerjisini, ülkenin inşasına çevirebilir.

Faşizmin artan vahşetine de son vermek üzere var gücümüzle devrimci bir iktidar için mücadele edelim...

Bekleyiş

Devrim, 2 Mart 1971

Parlamenter sistemin sonuna yaklaştığı, artık iyice seziliyor. Anayasayı çiğneyerek, siyasi partilere ve kendilerine "Beytülmal"den pay almaya çabalayan saygıdeğer parlamenterlerimiz dahi, bu işin böyle gitmeyeceğini söylüyorlar...

İktidar koltuğu boş. Yöneticiler, ülkeyi yönetmekten aciz. Çok büyük devlet adamlarımızın ileri sürdükleri çözüm yollarına, kendilerinin bile inandıkları şüpheli. "Demirel gitsin, işler düzelir," ya da "Erken seçim ülkeyi istikrara kavuşturur," tekerlemelerinin, "eski hamam, eski tas" düzenine bir yenilik getirmeyeceği biliniyor. Hamam aynı kaldıkça, tellakların değişmesi, hiçbir şeyi değiştirmiyor.

Bu nedenle, politikacılardan umut kesilmiş durumda, "bir şeyler" bekleniyor. Fakat bu, coşkun ve iyimser bir bekleyiş değil. Hatta bir kısım ilerici aydın çevreler, yürürlükteki rezil Şellefyan düzeninden iğrendikleri halde, "Ya daha da kötü olursa," kuşkusu içindeler.

Türkiye'de bugünkünden kötü bir şeyin olabileceğine inananlardan değiliz. Faşizme teşne, Anayasadan şikâyetçi en geri ve işbirlikçi sınıflar iktidardadırlar ve faşizmin en koyusuna doğru yol almaktadırlar. Bundan daha kötüsü, Türkiye koşullarında düşünülemez. Fakat ülkemizin davası, kötülerden en az kötüyü seçme davası değildir. Mazlum ülkeler arasında ilk kurtuluş savaşını veren Türkiye'miz, en geri ve uydu ülkeler safına sürüklenmenin ayıbını silebilmek için, kurtuluş yolunda, 1919 yıllarında olduğu gibi, bir sıçrama yapmak zorundadır. Bu büyük kurtuluş sıçramasını yapabilecek miyiz? Uzun vadede iyimser olmakla birlikte, yakın bir gelecekte, bunu başarabileceğimizi sanmıyoruz.

Günümüzün koşullarında bir kurtuluş sıçraması, ancak örgütlü ve bilinçli halk güçleri eliyle gerçekleştirilebilir. Bundan henüz yoksunuz. Başarıya ulaşmak için, en azından bu gücün inşasına en büyük önceliği tanımak gereklidir. Ne var ki, kudret sahibi çevrelerin bu zorunluluğu anladıklarını söylemek güçtür: Türkiye'nin kalkınması için kapitalist yapıların zayıflatılması ve giderek tasfiyesi hususunda birleşilmektedir. Fakat sanılmaktadır ki, bu köklü düzen değişikliği, güçlü halk desteği olmadan, bürokratik yollardan başarılabilir. Üst kademeleri Babıâli bürokrasisinden farksız nitelik kazanan bürokrasi eliyle bir devrimci eylem yürütülebilir.

Böyle bir devrimciliğin yarı yolda kalacağı, iç ve dış sömürü çemberini bir ölçüde zayıflatsa bile, kıramayacağı açıktır. Bu durumda, ya tutucu güçler koalisyonu egemenliğine reformist bir çerçevede rıza gösterilecek, ya da bu egemenliği kırabilmek için halk güçleri iktidarının kurulmasına yönelinecektir.

Türkiye'mizin, çözüm bekleyen toplumsal sorunlarının zorlaması ve ilerici güçlerin baskısıyla, bu doğru yolu bulacağı inancındayız. Fakat görünüş odur ki, bu doğru yolu bulana kadar, bir hayli bocalanacaktır.

Atatürk Diyor ki

Devrim, 9 Mart 1971

Gerilla sözünü Türkiye'de ilk kullananlardan biri Atatürk'tü. Bizim kuşak, gerilla sözünü, daha ilkokulda Atatürk'ten öğrendi. İlkokuldaki Okuma Kitabımızda yer alan "Gerilla" başlıklı yazıyı şimdi yeniden hatırlamaktayım.

Atatürk'ün gözünde gerilla, mazlum ülkelerin emperyalizm-

le savaşlarında kurtuluş silahıydı. Gerilla güzel ve kahramanca bir şeydi.

Bugün okuma kitaplarında bir gerilla yazısının bulunduğunu sanmıyorum. Konuştuğum ilkokul çocukları arasında gerilla sözünü bilene rastlamadım. Fakat ülkemizde egemen sınıflar, korku içinde sık sık gerilladan laf etmeye, gerillayı eşkıyalık, haydutluk, soygunculuk diye karalamaya koyuldular. Tıpkı Güney Amerika'da olduğu gibi. Zaten ülkemiz, basının artan ilgisinin de gösterdiği üzere, Güney Amerika'ya hayli benzemeye başladı... Orada da satılık rejimler, gerilla korkusu içinde yaşıyorlar.

Sözde bağımsız Güney Amerika ülkeleri, ABD emperyalizminin ekonomik, askeri, politik ve kültürel esareti altında. Soygundan pay alan egemen sınıflar, kendi halklarına karşı, emperyalizmin uşaklığını kabullenmiş durumda. Egemen sınıfların ihanetini lanetleyen vatanseverler, yumrukla susturuluyor, kurşunlanıyor. Satılık iktidarların, emniyet kuvvetleri adı verilen silahlı haydutları, üniversiteleri kana boyuyorlar. Bu koşullarda, gerilla tek kurtuluş yolu olarak kalıyor. Halkın ve gençliğin en cesur ve vatansever kesimleri, kırlarda ve şehirlerde silahlı savaşa başlıyorlar.

Gerilla yenilmez bir silah. Ancak, Şili, Peru ve Bolivya gibi emperyalizme uşaklığı reddederek, devrimci bir yöneliş alan ülkelerde, gerilla eylemleri son buluyor. Öteki ülkelerde ise, zulmün her çeşidine başvurulmasına rağmen, gerilla genişliyor, yayılıyor ve egemen sınıfların iktidar temellerini sarsıyor. Onun içindir ki, gerilla lanetleniyor.

Türkiye'de bugün gerilla başladıysa, bunun nedenini, gözünü budaktan sakınmayan gençlerin macera ve gangsterlik hevesinde değil, ülkenin içine düşürüldüğü koşullarda aramak gerekir. Atatürk'ün Cumhuriyetinde benzer olayların olabileceğini hiç düşünebilir miydiniz? Ama Şellefyan ve Tunagür Cumhuriyetinde her şey mümkündür. Bu nedenle, devrimci gençliğin is-

yanını anlamak için, Atatürk'ün "Bursa Nutku"nu bir kez daha okumak gereklidir.

Atatürk diyor ki:

"Türk genci, inkılapların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır; rejimi ve inkılapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve bir hareket duydu mu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır demeyecektir. Hemen müdahale edecektir ve kendi eserini koruyacaktır. Polis gelecektir, asıl suçluları bırakıp suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, polis henüz inkılap ve cumhuriyetin polisi değildir diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme, onu mahkûm edecektir. Gene düşünecek, demek adliyeyi de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lazım diyecek. Onu hapse atacaklar, kanun yolundan itirazını yapmakla beraber... Meclise telgraflar yağdırıp haklı ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını, kayırılmasını istemeyecek... Diyecek ki: Ben, iman ve kanaatimin icabını yaptım. Müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve amilleri düzeltmek de benim vazifemdir.

"İşte benim anladığım Türk genci ve Türk gençliği..."

Teşhis ve Tedavi

Devrim, 16 Mart 1971

Cici demokrasinin artık sonu geldi. Fakat can çekişme, daha hayli zaman alabilir.

Büyük komutanlar. muhtıralarında, mevcut duruma bütün

devrimcilerin katılacağı yolunda, doğru bir teşhis koymuşlardır. Gerçekten, "parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatı ile, yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve Anayasanın öngördüğü reformları" gerçekleştirememiştir.

Peki, Anayasanın öngördüğü reformlar nasıl gerçekleştirilecektir? Türkiye'miz, Atatürk'ün istediği yolda çağdaş uygarlık düzeyine en kısa sürede nasıl ulaştırılacaktır?

Muhtırada "Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini ağır bir tehlike içine düşürdüğü" haklı olarak belirtilen parlamentonun, bir anda hidayete ererek, 25 yıllık antikemalist gidişe son vermesi ve Kemalizm yoluna girmesi ümit edilebilir mi?

Cici demokrasinin partileri ve parlamentoları, ordu desteğinden güç alsalar da, 27 Mayıs Anayasasının öngördüğü sosyal ve ekonomik reformların hiçbirini ciddiyetle uygulayamazlar ve başarıya ulaştıramazlar. Örneğin, çok sözü edilen toprak reformunu ele alalım. Oldukça ilerici sayılabilecek bir Toprak Kanunu, 1945 yılında çıkarılmıştır. Kanun çeşitli değişikliklerle az çok kuşa çevrilmekle birlikte, bugün de yürürlüktedir. Fakat 25 yıldır ne CHP, ne de DP ve AP tarafından Toprak Kanunu bir türlü uygulanmamıştır. Zira cici demokrasi, toprak reformuna ve Atatürk döneminin bütün ilerici atılımlarına bir tepki olarak doğmuştur, bir karşıdevrim olarak gelişmiştir.

Toprak reformu, ekonomik bağımsızlığı sağlamaya yönelmiş devletçi kalkınma, köy enstitüleri, laik toplum düzeni ve bağımsız dış politika gibi Kemalizmin temellerini teşkil eden ilerici atılışların celladı, cici demokrasinin siyasi partileri olmuştur.

Şimdi bu Kemalizm cellatları, "partilerüstü bir anlayışla" birleşseler, ne değişecektir? Esasen onlar, son 25 yıldır Kemalizmin tasfiyesinde "partiler arası" ya da "partilerüstü" bir anla-

yışla, çoğu zaman birleşmişlerdir. Sermayeci sınıfların hayati çıkarlarının korunmasında ahenkli bir işbirliği yapmışlardır. Hatta sermayeci sınıfların çıkarlarının ortak koruyucusu olan politikacılar, 27 Mayıs'tan sonra kendi çıkarlarının savunulmasında da tatlı bir koalisyon kurmuşlardır. Politik nimetlerin eşit olmayan paylaşımından doğan Menderes günlerindeki sert politikacı kavgaları, artık son bulmuştur. Özel çıkarlar için Anayasa değişiklikleri elbirliği ile kotarılmakta, idare meclisi üyelikleri ve dış geziler hakkaniyete uygun biçimde partiler arasında paylaşılmakta, bakanlık kapılarında "muhalif" milletvekillerine de "muvafıklar" kadar kolaylık gösterilmektedir. Bu koalisyonun gücünü anlamak için, parlamento genel kurullarındaki iktidar-muhalefet maçlarına değil, Anadolu Kulübünün salonlarındaki kucaklaşmaya bir göz atmak yeterlidir.

Şimdi bu politikacıların, aralarında bir "milli" koalisyon kurmalarından söz ediliyor. Oysa, koalisyon çoktan kurulmuştur ve bu koalisyon, sermayeci sınıflar ne ölçüde milli ise, o ölçüde millidir. Sermayeci sınıflar ne ölçüde reformcu ise, o ölçüde reformcudur.

Çok gerilere gitmeye lüzum yok. 1961-1965 yıllarında biz, ordunun desteği ile işbaşına gelmiş ve büyük paşaların desteğini devamlı aramış bir başbakanın yönetiminde, koalisyonlu ya da koalisyonsuz bir reformculuk dönemi yaşadık. Planlı kalkınma, toprak reformu, vergi reformu ve personel reformu vb. ninnilerini devamlı dinledik. Ama değişen bir şey olmadı. Politikacılar ilk kalkınma planının öngördüğü reformları soysuzlaştırmakta birleştiler. Aynı kişilerle yeni bir deneme, aynı sonuçları verecek ve bir reformculuk edebiyatından öteye gidilemeyecektir. Nitekim daha bir-iki gün önce, Millet Meclisi Komisyonu, Orgeneral Batur'un muhtırasında yer alan dış ticaretin devletleştirilmesi teklifini, "Anayasa aykırı" sayarak oybirliği ile reddetmiştir!

Yeni Seçim Kanunuyla erken seçimler mi? Yeryüzünün en mükemmel seçim kanununu da yapsanız, parlamentoya aynı hamurdan politikacılar girecektir. Partilerimiz ve bu partilerin "meb'us" adayları, üç aşağı beş yukarı bellidir. Hangi seçim kanunu olursa olsun, bu üçkâğıtçı politikacı beyler parlamentoya dolacaklardır.

Güdümlü ya da güdümsüz parlamentoculuk yoluyla, Türkiye'miz yerinde saymaya mahkûmdur. Bir kez olsun haysiyetli bir davranış göstererek, muhtıra üzerine derhal Parlamentonun feshi kararını alamayan politikacılarla hiçbir alanda olumlu işbirliği yapılamaz.

Türkiye'mizin içine düşürüldüğü antikemalist bataklıktan çıkarılması ve çağdaş uygarlık düzeyine en kısa sürede ulaştırılması, kapitalist ve feodal yapıları kıracak bir devrimci şahlanışı gerektirir. Devrimci bir şahlanış ise, günümüzde ancak gücünü halktan alan ve halkın örgütlü desteğine dayanan devrimci kadrolar eliyle başarıya ulaştırılabilir. Fakat görünüş odur ki, bu noktaya gelinmesi için bir süre daha değerli zamanlar israf edilecektir. Temennimiz, bu zaman israfının en kısa sürede son bulmasıdır.

Türkiye'miz cici demokrasi uğruna 25 yıl israf etti. Bir ülkenin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması için yeterli olan 25 yıl, bütün dünya ülkelerinin kalkınma yarışına girdikleri bir dönemde, Atatürk Cumhuriyetini güçlendirmeye değil, onu bir Şellefyan ve Tunagür Cumhuriyeti haline getirmeye harcandı. Bu nedenle, kaybedecek fazla vaktimiz yok.

Teşhis çok doğru ve çok isabetli konmuştur. Teşhis doğru olunca, tedavisi de mutlaka bulunacaktır. Bütün devrimcilere düşen görev, kanımızca, hasta Türkiye'mizin gerçek tedavisinin, değerli zamanlar daha fazla israf edilmeden bir an önce başlamasını sağlayabilmek için, elbirliği ile olumlu yönde çaba göstermektir.

Parlamentoculuğun Takkesi Düştü...

Devrim, 23 Mart 1971

Siyasi partiler, bir reform hükümetinin kurulmasını istemediklerini açık açık söylüyorlar. Başkan Sunay ise, bu partilere dayalı bir reform hükümeti kurulacağını ilan eyliyor.

İnönü, hem "Bu parlamento reformları başaramaz," diyor. hem de reformları uygulaması için hükümeti destekleyeceklerini peşinen açıklıyor.

Komutanlar, hem Anayasanın öngördüğü reformları gerçekleştiremeyen parlamentonun "Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini ağır bir tehlike içine düşürdüğünü" kamuoyuna duyuruyorlar, hem de bu parlamentodan Türkiye'yi kurtarmasını bekliyorlar.

Partilere herhalde güvenemiyorlar ki, onlardan "sen, sen olma" biçiminde partilerüstü anlayış istiyorlar.

Bu koşullarda, yeryüzünün en büyük devlet adamı dahi, "güçlü ve inandırıcı bir hükümet" kuramaz. Ya bir süre sonra parlamentodan ve bugünkü siyasi partilerden vazgeçilerek "Atatürkçü bir Meclis" kurulmasına yönelinecektir, ya da reform iddialarının bir edebiyattan ibaret kalmasına rıza gösterilecektir.

Reformculuk lafta kaldığı sürece de, en amansız şiddet kanunları gençlik eylemlerini önleyemez ve en geniş tasfiyeler izinde güçlerin keskinleşen huzursuzluğunu bastıramaz. Akıntıya karşı kürek çekmeye kalkışmakla, çağdaş uygarlık yolunda mesafe alınamaz.

Türkiye'nin Kemalist yönde mesafe almasını istemeyen tutucu iç ve dış güçler, bunun içindir ki, parlamentoculuğa dört elle sarılmışlar ve komutanların muhtırasını hükümsüz kılma yolunda yoğun çaba göstermişlerdir.

Arka sayfamızdaki köy incelemesi, köylü oyunu elinde tu-

tan tefeci, aracı ve mütegallibeyi, parlamentoculuğun zayıflatacağı yerde nasıl kuvvetlendirdiğini açıklamaktadır. Ortaçağ kalıntısı bu güçler, Nurcusu, Süleymancısı, hacısı ve hocasıyla birlikte, Türkiye'de parlamentoculuğun şampiyonluğunu yapmaktadırlar! Şeriatçılar, ordu müdahalesini önleyecek kuvvet vehmettiklerinden, fırtınasız günlerde "Deccal" ilan eyledikleri İnönü'yü, fırtınalı günlerde "hızır" görmektedirler. En tutucu güçleri sinesinde barındıran Adalet Partisi, ordu sesini yükseltince, ordu müdahalesine karşı parlamentoculuğun savunucusu diye, İsmet Paşa'yı hemen büyük devlet adamı ilan edivermektedir.

İstanbul ve İzmir'in büyük sermaye çevreleri de, kendilerini bakanlardan çok daha kudretli kılan ve parlamento üyelerini hizmetkârları yapan parlamentoculuğun baş savunucuları arasındadır. Büyük sermayenin sözcüsü İstanbul Ticaret Odası Başkanı, son olaylarla ilgili olarak bir basın toplantısı düzenlemiş ve "Parlamentonun dışındaki her türlü çözüm yolu, Türkiye'nin bütünlüğünü tehlikeye düşürür," buyurmuştur. Tabii ki, söz konusu olan Türkiye'nin bütünlüğü değil, sermayenin emperyalizmle bütünlüğüdür. Partilerin, parlamentoculuğu yaşatma yolunda birleşmelerini isteyen Ticaret Odası Başkanına yakın çevreler, Emile Noel'in "Demokrasi dışındaki sistemlerle yönetilen ortaklara, Ortak Pazarın ilgi göstermeyeceğini açıkladığı" tehdidini savurmuşlardır. Demek ki, parlamentoculuk, Ortak Pazarcılığın da ayrılmaz parçasıdır.

Sam Amca, Parlamentoculuktan Yana...

Yunan Cuntası örneğini hatırlayarak, ABD'nin Türkiye'de yıllardır faşist bir askeri cunta kurmak için çaba gösterdiğine içtenlikle inanan bir kısım ilerici aydınlarımız pek şaşacaklardır ama, Sam Amca da parlamentoculuğun -tüm güdümlü bile olsa- yaşatılması yolunda ülkemizde çaba harcayan güçlerin başında gelmektedir.

Sam Amca, daha 1969 yılında -devalüasyon ve öteki istik-

rar tedbirlerinin yaratacağı sarsıntıyı iyi bildiği için– bir AP-CHP koalisyonu kurulmasını arzulamıştır. Partiler arası çelişkiler ve Demirel'in iktidarda kalmakta direnmesi, böyle bir koalisyonun teşkilini geciktirmiştir.

Siyasi partileri ve parlamentoyu, "Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini ağır bir tehlike içine düşürmek"le suçlayan muhtıracı bombadan sonra, hasarı çabucak tamir ederek, parlamentoculuğu herhangi bir biçimde yaşatabilmek için yoğun çaba gösterilmiştir. Muhtıradaki görüşlere uygun tutum içinde olan bir kısım Atatürk devrimcileri etkisiz kılınıvermiştir.

Operasyon, başta İsmet Paşa, iç ve dış bütün tutucu güçler tarafından bayram sevinciyle karşılanmıştır...

Emperyalizm ve işbirlikçileri, Türkiye'de bir ordu müdahalesinden neden ürkmektedirler? Çünkü emperyalizm bilmektedir ki, geniş gövdesiyle milliyetçi olan ordular, eninde sonunda antiemperyalist bir rotaya otururlar. ABD'nin bizi ayrılmaz bir parçası saydığı Ortadoğuya bir bakalım: 1952 Mısır, 1963 Irak ve Suriye darbelerinin teşvikçisi ve hatta hazırlayıcısı ABD olmuştur. Ama milliyetçi subaylar, kısa bir sürede ABD'nin hiç hoşlanmadığı antiemperyalist bir tutumu benimsemişlerdir. Cezayir'den, Libya'dan tutunuz da Sudan'a kadar. Ortadoğudaki bütün askeri rejimler milliyetçidirler ve halkçıdırlar. Öteki bütün rejimler ise, başta Tunus olmak üzere, gericidirler ve emperyalizmin uydusudurlar. Peru'da sandıktan çıkmış olan orta sol hükümet, emperyalizmin sevgilisiydi: onu deviren milliyetçi-devrimci askeri hükümet ise hasmıdır...

Tekrar ülkemize dönelim: Parlamentoculuk koşullarında, ister tek başlarına, ister koalisyon halinde ülkemizi daha çok uzun süre yönetmeye aday gözüken siyasi partiler, emperyalizmin hayati çıkarlarına karşı çıkabilirler mi? Ana muhalefetin en ilerici geçinen kanatları dahi, bu hayati çıkarlara lafla bile karşı çıkmaktan ürkmektedirler. Ama milliyetçi-devrimci bir yönetim,

Atatürkçü bir dış politikaya yönelebilir, ülke çıkarlarına aykırı bütün bağımlılık ilişkilerini koparabilir, yabancı sermaye yağmasına son verebilir ve işbirlikçi tutucu güçler koalisyonuna karşı halkın safında yer alabilir.

İşte demokrasi ve parlamentoculuğu kurtarma edebiyatının gerisinde, iç ve dış tutucu güçlerin asıl önlemek istedikleri "büyük tehlike" budur. Onlar yalnız komünizme, sosyalizme değil, milliyetçiliğe ve Atatürkçülüğe karşıdırlar. Türkiye'de komünizmden değil, güçlü Atatürk milliyetçiliğinden korkmaktadırlar.

Mevki sahibi iyi niyetli birçok kişi, farkına bile varmadan bu büyük oyuna alet olmaktadır. Karnında tilkiler dolaştıran ünlü devlet adamları dahi, bu satranç oyununda ne şah, ne vezirdir, bir piyondan ibarettir.

Ne var ki, bu oyun zor yürüyeceğe benzemektedir. Bulunan formül, partiler arası ve partiler içi çelişkiler yüzünden, daha işin başında inandırıcılığını yitirmiştir. Kısa sürede yeni formüller gerekecektir. Fakat hiçbir formül, temeldeki büyük huzursuzlukları çözmeye yetmeyecek, millici güçlerin çığ gibi büyümesini ve örgütlenmesini durduramayacaktır.

Bu inançla, olup bitenleri iyimserlikle izliyoruz.

Reform Hayalciliği

Devrim, 30 Mart 1971

Ülkemizde eskiden beri yaygın bir görüş vardır: "En iyi teknisyenleri, en gelişmiş beyinleri biraraya getiririz. Yerli beyinler yetmezse, yabancı beyinlerden de yararlanırız. Onlar reçeteleri hazırlarlar. Böylece ülke sorunları çözülür ve Türkiye kurtulmuş olur."

Tek parti günlerinde, genellikle en iyi teknisyen reçetelerini uygulamaya yönelinmiştir. Örneğin Ankara, en yetkili şehircilerin planlarına göre kurulmak istenmiştir. Prof. Jansen'e şehir planı hazırlatılmıştır. Jansen sormuştur:

"Gazi Paşa'nın bir şehir planı uygulayabilecek kadar kuvvetli bir idaresi var mıdır?"

Rahmetli Falih Rıfkı'nın yazdığına göre, bu soru Atatürk'ü çok kızdırmış, fakat olaylar Jansen'i haklı çıkarmıştır. Arsa yağması peşindeki kudretli egemen sınıflar, Jansen'in bilimsel planını, çıkarsal plan haline kolayca getirmişlerdir.

Milli Şef İnönü, teknisyen Hatipoğlu'na bir toprak reformu kanunu tasarısı hazırlatmıştır. Hatta tasarıyı yeteri kadar cesur bulmayarak, Mecliste ona bir "on yedinci madde" eklemiştir. Ünlü madde, mülk sahiplerinin 50 dönümün üstündeki arazilerini kamulaştırma ve bunu, toprağı bizzat işleyen işçi ve ortakçıya dağıtma olanağını getirmekteydi. Adnan Menderes ve Emin Sazak gibi toprak ağaları bu maddeye karşı çıkmışlardır. Emin Ağa, "Bu prensip kabul edilince, yarın amelenin şu apartmanın bir odasını da istemek hakkı olacaktır... Deli olmamanın imkânı yoktur," diye haykırmıştır. Meclisteki çoğunluk ve CHP yöneticileri, devrimci nitelikteki maddenin aleyhindedir. Milli Şef, Meclis üzerine ağır baskı yapar. "Toprak reformu istemeyen parti, benim partim değildir," der. Bu ağır baskı altında on yedinci madde önergesini 321 milletvekili imzalar ve madde kanunlaşır. Ama Milli Şef zorlamasıyla Mecliste kabul edilen Toprak Kanunu, egemen sınıfların direnmesi yüzünden bir türlü uygulanamaz.

Sonra 27 Mayıs gelir. Seçkin teknisyenler, yeniden reformlar planlamaya koyulurlar. Başta toprak kanunu tasarıları olmak üzere bir sürü reform projeleri hazırlanır. AP tek başına iktidara gelene kadar bir reform edebiyatı sürer gider. Fakat ciddi hiçbir şey yapılamaz.

Yapılamaz, zira çözmek zorunda bulunduğumuz temel sorunlar, teknisyen düzeyinde çözülecek sorunlar değildir.

Ülkemizde bugün "bozuk" saydığımız bir düzen yürürlüktedir. Bu bozuk düzen, temelinden değiştirilip yeni bir düzen kurulmadıkça, Türkiye'mizin gittikçe ağırlaşan sorunlarını çözme ve çağdaş uygarlık yolunda hızla mesafe alma olanağı yoktur. Düzende temelinden bir değişiklik, yani devrim gereklidir. Ne var ki, çağdaşlaşmayı ve hızla kalkınmayı engelleyen "bozuk düzen" bir rastlantı olmayıp, iç ve dış egemen sınıfların çıkarlarına göre biçimlenmiş bir düzendir. Emekçiler için bozuk, egemen sınıflar için ise hiç de bozuk olmayan tatlı bir düzendir.

Dış destekli egemen sınıflar kudretlidirler ve ufak tefek düzeltmelere rıza gösterseler bile, kendi düzenlerini korumak için her çareye başvurmaya kararlıdırlar. Bu nedenledir ki, egemen sınıflar koalisyonu, sınıf temellerini zayıflatabilecek her türlü ciddi reform hareketine başarıyla karşı koymuş ve teknisyenlerin hazırladıkları köklü reform projeleri, şimdiye kadar kâğıt üzerinde kalmıştır.

Türkiye'mizin bu "makûs tarihini", teknisyenler değil, ancak egemen sınıflara karşı emekçi sınıfların gücünü seferber edebilen toplum savaşçıları değiştirebilir. Düzen değişikliği, tutucu güçlerle devrimci güçler arasında bir toplumsal savaştır ve devrimci güçlere dayanarak başarıya ulaştırılabilir. Bu savaş kazanılmadan, tutucu güçlerin egemen olduğu bir toplumda, teknisyenin düzen değişikliği yolunda yapabileceği pek fazla bir şey yoktur.

Yeni reform hükümeti, bu görüşlerin ışığı altında değerlendirilmelidir: Büyük paşaların iradesine dayanılarak, sağcı ve solcu teknisyenleri biraraya getiren bir karma hükümet kurulmuştur. Hükümetin karşısında, düşman bir parlamento ve siyasi partiler vardır. Egemen sınıflar, iktidarları ve toplumu etkilemek için, eskisi gibi her türlü olanağa sahiptirler. Dış güçler,

çok daha faaldir. Bu kudretli tutucular koalisyonu karşısında, iktidar halktan kopuktur. Hatta böyle bir desteği aramaktan uzaktır...

Bu koşullar, muhtırasal iradeyi de geniş ölçüde etkileyeceğinden, reformculuk denemesi çok sınırlı kalmaya mahkûmdur. Kapitalist yapıları zayıflatıcı ve feodalite kalıntısı ilişkileri derhal ve tamamen yok edici atılımlara girişilebilmesi zayıf bir ihtimaldir. Batur Muhtırasında yer alan dış ticaretin devletleştirilmesi ile bankaların devletleştirilmesi gibi tedbirlerin dahi başarıya ulaştırılabileceğini sanmıyoruz. Yeni hükümet, daha çok, burjuvazinin sınıf temellerini zayıflatmayıp, aksine güçlendirecek olan reformlara yöneleceğe benzemektedir. Bununla birlikte, yeni hükümetin reformculuğunun sınırlı kalışı, ona karşı tamamen olumsuz bir tutum takınmayı gerektirmez.

Önümüzdeki günlerde devrimcilere düşen görevin, emekçiler yararına girişilebilecek olumlu eylemleri hayale kapılmadan desteklemek, olumsuz eylemleri ise, gerçekçi bir tutumla eleştirmek olduğunu sanıyoruz.

Oyun İçinde Oyun

Devrim, 6 Nisan 1971

Hükümet programı, beklendiği üzere, kapitalist yapıları zayıflatmaya ve giderek tasfiyeye yönelmek söyle dursun, kapitalizmi güçlendirmek amacını gütmektedir. Madencilik alanındaki bir-iki tedbir dışında, antiemperyalist nitelik taşımaktan uzaktır.

Batılı devletlerin ve uluslar arası teşekküllerin yıllardır gerçekleşmesini ısrarla istedikleri tedbirler, programda yer almaktadır. Bunların başında, Demirel'in yarım yamalak uyguladığı

istikrar politikasının ciddiyetle yürütülmesi gelmektedir. Bütçe açıklarının önlenmesi, iktisadi devlet teşekküllerinin dengeye kavuşturulması, tarımın vergilendirilmesi, vergi kaçakçılığıyla mücadele edilmesi, kredi genişlemesinin sınırlandırılması ve sermaye piyasasının geliştirilmesi gibi Demirel'in tavizci ve gevşek davrandığı tedbirlerin yeni hükümetçe gerçekleştirilmesine çalışılacağı anlaşılmaktadır.

Ekonomiyi sağlam temeller üzerine oturtacağı sanılan bu tedbirlerin, hiç değilse ilk yıllarda kamu yatırımlarının kısılmasına, kalkınma hızının düşmesine ve işsizliğin şiddetlenmesine yol açması beklenebilir.

İstikrar tedbirleri, devrim kanunlarının uygulanmasının yaratacağı hoşnutsuzlukla birleşince, Anayasaya göre 1973 yılında yapılması gereken seçimlerde, Demirel'in Anayasayı değiştirmeye yetecek bir çoğunlukla sandıktan çıkması mümkün olabilir... Ne var ki, bu tedbirler, Batılı ülkelerce sağlam bir kapitalist gelişmenin gereği sayılmaktadır. Batılılara göre, Ortak Pazar üyeliğine yönelen Türkiye her şeyden önce ekonomik istikrarı korumak zorundadır.

Uzun vadeli bir tedbir teşkil etmekle birlikte, toprak reformu da iç pazar genişletici ve kapitalizmi güçlendirici bir tedbir olarak, Batılılarca istenmekte ve teşvik edilmektedir. Nitekim ABD'nin tam kontrolü altında bulunan Güney Vietnam ve Formoza'da bu tip toprak reformlarını bizzat Amerikalılar yapmıştır.

Dış Politikada Reform Yok...

Program, yeni hükümetin dış politikada Demirel iktidarından biraz daha fazla Batı taraftarı olacağı izlenimini vermektedir. Nihad Erim başkanlığındaki bir CHP komisyonunun (...) raporunda öngörülen, NATO'da reform tekliflerinin hiçbiri programda yoktur.

Ortak Pazarla ilişkileri geliştirmeye önem verileceğinden

söz ediliyor. NATO, güvenliğimizin en sağlam teminatı sayılıyor; fakat yıllardır tartışılan ikili anlaşmalara tek kelimeyle olsun dokunulmuyor.

İkili anlaşmaları yok sayan programda, Amerika'ya sabırsızlıkla beklediği bir müjde verilmektedir. Bu müjde, haşhaş ekiminden vazgeçilmesi ve kaçak ekimi önleyici tedbirlerin alınması yolundaki Amerikan taleplerine uyulacağı biçimindedir. Demirel Hükümeti, artan baskılara rağmen, bu işi hayli kontrol altına almayı öngören bir tasarıyı parlamentoya sevk etmiş, fakat tasarının kanunlaşmasında çok yavaş davranmıştır. Yeni hükümet ise, kanunun önemle ele alınacağını şu sözlerle açıklamaktadır: "Bütün dünya gençliği için kahredici bir afet halini almış olan afyon kaçakçılığının, her şeyden önce insanlık duygularını incittiği inancında olan hükümetimiz bu mesele üzerine önemle eğilecektir. Afyon üreticilerine daha iyi bir geçim alanı gösterecek ve desteklenecektir."

Eğer Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanması dünya gençliğini eroin belasından kurtaracak olsa, hükümetin görüşüne tereddütsüz katılırdık. Ne var ki, yandaki sütunlarda okuyacağınız üzere, Amerikan kaynakları dahi buna inanmıyor. İnsanlık duygularını incitmekten kaçınmak için Türk köylüsü ezilecek, fakat eroin iptilası eskisi gibi devam edecektir. Hükümetin bu gerçekleri bildiğini sanmaktayız. Fakat Sam Amca'yı hoşnut etme arzusu ağır basmıştır.

Haşhaş konusunda görülen bu tutum, bilemeyiz, dış politikanın yürütülmesinde de kendini hissettirecek midir? ABD, Türkiye ve Yunanistan'ı Ortadoğu politikasının araçları saymaktadır. İlerici Arap rejimlerine karşı, Atina ve Ankara'dan geçerek Telaviv'e kadar uzanan bir eksen kurmak ve Ortadoğu müdahalelerinde Türkiye'deki üslerinden yararlanmak istemektedir. "Çifte ENOSİS" aldatmacasıyla, Atina-Ankara işbirliğini sağlamlaştırmak, Kıbrıs'ı bir Amerikan üssü haline getirmek ve

kuzey komşumuzla olan ilişkilerde gerginlik yaratmak çabasındadır. Yeni hükümet, bu tuzaklara düşmekten kurtulmayı başarabilecek mi? Bunu zaman gösterecektir.

Evdeki Hesap Çarşıya Uyacak mı?

Demek oluyor ki, Batılı dostlarımız, yeni hükümetten iç ve dış politikada, sandıktan çıkma hükümetlerin yapamadıklarını yapmasını beklemektedirler. İstikrar politikası tedbirlerinin uygulanmasıyla, kapitalizmin daha sağlam bir temele oturacağını düşünmektedirler. Reform edebiyatı ve "huzur" tedbirleriyle zinde güçlerin etkisiz kılınabileceğini ve yeniden parlamentoculuğa dönüleceğini hesaplamaktadırlar.

Senaryo böyle çizilmiştir. Fakat oyun, senaryoya uygun biçimde oynanabilecek midir? Kapitalizm, ülkemizin çığ gibi büyüyen sorunlarını hiçbir zaman çözemeyecektir. İstikrar tedbirleri, sosyal ve ekonomik huzursuzluğu gidermek şöyle dursun, artıracaktır. Böyle bir ortamda, "huzur tedbirleri"nin işçiye, gençliğe ve bütün devrimci güçlere karşı bir kaba kuvvet gösterisine dönüşmesi ihtimali büyüktür.

Bu ihtimallere hazır olmalıyız. Ve oyunu bozmak için, bu ihtimallere uygun biçimde kenetlenmeliyiz.

Milli Selametçilik

Yeni Dönem, 1 (Aralık 1973)

Estirilen McCarthy fırtınalarına, anarşizm suçlamalarına karşın, demokratik özgürlükleri savunan bir partinin, oyunu önemli ölçüde artırarak, en büyük parti durumuna gelmesi sevindirici bir olaydır. Bu olay, McCarthyciliği varlık nedeni yapan politikacıları –olur a– uyarır ve alışılmış suçlamaların geçer

akçe olmaktan çıktığına onları inandırabilirse, çok partili yaşamı otuz yıla yakın bir süredir soysuzlaştıran ve düşün özgürlüğünü kısıtlayan bir engel ortadan kalkmış olacaktır.

Eğer Cumhuriyet Halk Partisi gibi Milli Selamet Partisi de, seçim kampanyasında açıkladığı özgürlükçü görüşlerine bağlı kalırsa, Millet Meclisinde ilk kez demokratik özgürlüklerden yana bir çoğunluğun varlığını göreceğiz ki, ülkemizdeki çok partili yaşam için önemli bir aşama teşkil edecektir.

1961 Anayasası yürürlükte iken, 1961 Anayasasına ters düşen çoğunluklar ülkemizi yönetmiştir. Şimdi 1971 Anayasası yürürlükte kalsa bile, demokratik özgürlüklere gerçekten bağlı bir çoğunluk, kanunlarda yapacağı değişikliklerle 1961 Anayasasının öngördüğü özgürlük düzenini, senatodaki AP çoğunluğunun engellemesini aşabildiği ölçüde kurabilir. Sandıktan bu olanağın çıkmış gibi gözükmesi umut vericidir.

Milli Selamet Partisi, seçim kampanyası sırasında ve seçimlerden hemen sonra ilan ettiği gibi demokratik özgürlüklere içtenlikle bağlı bir parti midir? Yoksa Ceza Kanununun 163. maddesinin tehdidi altında yaşayan yandaşlarını kurtarma ve koruma çabasıyla taktik gereği mi özgürlükçü görünmektedir? Parti, disiplinli bir parti midir, yoksa bir kısım milletvekilleri, disiplini çiğneyip AP çizgisinde yer alırlar mı? Bilemeyiz. Şimdilik Milli Selamet'in tüm milletvekilleriyle gerçekten demokratik özgürlüklerden yana olduğunu ummak isteriz.

Şimdiden bildiğimiz, Milli Selamet'in yalnız dinsel alanda değil, ekonomik alanda da öteki benzerlerinden pek az farklı sağcı bir parti olduğudur. Partinin açıklanan görüşlerinde, bazı yazarlarımızın nasıl bir solcu ekonomik görüş keşfedebildiklerini anlayabilmiş değiliz.

Denilmektedir ki, Milli Selamet, ezilen halkın oylarını almıştır. Peki AP, DP ve MHP birarada 4.5 milyon civarında oy toplarken, ezilmeyen halkın mı oylarını almışlardır? Bunun tek

başına bir anlam taşımayacağı açıktır. Ezilen halkın oyunun ne söyleyerek alındığı, sanırız ki daha anlamlıdır. Şöyle ki, Orta ve Doğu Anadolu'da topraksız ya da az topraklı yoksul köylüden oy topladığı ileri sürülen Milli Selamet, bu yoksul köylünün kurtuluşu bir toprak devrimine bağlı bulunduğuna göre, gerçekten bu yoksul köylünün partisi ise, tarımı toplumcu bir ekonomik yapıya kavuşturacak geniş kapsamlı bir toprak reformundan yana olma durumundadır. Oysa, Milli Selamet, "verimli işletmeleri koruma" gerekçesiyle, toprağın kamulaştırılmasına dahi karşıdır. Parti lideri Erbakan, toprak reformu konusundaki görüşlerini 19 Ekim 1973 tarihli Milliyet gazetesinde şöyle açıklamaktadır:

"İnsan hakları itibariyle mülkiyet hakkına, herkesin hakkına hürmetkâr bir teşekkülüz. Binaenaleyh, şimdi biz, mesela bir insan var, büyük arazisi var, fakat bütün gücüyle, gayretiyle çalışıyor. Orada iktisadi ve zirai bakımdan azami istihsali temin ediyor. Biz bu adamın işini bozmaya hiçbir zaman taraftar değiliz."

Bu görüş toprak reformuna kesinlikle karşı olan büyük toprak sahiplerinin görüşüdür. AP ve DP bu görüşün savunucusudurlar. Hatta AP toprak reformu konusunda, DP ve MSP'den azcık daha ileridedir.

Milli Selametçilerin faize karşı olduklarını mı söylemeleri ilericilik sayılmaktadır? Oysa bu bir şakadan ibarettir. Zira parti lideri Erbakan, faizi nasıl kaldırabileceğini açıklayabilmiş değildi. Paraların, hisse senedi ticaretiyle uğraşan yatırım şirketlerine yatırılması, bankacılığı ve faizciliği kaldırmaz. Sayın Erbakan, sanırız ki, "faizciliği kaldıracağım" derken, faizciliği haram sayan, fakat faizcilikle geçinen Konya'nın Hacı Efendileri gibi düşünmektedir. Tefeci Hacı Efendiler, sıkıntıdaki köylüye, parası sonradan ödenmek üzere, kumaş, radyo, hatta son zamanlarda otomobil satmaktadırlar. Sıkıntıdaki köylü, diyelim 60 bin liraya borca aldığı otomobili, Hacı Efendiye ya da bir yakınına

40 bin liraya peşin parayla satar. Borcun bir yıl sonra ödeneceği kabul edilirse, aslında yüzde 50 faizle tefeciden 40 bin lira borç alınmıştır, ama görünüşte dince yasak tefecilik günahı işlenmemiştir. Erbakan da faizi herhalde böyle kaldıracaktır. MSP liderinin "vergileri de kaldıracağım" demesi gibi bu da bir şakadır.

Faizi gerçekten kaldırmaya kararlı bir partinin, her şeyden önce, bütün bankaları devletleştireceğini ilan eylemesi gerekir. Ancak o takdirde ve devlet sübvansiyonlarının desteğiyle faizi kaldırmaktan söz edebilir. Gerçi sosyalist ülkeler dahi, girişimlerin verimini ölçme nedeniyle, faizi kaldırmış değillerdir, düşük oranda bir faizin varlığını yararlı bulmaktadırlar. Fakat hiç değilse teorik planda, bütün girişimlerin topluma mal edildiği bir ekonomide, faizin kalkacağı ileri sürülebilir. Oysa MSP devletleştirmeye ve hatta devlet müdahalesine kesinlikle karşıdır. Devlet fabrikalarını özel girişime satmaktan yanadır. Parti lideri, 19 Ekim 1973 tarihli Barış gazetesine göre, devletleştirme sözü ağza alınınca, yerinden sıçramaktadır:

"Asla! Biz devletleştirmeden hayır geleceğine inanmıyoruz. Biz özel teşebbüsçüyüz."

"Biz ticaretten birtakım devlet müdahalelerinin fayda getireceğine inanmıyoruz. Fabrikaların sahibi devlet olmasın istiyoruz."

"Biz dış ticaretin mümkün olduğu kadar serbest olmasını istiyoruz."

Görüldüğü üzere, "renksizler"in karma ekonomiciliğinden çok daha aşırı bir özel teşebbüsçülük söz konusudur. Aşırı özel teşebbüsçülük, aşırı sömürü demektir. Bu nedenle, "faize karşıyız" gibi, "sömürüye karşıyız" sloganı da boşlukta kalmaktadır.

Ortak Pazar karşıtlığı da, kanımızca aynı biçimde değerlendirilmelidir. Milli Selamet, Ortak Pazara dinsel nedenlerle, Hıristiyan Avrupa'nın bir eyaleti ve eğlence yeri olma kaygısıyla

karşı çıkmaktadır. Bu, Ortak Pazara gerçekten karşı olmak için yeterli değildir. Zira Ortak Pazar, kapitalist gelişmenin bir ürünüdür. Kapitalist girişim, zorunlu olarak, çok uluslu dev şirketlere, sermaye, teknik bilgi, pazarlama vb. gibi çeşitli nedenlerle bağlanmaktadır. Ne kadar Müslüman olursanız olunuz, diş macunu satıcısı rakibiniz, yabancı dev firmanın yeni macunuyla karşınıza çıktığı zaman, yaşayabilmek için siz de başka bir yabancı dev firmaya kapılanmak zorunda kalırsınız. Bu nedenle kapitalist gelişme, Hıristiyan dünyasının dev kapitalist şirketlerine kapılanmak demektir. Ortak Pazar bu yolun üzerinde ileri bir duraktan ibarettir. Nitekim şeriat uygulanan dünyanın en Müslüman ülkesi Suudi Arabistan'da hırsızların kolları uçurulmakta, sokakta kadınlar peçe altında tutulmaktadır ama ekonomi, Hıristiyan şirketlerin elinde bulunmaktadır.

Kısaca, toplumcu bir ekonomiden yana olunmadıkça, Ortak Pazara karşı olmak, kulağa tatlı gelen hoş bir sesten ibarettir. Milli Selamet Partisi açıkça sağcı, aksini söylese de alabildiğine kapitalizmden yana bir partidir. Bununla birlikte, Batıda ekonomik liberalizmle politik liberalizm birlikte gitmiştir. Batılı kapitalist, sermayeye özgürlük isterken, politik özgürlüklere ve kendi demokrasisine de, burjuva demokratik devrimi döneminde sahip çıkmıştır. Milli Selamet, ekonomik liberalizmini, politik liberalizmle tamamlayabilecek midir?

Bu soruya kolayca evet yanıtını veremiyoruz. Eğer Milli Selamet bunu başarabilirse, yalnızca sermayenin özgürlüğünü savunan öteki sağcı partilerden ayrılmış ve çok partili yaşamda olumlu bir rol oynamış olacaktır.

ARDINDAN YAZILANLAR

Çetin Altan: "Doğan Avcıoğlu"

Güneş, 7 Kasım 1983

Ciddi çabaların genellikle görmezlikten gelindiği, mayasına büyük ölçüde Arap-Bizans yozlaşmasının şarlatanlığı karışmış, şamatalı bir şark toplumunda, Doğan Avcıoğlu gibi düşün ve yazı adamları, kaybolmuş ıssız bir adanın uzaklarından kırk yılda bir geçen gemiler gibidir. Böyle bir adada yaşayanlar arasında kendi dünyalarının ötesindeki bir yerlere gitme derdinde olanlar çok değilse, öyle bir geminin direkleriyle ışıklarını, kendi ufuk çizgileri içinde şöyle bir görseler bile, kıyılarına daha çok yaklaşması için, sanıldığı kadar coşkulu bir istek göstermezler pek...

Doğan da kendi elleriyle kurduğu kendi yaşam transatlantiğinde, düşünce tarihimizin derinliklerinden, soylu bir süzülüşle gelip geçti işte...

Mangalda toz bırakmayan gevezelikler döneminden arkada kalacak birkaç düzine yapıt arasında, onun adını taşıyanlar, ilerde daha çok dikkati çekecektir. İç politika, durmadan sapın samanın birbirine karıştığı kaba demagojiler furyası olmaktan, özlü bir tutarlılığa doğru, yavaş yavaş yeni eğilimler gösteriyorsa, Doğan'ın küçümsenmeyecek bir etkisi olmuştur bunda...

Başka bir iradenin dürtücülüğüne gerek duymadan, kendi

iç disiplininin sorumluluğuyla, gece gündüz yeni yapıtlar üretmeye uğraşan azgın bir çalışkandı...

Peynir gemilerini lafla yürütme yarışlarına her gün yeni müşterilerin katıldığı bir panayırda, "yazılı düşünce"yi, kendi kaleminin gönderine çekmiş çok az aydından biriydi.

Doğan Avcıoğlu çapındaki araştırıcılara, görüşlerini paylaşıp paylaşmama açısından bakmak, kısıtlı bir yaklaşım olur. Onun gibi kültür adamları, yandaşlarının sayılarıyla değil, ortak beyinselliğe yaptıkları katkılarla unutulmazdırlar.

Doğan'ın en keskin özelliklerinden biri, çalışkanlığıysa, öteki de "yalapşap bir ucuzluk"tan hoşlanmamasıydı. İnsan eğilimlerini hoşgörüyle karşılar, yeteneksizlikten gelen uydurma afur-tafurlara ise fazla kulak asmazdı.

Özel yaşamındaki, ancak sanatçılarda rastlanan duygusal dalgalanmalarla tutkuların yanında, çalışma yaşamındaki mantıksal ağırlık, onun hem kaleminin rüzgârı, hem de düşüncelerinin rotası olmuştur.

İlk bakışta kişiliğindeki görünmeyen bu çifte yakamoz, onunla dostluğumuzu her zaman sulayan kendine özgü ayrı bir çeşmeydi. En zikzaklı sohbetlerin tadına da, en ilmikli tümdengelimlerin zevkine de aynı ölçüde varırdı.

Doğan'la sık sık birlikte olduğumuz dönemler de oldu, birbirimizle karşılaşmadığımız uzun zaman dilimleri de oldu. Uğraş alanlarımızla yaşam serüvenlerimizin değişikliği, ikimizi de zaman yetersizliğinin sıkışıklığına uğratıyor olmalıydı.

Esmer yüzü, arkaya taranmış saçları, kalın çerçeveli gözlükleri, dudağının ucundan düşürmediği sigarası ve bir dostluk işaretinin yarım gülücüğüyle konuşurken, bazen 2000 yılını görüp göremeyeceğimiz sorusuna şöyle hafiften dokunurdum.

Bir seferinde;

– Biz 2000'i görsek bile, bakalım o bizi görür mü, demiştim...

Doğan "ister görsün ister görmesin" gibilerden omuzunu silkmişti.

Her yaş kuşağı için bir yerde, usuldan yavaştan bir yaprak dökümü göstermeye başlar kendisini...

Bizim yaşın üçüncü mevsimi, en azından Doğan'a daha uzunca bir sonbaharı çok görmemeliydi.

Yaşanmış dönemlerin gösteremediği anlayışı, bazen doğa da gösteremiyor. Birincisi de kendi kumarını kendi kurduğu oyun içinde oynuyor, ikincisi de...

Değişen çağlar orta kıratlığı karamamış toplumlara bunu fena ödetir. Orta kıratlığı aşamayan toplumlar da, o ölçüleri geçmiş çocuklarına yapar aynı şeyi...

Gelecek kuşaklar Doğan Avcıoğlu'nun yapıtlarından çok şey öğreneceklerdir, yaşam çizelgesinden de...

Melih Cevdet Anday: "Doğan Avcıoğlu"

Cumhuriyet, 18 Kasım 1983

(...)

Düşündüğüm konuya bir türlü giremediğim için, başka örnekler üzerinde oyalanıyorum. Doğan Avcıoğlu'nun ölümünü konu edinmek bir türlü elimden gelmiyor, yakın bir dostum mu idi? Hayır. Onu Yön dergisini çıkarırken tanımıştım. Ben de yazardım Yön'e. Hele o dergide Mihri Belli ile aramızda çıkan bir sanat tartışmasını yarıda kestirdiği için kendisine biraz kırılmıştım da. Ama bunu yaparken niyeti iyi idi, kendi aramızda çatışma olmasın istemişti. Ben de unuttum. Kitaplarını bastırdıkça bana yollamayı hiç savsamazdı. Dikkatle okurdum onları, gücü-

mün elverdiğince değerlendirmeye çalışırdım yazılarımda. Hele son yapıtı "Türklerin Tarihi" beni bayağı heyecanlandırmıştı. Bu eldeğmemiş konuda büyük güçlüklerle karşılaşacağını kestirmiştim. Öyle de olduğunu kendisinden dinledim. Rusça ve Çince kaynakları taramak gereğini duymuştu. Ama başladığı işi yarıda bırakacak adamlardan değildi; adım adım ilerliyor ve araştırmasının sonuna yaklaşıyordu. Bu büyük yapıt, bugün, beşinci ciltdinde takılıp kalmış durumdadır. Doğan Avcıoğlu, elli yedi yaşındayken ölüverdi.

Ölüm yaşa başa bakmaz elbet, bunu bilmiyor değilim; ondan çok daha genç iken gözlerini kapayanları nasıl unuturuz! Ama bu bir teselli değildir, olamaz. Diyeceğim ki, Doğan Avcıoğlu sözcüğün tam anlamı ile "yeri doldurulmaz" kişilerdendi ve erken ölümü bu yüzden hepimizi şaşırttı. Ölümüne dek verdikleri, bir aydını unutulmaz kılmaya yeter de artar bile, ama ondan beklediklerimizi hesaba katınca, verdikleriyle yetinmeye razı olamıyoruz. Çünkü yaşadığımız olayların en dikkatli tanıklarından birini yitirdik; çünkü bu olaylar arasındaki çeşitli ilişkileri ve bunların kaynaklarını sürekli araştırdığına bizi inandırmış bir düşünürü yitirdik; çünkü çalışması bitmeyecek bir aydınımızı yitirdik. Bu bakımdan onu sürdürmek söz konusu olamaz, onun yolunu çizen başlangıcı idi ve bütün üstün yetenekler gibi Doğan Avcıoğlu da bir yandan yapıtını geliştirirken, bir yandan da kendi kişiliğini kuruyordu. Bu karşılıklı süreçti onu özgün ve vazgeçilmez kılan. Duyduğumuz üzüntü, sadece genç yaşta ölmesinden kaynaklanmıyor demek istiyorum; yapacaklarına yaptıklarında bağlanmıştı, bir kendini yineleme olmayacaktı ondan beklediklerimiz.

Doğan Avcıoğlu çalışkandı. "Çalışkan" niteminin bizde sadece öğrenciler için kullanıldığını bilmiyor değilim. Bu bakımdan bir aydının, bir düşünürün çalışkan olduğunu söylemek belki de gülümseme uyandıracaktır. Ama biz, bir aydının, bir düşü-

nürün çalışkanlığına alıştığımız, akıl erdirdiğimiz gün, gerçekten bir kültürümüz olduğunu söyleyebiliriz ancak. Bilimin yolu zekâ ile geçilmez, sezişle kestirilmez, nükte ile tanımlanmaz. O bizden yaşam boyu çalışma ister. Bunu göze almak kolay değildir. Çünkü sürekli bir çalışmanın sonu bile, kimi zaman, gönlümüzce olmayabilir. Ancak, yaratıcı bilimin bundan başka bir yolu da yoktur.

Doğan Avcıoğlu, bilimsel yöntemi edinmişti; bu yüzden zamanını en yararlı biçimde kullanabiliyordu. Ancak, "bilimsel yöntem"e bizde verilen anlamın da çok tartışma götürür olduğunu sanıyorum. Bilgileri, verileni sıralamak, fişlemek, karşılaştırmak, biraraya getirmek biçimindeki mekanik diyebileceğim bir yöntem anlayışı, bizi yaratıcı bilime götürmez. Yaratıcı olmayan bilim ise, bilim değildir. Bir bilgi yığınıdır. Gerçek bilim adamı, her şeyden önce, bu yığını ortadan kaldırmak ister; kendi alanındaki bilgileri ayıklar, sadeleştirir, soylulaştırır, öyle ki, konuyu ondan dinleyince her şeyin ne denli basit olduğunu görür şaşarız. Yoksa bilimlerde yeni buluşlara varmanın olanağı kalmazdı.

Doğan Avcıoğlu'nun kitapları, sağlam bir bilgi temeline dayandığı, yorulma bilmez bir çalışma ve yaratıcı bir yöntemle oluştuğu için, konularını bize apaydınlık olarak sunarlar.

Bir bakıma, ölen hiçbir kimsenin yeri doldurulmaz. En bilinmedik, sıradan bir kişinin ölümünde boşalan yeri, siz onun yakınlarına, çocuklarına, anasına babasına sorun! Bir bireydi çünkü o, kendisi ile birlikte götürdü yerini. Bu durum herkesin ölümü için söz konusudur diyelim. İşte ölümleri şaşkınlık uyandıran düşünürler, oldukça geniş bir çevre ile buna benzer bir yakınlık kurmuş kişilerdir. Ancak onların bir götürdükleri, bir de bıraktıkları yer vardır.

Doğan Avcıoğlu, yetmiş-seksen yaşını bulduktan sonra ölseydi... Kestiremiyorum o gün hakkında neler yazacaklarımı.

Hem yaşlandığı, hem de yapacağını yaptığı için olağan karşılarlardı ölümünü desek...

Ölümleri anlayamıyoruz, çünkü hep yaşamak ağır basıyor.

Şahap Balcıoğlu: "Yaşa, Varol Sen, Doğan!"

Somut, 25 Kasım 1983

Doğan öldü. O da hepimizin gideceği yere gitti, toprak olmak için toprağa girdi.

Yazık oldu, hem de çok yazık oldu. Doğan Avcıoğlu sadece sevilen bir insan değildi, topluma gerekli bir kişiydi de. Toplumun erken yitirdiği bir değer olma açısından da kahroluyor insan. Her köşebaşından bir Doğan Avcıoğlu çıkmıyor, Doğan Avcıoğlu gibileri pıtrak gibi yetişmiyor.

Ölümünden bir hafta önce gittim Çamlıca'daki evine. Mide kanserinden ikinci kez ameliyat olup hastaneden çıkmıştı.

Büyük acı çekiyordu. Eşinin verdiği bir tas çorbayı içtikten sonra ayağa kalktı;

– Kusura bakma, dedi, şimdi odada dolaşmam gerekiyor. Bu acıya katlanmak kolay değil.

Midenin bir bölümü daha gitmişti. Yara tazeydi. Ağız yoluyla oraya giden her şey, katlanılması güç acılara neden oluyordu.

İyice zayıflamıştı. Kanserin bu ikinci baskını gücüne gidiyordu;

– Yahu, ne güzel atlatmıştım bu belayı! diye iç geçirdi. Arkada kalan yaz ayları boyunca adada yüzdüm, koştum, bir oturuşta koca şişe "Yeni"yi devirdim. Artık onu yendiğime iyice inanmaya başlamıştım. Nerden geldi bu dert?

– Üzülme, dedim, bunu da atlatırsın.

Ama bu kez biraz endişeliydi:

– "Türklerin Tarihi" bitmedi. Daha iki cilt yazmam gerek. Acaba vaktim olacak mı?

– Olacak. Bunu da yeneceksin, dedim. Şimdi otur da resimlerini alayım. Bir de konuşma yapalım.

– Resimlere eyvallah ama Şahap, konuşacak halim yok. Bu acılar beynimi bile etkiliyor. On-on beş gün sonra biraz daha düzelirim. O zaman soru-cevaplı bir konuşma yaparız, olmaz mı?

– Tamam, dedim, bugün resim işini bitirelim. On beş gün sonra da laflarız.

Meğer fotoğraflar Doğan'dan kalan son anılar olacakmış. Şu işe bak!

Dopdolu bir Doğan Avcıoğlu göçüp gitti. Şimdi o, Büyükada'nın Tepeköy mezarlığından seyrediyor dünyayı.

Durumu nasıl değerlendiriyor dersiniz? Yaşa, varol sen, Doğan!

İsmail Cem: "Doğan Avcıoğlu"

Güneş, 7 Kasım 1983

Türkiye'nin siyasal düşünce tarihinde "Yön", en önemli dönemeçlerden birinin ismidir. 1961'in sonlarında çok sayıda üniversite üyesinin, yazarın, gazetecinin, düşünürün ortak bir "açıklama"sıyla Yön yayın hayatına girmiştir. Bu ortak bildiride pek alışılmamış bir açıdan Türkiye'nin sorunlarına eğilinmekte; ekonomik büyüme ile sosyal adaletin sentezini amaçlamış yeni politikalardan, devletin ve çalışanların etkinliğinin artmasından,

özgürlüklerden ve eşitlikten söz edilmektedir. Türk aydınları bu doğrultudaki yaygın bir tartışmaya çağrılırken, derginin öteki sayfalarında Türkiye'nin yakın geçmişi incelenmekte, dünya solunun tarihsel ve farklı akımları tanıtılmaktadır.

Yön, Türkiye'nin tüm aydınlarına, sendikacılarına, siyasetçilerine, yeni ve farklı bir pencereden hem dünyaya, hem Türkiye'ye bakmak imkânını vermiştir. Yön "öncesi", değişik dönemdir adeta. Siyasal düşüncenin eksik boyutunu Yön getirmiştir.

Yön'ü gerçekleştiren, geliştirip yöneten Doğan Avcıoğlu'dur.

Geçen hafta yitirdiğimiz Avcıoğlu, "siyasal kişiliği" olan bir düşünürdür. Her siyasal kişilik gibi, onun da uygulamaya dönük siyasal tavrı ve yöntem önerileri, tartışmaya açık olmuştur, çok savunulmuş ve çok eleştirilmiştir.

"Düşünce adamı" olarak Avcıoğlu'nun, genelde Türk düşünce birikimine, özelde Türk sol düşüncesine katkısı olağanüstü boyuttadır. Bu katkının bir bölümü, Yön dergisi olmuştur: Yön, Türk soluna, kendi düşüncelerini geliştirip sınayabileceği bir tartışma forumu sunabilmiştir. Avcıoğlu'nun daha doğrudan katkısı ise onun dergilerde yayımlanmış makaleleridir. "Türkiye'nin Düzeni" tarihimize sosyoekonomik bir yaklaşımın ilk ve en başarılı örneklerindendir. "Milli Mücadele Tarihi" ve "Türklerin Tarihi" olağanüstü bir titizliğin ve araştırma gücünün ciltler dolusu ürünüdür.

Doğan Avcıoğlu, sadece ülkemizde değil evrensel ölçekte de az rastlanan bir sistemli çalışma, düşünme ve üretme örneğidir. Yayımladığı Yön dergisi ile siyasal düşünce tarihimizin bir dönemine damgasını vurmuştur. Kitaplarıyla, bizi, bize öğretebilmiştir.

Nur içinde yatsın.

Tevfik Çavdar: "Bir Düşün Adamını Yitirdik"

Somut, 11 Kasım 1983

Cuma sabahı doğan Avcıoğlu'nun ölüm haberiyle uyandık. Bekleniyordu. Bir gün önce Hasan Cemal, İlhami Soysal, yarına belki çıkar, belki çıkmaz, demişlerdi, gene de insanın kolayına inanacağı bir haber değil bu.

Avcıoğlu'nu yaklaşık yirmi yıl önce eski Piknik Lokantasının üstündeki Türk-İş Araştırma Bürosunda tanımıştım. Uzun yıllar kendisinin güncel olayları çözümleme açısından yaptığı söyleşileri yakından izledim. Bir zamanlar, akşam saat beşte, onun bürosuna uğramadan eve dönmez olmuştum. Büro her zaman doluydu. Tartışmalar birbirini izlerdi. O günleri, Yön dergisinin çıktığı yıllar izledi. Yön gerek çıkış bildirisiyle, gerekse yaptığı ileriye yönelik savaşımla dönemi simgeleyen bir dergi haline gelmişti. O güne kadar konuşulması değil, düşünülmesinden bile ürkülen konulardaki tabuları yıkıyordu. Yepyeni ufuklar ve çözüm modelleri ortaya atılmıştı. Kuşkusuz Yön ve Avcıoğlu'nun yaklaşımları bazı şimşekleri üzerine çekmiyor değildi; ama genelde özgür düşüncenin, ileriye yönelik atılımcı yeni görüş açılarının da doğmasına neden oluyordu. Yön dergisini Devrim izledi. Bu iki dergi 1930'lu yılların 'kadrocu' akımından sonra dönemlerine adlarını yazdıran dergiler.

Avcıoğlu düşünsel savaşımını sadece dergi kanalından yayımlamakla yetinmiyordu. İncelemeleri, geleceğe yönelik tasarımları heyecanla beklenen bir yazar olmuştu. Nitekim Ankara'da "Türkiye'nin Düzeni"nin yayımlanacağı günler böylesine beklentili günlerdi. Kitap beklenen heyecanı yerdi. Kısa sürede aydınların başucu kitabı, bilim adamlarının sık sık göndermede bulunduğu bir araştırma kaynağı halini aldı. Kerelerce basıldı. Ödüller aldı. Onu "Milli Mücadele Tarihi", "Türklerin Tarihi" gi-

bi toplumsal ve ekonomik yapımızın, tarihin köklerine inerek çözümlenmesini amaçlayan yapıtları izledi.

Türk demokrasisinin işleyişi, 31 Mart Ayaklanması vb. konularda, üzerinde büyük tartışmaların açıldığı kitaplarını da bu yapıtlarına eklemek gerekir. Son döneminde Türklerin Tarihi üzerindeki uzun soluklu araştırmasını bitirmek çabasındaydı. Ankara'ya gelen dostlardan öğrendiklerimiz ağır seyreden hastalığına rağmen çalışmalarına ara vermediği biçimindeydi. Ölüme eninde sonunda yenileceğini bildiği halde çalışmayı sürdürmek az düşün erinin harcı değildir.

Şimdi bu düşünürümüzü, birçok konuda duvarları, engelleri yıkan öncü savaşımcıyı yitirdik. Bazı konulara yaklaşımları konusunda kuşkularımız olsa da, tartışmalar yapsak da, Avcıoğlu'nun öncü ve savaşımcı kişiliğini, bilimsel çizgiden ayrılmayan dirençli araştırıcılığını unutmamız olanaksızdır. Avcıoğlu'nun yapıtlarının öğüncü bir yerde onu yetiştiren toplumuna aittir. O da olaya zaten başka türlü bakmaz, toplumunun ileriye yönelik savaşımında en son nefesine kadar bir harcı olsun isterdi.

Teoman Erel: "Avcıoğlu ve Güneş"

Milliyet, 5 Kasım 1983

Aradan yedi ya da sekiz yıl geçmiş olmalı. O zaman çalıştığım ajansa Doğan Avcıoğlu uğramıştı. Görünüşü ile bizi hayli şaşırtmıştı. Sekiz-on kilo zayıflamış, güneşten yanmış ve çok şık giyinmiş bir Avcıoğlu...

– Hayrola ağabey, diye sormuştuk. Nedir bu hal? Nasıl oldu da böyle gençleştin? Ne yapıyorsun?

– Koşuyorum, kiloma dikkat ediyorum...

– Niçin bu gayret?

– Türkiye'nin önümüzdeki on yılı çok önemli, demişti. Bu dönemi çok merak ediyorum. İzlemek için kendime iyi bakmaya karar verdim.

Ve dün sabah acı haberi aldık. Doğan Avcıoğlu sizlere ömür...

Hem de on yılın tamamını göremeden.

Peki bu olay, Avcıoğlu'nun mağlubiyeti midir?

Hayır. Ölüm sadece Avcıoğlu'nun vücudunun Azrail'e yenilmesidir. Paylaşsak da, paylaşmasak da düşüncelerinin ve tezinin yenildiğini söyleyemeyiz.

Yozlaşmış demokrasi ile iyi bir yere varılamayacağı konusundaki öngörüsü, 11 Eylül 1980 tablosu ile doğru çıkmıştır. Avcıoğlu, bize söz ettiği tarihteki "on yılı" tamamlayamadı ama olayların gelişimi yıllar önce onun gibi düşünmeyen bazı arkadaşlarını komplekse düşürmüştü.

Türkiye'nin hızla cepheleşmeye koştuğu günlerde Turan Güneş'in o samimi jestini unutmak mümkün değil.

Demokrasi ve parlamento sallanmakta. Ufukta ya bir iç savaş ya da askeri müdahale görülmekte.

Parlamentoda, basın koridorunda birlikte oturup sohbet ediyoruz. (Turan) Güneş aniden Avcıoğlu'nu hatırlamıştı:

– Doğan şimdi bize buyrun diyor ve hınzır hınzır gülüyordur.

Turan Güneş, Doğan Avcıoğlu ile Paris'ten arkadaştı. 1960'lara doğru İnönü yönetimindeki CHP'nin en önemli beyinleri arasında ağırlıkları hissedilirdi.

Güneş, daha sonraki yıllarda partisinin "orduya yakın" ve "devlete sahip" yapısını değiştirerek, "Menderesvari" popüler bir kitle hareketi oluşturmak istedi. Bu hareket başarılı da göründü. Sonraki gelişmeler biliniyor.

Güneş ve arkadaşları yarattıkları hareketin canlı yıllarında, Avcıoğlu'nu aşağıdaki şekilde suçlama yoluna giderlerdi:

"Cuntacılık yapılıyor..."

Ama işte o alevli tartışmalar da, yakın arkadaşların birbirini suçlamaları da geçti gitti. Güneş'ten sonra Avcıoğlu da bizlerden ayrıldı.

Türkiye, Avcıoğlu'nun öngördüğü gibi, ordunun Atatürkçü, bağımsızlıkçı, atılımcı geleneğinden de itici güç sağlayarak planlı ve devrimci bir kalkınma yolunu mu tutmalı?

Yoksa sivil politikacılar, ordunun ve devletin sahipliği rolünü tamamiyle bir yana bırakarak, ülkeyi merkezden yönetme eğilimlerine kapılmadan demokratik sürece ve halkın özlemlerine dayalı kalkınma yollarını mı zorlamalı?

Aslında bu iki seçenek de süreklilik kazanarak yeterince denenmiş ve iflas etmiş değil. Belki de sentezler aranacak... Planlama ile demokrasiyi, sanayileşme ile dışa açılmayı, devletin etkinliği ile kişi özgürlüğünü dengeleyen formüller üretilecek belki...

Bugün, üç yıl süren bir askeri yönetimin kararlaştırıp gerçekleştirdiği seçime 24 saat kala "Ne olacak?" diye düşünüyoruz. Türkiye nereye gidecek? İthalatı, faizi, döviz kurunu serbestleştiren, planı değil serbest piyasayı benimseyen liberal görünümlü hareket, halkın desteğini sağlayabilecek mi?

Yoksa geleneksel karma ekonomiye, son yıllarda gündeme gelen serbest piyasayı bağdaştırmaya çalışan ve 12 Eylül icraatına bağlı olduğu Cumhurbaşkanı tarafından da belirtilen devlete yakın parti mi başarı elde edecek?

(Necdet) Calp'in kısa sürede oluşturup yarışa soktuğu, devletçi, plancı, büyümeci, gelir bölüşümünde adalet öngören ve biraz da sivil ve özgürlükçü izlenim veren partisi, son günlerde kazandığı canlılığı kayda değer bir sonuca bağlayabilecek mi?

Gündemde koalisyon mu var?

Bu seçimler ülkemize, her 10 yılda bir yozlaşmaya ve tıkanıklığa uğramayan, refaha, hoşgörüye ve çağdaşlaşmaya yönelecek sürekli ve verimli bir demokrasi getirecek mi?

Keşke bu esaslı konuları Doğan Avcıoğlu ile Turan Güneş oturup şöyle alabildiğine tartışsalar. Günleri, ayları değilde on yılları, yirmi yılları, geniş kültürleri ve keskin görüşleriyle harmanlayabilseler ve biz onları izleyebilsek...

Ama belki de yukarıdan onlar bizi izleyerek bu tartışmaya başlamışlardır bile.

Raif Ertem: "Doğan Ağabey..."

Somut, 25 Kasım 1983

Bilmem kaçıncı defa çok partili yaşama geçişin arifesinde, Doğan Avcıoğlu bu dünyadan göçüp gitti. Bir espri yapar gibi. Sessizce Büyükada'daki mezarlığa bıraktık döndük. Çoğunluğunu Yön ve Devrim kadrolarının oluşturduğu arkadaşlar vardı.

Sanki Vatan Matbaasından çıkıyormuşuz gibi geldi bana. Yön'ü baskıya vermiştik. İlk örneklerini gördükten sonra kapağı Çınar'a atacaktık. Her zamanki gibi Doğan ağabey biraz daha çalışıp arkadan gelecekti. Gördüğümüz ilk lokantaya girdik. Anason kokusu yükseldi. Yükseldi kayboldu gitti. Doğan ağabey gelmedi gelmeyecek...

Yakın tanıyanların, "Doğan Avcıoğlu öldü," demesi çok zor. İnsan ondan şaşırıyor ya... Enerjinin bitmesi gibi bir şey.

Doğan Avcıoğlu ile dostluğumuz Yön'le başladı. Yön'ün ilk sayısının kapağını büyük bir kalabalık kaplıyor ve kalabalığı bir soru işareti bölüyordu. Geleneksel kitleler, "Kapağında

orak-çekiç bulunan dergi çıkmış," diye Vatan Matbaasına doğru yürümeye çalışıyorlardı. Önlendi ve kısa bir süre sonra "Bir Tabuyu Yıkıyoruz" diyerek Nâzım Hikmet'in Kurtuluş Savaşı Destanı yayımlandı. O günleri yaşamayanların bu kısa süre içinde alınan mesafenin ne demek olduğunu hemen kavramaları güçtür. Doğan Avcıoğlu'nun önderliğindeki Yön, tabuları yıka yıka ülkemizdeki düşünce yaşamını belli bir düzeye getirebilmiştir.

Yöncüler Türkiye'nin dinamiğini çok iyi yakalamışlardı. Bu dinamik; aydın, gençlik ve ordu bütünleşmesiydi. Doğan Avcıoğlu'nun kitapları bu bütünleşmenin sağlandığı veya dağıldığı dönemlerdeki Türkiye'yi çok iyi ortaya koymaktadır. Yakın tarihimizdeki 1960'lı yılların Türkiye'siyle, 1970'li ve 80'li yılların Türkiye'si de bu tabloyu çok güzel çizmektedir. "Ordu-gençlik el ele" günlerinden, "sakıncalı piyade" günlerine nasıl gelindiğini elbette yine Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, Tarık Zafer Tunaya gibi ülke sorunları üzerinde kafa yoranlar konuşurken. Banker Kastellilerin, IMF'lerin neden ve nasıl konuşturulduğunu araştırıp yazan olacaktır.

Geçen yıllarda Boğaziçi Üniversitesinin düzenlediği bir seminerde Mümtaz Soysal'ı Devrimcilerden Hasan Cemal ve Uğur Mumcu'yu konuşucu olarak görünce hemen koşmuş ve eski günleri anımsayıp gözyaşlarımı tutamamıştım.

Doğan Avcıoğlu bu yanlış gidişi gördükçe üzülüyor, eriyor ve durmadan yazıyordu. Türkiye'yi yazıyordu.

Amerika'nın baskısıyla Türkiye'de afyon ekiminin yasaklandığı gün Ankara Mamak Cezaevinde yatıyorduk. Yüzünün aldığı şekli anımsıyorum. Tutuklandığımız gün bu kadar üzülmemişti. Ülkesine dokunmuşlardı. Türkiye'ye dokunmuşlardı.

Okuduğu gazetenin üzerinden başını kaldırdı. "Raif," dedi, "2000 yılına kadar yaşayacağız ve bu işi çözeceğiz." Bundan sonra sigarayı bıraktı, günde iki saat koşmaya başladı. Koştuğu

tel örgülerle çevrili patikanın adını "Avcıoğlu Caddesi" koymuştuk. Karton kutunun üzerine tükenmez kalemle yazdığımız cadde adını yöneticiler kaldırdılar.

Yön kuşağı, "İdare-i Maslahatçılar esaslı devrim yapamazlar" diyen Devrim kuşağı 2000'li yıllara imzasını atacaktır.

Sen rahat uyu Doğan ağabey.

Müşerref Hekimoğlu: "Tablo Nasıl Oluştu?"

Cumhuriyet, 11 Kasım 1983

İnsanların yaşamında yıldızların parladığı anlar olur. Konuşurken, çalışırken, sevişirken dünyanız aydınlanır birden, yeni bir boyuta ulaşırsınız, yüceldiğinizi hissedersiniz. Toplumların yaşamında da var böyle anlar. Toprak titrer birden, tohum yeşerir, ağaçlar çiçeğe durur tepeden tırnağa, havada miyonların soluğunu hissedersiniz.

Giderek azalıyor böyle anlarımız. Yıldızlar bireysel olaylarla parlıyor çoğu kez. Bir sanatçı, bir yazar, bir düşün adamı, bir devlet adamı karanlığı deliyor birden. Mutlanıyor, aydınlanıyoruz...

Doğan Avcıoğlu da karanlığı delen kişilerden biri ülkemizde. Yüreği, soluğu büyük kişilerden biri. 1960 yılına doğru tanıdım onu. CHP Araştırma Bürosunda çalışıyordu. Akşam gazetesi adına yaptığım bir yurt gezisinden dönüşte uzun uzun konuştuk, gözlemlerimi, izlenimlerimi anlattım ona. 27 Mayıs Devriminden sonra güzel bir dostluğumuz, beraberliğimiz var. Akşam bürosu Sıhhiye'de Hanımeli Sokak'ta küçük bir evdeydi o zaman. Bahçede güller, kayısı ağaçları; akşam saatlerinde oturur çay söyleşileri yapardık. O söyleşileri özlemle düşünüyo-

rum şimdi. Güzel, umutlu günlerdi onlar. Mecliste anayasa tartışmaları, evde yeni bir Türkiye hayalleri. Doğan Avcıoğlu bu düş ortamını, bir düşünce ortamına dönüştürmek için kolları sıvadı ve durmadan çalıştı; yeni görüşle, düşünceler üretti durmadan, dergiler ve kitaplarla karanlığı delmek yolunda saygıdeğer bir savaş verdi...

Her zaman aynı görüşte değildik, ama yüreğini, soluğunu her zaman sevgiyle, saygıyla izledim. İki bin yılına kadar yaşamaktan söz ederken ölüvermesine de öfke duydum nerdeyse. Doğan gibi kişilerin ölebileceğini düşünemiyor insan.

İki bin yılına bizim kuşaktan kaç kişi ulaşır bilmem. Yeni bir yüzyıla doğru doğanları, doğuranları, düşünenleri, düşünce üretenleri, karanlığı delenleri yitirerek, kısırlaşarak yönelmek hüzün veriyor bana. Seçim gecesi bu hüznü daha derinden duydum. Seçim güzel, sevindirici bir olay, her şey yeniden başlıyor, ama nasıl? Toplumdaki beklentiler doğrultusunda mı?

Kuşkusuz hayır. Üç yıllık aradan sonra siyasal sahnede hiçbir yenilik yok. Perde kapandığı yerden açılmış gibi, eski oyuncular makyaj tazelemiş gibi...

Üç yıl boyunca yeni bir oyun düzeyine, yeni bir yoruma, yeni bir boyuta yönelmemişler hiç. Yeni bir şey üretmemişler. Sahnede laf üretenler var yalnız. Laf üretmekte başarı sağlayanlar alkışlanıyor.

Üç yıl sonra varılan bu tablo karşısında herkesin düşünmesi, bir yoruma varması gerekiyor galiba. Rasgele oluşmadı bu tablo. Yanlışları var, doğruları var, boşlukları var, siyahları, beyazları var. Yanlışlar düzelir, doğrular değerlendirilir, boşluklar dolar giderek. Tablo doğal biçimde oluşur, ama herkesin, her kuruluşun, eskilerin de, yenilerin de, tabloyu iyice seyretmesi; görevini, sorumluluğunu saptaması gerekiyor.

Bu 10 Kasım sabahında bu görev ve sorumluluğu çok derinden duydum ben. Atatürk'ü yitirmenin anlamı gerçek boyut-

larına vardı düşüncemde. Seçimlerde en çok oy alan Turgut Özal ve de konuşmaları çok ters göründü bana. Cumhuriyetin 60. yılını kutlarken vardığımız yeri düşündüm. Atatürk'ü de lafla sevdiğimizi düşündüm, devrimlerin neresinde olduğumuzu... Çağdaş uygarlığın ne kadar gerisinde...

Başım eğik, yüreğim ezik selamladım Atatürk'ü... Atatürk yaşayarak, çağdaş yorumlarla sevilebilir ancak. Yoksa her 10 Kasım'da daha ezik olacak başlarımız.

Gülten Kazgan: "İz Bırakanlardan Yitirdiğimiz Bir Dost"

Somut, 25 Kasım 1983

Kimi düşünür, yazar, çizer zamanın aşındırıcı etkisiyle kısa sürede unutulup gidiyor; kimi de toplumda derin izler bırakıyor. Bu dünyayı bırakıp gitme değişmez bir son ama, iz bırakabilme bireyin çalışma, araştırma, mücadele gücünün belirlediği bir olay. Sanatçılar arasında iz barakan çok sayıda değerimiz olsa da, toplumbilimleri alanında iz bırakabilenlerimizin sayısı parmakla sayılacak kadar az. Yeni düşünce akımları başlatan, tabuları yıkan, araştırmalarıyla toplumun ve ekonominin dününü gün ışığına çıkarıp, bugününe ve yarınına ışık tutabilen kaç isim sayabiliriz ki? Bugün dahi sayıları çok az olan bu tür dar kalıpları kırıp geniş ufuklar arayan düşünürler, 1961 Anayasasının getirdiği özgürlüklere ve bu özgürlükler içinde yaşayan az sayıdaki beyinlere çok şey borçlu. Bu az sayıdaki beyinlerden biri de hiç kuşkusuz Doğan Avcıoğlu idi.

İktisat, politika ve genelde toplumbilimlerini fildişi kulelerden çıkarıp günlük somut olayları anlamak için kullanmak, da-

ha iyi ve daha doğru olanı bulabilmek için toplumsal eleştiri yapmak, Türkiye'de 1960'lara dek hiç de yaygın bir yaklaşım ya da yöntem olmadı. Araştırma merkezleri olması gereken üniversiteler dahi, Batıda gelişen toplumsal bilimleri öğrencilere aktarmakla yetiniyor, toplumun ve ekonominin günlük somut olaylarını aydınlatmak konusunda suskun kalıyordu. "Yön" dergisi, bu kısır ortamın bozkırında yeşeren bir çekirdek oldu. Doğan'ın iki arkadaşıyla birlikte kurduğu "Yön" dergisi, Türk düşünce tarihinde mutlaka "iz bırakanlar" arasında yer alacak. "Kol kırılır, yeni içinde kalır" atasözüne uygun biçimde günlük ekonomi, politika, insan gerçeklerini gizlemek alışkanlığında olan Türk toplumu, "Yön"de, bunların değiştirildiğini gördü. Kendisine "Yön"ün gösterdiği yönü kabul etse de etmese de, toplumsal eleştiri yoluyla olayların başka yönünün de var olabileceğini algıladı; toplumsal eleştirinin, gerçeğin araştırmalarında kaçınılmaz olduğunu anladı ve bu alışkanlığı edinme yoluna girdi. Bu süreç, daha sonra "Devrim" dergisiyle de devam etti.

"Türkiye'nin Düzeni" 1969'da ilk yayımlandığında, toplumsal bilimlerin bir toplumun dünü ve bugünü yoluyla yarınına da ışık tutmakta ne denli yararlı olabileceği ortaya çıktı. Nasıl Y.K. Karaosmanoğlu'nun "Yaban"ı, Mahmut Makal'ın "Bizim Köy"ü, İ.H.Tökin'in "Türkiye'de Köy İktisadiyatı" ya da Ş.R.Hatipoğlu'nun "Türkiye'de Zirai Buhran"ı 1930'lar ve 1940'lar Türkiye'sinde köy gerçeğinin ne olduğunun anlaşılmasına katkı yaptıysa, "Türkiye'nin Düzeni" bunu çok daha geniş boyutlar içinde gerçekleştirdi. Zaman boyutu daha kapsamlı idi. Osmanlı toplum yapısından başlayıp, bugüne geliyor ve bunların ışığında yarına bakıyordu. Kapsamı daha genişti: Bütün Türkiye'yi ekonomisiyle, politikasıyla, insanıyla, kurumlarıyla birlikte ele alıyordu. Kısacası, dünden bugüne bizi bize tanıtıyor, bir toplumunun dününden soyutlanmış bugünü olmadığını gösteriyordu.

Yenilik yaratan her öncü gibi, bu kitap da bir çığır açtı: Çok sayıda toplumbilimci-araştırmacı, kimisi daha gerilere gidip zaman boyutunu uzatarak, aynı yöntemle Türkiye gerçeklerini araştırmaya koyuldu. Bu bakımdan "Türkiye'nin Düzeni" sadece kendi içinde önemli bir yapıt değil, aynı zamanda getirdiği bu yeni yöntemle de önem taşıyor.

1970'li yılların ürünü olan 3 ciltlik "Milli Kurtuluş Tarihi" de aynı yöntemle Türkiye'nin ve Türk insanının gerçeklerini ortaya koymaya devam etti. Türkün tanınmasını da "Türklerin Tarihi"ne borçluyuz. Ne yazık ki, Türk insanını tanımamızı sağlayacak bu araştırmanın tamamlanmasına Doğan'ın ömrü vefa etmedi. Gönül ister ki Doğan'ın yarım kalmış notları varsa, konuyu nasıl düşündüğünü iyi anlayan bir veya birkaç kişi bu notları derlesin toplasın ve yarım kalan bu dev çalışmayı tamamlasın.

Doğan, çalışma gücü açısından çok genç, bilgi birikim açısından çok olgun bir yaşta aramızdan ayrıldı... Ama bu ayrılış, iz bırakarak oldu.

Mehmed Kemal: "Doğan Avcıoğlu"

Cumhuriyet, 15 Kasım 1983

Doğan Avcıoğlu'nu orta sayılacak bir yaşta Büyükada'da toprağa verdik. Mezarlık adanın ta tepesinde bir yerdeydi. Dik, dayanılmaz yokuşu tırmanırken, "Doğan böyle bir mezarlığı, bizi dik yokuşlara salarak özellikle mi seçti? "diye düşündüm. Benim gibi birçokları da düşünmüştür. Devrimci Avcıoğlu, bizi yokuşa sokarken devrimin nasıl çetin ve güç olduğunu bir kez daha mı anımsatıyordu?

Tören, gösteri istememişti. Hatta gömülüşünün duyurulma-

sına da karşı çıkmıştı. Ama dostları bunca yolu teperek toprağa verilişinde onu yalnız koymadılar. Çevreme baktım, uğurlayanlardan çoğu Doğan'ın yaşarken çok yakın dostları idi. Yön dergi ve kadrosu teknik ve yazı elemanları ile oradaydılar. Bir genç yazarımız sonradan buradaki Doğan'ın dostlarını sayarken, taşralı bir anlatımla çoğunu da unutmuştu. Ne denir!..

Doğan Avcıoğlu'nu Akis dergisinde iken tanımıştım. Yön dergisini çıkarırken dostluğumuz arttı. Yön'de her hafta, bana ayrılan köşede yazdım. Bütün konularda anlaşır mıydık? Hayır, diyeceğim. Avcıoğlu, o yıllarda, bize biraz aykırı gelen hızlı çözüm yanlısı görünürdü. Kemalizmin asker kanadı ile çok şeylerin çözümleneceğine inanırdı. Yön'ü çıkarır, Sosyalist Derneğini kurarken görüşünün felsefesini ve kuramını yaymaya çalışıyordu. Büyük bir ekip çalışmasının oluşturduğu Yön'de darmadağın çıkan yazılar ve çalışmalar daha sonra derli toplu olarak "Türkiye'nin Düzeni"ni oluşturdu ve Doğan Avcıoğlu imzasını attı.

27 Mayıs 1960 hareketi elbette çok şeylerin söylenmesi ve açıklanmasına yaradı. Kemalizmin asker kanadının gerçekleştirdiği bu harekete arka veren siviller çoktu. Ama Halk Partisi'nin ağır basması, İsmet Paşa faktörü Kemalistlerin asker kanadının başarılı sonuçlar elde etmesini engelledi. "Acaba Kemalistlerin asker kanadı ile toplumcuların mızıkçılık etmeyenleri el ele verseler sonuca daha çabuk ulaşabilirler miydi?" diye düşünüyorum. Tarih, kendi içinde olgusunu yaşar, onun için bu düşüncenin bir hayal de olsa üstünde çok durmadan geçiyorum.

Doğan Avcıoğlu, Yön denemesinden elde ettiği birikimle, "Devrim" dergisi atılımına girişti. Adı üstünde, bu dergide savunulan fikirler devrim doğrultusunda olacaktı. Ancak Devrim dergisi de, devrim atılımı da 12 Mart gibi bağnaz bir hareketle toslaştı. Özünde Kemalizmin asker kanadının özlemleri yatan atılım, gene askeri bir hareketle önlendi. Doğan ve arkadaşları bu yüzden epeyce sıkıntı çektiler.

Bu deneyler, Avcıoğlu'na tarih bilincinin daha açık seçik ortaya konulması inancını verdi. İki kitap, 'Milli Kurtuluş Tarihi" ve "Türklerin Tarihi" bu inancın ateşi ile kaleme alınmıştır. Belli bir coğrafyada yaşayan belli bir toplumda birçok şeyler yapılamıyor, yapılmak istendiğinde engellerle karşılaşılıyorsa, elbette bir nedeni vardı. İşte durmadan, bıkmadan, usanmadan büyük bir çalışkanlıkla bu sorunun yanıtı arandı. Avcıoğlu, "Türklerin Tarihi"ni tamamlayamadan dünyamızdan ayrıldı. Bu kitabı tamamlasa bir senteze varacak, bize gecikme ve duraklamalarımızın nedenlerini açıklayacaktı. Bu kitap tamamlanabilir mi? Tek adamın yaptığı bir işi ancak, bundan sonra bir kurul, belki, gerçekleştirebilir. Dokümanlar eldedir, sorun değerlendirmelere kalıyor.

Bizde politika yapan insanlar açık olmazlar. Halktan da, kendilerinden de bir şeyleri gizlerler. Böyle olunca halkı politikaya karıştırmamış gibi olurlar. Doğan, politikayı açık yapan önderlerden biriydi. Bunu yapma, ülkemizde denenmemişi göze almak olurdu. Belki de bundan olacak Doğan Avcıoğlu, bir tarikat şeyhi gibi belli müritleri ile sarılmış bir hayat yaşadı. Kalabalıklar için çalışkan adamdı ama, yalnızlığının otağında yaşıyordu. Oturduğu yerde herkesi ve her şeyi tanırdı. Herkesten ve her şeyden yeterince yararlanmazdı. İlk tanıdığımda, bu herkesi ve her şeyi bilişine şaşırmıştım. Sonra bu zanaatin, onun uğraşı olduğunu anladığımdan bir daha beni şaşırtamadı. Son zamanlarda görmüyordum ama, onulmaz bir hastalıkla pençeleştiğini yakın dostlarımız haber veriyorlardı.

Adanın Çarkı Felek denilen dik yokuşunda tabutunun ardından ağır ağır çıkarken sigarayı bıraktığıma seviniyordum. Öyle olmasa Patriyot Hayati gibi birkaç kez yol kıyısına oturup dinlenerek tırmanacaktım. Tırmanacaktım, çünkü Doğan yokuşların tırmanarak aşılacağını öğütlüyordu.

Uğur Mumcu: "Avcıoğlu..."

Cumhuriyet, 6 Kasım 1983

Avcıoğlu da öldü.

Ölüm döşeğinde bile güncel olayları kıskıvrak yakalayan zekâsı, çelik iradesi ile birlikte son sözlerini söylemeden, yazamadan aramızdan çekilip gitti. Ölümünden on gün önce kucaklaşırken, o da ben de bir daha görüşemeyeceğimizi biliyorduk. Ayrılırken, gözyaşlarımı Doğan ağabeyden gizlemeye çalışıyordum.

Tek başına bir üniversite gibiydi. 1970'lerde büyük yankı yapan "Türkiye'nin Düzeni" adlı kitabından sonra, dört ciltlik "Milli Kurtuluş Tarihi" adlı dev araştırması ile Türk düşünce hayatına adını kazımış; "31 Mart'ta Yabancı Parmağı" ve "Devrim Üzerine" adlı kitapları ve imzalı ve imzasız binlerce yazısı ile kırk yaşını geride bırakmış; bizim kuşağa olduğu gibi, kendi kuşağına da öncülük ve önderlik yapmıştı.

Şimdi geride, kolay doldurulamayacak bir boşluk yaratarak, elli yedi yaşında aramızdan ayrılmış bulunuyor.

Yüksek öğrenimi Fransa'da yapmış, Türkiye'ye döner dönmez Ulus gazetesinde, Akis ve Kim dergilerinde çalışmıştı. İsmet İnönü tarafından CHP Araştırma Bürosunun kuruluşunda görevlendirilmiş, yine İnönü'nün kontenjanından 1961 yılında Kurucu Meclise üye seçilmişti. 1961 yılında, Türk sol harekâtı içinde büyük ağırlığı ve saygınlığı bulunan "Yön dergisi"ni çıkarmış, yine aynı tarihlerde kurulan Sosyalist Kültür Derneğinin öncü kadrosunda yer almıştır.

Avcıoğlu'nu daha sonra, 1969 yılında Devrim gazetesinin başyazarlığında görüyoruz.

Doğan Avcıoğlu, 12 Mart 1971 tarihinden sonra emekli

Korgeneral Cemal Madanoğlu ve arkadaşları ile birlikte tutuklandı, yargılandı ve sonunda aklandı. Aklanıncaya kadar da işkenceli sorgulardan, cezaevlerinden ve sanık sandalyelerinden geçti.

Bir Batı ülkesinde yaşasaydı, dünyanın saygıyla selamlayacağı bir düşünür olurdu. Türkiye'de doğduğu için cömertçe harcanan bunca nitelikli insan gibi türlü acılarla karşılaştı.

Şimdi gözümün önünde bölük pörçük anılar canlanıyor.

Hiç unutmam. 1971'de tahliye olduğu günün akşamı Avcıoğlu'na gönderilen bir telgrafı ben almıştım; imza ilginç bir imzaydı. Doğan Avcıoğlu'nun belki o güne kadar düşüncelerine hiç katılmayan emekli Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural, "Geçmiş olsun," diyordu. Görüşlerine katılmayan insanların da saygısını toplamıştı.

12 Mart öncesinde sık sık görüştüğü insanlardan biri Nihad Erim'di. Erim, Devrim gazetesinin Ankara'daki Çelikkale Sokak'taki bürosuna gelir, Avcıoğlu ile görüşür, giderdi. 1971 Mayısında, Ankara'da Yıldırım Bölge Tutukevi'nde karşılaştığımızda, birçok kişi ve konu gibi Erim hakkında da konuşmuştuk. Anımsarım, Erim için tek kırıcı söz söylemedi. Belki içinden Erim'e çok kırılmıştı, ama kırıcı bir söz söylemek istemiyordu. Öylesine çelebi, öylesine mert bir insandı.

Bundan on gün önce görüştüğümüzde, yaklaşan seçimlerden ve partilerden söz ettikten sonra, şu anda tutuklu bulunan öğretim üyesi ve yazar Yalçın Küçük'ün Askeri Yargıtay'daki davasını soruyordu. Dostlarını, yakınlarını sorar, onların her derdi ile ilgilenirdi. Ölüm döşeğinde bile.

Çünkü, bir düşünce adamı olduğu kadar bir gönül adamıydı...

Avcıoğlu, eşi bulunmaz bir araştırıcı ve su katılmamış bir devrimciydi. Devrim anlayışı, soyut teori bulutları içinde dola-

şan bir aydın bilgiçliği değil, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın görkemli toprağından güç alan ve çağın gerçekleri ile yoğrulmuş "ulusal devrim" görüşüydü; ulusçuluğu ve devrimciliği, Atatürkçü inançlarda bulur, bu inançları günümüz koşullarında emekçi sınıf ve tabakaların bilinçleri ile bütünleştirmeye çalışırdı.

Avcıoğlu, ulusal devrim anlayışının yürekli, soluklu ve yorulmak bilmez bir düşünürü ve düşünce savaşçısıydı...

1960'lı yıllardaki yakın dostlarını bir bir gözümün önüne getiriyorum şimdi... İşte Mümtaz Soysal, işte İlhan Selçuk, İlhami Soysal, Altan Öymen ve Çetin Altan, Cemal Reşit Eyüboğlu, Sırrı Hocaoğlu, Nejat İzar, Osman Nuri Torun, Ayperi Akalın, Fethi Naci, İbrahim Çamlı, Sadun Aren, Muammer Aksoy, Turan Güneş, Erol Toy, Güney Özcebe ve işte Abdi İpekçi... İşte Yön dergisinde sanki beraberler.

Ve biz yanında gazeteciliği öğrenenler, Hasan Cemal, Uluç Gürkan ve ben... Ve sanki bizler de yanındayız.

Gözlerim buğulanıyor.

İşte, güleç yüzü ile Kurmay Albay Osman Köksal odaya giriyor. Avcıoğlu ile sarılıp, öpüşüyorlar. Köksal anlatıyor, Avcıoğlu dinliyor.

Dudağının ucundan hiç düşürmediği sigarası, siyah gözlükleriyle, Avcıoğlu da gitti. O ışıl ışıl gözleriyle konuşan Köksal da... İkisi de yok artık... Birazdan kapı açılacak, Şevket Süreyya Aydemir gelecek. O da gitti. O da toprak oldu çoktan...

Türk devrimcileri, ilerici Türk aydınları, bir dönemin en güçlü devrimci düşünürünü yitirdik. Hepimizin başı sağolsun...

...

Doğan ağabey, düşündüklerini yazamadan öldün. İnançlarını içine gömerek öldün. Belki de bu yüzden öldün.

Fikret Otyam:
"Doğan Avcıoğlu ile Bir Konuşma"

Cumhuriyet, 5 Kasım 1983

(Bu söyleşi, 1969 yılında Doğan Avcıoğlu'nun "Türkiye'nin Düzeni" adlı yapıtıyla Cumhuriyet Gazetesi Yunus Nadi Armağanı'nı kazanması nedeniyle Fikret Otyam tarafından yapılmış ve ilk kez 1 Temmuz 1969 günlü Cumhuriyet'te yer almıştır. Avcıoğlu'nun vefatının ertesi günü aynı gazetede ikinci kez basılmıştır.)

Yıllar önce tanıştığımız zaman iki dudağı arasında gördüğüm sigarası, hâlâ aynı yerdeydi dünde...

Yaşlarımız aynı olmasına rağmen, hafif ağarmış saçlarından olacak, bir kere "Doğan ağabey" dedik ve öyle devam ediyor. Saçlardan değil belki de, onun yaptığı işler daha mı ciddi ne, bunun da etkisi var zaar...

"Sigara tüketimi günde kaç adet?"

Doğan Avcıoğlu, iki dudağı arasındaki sigarasının külünü düşürmeden "Bildiğin gibi... Sabah başlar yakarız, yatana kadar. Ya sabır tesbihi yerine sigara kullanıyoruz," dedi.

1968-69 yılı Yunus Nadi Armağanı'nı "Türkiye'nin Düzeni" adlı yapıtıyla kazanan Doğan Avcıoğlu'na başarısını bildirelim dedik, ne var ki telefonu yarım saat meşgul işareti veriyor, beş dakika ise çalıyor ama açan olmuyor, karısı mı "müjdeletmemek" için diretiyordu? "Yahu bizim telefon son zamanlarda yeni huylar edindi, aynen dediğin gibi oluyor, müsaade edildiği zaman konuşabiliyoruz işte," diyen Avcıoğlu, telefon düzensizliğini de böylece belirti ve ertesi gün, telefonsuz konuşmaya karar verdik. Türkiye'de her aydının başına gelir telefon arızası, yadırgamadım.

"Bu eseri yazmaya iten nedenleri sorsam?"

"Bocalıyoruz. Kalkınma falan. Sadece ekonomi falan da değil. Aşağı yukarı 'Nasıl kalkınacağız?' sorunu her aydının kafasında var değil mi? Bunu kâğıda dökelim dedik."

"Ne kadar zamanda, nasıl döktünüz?"

"İki-üç sandık kitap, binlerce makale, dosyalar... Dragos'taki evin odasına kapandık... Kitabın arkasına iki yıl yazmışlar. İki yılı bulmadı, çıktı meydana..."

"Ne kadar sattı acaba?"

"Üçüncü baskıyla 16 bin oldu. 16 bin daha basılıyor."

"18.000 lira aldım. Kitapçı yüzde 10 veriyor. Demek 180.000 falan, yüzde 10'u benim, 18 bin..."

Ne yapalım, Türkiye'nin düzeni bu... Soruyu değiştirdim:

"Yön dergisi Türkiye'de bir hava yarattı, neden kapattınız?"

"Kitap için daha iyi çalışmak, bütün çabamı kitaba vermek için... Yeni bir dergi hazırlıyoruz, adı 'Devrim' olacak, haftalık... Seçimlerden hemen sonra yayımlamayı kararlaştırdık. Yön, ekonomik sistem arayışı içindeydi. Bugün kapitalizmin iflası açıkça ortaya çıktı. Bir sanayi kurmuşuz. Bunun ithalat ihtiyacı 7 milyar lira... Bütün ihracatımız 4.5 milyon lira. Dilencilikle yaşıyoruz. Sonra da bağımsızlığımıza toz kondurmayız diyoruz... Yön arayıştı, şimdiyse yön belli olmuştur. Türkiye'nin sorunlarına somut cevaplar bulmak gerek. Ekonomik bağımsızlık nasıl sağlanacak? İhracat nasıl artacak? Tek kelimeyle Türkiye nasıl kalkınacak, çağdaş uygarlık düzeyine nasıl gelecek? Bu sorunları özellikle ele alacağız Devrim'de... Devrim'i daha geniş kadroya dayanan bir düzende hazırlayacağız..."

"Başka planlar var mı?"

"Başka planlar? Devrim var, yetemez mi?"

"Politika falan? Parlamenter hayat?

"Bugünkü politikaya asla..."

"Biliyoruz, duyuyoruz, 'Türkiye'nin Düzeni' çok etkili oldu, size gelen haberler nasıl?"

"İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü'nde seminerler düzenlendi. Öğrenciler bölümleri tek tek incelediler, uzun süre devam etti bu... Komer de, (ABD'in Ankara Büyükelçisi) kitap çıkar çıkmaz geniş bir tercümesini yaptırmış ve aydınlarla tartışmış zaman zaman."

"Beğenmişler mi bari?"

"Tarih kısmı için söylediklerine tamamen katılıyorum ama, Doğan Avcıoğlu Amerikan sistemini yanlış biliyor, yargısına varmış... Yurt içinde olduğu kadar Türkiye'de bulunan kordiplomatik de ilgi gösterdi. Times gazetesi de 'Son ayların siyasi olayı' olarak niteledi."

"Yabancı dile de aktarılıyormuş?"

"Evet..."

Sigarasını tazeledi, iki dudağının arasına sıkıştırdı:

"Amma laflamışız... Bir yığın iş var..."

Ve çıkıp gitti...

Masamdaki çay bardağına baktım. İki şeker de tabağın kenarında duruyor, yani Avcıoğlu çayını şekersiz içiyor, şeker tüketimine katılmıyor...

Altan Öymen: "Doğan Avcıoğlu"

Milliyet, 6 Kasım 1983

Doğan Avcıoğlu'nu 1956'da tanıdım. Paris'te okumuş, Ankara'ya gelmişti. Çoğu aydınımız gibi, o da ülkemizin temel sorunlarını saptama ve onlara çözüm bulma merakındaydı.

Çoğu aydınımızdan farklı yani ise, bunun lakırdısıyla değil araştırması ile uğraşmasıydı.

Sağlam mantığına ve sentez yeteneğine eşlik eden büyük bir çalışma gücü ve çalışma disiplini vardı. Ülkemizin, bir zamana kadar kimsenin somut olarak görüp yazmadığı ya da yazamadığı gerçeklerini gözler önüne seren "Türkiye'nin Düzeni" onun bu, benzerine çok az rastlanan niteliklerinin eseridir. Belgeselliğinin yanında akıcı üslubu ile de kısa zamanda tanınan eser, 1960'lı yılların sonlarının arka arkaya basılıp en çok satılan kitabı olmuştur.

Doğan Avcıoğlu daha 1950'li yılların sonlarında, başta İnönü olmak üzere devlet ve politika adamlarının dikkatini üzerinde toplamıştı. Onu önce parti araştırma bürosu üyeliğine getirip, sonra Kurucu Meclise seçtiler.

Orada da birlikteydik. 1961 Anayasasının özellikle ekonomik ve sosyal içeriğinin oluşmasında, Anayasa Komisyonu üyesi olarak büyük katkısı vardı.

Gene de Anayasanın yürütme ve yasama organlarının ekonomik alandaki yetkilerini düzenleyen hükümleri istediği gibi çıkmadı. O, karar mekanizmaları hızlı ve kesin çalışan bir düzen istiyordu, olmadı. 1961 Anayasasının Kurucu Meclisteki oylaması sırasında kabul oyunu –bu gerekçe ile– vermeyen Kurucu Meclis üyelerinden biri oldu.

"Yön" dönemi... "Devrim" dönemi... Büyük yükünü üzerinde taşıdığı bu iki derginin koleksiyonu, bazı yorumları tartışılabilse bile, dönemin kurumları, kişileri, olayları üzerinde belgeli ve en açık sözlü değerlendirmeleri, eleştirileri içerir ve sorunlara, kendi mantığı içinde tutarlı çözümler getirir.

1971'de sonradan aklandığımız dava yüzünden bir süre birlikte hapisteydik. Orda da dışarıdan bavul dolusu kitap getirtir, daha sonra yazacaklarına durmaksızın çalışırdı.

Hapisten sonra geliştirdiği bu çalışmalar, kütüphanemize "Milli Kurtuluş Savaşı Tarihi" gibi, 1839'dan başlayıp 1995'e bakmaya çalışan 160 yıllık bir dönemin hiç fark edilmeyen yön-

lerini de kapsayan bir "Türklerin Tarihi", öyle. Ama sadece beş cildiyle... İki cilt daha yazacaktı. Yazamadı.

Onun yerine –değeri her geçen gün daha da fazla anlaşılacak– büyük bir araştırma, düşünce ve eylem adamı olarak "Türklerin Tarihi"ne kendisi girdi.

İlhan Selçuk: "Doğan'ı Doğaya Verdik..."

Cumhuriyet, 8 Kasım 1983

4 Kasım 1983 Cumartesi. Bostancı iskelesinde bir motor. Motorun içinde bir tabut. Tabutun içinde Doğan Avcıoğlu. Yanında İlhami Soysal. Rıhtımda ben. İşaretle soruyorum: İster misin, geleyim mi? İlhami elini sallıyor: Sen git! Biz geliyoruz.

Vapura biniyorum. Gök kurşuni. Hava esintisiz. Deniz kımıltısız. Görüş uzaklığı görebildiğin kadar. Vapur Büyükada'ya erken vardı. Doğan'ı taşıyan motor on dakika sonra rıhtıma yanaştı. Teknenin başında imam efendi öteki dünyanın kaptanı gibi dikilmiş. Doğan'ın tabutunu aldılar. İskeleden arabaların durduğu meydana kadar omuzlarda taşıdılar. Bir faytonun ön koltuğuna yanlamasına uzattılar. İlhami'yle Nejat arka koltuğa oturdular. Tabut handiyse kucaklarında. Daha dedi arabacı atlara. Ada turuna çıkıyorlar sanırsınız. Peşlerine düştük. Büyükada'nın sokaklarını geçiyoruz. Sonbahar dört bir köşeden ilkbahar gibi fışkırmış. Mezarlığın bulunduğu tepenin yokuşu dik. Faytonların bazıları yolda kaldı. Topluluk soluklana soluklana yokuşu çıkıyor. Tepeye vardık. Bulutlar daha da alçalmış gibi. Bir bulut yere yaklaştı. Göğsümüze abanıp, boğazımızı tıkadı.

Doğan'ı doğaya verdik.

Dönerken gök boşandı.

Doğan Avcıoğlu ile arkadaşlığımız 1950'lerin ortalarında başladı. Yaklaşık otuz yıl sürdü. Belleğimde bir kitap dolusu anı birikiminin ağırlığı var. Doğan, bir köşe yazısına sığacak adam değildir.

Otuz yıl süren dostluğumuzun bir ekseni oldu: 1950'lerin Ankara'sında hep Türkiye'yi konuşur; çağdaşlaşma, bağımsızlaşma, uygarlaşma atılımının nasıl gerçekleşeceğini tartışırdık. Ölümünü bilinçle beklerken bu gündem değişmedi.

Bir dostum içtenlikle şöyle demişti:

– Ben Avcıoğlu'nun yazdıklarının yarısı kadar ürün versem mutlu ölürdüm.

Ama Doğan'ın gözleri arkada kaldı.

Çünkü yaptıklarını ve yazdıklarını yeterli görmüyordu: Çalışmaya doyamayan bir insandı. Türkiye'deki uyanış hızıyla Doğan'ın yüreğinin atışları arasındaki ters orantı, yaşamının temel gerilimini yaratıyordu.

Bilincinin son ışığı Avcıoğlu'nun beyninde sönünceye kadar bu gerilim sürmüştür.

Doğan, yeryüzündeki çatışmaların omurgasını oluşturan "daha az sömürü, daha çok özgürlük" kavgasının, bir insan ömrüne sığmayacak süreçlerini çok iyi bilirdi. Avcıoğlu'nun sabırsızlığı yalnız yurtseverliğinin itici gücünden doğmuyordu. Tarihimizi neredeyse "özümsemiş" diyebileceğim Doğan, toplumsal potansiyellerimizin ülkeyi çağdaşlık düzeyine ulaştıracak atılımlar için yeterli olduğuna inanıyor, gecikmelerin büyük tehlikeleri gündeme getireceğini hesaplıyordu.

"Ekonomik Sevr" deyimi onun son yazılarından birinde ortaya atılmıştır. Ortadoğu haritasını yeniden çizmeye kararlı görülen dış güçlerin ancak "ekonomik Sevr"le zayıf düşmüş bir Türkiye'ye, siyasal Sevr'in sayfalarını yeniden açmak yolunda

baskı yapabileceklerini Avcıoğlu çok öncesinden görmüş; her gecikmenin sorunlarımızı çözümsüzlüğe sürükleyeceğini anlamıştır.

Doğan 57 yıllık yaşamına 10 insanın hayatını sığdırdı; günlerini aylara, aylarını yıllara dönüştürdü; dopdolu bir yürekle gözlerini kapadı.

Büyükada'nın doruğunda Doğan'ı uğurladıktan sonra aşağıya doğru yürümeye başladık. Yağmur, toprağın kokusunu buharlaştırmıştı. Güz yapraklarının rengi içimizdeki hüzünle uyumlu yankılar oluşturuyordu. İskeleye vardığımızda ilk vapurun kalkışına iki buçuk saat olduğunu öğrendik. İçimizden kimileri Doğan'ın rakıyı sevdiğini anımsayarak dediler ki:

– Doğan'a içelim.

Bir boş lokanta bulup girdik, rakıları söyledik, ilk kadehleri kaldırdık.

Dedim ki:

– Devrimciler ölmez; ruhları birbirine geçer, birbirlerinin gözleriyle bakarlar, birbirlerini sevecenlikle anarlar, birbirlerinin yürekleriyle duyarlar.

Ali Sirmen: "Bir Yurtsever"

Cumhuriyet, 8 Kasım 1983

– Nöbetçi ... Nöbetçi... Nöbetteyken konuşulmaz.

1971 yazıydı. Ankara'da Mamak Muhabere Okulunun Tutukevi'ndeydik. Yaz geceleri sıcak oluyordu. Biz de parmaklıksız penceremizi açık bırakıyorduk. Gecenin geç saatlerinde yeni nöbete gelen Anadolu çocukları zaman zaman, aralarında konuşup, şakalaşıyorlardı. İşte o zaman, Doğan Avcıoğlu, uykusu-

nu daha da dağıtmamaya çalışarak, açık pencereden dışarı nöbetçilere yukarıdaki cümleyle seslenirdi.

Avcıoğlu ile ikimiz, bir odada kalıyorduk. Doğan Avcıoğlu gece uyumak zorundaydı. Uykusunun bölünmesine, dağılmasına hiç gelemezdi. Çünkü garip bir acelesi vardı. Zorunluk olmadığı halde sabah 6.30'da kalkacak, 14 saatlik günlük çalışmasının başına oturacaktı. Birlikte kaldığımız altı ay süresince, önce Mamak Muhabere Okulu Tutukevi'ne, sona da Davutpaşa Kışlası'na bavul bavul kitap geliyor, o bunları deviriyor, sarı defterine notlarını alıyor, yeni yeni kitaplar istetiyordu.

Doğan Avcıoğlu'nun acelesi vardı. Peşinden atlı kovalar gibi kafasını kaldırmadan çalışıyordu. Yolunun uzun ve zor olduğunu da biliyordu; yine o tutukluluk sırasında aramızdaki bir konuşma ve iddia sonucu, koşmaya başladı ve o gün edindiği bu alışkanlığı, ölümünden az önceye kadar, 10 yıldan fazla, yanına bir de yüzmeyi ekleyerek sürdürdü.

Tutukluluğumuza neden olan davadan hepimiz beraat ettik. Bu sırada Avcıoğlu daha sonra basılıp piyasaya çıkacak Ulusal Kurtuluş Tarihimizin çalışmalarını ilerletiyordu.

Onun gibi düzenli ve araklıksız, gözü çevreyi görmeden çalışan çok az kişiyle karşılaştım yaşamım boyunca. Avcıoğlu'nun o sıralarda yaşamında, üniversite yılları, Kurucu Meclis, CHP'deki çalışma dönemi, Yön ve Devrim dergileri geride kalmıştı. Artık kendini tümüyle kitaplarına vermişti.

Geride kalan yıllarda Yön, Türk toplumunda, görece olarak geniş toplulukların, o güne dek alışılmamış konuları ele alıp tartışmasını sağlamış, bir döneme damgasını basmıştı. Devrim dergisi ile süren dergicilik yılları ise, Uğur Mumcu, Hasan Cemal, Uluç Gürkan gibi değerli gençleri basın yaşamımıza katan bir deney olmuştu.

Ama Doğan Avcıoğlu'nun geride kalan yıllarında, başka bir yapıt daha vardı: "Türkiye'nin Düzeni". Ülkemizin toplumsal ya-

pısı, tarihi, ekonomik ve sosyal sorunları üzerinde o döneme kadar hiçbir kitap "Türkiye'nin Düzeni"nin uyandırdığı ilgi ve yankıyı uyandırmamıştı. İlerde Türkiye'nin o günlerini yeniden yazmak gereğini duyanlar da görecektir ki "Türkiye'nin Düzeni", düşünce hayatımızda kendi boyutunu da aşan sonuçlar doğurmuş, büyük toplulukların o güne değin üstünkörü önyargı, kulaktan dolma bilgilerle ele aldıkları konuya daha ciddi bir yaklaşımla eğilmelerine yol açan küçük bir devrim oluşturmuştu.

"Türkiye'nin Düzeni" büyük ilgiyle karşılanıyor, aydınlarımız kitabın içeriğini tartışıyor, konuya daha yakından eğilmek için yeni kaynaklar, yeni yapıtlar arıyor, geçmişimize birbirini izleyen savaş dizilerinin öyküsü olarak bakma yerine daha başka bir açıdan eğilmek gereğini duyuyorlardı.

Yurt sevgisinin cafcaflı sözcükler, duygulu davranışlarla, pek sık, pek yüzeysel dile getirildiği bir ortamda, geçmişimizi, yapımızı büyük bir çaba, yorulmak bilmez bir çalışma ile araştırmaya koyulan Doğan Avcıoğlu, yurtseverliğe düşünsel bir içerik kazandırmış, yurdu sevmenin onun sorunlarını araştırmak, bilmek, öğrenmek ve çözmeye çalışmakla eşanlamlı olduğunun somut delilini ortaya koymuştu.

Bence Avcıoğlu'nun en önemli yanı, toplumu en fazla etkileyen yönü buydu. Bu yanı, irdelemelerinin, önerdiği çözümlerin kendilerinden de daha önemliydi.

O gerçek bir yurtseverdi.

Sürekli olarak Türklüğüyle övündüğünü söyleyen, ama nereden gelip, nereye gitmekte olduğumuzu, kim olduğumuzu biriki kulaktan dolma tümce dışında hiç de merak etmeyenlere karşı o sürekli sorular soruyor, sorularına araştırmalarında yanıtlar arıyordu.

İlhami Soysal:
"Avcıoğlu'nun Bıraktıkları"

Milliyet Sanat, 1 Aralık 1983

4 Kasımda yitirdiğimiz Doğan Avcıoğlu –nüfus kütüğündeki gerçek adıyla Mehmet Erdoğan Avcıoğlu– benim bir yakın arkadaşımdı. Şöyle böyle, geride kalmış bir otuz yıl, çok şeyleri paylaştık. Benim yazıp onun, onun yazıp benim imzamla yayımlanan yazılarımız bile oldu.

Bir dönemin ünlü Akis dergisinde (1955-1958) birlikte çalıştık. 27 Mayıs sonrasının 1961 Anayasasını hazırlayan Kurucu Mecliste birlikte üye olarak bulunduk. Türk-İş Konfederasyonu'nun 1961'deki örgütlenmesi sırasında o Araştırma Merkezi Müdürü, ben Basın Bürosu Müdürü olarak birlikte görev aldık. Aynı yılın sonunda Mümtaz Soysal, Cemal Reşit Eyüboğlu, Sırrı Hocaoğlu, İlhan Selçuk, Avcıoğlu ve ben, Abdi İpekçi, Altan Öymen, Turan Güneş, Çetin Altan, Ayperi Akalan, Nimet Arzık, Aziz Nesin, Sadun Aren, Arslan Başer Kafaoğlu gibi birçok arkadaşımızın da yardımıyla haftalık Yön dergisini çıkardık... 1962'de Sosyalist Kültür Derneği'ni kuranlar arasında olduğumuz gibi yöneticiliğinde de Doğan'la birlikteydi. 1969'da haftalık Devrim gazetesini çıkarmak yükünü taşıyanların başında gene Avcıoğlu ile kader birliği etmiştik. 1971 yılı 12 Mart'ı sonrasında birlikte tutuklandık, birlikte hapis yattık, birlikte yargılandık ve salıverildik. Birlikte yeniden tutuklanıp, birlikte kontrgerilla karargâhında konuk edildik. Yeniden tutuklanıp yargılandık ve aklandık. Yeniden, birlikte geçim kaygılarına düştük, birbirimize destek olmaya çalıştık.

Şimdi, tüm bu birlikteliklerimizden sonra, bu yazıyı yazmak için oturmazdan önce, hemen tümü "İlhami Mareşala sevgiyle" diye imzalanmış Doğan Avcıoğlu'nun kitaplarını önüme topla-

dım ve uzun uzun karıştırdım. Doğan geride neler bırakmamış ki...

İşte önce, olabildiğince eksiksiz kitaplaşmış yayınlarının listesi:

1- Devlet Personelinde Ücret Rejimi, TODAİE Yayını.
2- Ortak Pazar, CHP Araştırma Bürosu Yayını.
3- Seçim Neticeleri, CHP Araştırma Bürosu Yayını.
4- Türkiye İçin Bir İktisadi ve Sosyal Politikanın Esaslarını Tespite Yarayacak Malzeme, CHP Araştırma Bürosu Yayını.
5- Kalkınma Meselemiz, CHP Araştırma Bürosu Yayını.
6- Ziraatimizin Bugünkü Meseleleri, CHP Araştırma Bürosu Yayını.
7- Şehirlere Akın ve Mesken Davası, CHP Araştırma Bürosu Yayını.
8- Devlet Personel Meselesi, CHP Araştırma Bürosu Yayını.
9- Türkiye'nin Düzeni, Bilgi Yayınevi, 1. Basım 1968 (9. basım).
10- 31 Mart'ta Yabancı Parmağı, Bilgi Yayınevi, 1. Basım 1969.
11- Devrim Üzerine, Bilgi Yayınevi, 1. Basım 1971.
12- Milli Kurtuluş Tarihi, Tekin Yayınevi, 3 cilt, 1. Basım 1973 (3. Basım).
13- Türklerin Tarihi, Tekin Yayınevi, 5 cilt, 1. Basım 1978'de ilk cilt, 1982'de 5. cildin ilk basımı (6. cilt tamamlanamadı).
14- Devrim ve 'Demokrasi' Üzerine, Tekin Yayınevi, 1. Basım 1980.

Yanılmıyorsam, Doğan Avcıoğlu'nun kitaplaşmış yayınlarının tam listesi budur.

Peki Doğan, tümü 6000 sayfayı aşan (broşürler dışında

son altı kitabı 5661 sayfa) bu kitaplarında ne anlatıyordu? Bu kitaplarının içinde en önemlisi hangisiydi?

Doğan'a sorarsanız, en önemsediği kitabı, yazdıkları değil, yazacağıydı. "Türklerin Tarihi'nden sonra, Atatürk üzerine bir kitap yazmak istiyorum. Mustafa Kemal kimdi, ne yapmak istiyordu, bunu en gerçekçi biçimde ortaya koyan bir araştırma yayımlamak, önüne gelenin Atatürk'ü kendine bayrak yapmasını önleyecek bir eser yaratmak istiyorum ki bu benim için çok önemli," diyordu.

Yazmadı. Ömrü yetmedi...

Yayımlandığında büyük olay olan kitabı ise, "Türkiye'nin Düzeni-Dün, Bugün, Yarın" adlı kitabıydı. 1968 yılı Aralık ayında tek cilt olarak yayımladıktan hemen sonra 1969 Şubatında ikinci ve temmuzunda üçüncü baskısı yapıldı. Aynı yılın aralık ayında, biraz daha geliştirilmiş ve genişletilmiş olarak iki cilt halinde dördüncü, 1971 Martında beşinci, 1973 Şubatında altıncı baskısı yapıldı. Daha sonraki yıllarda da yeniden yayımlandı.

Doğan Avcıoğlu bu kitabında, "Türkiye'miz birkaç yüzyıl önce, yeryüzünün en ileri ülkesiyken, nasıl olmuştur da bugün geri ülkeler arasında sayılmaktadır? Japonya, XIX. yüzyıl ortalarına doğru ortaçağ karanlıkları içinde yaşarken kısa bir sürede kalkınmıştır. İki yüzyılı aşan kalkınma ve Batılılaşma çabalarına rağmen, Türkiye neden hâlâ kalkınmış değildir? Mazlum milletler arasında ilk kurtuluş savaşını Türkiye vermiş ve devrimler yoluyla bağımsızlık içinde çağdaş uygarlığa ulaşmayı amaç edinmiştir; ama bugün neden yine bağımsızlıktan söz etmekte ve çağdaş uygarlık düzeyini çok uzakta görmekteyiz? Gidiş nereyedir ve bu gidişle kalkınabilir miyiz? Bu soruların cevaplarının araştırılması, bizi, tarihimizin yeni bir görüşle, sosyoekonomik açıdan incelenmesine götürdü," diyor ve incelemeleri sonucu vardığı yeri de şöyle belirtiyordu:

"Neden kalkınamadık ve nasıl kalkınırız sorusu, bu düzen

nedir ve nasıl değişir sorusuyla eşanlamlıdır. Kemalizimin bağımsızlık ve çağdaş uygarlık diye özetleyebileceğimiz iki büyük ülküsünü gerçekleştirme yolunda en büyük engeli, bugünkü düzen teşkil etmektedir. Türkiye'mizin 20-25 yıl içinde kalkınıp çağdaş uygarlığa ulaşmasının temel şartı, yürürlükteki düzenin değiştirilmesidir."

Avcıoğlu'nun, Türkiye'nin yeni düzeni nasıl olmalıdır, sorusuna getirdiği yanıtlar, "Türkiye'nin Düzeni" kitabında yer alıyordu; ama bunlar asıl, 1971 yılında yayımlanan "Devrim Üzerine" adlı yapıtında daha geniş ve açık olarak anlatılmıştı. Doğan bu kez, "Önümüzdeki devrimci adım, Mustafa Kemal tarafında başlatılan, fakat yarı yolda bıraktırılıp, yolundan saptırılan Ulusal Kurtuluş Devrimimizi, günümüzün koşullarında bütün sonuçlarıyla gerçekleştirmektir," diyordu. Nasıl bir kalkınma modeli, nasıl bir planlama, nasıl bir toprak devrimi, nasıl bir dış ticaret ve bankacılık düzeni, nasıl bir sanayileşme gibi sorulara yanıtlar getirmeye çalışıyordu.

Çok inatçı ve çok çalışkan olan Doğan Avcıoğlu, daha sonra 1973'te ilk baskısı 1747 sayfa ve üç cilt olan "Milli Kurtuluş Tarihi"ni kaleme aldı. "Türkiye'nin Düzeni" adlı kitabında, ta Selçuklulardan, Osmanlılardan başlayarak Türkiye'nin tarihine bir ekonomist olarak bakılmıştı. Bu kez ise, doğrudan doğruya Ulusal Kurtuluş savaşı yıllarının hemen öncesi ve sonrası tarihi ele alıyordu. Yanıt getirilmek istenen soru yine aynıydı? Türkiye nasıl olmuştu da kalkınmamıştı?

2282 sayfalık beş cildi yayımlanabilen ömür törpüsü dev eseri "Türklerin Tarihi"ni ise Doğan 1977'de yazmaya başladı. İlk cildi 1978'de çıkan bu kitabın beşinci cildi ancak 1982 başında basımdan çıktı. İlk kitapta, tarih anlayışları, Türk ulusunun tarih sahasına çıkışı, Asya ve Avrupa Hunları gibi konular işleniyordu. İkinci kitap, Göktürklerden Oğuz ve Kumanlara kadar çeşitli Türk boylarını, göçebe feodalizmini; üçüncü kitap,

Türklerin İslamlaşmasını; dördüncü kitap, Türklerden önce Anadolu, Selçuklu Devleti, haçlı seferleri, Orta Asya'da Türk uluslarının meydana geliş süreçlerini, beşinci kitap da Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması, Bektaşilik, Kızılbaşlık, Ahilik, feodal düzenin kuruluşunu anlatıyordu...

Kanser, Doğan'ı yenmeseydi -ki kolay da yenememiş, Doğan inatçılığı ve iradesi ile uzun uzun direnmiş, kendisini değilse bile biz yakınlarını zaman zaman yanıltmıştır- Türklerin Tarihi'nin altıncı cildinde, Osmanlılar ele alınacaktı. Ama alınamadı. O büyük araştırma, öylece yarım kaldı.

İşte Doğan Avcıoğlu'nun geride bıraktıklarının, kitaplarının panoraması, üç aşağı beş yukarı budur. Avcıoğlu'nun son kitabı sayılması gereken -"Türklerin Tarihi" 1978'de yayımlanmaya başlayıp, 1982'de hâlâ yayımlanmaya devam ediyordu- 1980 yılı başında basılmış "Devrim ve 'Demokrasi' Üzerine" adlı, çeşitli tarihlerde yayımlanmış makalelerinin derlendiği kitabında vardığı son hüküm ise şudur:

"Bir nokta kesindir: Sivil-asker her çeşit cuntacılık ya da bir zamanların moda deyimiyle 'tepeden inmecilik', çözüm değildir. Halk kesimlerinin örgütlü gücüne dayanmadan, devrimci atılımlar başarılamaz. Oysa bu güçler örgütsüzdür. Ülkemiz, 'gemi yürüsün, istim arkadan gelsin' deyişini hatırlatan bir terslik görüntüsü içindedir."

Mümtaz Soysal: "Yön"

Milliyet, 8 Kasım 1983

Yirmi iki yıl önce, aşağı yukarı bu günlerde, çıkaracağımız dergiye ad ararken "Yön," dediğim zaman, Doğan, her zamanki kesin ve kararlı tavrıyla "Tamam," demişti.

"Yön", şaşırmış ve nereye gideceğini kestiremeyen bir Türkiye'ye seslenecek dergi için iyi bir addır. 1961 seçimleri yeni yapılmış, ama o seçimlerin tablosundan açık bir seçenek ortaya çıkmamıştı. Sorunlar ortasında bocalayan Türkiye kendine bir yön arıyordu.

Avcıoğlu, Atatürkçü radikallikten kalkıp "idare-i maslahatçılığı" reddeden, "mamur" bir Türkiye yaratmak için devlet öncülüğünde, ortak özveriye dayalı planlı bir kalkınmayı vurgulayan çizgisiyle, kurtuluş yönünün ancak bu olabileceğini ileri sürmekteydi. Dayanılması gerek güçler ve kullanılacak yöntemler bakımından tartışılsa bile, gösterdiği yön, doğru bir yöndü.

O yönün benimsenmeyişi ya da benimsenir gözüktüğü zamanlarda iyice izlenmeyişi Türkiye'yi hâlâ seçenekler arasında bocalayan bir ülke olarak bırakmıştır. Oysa, Doğan, o zamana kadar hiç tartışılmamış konuları gündeme getirerek, tabuları çiğneyerek ve aydınlık düşüncenin ufuklarını genişleterek, bocalamaya hiç yer bırakmayan düz bir çizginin Türkiye'ye neler kazandırabileceğini tartışılmaz bir sağlamlıkla ortaya koymuştu.

Şimdi, ilk bakışta kesin sonuçlar vermiş gözüken bir seçimin ertesinde Türkiye'nin aradığı yönü bulmuş olduğuna inanabilir miyiz?

Özal'cı zaferin gerisinde ne yatmaktadır? Orta direğin önemli bir bölümü, gerçek ücretlerde yüzde 30'un üstünde bir gerileme yaratan, gerçek köylü gelirini yüzde 7'ye yakın azaltan, dolayısıyla genel gelir dağılımını büsbütün kötüleştiren bir ekonomi politikasının mimarına ve uygulayıcısına niçin oy vermiştir?

Büyük halk yığınlarının aleyhinde de olsa açık seçik bir seçenek özlemi mi?

"Mağdur"dan yana olmak mı?

Yoksa, 1960'ın Amerika'sında olduğu gibi, politika arenasına ilk kez giren televizyondan ustaca yararlanış mı?

Bütün bunları pusula olarak alıp çok uzun bir yolculuğun yönü çizilebilir mi?

Daha da önemlisi, Özal'cı başarının yanında beliren bir başka başarı, yani Halkçı Parti'nin ters yöndeki çeşitli etkilemelere karşı yine de aldığı oyların anlamı nedir? Türkiye'de çok çeşitli nedenlerle, toplum gücünün olanca bütünlüğü ve sağlamlığıyla ayakta durduğu ortaya çıkmamış mıdır? En kötü koşullarda bile yüzde otuzun altına kolay kolay düşmeyen ve birazcık çabayla çok daha yukarılara tırmandırılabilecek olan bu güç, Türkiye'nin yönlendirilmesinde hesaba katılması mutlaka zorunlu bir ağırlık değil miydi?

Kısacası, geçiş döneminin olağanüstü koşulları, normal zamanlarda bir seçim tablosuna bakarak çıkarılabilecek olan sonuçların hepsini tam bir açıklıkla ortaya çıkarmayı güçleştirmektedir. Bütün güçlerin oyun içinde bulunmadığı bir ortamda neyin, neyi, nasıl, ne zaman ve ne kadar etkilediğini kestiremiyoruz. Yön çıkarmak zor.

Böyle olduğu için de geçiş döneminin, daha sağlam yönlenişleri bir an önce mümkün kılacak biçimde, olabildiğince kısa sürmesi gerekiyor.

Ama, önemli olan, geçişin başlamış olmasıdır.

Haldun Taner: "Yurtsever Bir Düşünür (...)"

Milliyet, 4 Aralık 1983

(...)

Kasım ayı içinde Türkiye en değerli evlatlarından birini yitirdi. Ölüm acısının hızıyla pek cömertçe kullanılagelen bu kanıksanmış klişeyi, her çeşit klişeye karşı olmuş bir insan için

kullanmak belki ters gelebilir. Ama söz konusu Doğan Avcıoğlu olunca, o kalıp cümle yavanlığından sıyrılıp gerçek ağırlığını kazanıyor. Çünkü o, laf olsun diye değil, Türkiye'nin nasılsa yetiştirdiği ve asıl önemlisi, sonradan ortamın bozup yozlaştıramadığı gerçekten değerli ve cevherli üç-dört kişisinden biri idi.

Kendisi ile çok az karşı karşıya geldim. İlk rastlaşmamız 1965 yılının yine böyle bir aralık günü, soğuk adliye koridorlarında olmuştu. O, Yön'de çıkan bir yazısından, ben de "Eşeğin Gölgesi" adlı piyesimden ötürü yargılanıyorduk. İkimizin de avukatları Apaydın kardeşlerdi. Yaptığına inanan, dürüst, erkek, saygın, dinamik kişiliği, gözlüklerinin altından parlayan zeki ve diri gözleri, dudağından düşmeyen sigarası ile belleğime ilk öyle yerleşti. '70'lerde onun dergisi Yön'e yazılar, diziler yazdım. Doğan Avcıoğlu sonra "Devrim"i çıkardı. Genç yaklaşım bilincine ilk olarak onun "Türkiye'nin Düzeni" adlı eseri ile vardılar. "Millî Kurtuluş Tarihi" adını taşıyan üç ciltlik büyük eseri, "Türkiye'nin Düzeni"ni bütünleyen yepyeni bir tarih incelemesi örneği oluşturdu. Avcıoğlu, bu eserde geçmişi yepyeni bir gözlükle incelerken, bugünkü ve yarınki sorunlarımıza da yanıtlar arayan sentez dehasını belgeledi. Goethe, "Yaratıcı olmayan, işlevsel olmayan bilim benim ne işime yarar?" der. Doğan Avcıoğlu'nun eserleri de tarihimizi, ölü ve statik bir bilgi yığını olmaktan kurtarıp Türkiye'nin bugünkü sorunlarının ta içine getiriyordu. Tarih diye hamasi ve platonik laf salatalarına alışmış okurlar ilk defa Avcıoğlu'nin açık seçik, pırıl pırıl, aydınlık görüşlerine takılıp gerçekçi ve bilimsel düşünmeyi öğreniyorlardı. Bir düşünürden bundan daha yararlı, bundan daha yurtsever bir hizmet beklenebilir mi?

Doğan Avcıoğlu'nun en verimli yılları, dergicilikten ayrılıp kendini eserlerine adadığı işte bu son yılları oldu; son olarak kaleme aldığı "Türklerin Tarihi"ni ne yazık ki bitiremedi; onun tüm yaşamı inançlı bir yurtseverin büyük çalışkanlığını yansıtır.(...)

Metin Toker: "Doğan Avcıoğlu"

Milliyet, 11 Kasım 1983

Bir devrin "harikulade kader"e sahip dergisi Akis'i çıkartırken, Türkiye'nin en parlak beyinlerinden birçoğuyla beraber çalışmak fırsatını buldum. Zaten, derginin "harikulade kader"ini yapan, onların işbirliğidir. Bunların bazıları sadece yazılarını yazar, giderlerdi. Genelde "Akis çizgisi"ndeydiler. Ama "Akis çizgisi"nin oluşturulmasına katkıda bulunmazlardı. Diğer bir küçük grup ise "Akis"in "brain trust=beyin takımı"nı teşkil ederlerdi. Bunların en parlaklarından biri Doğan Avcıoğlu idi.

Doğan Avcıoğlu'nu Türkiye çok erken kaybetti.

Biz Doğan ile Paris'te aynı okulu bitirdik: Siyasal Bilgiler Enstitüsünü. Doğan ekonomi, ben milletler arası ilişkiler bölümündeydik. Aramızdaki arkadaşlığın köprüsü ortak bir dostumuz, Galatasaraylı Dündar Engin'di. Bu sayede birçok, hepsi hoş hatıralarımız oldu. Türkiye'ye dönüp de Akis'i çıkarmaya başladığımda Doğan'ın yakasını elbette bırakacak değildim. Her bakımdan ve kelimenin tam anlamıyla kafa dengiydik; birbirimizle, aynı formasyondan olmanın verdiği "konuşacak bir şeyler bulunması" unsuru işbirliğimizi kolaylaştırıyordu. Bu, 1961'e kadar sürdü. Uğraşımız, okulumuzda öğrendiğimiz manada bir demokrasinin, genelde Türkiye'de uygulanabilmesini sağlamaktı. İktidara öyle bir ekip egemendi ki, bunların gözünde İsmet Paşa "elindeki kudreti budalaca vermiş" bir şaşkındı ve onlar bu budalalığı yapmayacaklardı. 27 Mayıs'a sonradan çok sebep uydurulmuştur. 27 Mayıs, bu ekibin çok partiden tekrar tek partiye dönmesinin, meşhur Tahkikat Komisyonunun kurulmasıyla, suçüstünde yakalanışının sonucudur. Başka bir şeyin değil.

İsmet Paşa da, Akis'te beraber olduğumuz bu pırıl pırıl beyinleri tanıdı ve onları takdir etti. Doğan 27 Mayıs'tan önce,

Feyzioğlu'nun yönettiği CHP Araştırma Bürosunda çalıştı. İsmet Paşa 27 Mayıs'ı takiben kurulan Temsilciler Meclisine o beyinlerden üçünü kendi kontenjanından soktu. Bunlardan biri Doğan Avcıoğlu idi. Diğer ikisi Coşkun Kırca ve Mümtaz Soysal. Atilla Karaosmanoğlu da ekonomik konularda kendisine danışmanlık yapıyordu.

İnönü, 1961 seçimlerinde bunlardan sadece birinin adaylığını kendi partisine kabul ettirebildi: Coşkun Kırca'nınkini.

Keşke Doğan Avcıoğlu da 1961 Meclisinin CHP sıralarında yerini alabilseydi.

Doğan 1961 seçimlerinden sonra da CHP ile işbirliği yaptı; ama bu daima bir "zor nikâh" havasını taşıdı. Uzun da sürmedi. Doğan politikacılara küçümseyen, politikacılar Doğan'a güvenmeyen bir gözle bakıyorlardı.

Yön ve Devrim Dönemleri:

Doğan Avcıoğlu'na şu veya bu siyasi eğilimi, meşrebi atfedenler olmuştur. Fakat onu "çok tehlikeli" sananlar bile değerini takdirden kendilerini alamamışlardı. Doğan Batılı ilmi anlamda bir araştırmacı ve Batılı ilmi anlamda bir fikir adamıydı. Mükemmel hazmettiği kültürü, onun eserlerinin dibinde bulunan temeldir. Doğan hiçbir gün, araştırmalarında, gerçekleri bir belirli maksat için kullanmaya, onlara makyaj yapmaya kalkışmamıştır. Yön, Doğan'ın 1960 sonrasındaki, yani demokratik ortam kurulduğundaki siyasi çizgisini gösterir. Bu, demokratik sosyalist bir çizgidir ve ona benim hiçbir itirazım olmamıştır. Politikadan çok konuşmuşuzdur, birbirimizin siyasi fikirlerini çok tartışmamışızdır ama bunları hiç kınamamışızdır.

Devrim dönemi Türkiye'nin Doğan Avcıoğlu'nu ilk kaybettiği süredir ve bu, kendisine birtakım ıstıraplar ve sıkıntılar getirmiş de olsa, Allah'tan fazla uzun sürmemiştir. Doğan, o "bunalım"dan sonra kendisini toplamış, yeniden, bütün birikiminin onu adeta adamış olduğu fikir hayatına, kitaplarına ve araştır-

malarına dönmüş, Türk kültürüne katkılarının yoluna tekrar çıkmıştır. Doğan'ın bunalımı birçok Türk aydınının bunalımıdır: Siyaset hayatının çirkinliklerinden iğrenme, siyaset adamlarının çoğunun çapsızlığından umutsuzluğa düşme ve bunun sonucu olarak bir kestirme yol arama sabırsızlığı. Doğan o dönemde, isteyerek veya istemeyerek, "radikal askerlerin sivil başbakan adayı" halindedir. Bunun eylemi içinde olmadığı, hakkındaki takibatlarda aklanması suretiyle açığa çıkmıştır. Doğan, komünist olmayacak kadar da kültürlüydü. Ama bir dönemde "başka alternatif" arayacak, aramasa bile önerecek kadar bunalıma düştüğü muhakkaktır.

İşte bunu, uzun konuşmalarımızda ben çok kınamışımdır. "Radikal askerlerin sivil başbakanı" diye bir şey bulunamayacağını her söylediğimde Doğan bunu kabul etmiş, aksini bana karşı savunmaya kalkışmamıştır. Etrafını çevirenlerin çok politikacıdan daha çaplı olmadığını da mükemmelen bilmekteydi. Sen bir odanın içinde oturup Türkiye'yi ihya edeceksin, odanın kapısındaki güvenliği radikal askerler sağlayacak, fakat onlar senin hiçbir işine karışmayacaklar, her şeyi senin bildiğin, istediğin gibi yapmana müsaade edecekler!

"Bu, kaç gün sürer Doğan, kaç gün?" diye sorduğumu ve cevap alamadığımı hatırlatırım. Doğan'ı bütün sevenler, sevginin çok üstünde onu takdir edenler, İsmail Rüştü Aksal'dan Nihad Erim ve Turhan Feyzioğlu'na, o dönemi Doğan'ın "kayıp yılları" olarak değerlendirmişizdir.

Doğan, o kültürdeki bütün insanlar gibi kendini toplamasını bilmiştir. Doğan, 1961'de Mecliste yer almış da olsa, sanırım politikada bu "imkânlar sanatı"nı zenaatkârca kullanmaya katlanmayacak, bunu zaten beceremeyecekti. O, ona gerçek şahsiyetini veren sahalar, fikir ve araştırma sahaları, o sahalarda eşsiz değerde eserler yaratmak için vardı. Bunu yapmıştır, bundan dolayı, bir yazarımızın dediği gibi "Türklerin Tarihi"ne biz-

zat girmiştir. Orada, hep o tarafıyla kalacak ve o tarafıyla Türk aydınları için bir örnek oluşturacaktır.

Doğan Avcıoğlu'larımız çok olsun. Milletler asıl onlarla yücelirler. Milletlerini asıl onlar yüceltirler.

Cahit Tanyol: "Katıksız Bir Devrimci"

Somut, 25 Kasım 1983

Bazı fikirlerin doğru ve gerçeğe uygun olması yetmez. Gerçekleştirme ile gerçeğe uygun olma arasında birtakım koşullar yoksa eğer, eylem boşlukta kalır ve çoğu zaman da yozlaşır. Toplumsal ve politik olaylarda bu boşluk, birtakım yanlış ideolojilerle doldurulmak suretiyle bir sömürü alanı haline gelir. Ve politik iktidar birtakım serüvencilerin, üçkâğıtçıların eline geçer.

Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve politik gerçekleri nedir? Bu gerçeklerin dayandığı değerler bütünü ortaya çıkmadıkça, alınacak her önlem karanlığa kurşun atmaktır.

Bizde genel olarak "gerçeği arama" bir yana itilerek, birtakım kavramların tartışması, kavgası yapılmış ve bunlar uğruna politik eylemlere başvurulmuştur. Oysa bugün artık politik eylemlerin gerisinde bir düşünce sistemi, bir dünya görüşü egemendir. Düşünce, kavramlardan yola çıkar; ama bizde olduğu gibi, kavramlara takılıp kalmaz. Bizim takılıp kaldığımız kavramlar hangilerdir? İlk akla gelenleri söyleyelim: Özgürlük, hak, adalet, demokrasi (sanki savunanlar tahrip etmiyormuş gibi) parlamento, devlet, halk, anayasa, halk iradesi, sosyalizm, faşizm vs. Bunlar için, bunlar adına ülkemizde insanlar birbirine saldırmakta, birbirlerini öldürmekte ve bu kavramlarını etrafında aydınlar ahkâm kesmektedir.

Tanzimat döneminde düşünce, üç ana kavram içinde tutuklu idi. O dönemin aydınları ve devlet adamları, bu kavramlar karşısında kampa girmişlerdi. Bu üç kavramdan ilki "mal güvenliği." O dönemde Osmanlı toplumunun gereksinimi bu muydu, elbette değildi. Fakat devlette yapı değişmesi bunu amaçlıyordu.

Tanzimat'dan sonraki dönemde yeni bir kavram karşımıza çıktı: "hürriyet." Bu kavramın gerisinde, ekonomik yapı, sosyal felsefe ve onun amaçladığı yepyeni bir devlet ideali vardı. Bu devlet ideali dünyayı pazar ve sömürü alanı olarak görüyordu. Buna engel olan eski kurumları yıkmak ve devleti elinde tutan eski sınıfları tasfiye etmek gerekli idi. Hürriyet, bu yeni devlet ideali için bir demogojik sömürü aracı idi. Onun yüzü suyu hürmetine "halk iradesi", demokrasi için savaş ve ayaklanma başladı.

Bizde ise bu sorunların hiçbiri söz konusu değildi. Tek düşünce, devleti kurtarmaktı. Bunun için ne gibi önlemler gerekil idi. Dünyayı en iyi ve kolay sömürmek için yeni bir devlet türü düşünmek başka, sömürü konusu olmak tehlikesi ile yüz yüze bulunan bir devlet için alınacak önlemler başka... Biz bunun ikisini hiçbir zaman, hiçbir dönemde anlayamadık. Üstelik Batıdaki bu yeni toplum ve devlet türü, kendi içinde birtakım çelişkileri de beraberinde getiriyordu. Sömürü ve emperyalizme karşı sosyalist bir toplum, sosyalist bir devlet felsefesi ortaya atılmıştı. Ve bunlar kuşaklar arası tartışma konusu oluyordu.

Bizde bu ayrıcalıklar hiç hesaba katılmadan, İkinci Meşrutiyeti hazırlayan gerek "İttihat ve Terakki Cemiyeti" ve gerekse Avrupa'daki Jöntürk eylemleri, hiçbir toplumsal ve ekonomik birikime sahip olmadan, 1789 Fransız Devrimini hazırlayan nedenler sanki bizde de varmış gibi, "hürriyet", "adalet", "müsavat ve uhuvvet" kavramları aydınların temel ilkesi oldu. O günden beri, kendimizi olmayan bir yerde aramak şaşkınlığı, gerek dü-

şünce geleneğimizi ve gerekse iç ve dış politikamızı sonu gelmez bir kargaşaya uğrattı.

Bu yeni ve köksüz ilkelerin toplum ve devletle olan bağlantıları, bir araştırma konusu olmak niteliğini kazanmadı. Hürriyet gazetede bayrağa sarılı bir kız olarak temsil edildiği için, halk "Selanik'ten hürriyet geliyormuş," diyerek onu karşılamaya çıktı. Gerçekte bu, halkın ilkelliğini değil bir aydın ahmaklığını açığa vurması bakımından, üzerinde dikkatle ve ibretle durulmaya değer. İşin ilginç yanı bu aydın ahmaklığının günümüze kadar bir gelenek halinde sürüp gelmesidir.

Bir toplumda kavramlar o toplumun gerçeklerini yansıtmadığı zaman yozlaşırlar. Yozlaşmış kavramların arkasında ne sağlıklı bir sınıf, ne sağlam bir politika ve ne de vicdanlı bir aydın türü oluşur. Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp dahil, birçok düşünürler zaman zaman bu aydın ahmaklığının içine yuvarlanmıştır. Belki de nedeni, çaresizliktir.

Türk düşüncesini bu aydın ahmaklığından kurtaracak çözümün ancak kendi gerçeklerimize eğilmekle –dönmekle değil– mümkün olacağını kavrayan aydınların başında, geçenlerde genç yaşta yitirdiğimiz Doğan Avcıoğlu bulunmaktadır. Onun düşüncesindeki sağlamlık, eylemindeki katılık, gerçekler karşısında aldığı nesnel tutum, gelecek kuşaklar için örnek olmak niteliğinde idi. 27 Mayıs eyleminin en olumlu tarafı ne yeni bir anayasa, ne danışma meclisi ve ne de üniversite özerkliğidir. Onların hepsi kâğıt üzerinde kalmıştı. Kâğıt üzerinde kalmayan tek önemli olay "Yön" dergisinin açmış olduğu yepyeni bir düşünce akımıdır. 27 Mayıs'tan önce ve sonra gelen hiçbir politik eylem Doğan Avcıoğlu'nun açmış olduğu bu düşünce bereketi ile boy ölçüşemez.

Doğan Avcıoğlu gerek Yön dergisinin ve gerekse Yön'le iç içe bir nitelik taşıyan Sosyalist Kültür Derneği'nin hem beyni, hem kurucusu idi. Sosyalizm, komünizm, Marxisme ve Leni-

nizm kavramları, Yön hareketinden önce boşlukta sallanan birtakım korkulardı. Nâzım Hikmet'in şiirlerinden esinlenen yaygın ve romantik bir içeriği vardı. Bunun dışında kalan düşünce ise fanatik bir parti disiplini görünümünde idi. Komünist olmak, komünist görünmek ve komünist sayılmak için Nâzımvari şiirler yazmak veya bu tür şiirleri sevmek yeterli bir ölçü idi. Gerici ve sağcı düşüncede bu yargı hâlâ geçerlidir.

Yön hareketiyle Marxisme, hem dogmatik kalıplardan, hem şairliklerden sıyrılarak sosyal ve ekonomik temellere oturtuldu. Ve Leninizm dogmatik Marxisme'in katı kalıplarını çatlattı. Toplumların evrim aşaması ön plana geçti. Daha önce Doğan'ın omuz silktiği tarih, onun yaşamında önem kazandı. Politik deney Doğan'ın gerçekçi zekâsına yeni bir ufuk açtı. Ne yazık ki ölüm, bu yeni ufkun ötesinden bize seslenecek zamanı ondan esirgedi.

Fakat Yön'de geleceğe ışık tutacak birçok eleştiriler yer aldı. Sosyalizm geniş bir tartışma ve eleştiri konusu oldu. Osmanlı toplum yapısı, İslamiyetle sosyalizm arasında ilişkiler, İslam ülkelerindeki milli kurtuluş hareketleri, Türkiye'nin mülkiyet düzeni, Türk toplumunun ve Türk devletinin yapı özellikleri gibi temel sorunlar dergide eleştirildi ve tartışıldı. Bu özgür ortam sürseydi ve her dönemde olduğu gibi düşünce politikanın emir ve yedeğine girmemiş olsaydı, Türkiye kendi sorunlarını çözümleyecek ve kendine özgü rejimi ve politikayı bulacaktı. İki yüzyıldan beri dış odakların Türkiye üzerindeki oyunları son bulacaktı. Ülkenin genç ve dinamik güçleri anarşinin ortamına itilmek suretiyle düşünce ve eylemin yolu bir daha kesildi. Bizde fikir akımlarının simgesi her zaman dergi olmuştur. İşin ilginç yanı ne medreseler ve ne de üniversiteler ilerici fikir akımlarına ışık tutmamıştır. Çoğu zaman her sayısı birkaç kilo gelen fakülte dergilerinde hantal fikirler çoğunluktadır. Buna karşılık, Tanzimat'dan bu yana ülkemizdeki fikir akımları her zaman bir der-

ginin ve birtakım kişilerin çevresinde toplanmıştır. Ziya Gökalp'ın "Yeni Mecmua"sı Serveti Fünunu, Abdullah Cevdet'in İçtihat dergisi ve nihayet Kadro, birer düşünce akımını temsil ederler. Bunlar arasında Yön, kalıcı ve uyarıcı düşüncenin zenginliği bakımından, bütün bu saydığımız dergilerden daha önemli bir nitelik taşır.

Doğan'da düşünce ile eylem bir bütündü. O, bu bakımdan ülkemizde alaylı politikacılara son vermek isteyen bir insandı. Alaylı politikacıların bugün de egemen olması, onun bu tutumuna yeniden özel bir ağırlık kazandırmıştır. "Türkiye'nin Düzeni" adlı yapıt, belli bir iktidar ve yönetimi gerçekleştirmek için teorik bir deneme olarak kaleme alınmıştı. Politika sahnesine koltuğunda kitapla çıkmıştı. Tüzükle politika yapma dönemine son vermek istiyordu. Gerçi "Türkiye'nin Düzeni", teorik bir denemeden çok pratik ve politik bir amacı güdüyordu. Fakat Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve politik sorunlarına tarihsel açıdan düşündürücü yorumlar getirmesi bakımından, "Türkiye'nin Düzeni" yapıtı, politik kazançlardan daha üstün bir değer taşımaktadır kuşkusuz.

Doğan Avcıoğlu Yön'de eleştiriye ve özgür düşünceye ne kadar açıksa, "Devrim"i çıkardığı dönemde, amaca aykırı fikirlere karşı kapalı idi. Yön'ü kapatma kararı verdiği zaman yeni bir derginin çıkarılmasına gerek olmadığını savunmuştum. Yanıt olarak, "Yön devresini kapa Tanyol, artık Devrim'i çıkarmak zamanı geldi," dedi. O, bu yeni dergiyi eylem organı olarak düşünüyordu. Dergi çıkmadan önce, kendisiyle gençlik, işçi, asker, tarih yorumları üzerinde tartışıyorduk. Ben, işçinin dışında başka kuvvetlere dayanılarak yapılacak sosyalist bir eylemde lider olmak koşullarının memur olma sınırını aşamayacağını söylüyor ve bunun kendi yapısına aykırı olduğunu düşünüyordum. Çünkü Doğan birinci adam olmak isterdi. Yapısı buydu. Fakat görünürde böyle bir iddiası yoktu, kişiliği doğal olarak bunu ka-

bul ettirirdi. Fikirleri de çok katı idi. Eyleme yönelik fikirlerinde duygusallığa yer vermezdi. Eylemde hoşgörü ve yumuşaklık başarının en büyük düşmanıdır. Bunu Doğan kadar ben de biliyordum. Bazı alanlarda düşüncelerimizin ayrı olması onunla ne dostluğumuza engel oldu ve ne de bizi ayrı saflara itti. Çünkü ona karşı benim hayranlığa varan bir güvenim vardı.

En son kendisini ameliyat sonrası hastanede görmüştüm. Hastalığının ne olduğunu biliyor. Kendisini bekleyen ölüm karşısında umursamaz bir tavra sahipti. Sakin, her zamanki konuşmasıyla, "Eh Tanyol, uzun vadeli planlar yapmaya artık vakit yok," dedi. Yüzünde ölüme karşı Alfred de Vigny'nin "Kurdun Ölümü" adlı şiirindeki stoik yücelik okunuyordu.

Bu, türünde tek, akıllı ve gözü pek adama ölümün bu türlüsü hiç amma hiç yakışmadı.

Erol Toy: "Aydınımızın Değişmez Yazgısı"

Somut, 25 Kasım 1983

Doğan Avcıoğlu'nun erken ölümü, Türkiye aydınının tarihsel dramını bir kez daha gündeme getirdi. Çünkü o, pek çok bakımdan değişik özellikler taşımasına karşın, Türkiye aydınının tipik örneklerinden biriydi. Böyle olduğu için de, özelliklerinin altını çizmekle birlikte, bir bütünün değerlendirilmesinde en elverişli kaynaklardan birini oluşturur.

Bursa Lisesi'nden, üstelik İngilizce bölümünden çıkmasına karşın, gözünü kırpmadan Paris'te okumaya davranması bu tipikliklerin başında gelir. Zorun üstüne yürüyerek, daha geniş bilgilenme çabası... Gerçekten de, sonraki yıllarda bu gözüpekliğinin yararını görecektir. Türkiye ve toplumu üzerine derin in-

celemelere daldığında, fazla dil bilmenin bütün olanaklarını kullanacaktır. Ve bu niteliği, özelliklerinden en önemlisini oluşturacaktır. Geniş kültürü, derin inceleme alışkanlığı ve zora dayanıklılığı nedeniyle, kendinden önceki ve hatta sonraki kuşağın özelliklerinden ayrılmaktadır. Aktarmacı aydın, yerini, Doğan'la birlikte, araştırmacı, incelemeci ve elbette bunun sonucunda eleştirici aydına bırakmaktadır. Öyle ki, Doğan Türkiye'ye, Türkiye'nin koşulları içinden bakan ilk aydınımızdır demek yanlış olmaz.

Peki ötekiler!.. İşte bu ötekiler ve Doğan'ın tipik özelliğinin ortaya koyduğu ayırımların bütünü, aydın dramını oluşturmaktadır ya zaten...

Ve yazık ki, aktarmacı aydın tipi çoğunluktadır. O yüzden de, Türkiye aydınlarıyla, halkının bağları bütünüyle kopuktur. İki taraf da birbirinin karşısında son derece güvensiz ve biraz daha açığı, kuşkucudur. Halk aydını yabancılar; aydın gerçekten yabancıdır. Öyle yetiştirildiğinden ötürü. Ama, asıl neden, Türkiye'nin ekonomi-politik yapısının getirip dayadığı bu zorunlu karşıtlıktır.

Kapitalizmin Gelişmesi ve Aydın:

XVII. yüzyıl, F.Braudel'e göre, Avrupa kapitalizminin tarihsel ödevine soyunmaya hazırlandığı bir zaman dilimidir. Osmanlı dünyası için ise, Celali isyanlarının büyük "Kaçgunluğunda," tezgâhları atölyelere, atölyeleri fabrikalara dönüştürebilecek asıl itici güç olan Ahiliğin can çekişme dönemi. Bir yandan Avrupa burjuvazisinin rekabeti, öte yandan devletin rejim değişikliği amacına dönük baskısı, beri yandan Ahiliğin sömürüye izin vermeyen töreleri, el zenaatlarının manifaktüre dönüşmesini engellemiştir. Artık, işler tersine dönmüştür. Geniş bir Osmanlı pazarında at koştıran Avrupa burjuvazisi, Evliya Çelebi'nin "Ora ahalisi yoksuldur, İngiliz çuhası giyinir, " değerlendirmelerini alaşağı etmiştir. Bursa ipeklileri, Ankara sofları,

Kayseri bürümcükleri, Maraş dövmeleri, Sivas kakmaları, Gümüşhane işlemeleri birer birer çeyiz sandıklarının diplerini boylamışlardır. Yeni ustalar, eskiyi geliştirme yerine, İngiliz, Fransız, Felemenk, Venedik ve Cenova üretiminin karşısında nasıl yaşayacağının derdine düşmüşlerdir. Gide gide, üreticilik, yerini onarıcılığa bırakmıştır. Bıraktığı anda da, Türkiye insanı, özellikle de yetişkinleri, gözlerini Batıya dikmişlerdir.

Bir ülkeye teknolojinin girmesinden sonra, o teknolojinin ideolojisinin girmemesi mümkün değildir. Önce ürünleriyle giren Batı, ardından o ürünleri oluşturan teknolojiyi de ucun ucun gösterince, gerisi gelecektir. Gelmiştir de... Cromwel Devrimi Manş'ın ötesinde oluştuğundan, kara Avrupa'sına ancak düşünce olarak yansımıştır. Yine de, Fransız düşünürlerinin, İngiliz devrim düşüncesini kendi burjuvalarının kafasına akıtmaları yüz yıldan fazla sürmüştür. Ne var ki, Kara Fransa'sı, devriminin yelini bütün bir Avrupa'ya savurtmakta gecikmemiştir. Elinde Napolyon gibi bir serüvenci de bulununca, devrimden pay isteyebilecek bütün genç emekçi gücü, Avrupa'nın dört bir yanına sepelemiştir. Ve devrimcilerin tohum olduğu her toprakta, devrimin filizlenmesi kaçınılmaz olacağından, Avrupa'nın doğusu da çalkalanmaya başlamıştır.

Çarlık Rusya'sı ile Osmanlı Türkiyesi'nin zorbalığı bu çalkantının sarsıntısına uzun zaman dayanamamıştır. Teknolojisinin ve ekonomi politik altyapısının, az yukarıda sözünü ettiğimiz nedenlerden ötürü, el zenaatlarının bile duraksadığı bir dönemde, devrimci rüzgârlar önündeki savrulması, elbette salt ideolojik olacaktı. İşte o anda da, aydının dramı başlayacaktı. Şöyle; Osmanlı Sultanı da, Çarlık Tahtında oturan ve Japon güneşinin yeryüzü simgesi olan da, Batının bu teknolojik üstünlüğünü görmezden gelemezlerdi. Çünkü o üstünlük, vurduğu yerden ses getiriyordu.

Engellemek amacıyla, öğrenmek zorunluluğunu duydular.

Her biri, Batıya, insan yetiştirmek amacıyla seçme gençlerini gönderdiler. Bunlar da dönemlerinin bütün bilgi, beceri, teknik ve ideolojik erdemlerini edinerek ülkelerine döndüler. Öğrendiklerini oralarda uygulayacaklardı. Ve bu uygulamaların sonucunda, teknolojik ve ekonomik kalkınma gerçekleşecekti. Kimsenin iyi niyetinden, kimsenin erdeminden kuşkulanmamıza gerek yok... Ancak, tarihin bize öğrettiği bir durum vardır. İnsanlık yolunun gelişmeleri doğal akışa uygunsa, sancısı ne denli büyük olursa olsun, yine de zamana ve değişik kuşaklara yayıldığı için geçiş sürecini uzunca bir süreçle yaşar; bunun için de aşamanın gerektirdiği ekonomik yeterliliğin bulunması zorunludur. Örneğin, nasıl büyük bir fabrika kurmak için, şu kadar milyon lira gerekli ise, bir aşamadan bir başkasına geçmek için de, hem ekonomik hem politik birikim gereklidir. Yani daha açığı, bir ülkede burjuva devrimi yapılabilmesi, o ülke burjuvazisinin iktidar olabilecek güce erişmesiyle mümkündür. Tarihin hiç yanıltmayan değerlendirmesi böyle buyuruyor. Buyuruyor ya, Avrupa'ya eğitim görmeye giden insanların, tarihin buyruğunu bekleyecek zamanları var mı?

Bu gençlerin her biri ülkelerine döndükleri zaman, gördüklerini uygulamakla yükümlüdürler. Yükümlüdürler ya, ülkelerinin ekonomi politiği uygulanması gerekene izin vermemektedir. Örneğin, bir Rus Boyar'ı, Batıda gördüğü bir dokuma fabrikasının benzerini kurmaya kalkıştığında, şallak mallak ortada kalmaktadır. Çünkü Avrupa'nın, serfleri özgürleştire özgürleştire, yüz elli-iki yüz yılda ürettiği işçi sınıfı, Çarlık Rusyası'nda köle yığınları halinde bulunmaktadır. Henüz ücretli işçi olayı ile hiç kimsenin, hiçbir biçimde ilgisi, ilişkisi yoktur... Ya peki, aynı şekilde olmasa da, insanların isteklerini, ülkenin çıkarı gibi göstererek, yasal bir çerçeve çizebileceği bir tartışma yeri bulunmasını isteyen Osmanlı yetişkini ne yapacak? Bir parlamento düşlediği anda, kendi velinimetinin yetkilerini kısıtlamakla

karşı karşıya... Neye dayanarak? Avrupa'da varlığına... Olur mu? Elbette olmaması gerekir. Eşyanın tabiatına uygunu, olmaması yolundadır. Ama, oldurabilmek için, toplumsal bir zorlamaya girişilir... Böyle bir girişim, ancak bir tek şeyin bastırmasıyla mümkün olur. Silahın!.. O zaman, yetişkin aydın, ister istemez devrimcilikten, darbeciliğe kaymıştır. Çünkü, doğal olanı değil, zorlamayı seçmiştir. Toplumsal ve tarihsel zorlamalar ise devrimlerle değil, darbelerle olur. Aydının yazgısı çizilmiştir. Cuntacılık...

Aydınımızın Yazgısı: Cuntacılık

Bu, dayatmacılığın zorunlu kıldığı bir durumdur. Çünkü, tarihi yapan sınıflardır. Sınıflar yoksa, tarih kendi kendine oluşacak değil. Birtakım insanlar gizli gizli biraraya gelecekler, bir amacın çerçevesinde bir şeyler dayatacaklardır. Çarlık Rusyası'nın devrime giden yoluna bir bakınız. Komplolardan, darbelere kaç olayla karşılaşırsınız. Japonya'nın geçmişine göz atınız, Samurailerden hangisi şogun olsa, ardında bir darbe izi görürsünüz. Ve XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden, günümüz Türkiye'sine uzanan kendi tarihimize bir göz atınız, darbelerden geçilmez.

Çünkü devrim, gerçekten bir sınıfın harcıdır. Ve egemenliğe tırmanan her sınıf, o noktaya değin, devrimcidir. Sonra tutucu olur. Bu da kendinden sonraki sınıfın devrimine alan açar. Bunlar konumuzun dışında. Ama, bir başkaldırı ya da düzenlemenin devrim olabilmesi, asal yapısının sınıfsal bir nitelik taşımasına bağlıdır. Materyalist öğretimin gereği budur. Belki fazla Ortodoks bir saptamadır, ama, gerçek budur. Ve bu nitelikten yoksun olan her eylem, sonunda yasallaşsın yasallaşmasın, açık seçik bir biçimde, darbeciliktir. Çünkü, azınlığın, çoğunluğa kendi bilincini dayatması, ister istemez baskıyı içinde taşır.

Mustafa Reşit Paşa'nın, ticaret anlaşmasını Abdülmecit'e imzalatmasıyla, Mithat Paşa ve arkadaşlarının Anayasayı Abdülhamit'e onaylatması arasında bir ayırım yoktur. Aynı zamanda,

bir buyrukla Meclis-i Mebusanı kapatan, Anayasayı rafa kaldıran ve otuz üç yıl tek başına egemen olarak, Mithat Paşa'yı da boğduran Abdülhamit'in yaptığında bir değişiklik aramak boşunadır. Tarihimizin darbeler ve karşı darbeler sayfalarına yenilerinin eklenmesinden başka bir şey değildir yaşanan olaylar... Ve zaman dilimleri ne kadar geniş görünürse görünsün, darbenin karşılığı gelecektir. İşte İkinci Meşrutiyet, otuz üç yılın karanlığını yırtıp atıvermiştir. Görünüm budur. Asker ve sivil aydınlarımız el ele, "Devleti kurtarmak için," cuntalar kurarak, eyleme geçmişlerdir. İktidar cuntanındır. Devlet, orasından burasından kemirilmeye bırakılmış. Ve Birinci Dünya Savaşı, darbenin barışı darbesini getirmiştir. İttihat Terakki cuntası, darmadağındır... Kurtuluş Savaşı, aydınımızı yüz yıllık yalnızlığından kurtarır. İlk kez yabancılığından arıtır. Toplumuyla omuz omuza aynı amacın, bağımsızlık amacının potasında kaynatır. Bütünleştirir ve yepyeni bir kalıba döker. Türkiye, çağdaş uygarlık düzeyini aşmaya koşulmuştur. Herkes dağ tepe demeden, uyku durak bilmeden bunun gerçekleşmesiyle yükümlüdür. Cumhuriyet aydınının mutluluğu yapıcılığından gelir. Divriği'den koparDığı demiri, Kayseri'de uçak yapmaya koşturacak kadar yüreği doludur. Harap bir ülkede, bitap bir toplumla, karıncalar gibi gelişme hızına kapılmak, az şey midir? Çok şeydir. Çok şey olduğu için de, yüreğinde ülke sevgisi olan herkes, yurdunun hizmetçisi olarak çalışmaktadır.

Türkiye ve Cuntalar:

Türkiye tarihinin, haydi sadece son yüzyılı alalım, Cumhuriyet tarihinin cuntasız yaşanan en uzun dönemidir. 1920'lerle, 50'ler arası... Devletçi ekonominin, toplumun bütün katlarında yetiştirdiği seçkinlere yaygın bir kalkınma deneyi, İkinci Dünya Savaşının basıncıyla karşılaşınca, cuntalar yeniden gündemdedir. Teknolojik eksiklerimiz yeniden ortaya çıkmıştır. İdeolojik coşkumuz, eksiklerin karşısında yetersiz kalmıştır. Neyse ki, us-

ta bir politikacının yönetiminde, cuntaların etkinliğine kalmadan, demokratik seçimlerle bir değişimin başlangıcına girilebilmiştir. Ne var ki, ekonomi politik yetersizlikle, ideolojik istek çelişki halinde ise, birtakım aydınların, birtakım dayatmalara yönelmesi kaçınılmaz olur. Çünkü, baştan bu yana dediğimiz gibi sınıfsal ağırlıklar, terazinin kefelerinde görünmemektedir. Burjuvazinin ağırlığı olmayan bir ülkede, işçi sınıfının da baskısı söz konusu değildir. O zaman, birtakım aydınların cuntalaşmasından başka unsur yoktur. Asker, yeniden kurtarıcılığa soyunacaktır. Politikacının çapsızlığı da bunu hızlandırırsa, darbe gelir kapıya dayanır.

Bütün bunlar bir alınyazısı haline gelmişse eğer, ülkenin hizmetkârı olmakla yükümlü asker, efendisi haline gelir. Gelir ya da bu nedenli güçlü kadrolara dayanırsa dayansın, sınıfsal destekten yoksun olduğu sürece, düşlediği olumlu gelişmeleri yaşama geçiremeden tepkilerinin karşısında bozar, geriler ve silinir. Bir yenisinin yükselişini tamamlayıncaya kadar, o düzenin kurduğu yapı, orası burası onarıla onarıla sürüklenir. Çünkü doğada boşluk olmayacağından sınıfların yokluğunu, kitleler doldurmaktadırlar. Ve kitlelerin sınıflar yerine yapabildiği bundan öte olamaz...

Bir sınıfın kesinlikle egemen olamadığı ülkelerde, değişmeyen yazgı, cuntaların darbesidir, saptaması bu kısır döngüden kaynaklanır. Avrupa ölçeğinde, bir tek Alman burjuvazisi, devrimsiz, darbesiz, parlamenter yolla egemenliğini kurabilmiştir. Bu tek ayrımı da, 1948 köylü ayaklanmasının ürküntüsündeki aristokrasinin, Prusya militarizmiyle bütünleşerek Bismark'ın sürekli ilerleyen bir ekonomi politik yapısı işletebilmesine borçluyuz. Ve bu borç, Alman materyalistlerinin sürekli yenilgisinin nedenini de oluşturmaktadır. Onun dışında, bütün Avrupa ülkeleri, teker teker ya da Napolyon rüzgârıyla, devrimin süzgecinden elenmişlerdir. Çünkü egemen olacak burjuva sınıfları, den-

ge tutacak işçi sınıfları vardır. Biz doğulular ise, endüstriyel aşamaya zamanında kavuşamamanın yazgısında darbecilik oynamaya koşuluyuz.

"Gerçek Aydın, Yapay Aydın"

İşin burasında ayrışmaktadır gerçek aydınla, yapay aydın. Gerçek aydın, durumu böyle kavrayarak, ülkesinin gelişmesine kellesiyle katkıda bulunmayı onur sayabilendir. Yapayı ise, her başarılının yanında, başarısız saydıklarını kötülemeye kalkışan. İşte Doğan Avcıoğlu'nun başat özelliği, her devrin adamlarına bile kendini kabul ettirdiği halde, düşüncelerini bilgisinin derginliğiyle sürdürmesini bilmesidir. Türkiye ve benzeri ülkelerde, bugünden yarına devrimci bir güç oluşmaz. Çünkü, bugünden yarına, açık seçik tutum alabilecek güçte ne bir burjuva sınıfı vardır, ne de bir işçi sınıfı... İkisi de oluşum sürecindedirler. Henüz filizlenme dönemindedirler... Bu halleriyle, herhangi bir darbenin sınıfsal eteği ya da ayağı olabilirler. Ama, hiçbir biçimde kendileri doğrudan sınıfsal bir devrimin bayrağını yüklenemezler. Çünkü güçleri yetmez... Öyleyse, şöyle ya da böyle, Türkiye aydını, bir cuntanın eteğine yapışmak zorunda görülmektedir. Ola ki, düşlerini yaşama geçirecek bir askeri güç dengesi tutturarak toplumuna yardımcı olabilir. Ve bu özelliğinden ötürü de, Türkiye aydını, en çok zarar gören kesim olmaya koşuludur. Çünkü, onun istekleriyle, iktidar gruplarının uygulamaları her zaman çelişecektir. Bu dram, küskünlüklerin, tepkilerin, acımasızlıkların ve başarı ya da başarısızlıkların kaynağı olmayı sürdürecektir. Meğer ki, sınıflardan biri, egemenlik konusunda ordunun karşısında tam bir denge tutturabilsin. Bu sınıf, burjuvazi olsa bile, demokratik aşamada bir dönem daha geçilmiş sayılabilir. Ne var ki, Türkiye burjuvazisinin taşaron yapısı, kendisinin güçlü bir biçimde sınıf olmasını engelleyen en büyük nedenlerden birini oluşturdukça, askerin efendiliği sürecektir. Yani bu değerlendirme aynı zamanda, Türkiye'nin ge-

leceğinde de cuntaların yattığını saptamaktadır. Ve aydın, ister yanında, ister dışında ya da isterse karşısında olsun, eninde sonunda cuntalarla çalışmaya koşulu görünmektedir. Doğan'ın bir başat özelliği de, bu genel doğruyu saklama gereğini duymadan, bilimsel kökenini araştırmaya çalışmasıydı. Modaların üstünde, kendi modasını üretmeye dönük saygın bir çaba demez misiniz? Elbette, başkalarının kurduğu sahnede, kulistekilerin fısıldadığı oyuna soyunmaktan daha gerçekçi ve soylu bir davranış arayanlar için en iyisi budur. Sınıfsal inançlarıyla yola çıkan bizim gibiler için ise, her darbe, zamanı bir kat daha uzatan bir engel oluşturduğu için, daha çok çalışmayı, daha çok öğrenmeyi ve daha uzun mesafeyi aşmaya hazırlanmayı gerektiren bir deney olmaktadır. Bunu sağlayanlar da, Doğan tipi gerçek aydınlardır...

Mete Tunçay: "Avcıoğlu'nun Arkasından"

Yapıt 47/2 (Aralık-Ocak 1983)

Eski gazetecilerden Asım Us'un Hatıra Notları'nda okunabileceği üzere, İnönü Cumhurbaşkanı seçildiğinin ilk haftasında, Çankaya'daki bir özel sohbetinde, bir çeşit imrenmeyle, İngilizlerin büyük adamlarının arkasında iyi yanlarıyla birlikte yanlışlarını da tartışmaktan kaçınmadıklarını söylemiştir. Bizim geleneğimizse, öleni yalnız hayırla anmaktır. Ben, rahmetli Avcıoğlu için bu geleneğin biraz dışına çıkacağım.

Doğan Avcıoğlu, yakın dönem düşünce tarihimizde çok önemli işlevler görmüş bir aydınımızdır. Kurucu Meclis üyesi olarak –tümüne karşı oy vermiş olsa da– komisyonda hazırlanışına hiç kuşkusuz büyük katkılar yaptığı 1961 Anayasasının öz-

gürlük olanaklarını geniş ölçüde yaşama geçiren ("kuvve"den "fiil"e çıkaran), onun Yön dergisiydi. (Bu haftalık derginin öteki kurucuları, Yön'le Avcıoğlu kadar özdeşleşmiş değillerdir.)

Doğan Avcıoğlu, Akis okulundan yetişmiş, başarılı bir gazeteciydi. Yazdığını okutmasını ya da okunacak biçimde yazmasını bilirdi. Üstelik, yazdıkları, havadan sudan konular değil, ciddi sorunlardı. Birçok tabuları kırmış, sosyalizmi meyhane köşelerinde gizlice konuşulmak yerine, kamuoyunun önünde açık açık tartışılır hale getirmişti. Bu, tabiatıyla, tek başına onun eseri değildir: ama Avcıoğlu'nun payı, başlangıçta belki herkesinkinden çoktur.

1961'de "devletçilik" savunusuyla yola çıkıp altı yıl boyunca genel davalara çözüm arayan Yön'den sonra, 1969'da yayımlamaya başladığı haftalık Devrim gazetesinde, Doğan Avcıoğlu günlük politikaya da eğildi. (Devrim, 12 Mart'tan sonra Sıkıyönetimce kapatılacaktı.) Birçok görüş ortaklıklarına karşın, bu dergiler hiçbir zaman sol partilere yanaşmamıştır.

Bence, Avcıoğlu kendisinin sosyalist olduğu iddiasındaydı, ama demokrat değildi. Sosyalizmi de araçsal bir anlayıştan kaynaklanıyor; bir yönetimde ekonomik kalkınma yolunda belirli önlemler alınır, birtakım kamulaştırmalar yapılırsa, sosyalizm gerçekleşir sanıyordu. Bunu, çoğulcu-özgürlükçü bir felsefe, haktan yana bir dünya görüşü olarak anlamıyordu.

Onunla hiç anlaşamadık. Ama seyrek görüşsek de, uygar ve saygılı ilişkilerimiz vardı. Yön'ün ilk yıllarında, isteği üzerine, ona Londra'dan S.Finer'ın At Sırtındaki Adam kitabını özetleyerek çevirip yolladım. Bu çeşitli ülkelerdeki askeri müdahaleleri destekleyen değil, tehlikelerine işaret eden bir kitaptı. Avcıoğlu, yazarın çıkardığı "hisse"leri umursamaksızın, anlattığı "kıssa"lardan hoşlanmış olacak ki, birkaç sayı boyunca, Yön'de bir yazı dizisi olarak yayımladı. "Londra Muhabirimiz" diye benim de imzamı koydu.

Sonraları, Doğan Avcıoğlu'na karşı bir tek eleştiri yazdım. 12 Mart'tan önce, Yön ve Devrim'in yanı sıra, Türkiye'nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın best-seller'i büyük bir ün kazanmıştı. 895 dipnotuyla bu kitap, akıllı bir gazetecinin, geniş okuyucu kitlesine ulaşmayan bilimsel araştırmaların, kendi çözümlemesine ve strateji anlayışına uygun düşen yanlarını ayırıp çarpıcı bir dille sunmasından ibaretti. Nitekim, gazetelerde, dergilerde ona övgü düzenler, hep aktardığı malzeme parçalarını alıntılıyorlar, bunların gerisindeki teorik çerçeveyi, asıl Avcıoğlu'na özgü fikirleri tartışmıyorlardı. Kitabı okuyan asker-sivil yarı aydın bürokratlar –Avcıoğlu'nun istediği– pek çok şeyi bir çırpıda öğrenmiş oluyorlar ve yine onun çizdiği stratejide kendilerine düşen görevden pek hoşlanıyorlardı. Doğan Avcıoğlu, bundan (ve 12 Mart'tan) sonra, Milli Kurtuluş Tarihi'ni yazdı; daha kitap halinde bastırmadan (üç cilt; sonradan üçüncüsü ikiye ayrılarak dört oldu) bazı bölümlerini Yeni Halkçı'da tefrika etmeye başladı. O sıra, benim de haftada bir aynı gazetede fıkralarım çıkıyordu. Avcıoğlu'nun ilk on tefrikasından sonra, "Tarihi Kullanmak" başlığı altında bir yazı yazdım. Onun dizisiyle aynı sayfada yayımlandı (17 temmuz 1973). Orada şöyle demiştim:

"Şimdilik, Avcıoğlu'nun söylediği, 'bakın, nice nice büyüklerimize bile bolşevik - komünist - sosyalist - solcu demişlerdi'den ibaret. Bu yorumun okuyucuya düşündürtmek istediği, kendi payıma zaten, Avcıoğlu'na onun gibi düşünenlere yöneltilen sosyalistlik suçlamasına inanmıyorum. Bir kimsenin ne olmadığını açıklaması (canı istiyorsa veya buna ihtiyacı varsa) elbette hakkıdır... İyi ya da kötü, haklı ya da haksız, 1938'e kadar Cumhuriyet Türkiye'si, solculara karşı tutumu bakımından, hiç de Avcıoğlu'nun anlattığı gibi değildir. Avcıoğlu'nun, eski birtakım solculara, o dönemde devlet görevleri verildiğine işaret etmesini de, kanıt olarak kabul edemeyeceğim. Soldan geri eden-

lerin 'kullanılmış' olması, başka bir şeydir." (Doğan Avcıoğlu'na, sosyalist değil, deyişim polemik havasına girmemden olacak. Gerçekte, benim görüşlerini paylaşmadığım türden bir sosyalistti. O da ölümünden birkaç ay önce, ortak bir dostumuza, gelip bana söylemesi için "Mete İngiliz liberalidir," diyerek öcünü almış.) Yazım şu sözlerle bitiyordu:

"Yeni Halkçı, Avcıoğlu'nun çalışmasını yayımlamaya başlarken 'Tarih Bilinmeden Kurtulamayız' diye bir sunuş yazmıştı. Doğrusu, ben tarih bilmenin böyle bir işe yarayacağı konusunda pek o kadar iyimser değilim. Üstelik, yakın tarihimizi hâlâ doğru dürüst bilebileceğimize de güvenim yok. Geçmiş olaylara beylikleşen kalıplar içinde bakılıp duruluyor. Bu kalıpları aşmak isteyen dengesiz birkaç çaba, rahmetli Kemal Tahir'in romanlarıyla daha yaşlıların içki sofralarında kalıyor. Özetle, Avcıoğlu'nun milli kurtuluş hareketimizin tarihine eğilmesi, yine, Damat Ferit'le Ali Kemal'e küfretmenin, Kâzım Karabekir'le Fevzi Çakmak'a övgüler düzmenin özgürlüğü içinde, o ünlü Mart'ın ilk haftasını kurtarmaya çabalamakta."

Doğan Avcıoğlu, son yıllarını beş ciltlik Türklerin Tarihi'ni yazmakla geçirdi. Bu, onun klasik tezinin yanında masum kalan, akademik bir çalışmaydı. Keşke ömrü olsaydı da, devam edebilseydi. Bildiğim kadarıyla, bu yapıtından sonra, yine devrimci çözümlemeler yapmak istiyordu.

Avcıoğlu, en başından beri devrimciydi. Devrimden anladığı da, iyi niyetli, ilerici bir askeri cuntanın müdahalesiyle Türkiye'nin toplumcu bir çizgiye girmesiydi. Bu beklentilerinin yadsınmasını iki kere yaşadı, ama yılmadı ve caymadı. Herhalde, olanları rastlantıya yoruyor, bunların oldukları gibi olmalarında sosyolojik bir zorunluluk görmüyordu.

Bazı durumlarda, bizde 12 Eylül'de olduğu gibi, askerin siyasete dur deyip yönetimi eline alması gerekebilir. Fakat, bu tür bir karışmanın, Türkiye'ye sosyalizmi getireceğini ummak

abes olur. Bazı Afrika ülkelerinde kurulan askeri sosyalist rejimlerinse, Türkiye gibi hayli ileri bir ülke açısından hiç de özenilecek şeyler olmadığı açıktır, sanıyorum.

Doğan Avcıoğlu, demokrat olmanın, toplumculuk için yeterli değil, ama zorunlu bir koşul olduğunu hiçbir zaman kabul etmedi. Bu bakımdan, onu, siyasal düşünceler tarihindeki "aydın despotizm" geleneği içinde görmek gerekir. Tanrı taksiratını affetsin.

Aydın Yalçın: "Ölümü Münasebetiyle Doğan Avcıoğlu"

Yeni Forum, 101 (15 Kasım 1983)

Gazeteci-yazar Doğan Avcıoğlu'nun vefat ettiğini ve 6 Kasım günkü gazetelerden, toprağa verildiğini öğrendik. Son yıllarda adından çokça söz edilen bu yazarın, basındaki Marksist arkadaşları kendisi hakkında övücü yazılar yazarak, anılarını okurlarına ilettiler. Türkiye'nin çalkantılı bir döneminde adından çokça söz edilen dergiler kurup, başyazarlığı yapan, yayımladığı kitaplarla, Türkiye'de Marksist aydınlar kesitinde ön safta yer alan bu yazar ve gazeteci hakkında bazı anılarımızla, düşünce ve değerlendirmelerimizi biz de forum okurlarına sunmamız gerektiğini düşündük.

Kendisiyle ilk tanışmamızın ilginç bir vesileyle olduğunu belirterek anılarımızdan söze başlayalım. 1956 yılı ilkbahar-yaz aylarına rastlayan bir dönemde olması lazım, kendisini Hürriyet Partisi'nin Menekşe Sokağındaki genel merkezinde tanıdım. O sıralar üniversite olayları Marksizm-sosyalizm davaları nedeniyle değil, fakat demokrasi-diktatörlük tartışmaları ekseninde cere-

yan ediyordu. Biz demokrasi ve özgürlük yanlısı olarak, üniversiteden ayrılmış ve Hürriyet Partisi safları içinde fiili politik mücadeleye girişmiştik.

Hürriyet Partisi'ni Batılı anlamda demokratik, çağdaş bir liberal parti gibi görerek, anglo-sakson demokrasilerindekine benzer yöntemlerle Türkiye'de örnek bir siyasi mücadele vermesini arzuluyorduk. Bu nedenle de Hürriyet Partisi içinde bütçe konuşmaları, seçim beyannamesi hazırlıkları, iktisadi sorunlar ve kalkınma planları gibi konularda bilimsel düzeyde çalışma ve hazırlıklar yapmak üzere bir "Araştırma Komitesi" oluşturulmuştu. Ben, Şerif Mardin ve Coşkun Kırca'nın da görev aldığı bu komiteyle, o zaman parti kurucularından ve Genel Yönetim Kurulu üyelerinden Kocaeli Milletvekili olan Turan Güneş ile Fethi Çelikbaş ve İbrahim Öktem yakından ilgileniyorlardı. Zannederim Turan Güneş'in Paris'teki öğrenciliği döneminde kendisiyle çalışmış olduğu Doğan Avcıoğlu, bizim araştırma komitemizde çalışmak ve bize yardımcı olmak üzere, bir gün partiye geldi ve bizlere tanıtıldı. Sessiz, mütevazı ve hatta biraz çekingen bir hali vardı. T.Güneş'in "gayretli, bilgili, okumaya meraklı bir gençtir" diye bize tavsiye ettiği bu genç arkadaşla memnuniyetle çalışmak istediğimizi söyledik. Birkaç defa toplantılarımıza ve konuşmalarımıza katıldı. Fazla konuşmadı ve reaksiyonlarını da belli etmedi. Ne yapmak, nasıl çalışmak istediği hakkında bize pek öneride de bulunmadı. Bir daha da uğramadı. Klasik ve geleneksel Fransız siyasal bilgiler eğitimi gördüğünden, bizlerin daha çok anglo-sakson geleneği içinde yetişmiş yeni bir grup olduğumuzu görerek, herhalde bizi yadırgadı, diye düşündük ve geçtik.

Sonraları Akis dergisinde Metin Toker'le çalıştığını duyduk. Onunla çalışan sıradan birçok basın mensubu gibi D.Avcıoğlu'nu, itiraf edeyim pek de fazla önemsemedik ve niye bizimle çalışmak istemediğini de fazla merak etmedik.

Ben Hürriyet Partisi'nin 1957 seçimlerinde ağır bir yenilgiye uğramasından sonra, Türkiye'de yapabileceğim fazla bir şey bulunmadığını da görerek, Columbia Üniversitesinin daha önce yapmış olduğu bir daveti kabul ederek, iki yıl için 1958 yılında Amerika'ya gittim ve 27 Mayıs devrimine kadar orda kaldım. Dönüşümde Doğan Avcıoğlu'nun, bu sefer Osman Okyar, Şerif Mardin ve Coşkun Kırca ile birlikte CHP'nin Araştırma Bürosunda görev aldığını öğrendim. Gene de bu genç hakkında fazla bir merak duymadım. Ş.Mardin Amerika'ya gittiği ve orda bir süre kalmak istediği için, O. Okyar da üniversiteye dönmek istediği için, CHP Araştırma Bürosunda Coşkun Kırca ile Doğan Avcıoğlu, CHP kontenjanından Kurucu Meclise üye oldular. Ondan sonra D. Avcıoğlu'nun Türk siyasi hayatında ismi daha fazla duyulmaya başlandı.

Yön dergisini çıkardı ve bu derginin fikri doktrinini belirten bir beyannameyi, Marksist olmayan birçok kimse de dahil, sol kanattan tanınmış birçok kimseye imzalatarak, adından daha sık bahsedilen bir "püblisist" olarak ortaya çıktı. Yön dergisinde bugün basın ve bilim hayatında adı sık geçen birçok şahsiyetin yazı yazdığını biliyoruz. "Atatürk Devrimciliğini" Marksist bir açıdan yorumlamaya kalkan; Türkiye'de kökeni anglo-sakson demokrasisinin temel kurumlarına dayanan klasik demokrasinin yaşamayacağını; ordu, basın, öğrenciler, aydınlar gibi okumuşlardan oluşacak öncü ve devrimci bir kitlenin önderliğinde otoriter bir rejimden yana olduğunu, etrafını şekerleyerek Türkiye'de bal gibi Marksist-Leninist veya solcu-faşist bir sistemden yana olduğunu bu dergide durmadan işledi. "Zinde kuvvetler" diye bir aralık parlamento ve elektro güç karşısında dikilen kitlenin adeta sözcüsü durumuna gelen Yön dergisine karşı o zaman çıkardığınız Yarın dergisinde vaziyet aldık.

Bu arada 1965 seçimlerinde parlamentoya girdiğim vakit, D.Avcıoğlu'nun Milli Birlik Grubuyla sıkı fıkı ilişkileri olduğunu

duyuyordum. Herhalde 1969 seçimlerinden sonra olacak veya o sıralarda, senatodan bir arkadaşımız yüzü öfkeden kızarmış olarak AP kulisine geldi. Heyecan içinde senatoda Cemal Madanoğlu'nun herkesi hayret ve dehşet içinde bırakan, komünist temaları düzgün bir ifade ile bir kâğıttan okuyarak, felaket bir konuşma yaptığını anlattı. O sıralar bir resepsiyonda karşılaştığım üst düzeydeki bir Batılı diplomat bana, C.Madanoğlu'nun yaptığı konuşmadan haberim olup olmadığını sordu. Bizzat duymadığım ve fakat bir senatör arkadaşımızın anlattıklarını kendisine naklettim, herkesin bu yazılı metni acaba Madanoğlu'na kimin hazırladığını merak ettiğini ilave ettim. Bu diplomat gülümseyerek ilave etti; "Arkadaşlarınız fazla yorulmasınlar, bu metni hazırlayanın Doğan Avcıoğlu olduğunu biz öğrendik!" dedi.

Daha sonra D.Avcıoğlu'nun Devrim dergisini çıkarmaya başlayarak genellikle ordu içinde kadro oluşturmaya yönelik çalışmaları olduğunu, Genelkurmay'da önemli bir görevi olan rahmetli bir general komşumdan duyar dururdum. Bazı yabancı gazeteciler benimle konuşmaya geldikleri vakit, Doğan Avcıoğlu'nun kendilerine, "Ben ordu içindeki subayların akıl hocasıyım," diye kitaplarından, dergisinden ve yayınlarından söz ettiğini bildirerek, mütalaamı sordular. D.Avcıoğlu hakkında dergisindeki yazılarından başka bir şey bilmediğimi ve ordu içindeki etkisi ve taraftarları hakkında da fazla bilgim olmadığını kendilerine söyledim. Fakat bu tür söylentiler ve haberler de o sıralar sık sık kulağıma geldiği için, durumdan ben de meraklanmaya başladım.

Nihayet 12 Mart oldu. D.Avcıoğlu, gazetelerinde (dergilerinde) işbirliği yaptığı öteki Marksistlerle birlikte tutuklandı. Daha sonra işin aslını merak ederek, "Madanoğlu Cuntası" başlığıyla yayımlanan ve tamamen mahkeme ve savcılık belgelerine dayanan bir kitabı okuyunca birçok noktalar aydınlandı. Doğu ülkeleriyle sık ticari işleri olan Cemal Eyüboğlu'nun finanse etti-

ği dergiler hakkında daha aydınlatıcı bilgiler edinmek mümkün oldu. Doğan Avcıoğlu'nun Hürriyet Partisi Araştırma Bürosunda tanışmasından sonra ortadan kaybolup bizimle neden çalışmak istemediğini, aradan geçen uzun zaman sonra daha iyi anlar gibi oldum.

Bir öğrencimin yaptığı seminer ödevinde, uzun boylu D.Avcıoğlu'nun "Türkiye'nin Düzeni" adlı kitabından söz etmesi karşısında bu kitabı dikkatle okudum. Türkiye'nin içinde bulunduğu gelişme sürecinde yeni kuşakların duyduğu entelektüel susuzluğu, bunu gidermek için, çamurlu ve sağlıksız da olsa önüne verilen bardak bardak sıvıyı gözü kapalı içtiğini, içim burkularak gördüm. Bu kitabın bir genel eleştirisini yapmayı çok isterdim. Bunu "Türkiye İktisat Tarihi: Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci" adlı kitabımda onunla birlikte tarihi merak eden ve tezlerini, önyargılarını daha usta bir şekilde sunabilmek için bazı nahiv kişileri etkileyebilmek için, nasıl bir sofizm ve safsata çabasıyla kaleme sarıldıklarını kısmen de olsa ortaya koymaya çalıştım.

Marksist arkadaşlarının ballandıra ballandıra adından söz ettikleri, "Türklerin Tarihi" adlı çok ciltli yapıtlarını henüz okumadım. Fakat zekâsına, bilgi düzeyine çok güvendiğim bir arkadaşım bunu okuduğu için onun, değerlendirmesini öğrenmek istedim. Bana cevabı aynen şöyle oldu: "Hiç zahmet etme, tıpkı Türkiye'nin Düzeni adlı kitabındaki gibi bir sürü düzme delil ve argüman. İspatlamak istediği temel fikir, bu milletin nasıl zavallı, nasıl beş para etmez bir güruh olduğundan ibarettir." Bu değerlendirmeye ihtiyat kaydıyla değinmekle beraber, keçi boynuzu gibi çiğnemek zorunda kaldığım "Türkiye'nin Düzeni" gibi bir kitapla karşılaşırım korkusuyla, bu kitap hakkındaki değerlendirmeyi bu arkadaşımın sözlerini aktararak yaptığımı belirtmek isterim.

Ölen arkasından iyi şeyler söylemek bir Doğu geleneğidir.

Bu zat hakkında sağlığında yapmış olduğum bazı değerlendirmelerden farklı bir şey söylemek ikiyüzlülük ve samimiyetsizlik sayılacağı için, bu anılarımla birlikte ve vesileyle yeniden okurlarımıza sunuyorum. Fakat D.Avcıoğlu, adından söz ettiren önemli bir kişidir gene de. Onun düşüncelerini, fikri oluşumunu, faaliyetlerini daha yakından öğrenmek gene de yararlı olacaktır. Türkiye'nin bu çalkantılı döneminde Türk aydınlarının psiko-patalojisini daha iyi anlamak için buna gerçekten ihtiyaç vardır.

Yalçın Küçük: "Devrimci Doğan"

Cumhuriyet, 4 Kasım 1984

Sade ve yalın güzellik, Grek antikitesinde kaldı. Burjuva yaşamının çocukluk döneminde, on beşinci ile on yedinci yüzyıl arasında, insan çoksesli olmaya başladı; güzel karmaşıklaştı, insan bir karmaşık güzellik oldu. Doğan Avcıoğlu, sade ve yalın güzelliği bütün görkemiyle sürdürebilen pek az insandan birisi olarak yaşadı. Aydın inadına pek uygun düşen bir doğrulukla sade, yalın çizgileri bir yaşam biçimi düzeyine çıkardı, güzellikle özdeşleştirdi.

Süssüz Yazar ve Yaşardı:

Sadelik ve yalınlık, sevgili Doğan'ın yaşam biçimi oldu; bunu, yazılarına, kavgalarına, bilimsel çalışmalarına, sevgilerine içirdi.

Bir anlamda ve burada, tarihsel ırmağa ters kürek çekti. Bilimin, önemli ölçüde süslemeyi de kapsadığı bir çağda, süssüz yazmaya ve süslemesiz yaşamaya özen gösterdi.

Bilimsel çalışmanın, mermerdeki cevheri, bir yontucu este-

tiğiyle çıkarmak olduğu bir zamanda, pek çok değerli bulgularını yazılarının içine seçmekten, serpiştirmekten geri kalmadı.

Bunu, çok önceden görebildiğimi söyleyecek durumdayım; bu nedenle, sevgili Doğan'ın yazılarının çok dikkatli bir izleyicisi ve okuyucusu oldum. Çok öğrendim, çok yararlandım; kitaplarına her yeni çalışmamdan önce ve çalışma süresince bir kez daha başvurmayı bir alışkanlık haline getirdim. Çok kez, daha önce göremediklerimi gördüm.

Bir çalışmanın sancılı günlerinde, Acıbadem'de, "Sened-i İttifak"ı değerlendirmede, kendisinden ve Türkiye'deki tüm yorumcu ile yazarlardan ayrıldığımı söyledim. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan üniversitelerinin moda yaptığı "siyaset bilimcileri" ve bu arada kamu hukuku öğretim üyeleri, Batıdaki gelişmelere mekanik bir öykünme içinde, Türkiye'nin de bir Magna Charta'sı olmasını kıskançlıkla istedikleri için, Sened-i İttifak'a demokratik süreçleri başlatan bir belge gözüyle baktılar. İkinci Mahmut, zamanındaki deyişle "Mahmud'u Adli", Senedi-i İttifak'ı yırttı; böylece, Türkiye'nin yüzeysel bilim çevrelerine göre demokrasiye ters bir adım atmış sayıldı.

O, Çoktan Değerlendirmişti:

Bunun tersini düşünüyordum; gerici âyan ile yapılmış bir anlaşmayı yıkmak, ileriye bir adım oluyor. Gerici kurumları yıktığı için Mahmut'u kutluyordum.

Doğan hoşnut oldu, güldü, ağzının içinde güldü, hoşnut oldu zaman ağzının içinde gülerdi; "Bunu yazdım," dedi. Nerede? Yalnızca "Türkiye'nin Düzeni"nde yazdığını biliyor, yerini hatırlamıyordu. Aradım, buldum, Doğan doğru söylüyor ve doğru yazıyor. Doğan'ın doğruları, "Türkiye'nin Düzeni" içinde serpilmiş duruyor.

Doğan çapında ve Doğan türünde bir kavga adamının demokrasi anlayışını tartışmak isteyen siyaset bilimcileri, kamu

hukuku öğretim üyeleri, yazarlar, önce, kendi demokrasi anlayışlarını netleştirmek durumundalar. Nedir demokrasi, Sened-i İttifak'ı yapmak mı, yırtmak mı demokratik adım oluyor? Doğan Avcıoğlu, demokrasiyi kurmak için, geri ve kokuşmuş kurumları yıkmak ve bunun için merkezi otoriteyi kurmak, bunun için de her zaman Jacobin önlemelere başvurmak gerektiğini biliyor. Tarih, Jacobin'leri olmayan demokratik devrim kaydetmiyor, Doğan Avcıoğlu bunu biliyor, yazıyor ve bu türe devrimci demokrat adı veriliyor.

Yön Arayıcısı Değil, Devrimciydi:

Sevgili Doğan, Paris'te yüksek öğretimini tamamladıktan sonra Fransız şematizmini, İngiliz ampirisizmi ile düzeltmek için bir süre Londra'da okuyup gözlemler yaparak Türkiye'ye dönüyor. Türkiye'ye dönüşünde bir tek düşüncesi –buna sabit fikri demek daha doğru– var: Devrim yapmak. 1950 yıllarının ikinci yarısında, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Akis dergisi ve Cumhuriyet Halk Partisi Araştırma Bürosunda geçen günler, sevgili Doğan için bir alan araştırması işlevini gördü. 27 Mayıs Devriminden sonra Kurucu Mecliste Anayasa Komisyonu üyeliği, ilk ciddi siyasal staj olarak değerlendirilebilir. 1961 Anayasası laboratuvar çalışmalarında, sevgili Doğan'ın tüm çıkışları, tarihin ışığında bugün çok daha aydınlık görünüyor, bir iktidar özlemini yansıttığı görülüyor. İktidara açılan yolları belirlerken, zorlu dönüşümleri gerçekleştirmeye hükümlü bir merkezi iktidarın ayaklarını bağlamamaya özen gösteriyor.

Devrime hazırlanıyor; dergi çıkaracak. Çıkacak dergi adı bellidir; "Devrim".

Doğan ile birlikte bu hazırlık içinde olanlar, belli bir ilgi kaybı ile olabilir, 27 Mayıs Devrimi soğumaya henüz yüz tutmuş iken, hazırlanan derginin adının "Yön" olduğunu ileri sürebiliyorlar. Buna katılmak mümkün görünmüyor; Doğan, moto-

ru olduğu hareketi başlatırken hiçbir zaman bir yön arayışı içinde olmadı, yön arayışı içinde olanların devrime soyunmayacağını biliyordu.

"Devrim" adının, başka birisinin adına kayıtlı olduğu ortaya çıktı. Devrim'i kendi kütüğüne geçirmiş kişi, Devrim adını Doğan'a satmaya, kandırılamadı. "Yön" çıkarıldı ve Türk aydın ve siyasal yaşamında "Yön Hareketi" başladı. Ancak sevgili Doğan, devrime bağlılığını hiç kesmedi. Bu arada benim sevgili oğlum dünyaya geldi, Doğan Avcıoğlu adının "Devrim" olmasını istedi, istediği gibi oldu.

Bir süre sonra ise Yön dergisini kapattı ve Devrim dergisini açtı.

Devrimci Doğan'ın yeni dergisi, doğrudan doğruya bir iktidar yürüyüşünün kavgacı yayın organı oldu. Doğan Avcıoğlu, Devrim dergisinde iktidar müttefiklerini ve iktidar programını oluşturmaya çalıştı. Bunun dışındaki tartışma ve gelişmelere, gözlerini kapadı. 1970 yazından itibaren sınama zamanının geldiğine karar verdi. 1971 Mart başında yenildi; 12 Mart Muhtırası sonrasında, yol arkadaşları olarak düşündüklerinin bir bölümünün döneminde, tutuklandı.

Zamanı Yenmeye Çalıştı:

Acımasız bir mantığı olağanüstü bir incelikle birleştirdi; Doğan'ın ağzından hiç kimse için kötü veya kaba bir söz işitilmemiştir. Yolunu çizmiş insanların rahatlığı içinde, en ağır sözü, işe yaramaz anlamında "yaramaz adam" oluyor. 1960 yıllarının sonuna doğru, iktidar yürüyüşüne beraberce çıktığı yol arkadaşlarının çoğunu, daha sonraları, "yaramaz adam" olarak niteliyordu. 1970 yıllarında yaramaz adam saydıklarından uzak durmaya ve uzak kalmaya özen gösterdi.

Devrimci Doğan bir inattır; yolundan hiç dönmedi. Kendi yoluna gölge düşürecek en küçük bir adım atmadı. Bu nedenle, Doğan Avcıoğlu'nun kendi çizgisini daha sonra yanlış bulduğu-

nu anlatan görüşler, insanı, yalnızca gülümsetiyor. Devrimci Doğan, yalnızca, durdu; zamanı yenmeye ve kazanmaya çalıştı, her sabah koştu, son derece disiplinli bir yaşam tutturdu; bir umutlu dalganın ve yarar adamlar kuşağının geleceğine inancını hiç yitirmedi.

Kanser tanısını öğrendiği anda ağzından çıkan sözler tipiktir, Doğan Avcıoğlu'na pek çok uygundur. Ve çok anlamlıdır: "Hep cepheden bir kurşuna karşı önlem aldım, kanserle arkamdan hançerlendim." Bu anlamsız hastalığı sonsuz mert, son derece soğukkanlı ve pek çok incelikle karşıladı. Lise çağlarında Bursa'da oynadığı pokerin verdiği eğitimle, sanki poker masasındaydı ve sanki yalnızca bir parti kaybediyordu. İki kez ameliyat masasına yattı, sanki iki kez "rest" dedi.

Ülkesine Tutkusu Yaşamdı Onun İçin:

Büyük bir tutkuyla bağlı olduğu bu güzel ülkede ikinci 'rest'ine hazırlanıyordu. Doğan'ın çalışma gücünü ve insan kullanma yeteneğini bilenler için bu hazırlık, ünlü bir silahşörün meydanlara dönüşüne benziyordu; sadece heyecan veriyordu. Sevgili Doğan da bu heyecanı yaşıyordu, biliyordu. Ülkesine tutkusu ve bu heyecan, yaşama bağlıyordu; daha doğrusu yaşam oluyordu.

Yaşam doluydu, altmış yaşlarında yaşayacağı yeni gençliğini kuruyordu.

Bugün sevgili Doğan'a, en verimli çalışmalarını yaptığı, en büyük kavgalarını yaşadığı, en büyük aşklarını yaşadığı, en büyük yenilgisini tattığı Ankara'dan kırmızı prekante çiçekleri getiriyorum. Bugün Doğan'la birlikte Büyükada'nın bir tepesinden, Marmara'nın doyulmaz güzelliklerini seyredeceğiz. Doğan'la birlikte rakı içeceğiz, ülke sorunlarını konuşacağız.

Devrimci Doğan ile yaşayacağız. Birlikte...

Uğur Mumcu: "Yönünü Buldu..."

Cumhuriyet, 4 Kasım 1984

Devrimci yazar ve yorulmaz araştırmacı Doğan Avcıoğlu'nu geçen yıl bugün yitirmiştik.

Avcıoğlu, bugün yaşları altmışa varan kuşağın inanç kalelerinden biriydi. Kendine özgü devrim ve demokrasi anlayışını son soluğuna kadar koruyarak çizdiği yolda inanç ve inatla yürüyen Avcıoğlu, bağımsızlık tutkusunun ödün vermez kararlı öncülerinden biriydi.

Avcıoğlu, azgelişmiş ülkelere özgü bir devrim anlayışı geliştirmeye çalışmıştı. Bu devrim anlayışı bugün belki birçok kimseye ters ve yabancı gelebilir. Klasik şemalara göre düşünmeye alışmış olanlar, Avcıoğlu'nun düşüncelerini yerleşmiş ideolojilerin dar kalıplarına sığdıramadıkları için beğenmezler. Avcıoğlu'nun savunduğu yol ve yöntemler, her zaman için tartışmaya açıktır. Bu görüşler içinde en kalıcı ve tutarlı olanı hiç şüphesiz devrimcilikteki bağımsızlık düşüncesidir.

Bu inançlı ve kararlı devrimci, 1970'lerde yayımlanan "Türkiye'nin Düzeni" kitabında yakın geçmişin hesaplaşmasından yola çıkarak Türkiye'ye özgü bir devrim arayışının ilk ipuçlarını verdiğinde, toplumun aydın kesiminde büyük dalgalanmalar yaratmıştı. "31 Mart'ta Yabancı Parmağı" dinsel gericiliğin arkasındaki yabancı güçleri sergilediğinde, dünden bugüne uzanan Hıristiyan kapitalizmi desteğindeki gerici başkaldırışların adreslerini vermişti. "Milli Kurtuluş Tarihi" adlı incelemesi de olaylara soyut ideolojilerin at gözlükleri ile bakanlara, önce Türkiye'yi ve Türk tarihini tanımak gerektiğini anlatmak istemişti.

Yenik düştüğü o uğursuz kanser nedeniyle altıncı cildinde yarım bıraktığı "Türklerin Tarihi" adlı büyük inceleme, toplumumuzun tarih köklerini tanıtmaya yönelmişti.

1960'lı yıllarda Yön dergisinin düşünce yaşamına vermeye çalıştığı yön, biraz da Avcıoğlu'nun kişiliği ile bütünleşmişti.

Avcıoğlu'nun şu görüşlerine göz atalım:

"1919 yılında manda olmayı tek kurtuluş yolu görenler, liderlik mevkiine gelince, güvenliğin Anglo-Amerikan ittifakında bulunabileceğine inanabilirlerdi. Demokrasinin kaleleri sayılan bu ülkelerin özgürlük getireceğini, askeri ve ekonomik yardımların ülkeyi güçlendireceğini ve kısa yoldan kalkındıracağını düşünebilirlerdi. Fakat bugün artık görmek isteyenlerin kolayca görebilecekleri gibi ülkemizin güvenliği kendi gücüne ve dengeli dış politikasına bağlıdır. Demokrasinin kalesi sayılan ülkeler, 'uluslararası faşizm'in merkezleridir ve uluslararası faşizmin kontrolünden kurtulmadıkça, demokrasi her an tehlike altındadır. Azgelişmiş bir ülkenin hızla kalkınması ise, Birleşmiş Milletlerin yeni Ekonomik Haklar Yasasında belirttiği üzere, kendi kaynaklarına sahip çıkmasını, yani antiemperyalist, milliyetçi bir ekonomi çizgisi izlenmesini zorunlu kılar... (...) Atatürkçü dış politika, gerçek demokrasinin kurulmasının ve halktan yana köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesinin vazgeçilmez bir önkoşulu olarak gözükmektedir..." (Doğan Avcıoğlu, Devrim ve 'Demokrasi' Üzerine, İstanbul, 1980 , s. 198.)

Bu inançlı devrimcinin dünyadaki oluşumlarla ilgili "durum değerlendirmesi" şöyleydi: Enflasyon ile kamçılanan kapitalist ekonomilerin dünya hammadde kaynaklarına ve pazarlarına gereksinmesi vardı. Bu kaynak ve pazarların tekelci kapitalizme açık tutulması için ekonomilerin "millitarizasyonu" gerekliydi. Ulusal kurtuluş devrimleri, Batılılarca "barutun icadından sonra en tehlikeli buluş" sayılırdı. Bu yüzden azgelişmiş ülkelerde "milliyetçilik" ve "devrimcilik" akımlarını birbirleriyle özdeşleştirerek yükseltmek zorunluydu. Tekelci kapitalizm, yakın bir gelecekte 1929 ekonomik bunalımına benzer bir bunalımla karşılaşma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilirdi. Şili, Arjantin ve Bre-

zilya, ABD tarafından "militarize" edilen ekonomilere örnekler-di. Şili'deki demokratik sosyalizm, CIA'nın "destabilizasyon" planları ile önce iktidar boşluğuna sürüklenmiş, daha sonra devrilmişti.

Devrim, dışarıdan "ithal" edilmezdi; her ülke, kendine özgü devrim ve demokrasi yolunu kendi öz çabaları ile açmalıydı. Bunun için önce bu devrim ve demokrasi anlayışını yok etmeye, saptırmaya, yozlaştırmaya çalışan güçler tanınmalıydı.

Avcıoğlu, dünyada yaşanan ekonomik ve siyasal olayların Türkiye'yi "Lozan ve Sevr arasında geçişi zor bir sırat köprüsü"ne sürüklediği kanısındaydı. Bu sırat köprüsü, Lozan ile Sevr arasında kurulmuştu. "1980'li yıllarda tüm yurtseverlerin ve başta en bilinçli yurtseverlerin ilk görevi," diyor Avcıoğlu, "ülkemizin sırat köprüsünü aşmasına en büyük katkıyı getirmektir." Ve ekliyor:

"Anarşi, terör, siyasal liberalizm, otoritarizm sorunları, bu temel sorunun yanında çok küçük kalır. Ve anarşi ve terörün ülke dışındaki en etkin kaynaklarının, her alanda Sevr'i amaçladıklarını unutmamak gerekir. Sevr'i aşmak, bir anlamda terör ve anarşiyi de aşmak demektir..."

Avcıoğlu, bütün bu düşüncelerini, "Milli Kurtuluş Tarihi" adlı incelemesinde şu küçücük tümceye sığdırır:

"Türkiye'nin geleceği, Atatürk'ün öncülüğünü yaptığı milli kurtuluşçuluğun, bu antiemperyalist bilincin bir halk iktidarı doğrultusunda geliştirilip geliştirilemeyeceğine bağlıdır..."

Çelebi kişiliği, inançlı tavrı, çevresindeki insanlara karşı gösterdiği geniş hoşgörü içinde kendi düşüncelerine olan saygısı, sonsuz araştırma gücü ile kendi kuşağına ve bizlere "öncülük ve öğretmenlik" yapan Avcıoğlu'nu ölümünün ilk yıldönümünde saygıyla anıyoruz...

Mustafa Ekmekçi: "Büyükada'da Doğan'la..."

Cumhuriyet, 7 Kasım 1984

Önce, okuma kitaplarına geçmiş bir fıkra: Karı koca, çocuk, büyükbabadan oluşan bir aile. Dede çok yaşlı olduğu için, sofrada kaşığı ağzına götürürken üstüne başına dökmekte, önüne konan porselen tabaklar ise, sık sık kırılmakta. Karı koca, bu zarar ziyanı önlemek için, dedenin önünden kırılacak tabakları kaldırırlar; yerine tahta çanaklar koyarlar. Dede, bundan üzgündür, ama bir şey söylemez; tahta çanaklarda yemek yemeyi sürdürür. Bu böyle sürer gider.

Bir gün, ana baba, çocuğu elinde bir keserle, bir odun parçasını yontar görürler. Çocuklarının böyle bir uğraşa giriştiğine bir yandan sevinirler, ama merak da ederler;

"Ne yapıyorsun çocuğum böyle?" derler. Tahtayı oymaya çalışıyorsun? Çocuk karşılık verir:

"Tahta çanak yapıyorum! Yaşlandığınız zaman, size bunda yemek vereceğim!"

Ana baba, birbirlerine bakarlar. O günden sonra, dedenin önündeki tahta çanaklar kaldırılır, yeniden porselen tabaklar konur...

Pazar günü Doğan Avcıoğlu'nun ölüm yıldönümüydü. Rastgele, usuna esip gelen birkaç arkadaş, Büyükada'da biraraya geldik. Doğan'ın ölümünden sonra, Can Yücel, "Avcıoğlu'na" başlıklı şu şiiri yazmıştı:

"Doğan'la bir tarihte / Bu, şimdi yaşadığım mor sahillerde / Üçer beşer yaşındaki oğullarını gördüydüm / Dudaklarında birer kibrit çöpü / babalarının arkasından.../ Babaları da arkasında olup bitenden habersiz / Dudaklarının ucunda sigara, sarkmış öyle külü / elleri arkasında yürüyordu kumsal boyunca / Düşünceli düşünceli / memleketi nasıl kurtarayım diye / ölmek için..."

Ankara'da Yalçın Küçük'le konuşmuştum. Doğan gibi kişilerin ölüm yıldönümlerinde, biraraya gelip, yemek yiyip konuşma geleneğini başlatmak istediğini söylüyordu. Bunu, pazar günkü Cumhuriyet'te de yazdı. Sonunda şöyle dedi yazısının:

"(...) Bugün sevgili Doğan'a, en verimli çalışmalarını yaptığı, en büyük kavgalarını verdiği, en büyük aşklarını yaşadığı, en büyük yenilgisini tattığı Ankara'dan kırmızı prekante çiçekleri getiriyorum. Bugün Doğan'la birlikte Büyükada'nın bir tepesinden, Marmara'nın doyum olmaz güzelliklerini seyredeceğiz. Doğan' la birlikte rakı içeceğiz, ülke sorunlarını konuşacağız."

"Devrimci Doğan ile yaşayacağız."

"Birlikte."

Güzel bir yazıydı. Uğur Mumcu'nun, pazar günü Cumhuriyet'te çıkan "Yön'ün Yönü..." başlıklı yazısı da. Ellerine sağlık! Yalçın Küçük'ün "Kıbrıs Gazisi" olduğunu bilmiyordum. 1974'lerde "Yitikler" listesinde adının çıktığını anımsadım. Şimdi, cebinde "Gazi" kartı var...

Bostancı'da, Başaran'da konuktum. Başaran, Bostancı İskelesinden vapura bindirdi. Saat oldukça erkendi, sabah. On filan. Vapurda Cumhuriyet okuyan bir bayanın yakınına oturdum, çay içip, onun gazete okuyuşunu seyrettim. En son, Gülgeç'in "İnsanlar"ına baktı, katladı çantasına koydu.

Büyükada'ya çıkarken SODEP İstanbul eski İl Başkanı Algan Hacaloğlu'nu gördüm. SODEP'in Adalar İlçe Kongresi varmış, ona gidiyormuş. Kongreye de bir uğrarım, diye düşündüm. Kongre "Divan Gazinosu"nda yapılıyordu. Doğan için gelecekle ise, karşısındaki "Orman Restaurant'ta buluşacaktık. Adada şöyle bir tur attım, yürüdüm. SODEP ilçe kongresi başlamıştı. Ankara'dan Birgen Keleş gelmişti. Korel Göymen'den sonra, o konuştu. Arkada, Anadolu Ajansı'ndan Sernur Ataol'la oturup, kongreyi izledim. Delegeler arasında, İdris Küçükömer de vardı. İlçe Başkanı Sabahattin Erdem, burada esnaftan Haşim

Gül'le konuştum. Adalarda politika yapmak çok güç işmiş. Bir kez, yazın buraya, kimi politikacılar, etkin kişiler doluyormuş. Para babaları buradaymış. Kışın da çekip gidiyorlar, ada, buraya hizmet verenlere kalıyormuş. Yüzde doksan Erzincanlılar, kalanı da Sivaslılarla, Malatyalılardan oluşuyormuş. Halkçı Partililer de konuk olarak kongreyi izlediler. Aralarında Ünal Temelli de vardı. Ünal Temelli, İsmet Paşa'nın akrabası. İsmet Paşa'nın oğlu da SODEP Genel Başkanı! Kongrede Korel Göymen, birleşmeden söz ederken, Halkçı Partililere selam gönderiyordu, bir de Demokratik Sol Partililere. Şöyle diyordu:

"Türkiye'de çoğulcu demokrasiye inananlardan, kendilerine 'sosyal demokratım,' diyen herkesin bir çatı altında toplanması gerekir..."

Öğle saatine doğru oradan ayrıldım, "Orman Restaurant"a, Vecdi Sayar, eşi Meltem Sayar'la, çocukları Barış gelmişlerdi. Çok geçmedi, mezara çiçek koymaya giden Yalçın Küçük, Bilgesu Erenus, Müştak Erenus, Özay Erkılıç geldiler. Az sonra, Nejat İzer geldi. Küçük bir masa oluştu...

O gün çok yerde, evlerde Doğan düşünüldü, anıldı.

Ölümünden sonra da yazmıştım, son zamanlarında Doğan Avcıoğlu, adada habire koşuyor, spor yapıyormuş. Sormuş bir arkadaşı:

"Neden bu denli koşuyor, kendine bakıyorsun?"

"Türkiye'nin," demiş Doğan, "önümüzdeki on yılı çok önemli. Onu görmeden ölmek istemiyorum!"

Türkiye'nin yaklaşan on yılını göremedi Doğan. Yön'ün çıkışından sonuna dek, sonra "Devrim gazetesi" dönemlerinde, hep yakın olduk. O yıllar Milliyet'teydim; Ercüment Karacan, gazete dışında, dergilere, özellikle Yön'e yazmamızı istemezdi. Yön'e takma adla "Hasırşapkalı" imzasıyla yazdığım oldu. Sabahlara dek, "Hoş Memo'daki bir Aygırmotor" gibi çalışırdı. Aynı apartmandaydık. Sabah yanına çıktığımda, sakalları uzamış,

büyük rakıyı bitirmiş bulurdum. Derginin son yazıları da bitmiş olurdu.

Sonra, İstanbul'a taşındı. Hastalığı sırasında sık sık telefonla konuşurduk.

Pazar olduğu için, 16.00 vapuruna yetişmemiz gerekiyordu. Büyükada'da, deniz kıyısında oturup çay içtik. Müştak Erenus şiirler okudu. Çevremiz kedi yavrularıyla doluydu. Küçük Barış, kedi yavrularını çok seviyordu. Meltem, bir tekir yavruyu kucağında evlerine götürdü Barış için...

Mehmed Kemal: "Bir Dostu Anarken..."

Cumhuriyet, 7 Kasım 1985

Gazetede Yalçın Küçük'ün duyurusunu görünce "Hadi biz de adaya gidelim," dedik. Hava yağmurluydu. Puslu bir İstanbul sabahı. Arkadaşın gözü kesmedi. Bir süre sonra tam yola çıkacağımız zaman, "Kusura kalma, ben gelmiyorum," dedi.

Otobüsle, bizim mahalleden Mecidiyeköy'e geldim. Ordan Bostancı otobüsü. Saat on biri geçmişti. Adaya vapuru sordum, on ikide imiş. Daha bir elli dakika beklemem gerekiyordu.

Dostum Nuri'nin bakkal dükkânına uğradım. Derken Vedat Günyol geldi, adaya gideceğimi söyledim. Bir konuğu varmış, olmasa gelecekti. Bir çay içtik. Baktım, vapur adalardan süzüle süzüle geliyor. İskeleye doğruldum. Kış tarifesi uygulanıyormuş, ondan olacak saatleri herkes bilmiyor.

Vapur çok tenha. Birkaç yolcu, bir de adaya öteberi götüren birkaç esnaf. Biliyorsunuz, ada dışardan doyuyor.

Yalçın Küçük, duyurusunda, "Gelin Doğan Avcıoğlu'nun mezarına çiçek koyalım, sonra da birlikte rakı içelim," diyordu.

Ben gidene değin vakit öğleyi çoktan geçmişti. Tepedeki mezarlığa çıkmayı gözüm kesmedi. Herhalde benim için de bir çiçek koymuşlardır, diye düşündüm. Tuttum Yalçın Küçük'ü aramaya koyuldum. Belli adada kış tarifesi uygulanıyordu. Hemen meyhanelerin çoğu kapalıydı. Sonunda sahilde, iskeleye karşı küçük bir dükkânda dostları buldum. Daha ben kapıda görünür görünmez Yalçın, el etmeye başladı. Üç arkadaşı ile oturuyordu. Müştak Erenus, Bilgesu Erenus vardı. Bilge'nin Halide'si bu gece oynanıyordu. Çağrılılar arasında da vardım ama, çağrıyı gazeteye bıraktıkları için henüz elime geçmemişti. "Uğradığımda alırım," dedim.

Doğan Avcıoğlu'ndan anılarla söyleşiye girdik. Vaktiyle Doğan'la nasıl tanıştığımı Yalçın Küçük'e anlatmışım. Onu anlattı.

"Ne tuhaf adam," demişim. "Her şeyi biliyordu. Oysa yaşı onları bilecek durumda değildi."

Anılarım derinlere kaydı. Metin Toker tutuklanmıştı. Akis dergisinin dış siyaset bölümünü Doğan Avcıoğlu yönetiyormuş. Metin tutuklanınca, bir de iç siyaset yazacak kişi arıyorlarmış. Beni salık vermişler. Telefonla aradı. Sonunda Akis'te buluştuk. Ne konuşuyorsak Doğan biliyordu. Böylesine adam az bulunurdu. Dikkatimi çekmişti. Metin Toker hapisten çıkana değin iç politika haber ve yorumlarını ben yazdım.

Yalçın Küçük'e bunları anlatmışım. Geçmiş gün anlatmışımdır. "Öyle değil miydi?" diye sordum.

"Bütün araştırmacılar öyledir," dedi.

Bu tümcesi ile kendisine de pay çıkarmıyor muydu? Yalçın'ı çok severim. Çok çalışkandır. Bu çalışkanlığı ile Doğan Avcıoğlu'na çok benzer. Doğan gece gündüz demez boyuna çalışırdı.

Yön'ü çıkardığı yıllarda Ankara'da Basın Sitesinde altlı üstlü otururduk. Ne zaman evine gitsem çalışırdı, ne zaman bize

gelse çalışacak bir şeyle gelirdi. Aynı anda birkaç işi birden görecek bir yetenekte idi. Ismarlanan bazı yazıları geciktirdiğimde, bizim hanım, "Doğan gibi olamıyorsun!.." diye kınardı. Sade bizim hanım değil, öteki yazarların hanımları da eşlerini "Doğan gibi olamıyorsun," diye kınarlarmış.

Yön'deki yazıların hemen hemen hepsini kendi yazardı. Başkalarının yazıları üstünde de oynardı, kimse ses edemezdi. Eğer bir şey yazdıracak, bir yazı ısmarlayacaksa, inceden, çaktırmadan, usuldan yapardı. Bir gazete kupürünü önüne kor, "Bakın ne yazıyor," diye sorar, sizi konuya doğrulturdu. İster istemez;

"Ben bunu yazayım," derdiniz.

"Olur," derdi.

Böylece dilediği yazıyı yazdırmış olurdu.

Bizden başka, öteki masalarda birkaç kişi daha Yalçın'ın duyurusunu gazetede okudukları için gelmişlerdi. Tam kalkacağımıza yakın anladık.

Yalçın, kitap fuarında okurlarına kitap imzalayacağı için erken döndük. Kurşuni denizle, tenha vapurla, demli çayları içerken Doğan'ın anıları ile doluyduk. Yalçın Küçük, her yıl bu anmayı yapacakmış. Beşli, onlu yıllarda yapmasını önerdim ama, o, "Hayır, her yıl olacak," dedi.

Attilâ İlhan: "Önce Bir 'Yön' Bulabilmek!.."

Cumhuriyet, 1 Mart 1999

Olmaz demeyiniz, oluyor: Doğan Avcıoğlu'yla tanışamadık, kader böyle istemiş; ünlü 'Yön Bildirisi'ne imza koyarken, ancak İçişleri Bakanlığı'nın 'özel izni' ile alabildiğim pasaport ce-

bimde, üçüncü Paris yolculuğuma çıkıyordum; oradan da, arkasından İzmir'den de, Yön'e yazacaktım; günümüzde dokuz kadar kitap olan 'Attilâ İlhan'ın Defteri' o tarihte başlamıştır, Doğan'ın (Avcıoğlu) ünlü ve önemli eseri 'Türkiye'nin Düzeni'ni bana hangi ithafla gönderdiğini unutabilir miyim: "Mücadele arkadaşım Attilâ İlhan'a!.."

Nasıl bir insandı? Bunu, vefatını müteakip, İlhami (Soysal) anlatmıştı. Bence, 'çözümleme' (analyse) ile yetinmeyen, uygulama pratiğine sahip 'bileşimler' (synthese) üretebilen, ender aydınlarımızdandır: yanlış ele alınıp, yanlış anlatılmış iki şeye, doğru teşhis koyup doğru anlatmıştı: 'Tanzimat'a ve 'Cumhuriyet'e! Müdafaa-i Hukuk doktrininin, münhasıran 'vatanperverlik' olmadığını; 'mazlum milletler' için, aynı zamanda bir 'kurtuluş' platformu olduğunu biliyordu; yalnız bunu mu; 'Kemalizmin, nihai tahlilde, sosyalizme açık olduğunu da! Şu satırlar, kimin? Elbette, onun:

"(...) sınıfsız bir Türkiye yaratmak isteyen Atatürk, bu ülküye kanlı sınıf savaşlarına lüzum kalmadan da, sosyal ıslahat tedbirleriyle erişilebileceğini gören ender insanlardandır. Gerçekten halkçı, devletçi ve devrimci politika, Avrupa'nın yaşadığı kanlı sosyal savaşları önleyerek, azgelişmiş ülkelerin sınıfsız bir toplum ülküsüne doğru barış içinde yol almasını sağlayabilir..."

"(...) nitekim fakir Afrika ve Asya ülkelerini, sosyalist kalkınma metodlarını benimsemeye iten temel sebeplerden birisi budur. Bunun içindir ki sosyalizm, barış içinde hızlı kalkınma ve sınıfsız toplum ülküsüne erişme yolu olarak, yeryüzünün hemen hemen bütün fakir memleketlerinde kuruluş sloganı haline gelmiştir..." (Yön, 16 Ocak 1963.)

O, 'Yön'de olsun, 'Devrim'de olsun, 'Kemalist sol'un üzerinde gelişeceği ve 'sosyalizm'le buluşacağı platformu oluşturmaya çalışmıştı. Her birisi tekrar tekrar okunması gereken, zengin ve

kapsamı geniş eserleri, birkaç neslin önünü aydınlatmıştır: günümüzde de aydınlatıyor.

'Ulusal solculuğun', ülkemizdeki adı, hayli uzun bir süre, 'Yöncülük' olmadı mı?

Tanzimat'a Doğru 'Teşhis'!..

Hâlâ, acaba öyle mi yaklaşırlar? 'Erken' Cumhuriyet döneminde, her 'milli bayram' öncesi, ilkokuldaki sınıf öğretmeni, öğrencilerine 'inkılabı' anlatırdı. Anadolu İhtilal ve inkılabı, 'Yeni Osmanlılar'ın ve 'Jön Türkler'in zamanında giriştiği 'ıslahat hareketleri'nin devamı gibi ele alınır; 'Meşrutiyet', 'Anayasa Hareketi'nin, 'Cumhuriyet' ise, 'Meşrutiyet'in tabii sonucu olarak gösterilirdi. Sanki Batı Oğuzları, Tanzimat'la birden 'intibâha gelmiş', 'Meşrutiyet'le anayasal haklarına kavuşmuş, 'Cumhuriyet'le 'hâkimiyet'i, kayıtsız şartsız, 'millete' kazandırmıştır!

Evet, hem kronolojik olarak böyle, hem toplumsal gelişme aşaması olarak, böyle! Böyle de, 'Tanzimat Osmanlı'sının 'alafranga ıslahatçılığı' ile Anadolu İhtilalinin o radikal 'ulusal demokratik devrimciliği', mahiyet itibariyle aynı mı? Kat'iyyen değil! Öyle olmadığını, 'bizzat' Gazi de söylemiştir. Osmanlı, liberal emperyalist 'sistem'in denetiminde, ona boyun eğerek, 'Batılılaşma'yı deniyordu, Anadolu İhtilâli ise, 'sistem'e karşı silahlı direnişe geçmişti; 'uluslaşarak çağdaşlaşmayı' öngörüyordu: aradaki fark muazzamdır. Sonuçları da farklı olmak gerekirdi.

Hikmet Özdemir, bu noktaya işaret etmiştir:

"(...) Yöncülerin Tanzimat'a ve Tanzimatçılara bakışları da üstünde önemle durulması gereken bir konudur. Tanzimatçılar, Avrupalıların istedikleri reformları yapmışlar, 1838 ticaret sözleşmesini imzalayıp, ardından 1839 Tanzimat Fermanı ile Türkiye'nin Batı kapitalizminin boyunduruğunda bir yarı sömürge olmasına ortam hazırlamışlardır," düşüncesini aktarır, fakat tespite katılmaz, der ki: "(...) başta Mustafa Reşit Paşa

olmak üzere Tanzimat paşaları, Batı ülkeleri elçilerinin talimatlarıyla davranan, bu ülkelere kişisel çıkarlarla bağlı uydu Batıcılardır, şeklindeki bir değerlendirme her zaman tartışılabilir." Neden derseniz, cevap hazır: "(...) Gerçekte Reşit Paşa ve izleyicilerinin yaptıkları, liberal bir ekonomi anlayışının ve ona yönelik yeni bir yönetim modelinin gerçekleştirilmesi istemine dayanmaktaydı. Onlar kuşkusuz o zamanki Avrupa'nın devlet ve toplum sisteminden etkilendikleri için, bu görüşlere sahiptirler, ama bu, onların doğrudan İngiliz telkinine kapıldıkları anlamına gelmez..." (Yön Hareketi, Bilgi Yayınevi, 1986, s. 119.)

Aslında 'teşhis'i doğru koyan, Doğan Avcıoğlu ve Yön'cülerdi; ancak Tanzimat, böyle 'yerine oturtulursa', Anadolu İhtilal ve inkılabı sahici anlamını kazanabilir!.. 'Yön Hareketi'nin Türk fikir hayatına, özelliklede 'Kemalist Sol' ve 'Sosyalist Sol' intelligentsia'ya en büyük hizmeti, Tanzimatçı 'tatlısu alafrangalığı'nın düpedüz 'sömürgeleşmek'; Müdafaa-i Hukuk inkılapçılığının ise tam bağımsız (antiemperyalist) bir zeminde, 'uluslaşarak çağdaşlaşmak' olduğunu netleştirmesidir.

'Sultanların Sultanı' Lord Canning...

Hikmet Özdemir'in 'yanılgısına' gelince; başka bir tarihte, başka bir münasebetle, dolaylı olarak değinmiştim; bakmak ister miydiniz?

"(...) Tanzimat-ı Humayün kimin eseridir? 'Koca' Reşit Paşa'nın mı? İyi de, 'Koca' Reşit Paşa kimin eseri? Hiç kuşkusuz, o devirde, 'sultanların sultanı' diye anılan, İngiltere'nin Dersaadet Büyükelçisi, Lord Stratford Canning'in! 1853'te karısına yazdığı şu mektuba bir göz atar mısınız: '(...) Reşit'le Sadrazam azledildi, o saat Padişah'a çıktım, yeniden vazifeleri başına getirildiler'..."

"(...) aynı Reşit Paşa'yı yakından tanımış olan Fransız devlet adamı ve tarihçisi, F. Guizot, onu şöyle anlatmış: '(...) Reşit

Paşa, ülkesinde giriştiği hareketlerin başarıya ulaşması için, en gerekli niteliklerin birisinden yoksundu; Türkiye'de güçlü bir reformcu olamayacak kadar az Türktü...' O yüzden de, Guizot'ya göre Paşa'nın 'Türkiye'yi Avrupa'da tutabilmek için...' bulduğu çare şudur: '...Avrupa'yı, Türkiye'de tatmin etmek!'..."

"(...) Tanzimat-ı Hayriye, işte bu 'tatmin'in ismidir; bu konuda, M. Fuat Köprülü'nün söylediklerine katılmamak elde değil. '(...) Tanzimat dediğimiz inkılap hareketi, o zamana kadar tam bir ortaçağ cemiyeti mahiyetinde olan Osmanlı Cemiyeti'nin, tabii ve dahili tekâmülü neticesi olarak değil de, bir emperyalist ve kapitalist medeniyetin zorla kendisini kabul ettirmesi neticesinde ortaya çıktı'..." (Hangi Batı, Bilgi Yayınevi, 4. Basım, s. 199, 1996.)

Cumhuriyetin yakın sonrasında, Dersaadet bürokrasisi ve liman burjuvazisi, yeni yönetimi nasıl yozlaştırmıştı? 'Yön Hareketi'nin bunu teşhis ve tespiti, öncekinden daha az önemli değildir.

Attilâ İlhan: "...Radikal, Fakat 'İnsani' Bir Sosyalizm!.."

Cumhuriyet, 8 Mart 1999

Hikmet Özdemir, "Kalkınmada Bir Strateji Arayışı" ikinci başlığını kullandığı, yararlı kitabında Yön Hareketi'ni değerlendirirken, bir yerde, Yön yazarlarının sözlerine istinat ederek, şöyle bir şeyler demektedir:

"(...) 'Atatürk'ün liderliğinde, emperyalizme karşı ilk savaş bayrağını açan Türkiye'nin yeri, doğal olarak Üçüncü Dünya'dır.' (Haluk Ülman) 'Türkiye'nin sorunlarının, Üçüncü Dün-

ya'nın sorunları olduğu, gitgide daha açık seçik görülür olmuştur.' (Doğan Avcıoğlu) Atatürk, Türk Milli Kurtuluş Hareketinin yalnız Türk milleti için değil, bütün mazlum milletler için taşıdığı örnek olma değerini belirtmişti. Ama ondan kopan Türkiye, bu tarihi misyonunu 'kötü ve kalitesiz bir opportunizm'le harcayacaktı. Her biri kendi milli mücadelelerine başlarken, Türkiye'yi ve Mustafa Kemal'i önder bildiklerini ilân eden milletlere, Türkiye sırtını çevirecekti..."

"(...) 'Birleşmiş Milletlerde daima emperyalist davaların tarafı tutulmuş, Tunus'un, Fas'ın bağımsızlık mücadelelerinde, Fransa'nın yanında yer alınmıştı. Cezayir'in milli kurtuluş hareketi, Fransa'nın iç meselesi sayılmış ve Fransız delegeleriyle birlikte oy kullanılmıştı. Türkiye'nin Üçüncü Dünya ülkelerindeki milli kurtuluş hareketlerini tuttuğuna dair tek bir davranışı yoktur. Bandoung Konferansında bile sömürgecilik aleyhtarı bildiriye imza koyarken buna inanmamış, bu bildiriyi Birleşmiş Milletlerde daima sabote etmiştir. Angola'da Portekiz'in istediği yapılmıştır. Milli kurtuluş mücadelesi veren ülkelerin halkları, kralarını, despotlarını kovarken, örneğin Mısır, Irak, hatta Yemen olaylarında olduğu gibi, kovulanların ardından gözyaşı dökülmüştür. Daha kötüsü o kralları kurtarma gayretlerine düşülmüş, tahtlarına iade gayretleri güdülmek istenmiştir.' (Şevket Süreyya) Özet olarak, Aydemir'e göre, Türk dış politikası Üçüncü Dünyaya karşı olmuştur..." (Yön Hareketi, Bilgi Yayınevi, Aralık 1986, s. 198.)

A'dan Z'ye doğru bu tespit insana neyi düşündürüyor? Aslında "Soğuk Savaş" doktrinine kuzu gibi boyun eğerek 'sistem'le hem 'ulusal kurtuluş hareketleri'ne hem de 'sosyalizm'e karşı, aşağılık bir işbirliğine girmiş olan o "iktidarlar", nasıl hiç utanıp sıkılmadan, 'Atatürkçü' olduklarını söyleyebilmişlerdi? Bu, bir. 'Sistem'i kullanarak, Türkiye'yi Stalinci yayılmacılıktan kurtardıklarını zanneden, bu safderun politikacılar; SSCB'yi da-

ğıttığı anda, emperyalizmin aynı iştahla Türkiye'yi gündeme alacağını nasıl görmüyorlardı? Bu da, iki! O günden bugüne yaşadığımız onca olayı, kendimizi 'özdeş' tuttuğumuz Batının ve Batılıların bize attığı onca 'kazığı', yuvarlak hesap bir hesaplayınız: Yöncülerin, Mecliste bulunan siyasi partileri, bir büyük muhafazakâr partinin meclis grupları şeklinde görmelerinden daha doğal bir şey olabilir miydi?

Hâlâ da öyledir!

Türkiye için nasıl bir sosyalizm?

'Soğuk Savaş'ın Moskova Komünistliği', Marksizmi nasıl bir itaat sosyalizmine dönüştürmüştü, meraklısı bilir; üstelik, yaşamıştır da! Önünde sonunda, bin yıllık sosyalizm tarihi, dönmüş dolaşmış, 'Brejnef Doktrini'ne yozlaşmıştı: istilanın meşrulaştırılması!.. tabanı, taa Birinci Meclis yıllarına uzanan 'Türk Sosyalizmi', 'istiklal-i tam' ilkesinin gereği, elbette kendini farklı bir yere koyacaktı. Koymamış mıdır? Hikmet Özdemir, bu noktaya da dikkati çekiyor:

"(...) Yöncülerin, sosyalizm konusunu tartışırken 1960'lı yıllarda ve daha sonra ortaya çıkan radikal sol gruplara göre, başarılı sayılabilecekleri nokta, hiç şüphesiz, doğu, batı, azgelişmiş ülke şeklinde bir ayrıma gitmeleri ve 'Türkiye için nasıl bir sosyalizm?' sorusunu yanıtlamaya çalışmalarıdır..."

"(...) Yöncülerin genel teorileri bir bütün olarak düşünüldüğünde, onların 'milli sosyalizm' terimini kullanmaları kaçınılmaz görünmektedir..." (Aynı eser, s.181.)

Buyurun! Geldik mi, aynı yere? 'Moskova Komünistliği'. o yıllarda –daha öncesinde de– 'ulusal bir solculuğu', ihanetle bir tutardı: aynen, Batıya uşaklık etmeyen bir Batıcılığı (çağdaşlığı) 'sistem'in ihanetle bir tutması gibi! Oysa Molla Nur Vahidof'dan, Sultan Galiyef'den, Mustafa Kemal'den, Nehru'dan, Nâsır'dan, Tito'ya, Mao Zedung'a, Ho Şi Minh'e, İmre Nagy'ye, Aleksandr Dubçek'e kadar, XX. yy'ın nice halk önderi, tam da

bu 'kritik' yerde; bu, kimsenin görmek istemediği; ama göz ardı edilemeyecek kadar büyük ve heybetli alanda, boy atmamışlar mıdır?

Türkiye'nin geleceğinde, 'Ulusal Sol'un gittikçe büyüyecek önem ve işlevinin, 'Yön Hareketi' açısından ele alınması da 'Kadro Hareketi' açısından ele alınması kadar, yararlı ve öğreticidir: 'Ulusal Sol', entelektüel bir 'hayal' değildir, gökten inmiyor; o, antiemperyalist, laik ve demokratik Müdafaa-i Hukuk doktrininin ülkesinde adı inkâr edilen, halk gerçeği: ucunun sosyalizme dayanacağını hepsi görmüyorlar mı?

Korkudan, dişini ve tırnağını sökerek, kibar çocukları için 'taklitlerini' üretmeleri piyasaya sürmeleri de bundan!

'Türk Sosyalizmi'nin 'İlkeleri'...

Şevket Süreyya Bey, Yön'ün 'siyasi görüntüsü' Sosyalist Kültür Derneğine 'özel bir muhtıra' sunmuş; o muhtırada, 'Türk Sosyalizmi'nin ilkelerini şöyle sıralamıştı:

"1- Antiemperyalizm: istiklalcilik! 2- Antikapitalizm: milli ve halkçı ekonomi! 3- Karma ekonomiyi reddetmeyen, fakat parazit bir istismarcılığı reddeden 'devletçilik'. 4- Halk için, halkla beraber halkçılık. Faydanın, halk yararına kullanılışı, yani sosyal adelet! 5- Mustafa Kemal'in anladığı manada, bir 'vatan' anlamı: saldırganlığa ve istilacılığa karşı çıkış!.. 6- Mustafa Kemal'in anladığı manada, bir 'millet' anlamı: dil, tarih ve kültür işlerine, bilimsel bir 'milliyetçilik'. 7- Devlette, rejimde, dış politikada ve ekonomide 'milli' olmak vasfı... 8- Demokratik düzende 'sosyal devlet' anlamının işlenmesi ve organlarının yaratılması... 9- Milli hayatın bütün kollarını içine alan bir 'plancılık'. 10- Emeğin ve hizmetin korunması ve teşkilatlandırılması: güçlü ve bağımsız sendikacılık. 11- Din ve devlet işlerinin kesin olarak birbirinden ayrılması: laiklik!.." (Yön, sayı 56, 9 Ocak 1963, s.8.)

Doğan (Avcıoğlu), zaten daha önceden, Yön'ün 'sosyalizm'e "humaniste" yaklaşımını, şöyle belirlememiş miydi:

"(...) asıl gayenin insanın gelişmesi olduğunu unutabilecek kadar insafsız metotlara yönelmek, arzu edilecek bir şey olmadığı gibi, zaruri de değildir. Böyle bir 'sosyalizm' anlayışına -kalkınma konusundaki müessiriyetine rağmen- karşıyız. Radikal fakat insani bir sosyalizmden yanayız!.." (Yön, sayı 36, 22 Ağustos 1962, s.3.)

Daha ne desin?

EKLER

N 69+576) Numaralı nüfus hüviyet cüzdanı sureti		Fotoğraf
Soyadı	Avcıoğlu	
Adı	Mehmet Erdoğan	
Babasının adı	Ahmet Celâlettin	
Annesinin adı	Fatma Pakize	
Doğum yeri	M.K.Paşa	
Doğum tarihi	1926 Yirmialtı.	
Dini	İslâm	
Mezhebi		
Bekâr mı? Evli mi? Dul mu? Boşanmış mı? Resmen mi?	~~Boşanmış~~ Evli	
Boy		
Göz		
Renk	Resimli	
Vücutça sakatlığı veya noksanlığı		

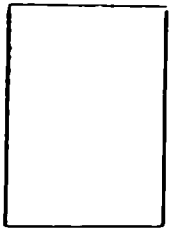
Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer

Vilâyeti	Bursa
Kazası	M.K.paşa
Nahiyesi	"
Mahalle veya köyü	Lalaşahin Ma.
Sokağı	.
Hane numarası	1
Cilt numarası	6
Sahife numarası	1
Ne suretle verildiği	Zayii

Bu nüfus cüzdanında adı ve sanı yazılı olan . Mehmet Erdoğan . . . . *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan* 20../..2../957 *yılında* . . . Bursa. . . . . *Nüfus Dairesinden verilmiştir.*

9. / 1 / 1961

Ek - 1: Doğan Avcıoğlu'nun nüfus kütüğü bilgileri (Ocak 1961)

Temsilciler
meclisi
34

	C.H.P.		Bekâr
	Doğan Avcioğlu		—
	Bolâ Pakoze		—
	Bursa 1926		C.H.P. Araştırma Bürosu müdür yardımcısı
	yüksek		—
	Fransızca, İngilizce		Tank Teğmeni 1935
	İktisatçı		Çankaya ortaokulu Bursa lisesi 1951
	Devlet personeline ait [illegible] 1953 Seçim personeli [illegible]		30 Aralık 1960
	—		87
	Gazeteci ve C.H.P. Araştırma Bürosu müdür yardımcısı		6. Ocak 1961

OTURUŞUNU YAZ (*)

AFFARA DA	DIŞARDA
Karaklidere, Oya Sok. 42	—
Telefon : —	Telefon —

(*) Adres değişmedikçe veya yeni gönderilecek 1 sayılı Kimyahâr Talimatnamesi yürürlükte

TERCÜMEİHAL (Resmen)

1926 yılında Bursada doğmuştum. 1943 yılında Bursa Erkek Lisesini, [illegible] Fransada Siyasî İlimler Şubesini bitirmiştim. Merkez Bankası Etüd Bürosunda raportor, Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünde araştırma asistanı olarak çalışmıştım. 1958 başından beri C.H.P. Araştırma Bürosu müdür yardımcılığı vazifesini yapmaktadır. Çeşitli dergi ve gazetelere yazı yazmaktadır. Bekârdır. İngilizce ve Fransızca bilir.

Doğan Avcioğlu

Ek - 2: Doğan Avcıoğlu'nun el yazısıyla özgeçmişi (Ocak 1961)

Ahmet Küflü - Bilgi Kitabevi Sahibi

6.7.1971

Sevgili Ahmet Bey,

Size Haziran ortasında Yıldırım Merkez Komutanlığından bir mektup yolladım. Sonra da cevabını alamadım. Mektubum eline ulaşıp ulaşmadığını da bilemiyorum ...

Sevil'e benim imzamı taşıyan mektuplar üzerine iki kez ikişer bin lira verdiğini biliyorum. İmzalı mektup usulünü, bu işler uzarsa sürdürelim. Herhangi bir tediye benim imzalı yazım üzerine yapılsın.

Senden ayrıca ilk yayınım mektupla Sümerbank - Yenişehir Şubesi muhasebesine gideceğini, hesabından benden başka hiçbir kimseye ödeme yapılmamasını bildirmeni rica etmiştim. Bilmem bu iş ne oldu?

Ben Antalya'ya Atatürk hakkında düşündüğümüz kitabı hazırlamak üzere bir süre müsaadeyle gitmiştim. Ne var ki iki boşul dolum kitap Selimiye'de kaldı. Kitapları Ankara'ya getirtirken [illegible] Ankara'ya geçtim.

Ek - 3: Doğan Avcıoğlu'ndan Bilgi Yayınevi sahibi Ahmet Tevfik Küflü'ye mektup (6.7.1971)

Komutanlığı / Sıralığı
Heydünde gerekli müracaatı
bir dilekçeyle ve şöyle yaptım. Bana Sıra kitapları
getirteceğini vaat etti. Fakat bu iş zamanı
alacaktır. Bana Mahmut Goloğlu'nun
dört cilt kurtuluş savaşı kitaplarını
(Erzurum kongresi - Sivas kongresi - Ankara mecralarıyla
Doğu ve Güney cephesi) çok
rahatlıkla gelecek. Yeni yayınlarını ve
haberlerini bekleyeceğim.
Bize hâlâ tutuklu olmuşçasına görüşlerini
bekleyeceğiz.
- Selam ve saygı -

27 11 71

Sevgili Doğan,

Hep yazmak istiyorum fakat yalnızlığımı bir bilsen.12 Mart'la birlikde çevremiz çil yavrusu gibi dağıldı.Sabah 7,3o'dan gece saat 23'e kadar çalışıyorum,gine de yetişemiyorum.İlk önca basımevi'ne gidiyorum,saat 9,3o-1o'a kadar orada çalışı - yorum.Mağazaya iniyorum orada da bir saat kadar kaldıkdan ve oranın günlük işlerini bir sıraya koydukdan sonra(alıahdan dayım kasaya döndü)Gökdelen'e geliyorum. Saat 17'ye kadar orada yazı,mektup,görüşme,para trafiği,kağıt mübayaası,bordolar ve tahmin edeceğin binbir işi yapmağa çabalıyarak çalışıyorum,bir saatlik tekrar basımevi,tekrar mağaza,saat 2o'de ev.Yemek arkasından maniskürü veya orijinal (tabii Fransızca ve ne kadarcığı bizde var,malum)okumağa başlıyorum.Bir kısmını adamların yapsa diyeceksin.Ben zaten onların yapmaması gerekenleri yapıyorum.Öbürlerini onlar yapıyor.Sadece kumanda veya iş düşünmek bu zamanı alıyor ve birde görüşmeleri elbet ben yapaçağım,mektupları elbet ben yazacağım.Ticari mektupların sözünü etmiyorum.Neyse palavrayı bırakalım,son olarak aslında bunların bir şikâyet olmadığını,yetişememek yüzünden ve hele sana gelememekden duyduğum büyük utancı bildirmek ve terazi de şayet ağırlığı olabilirse yeri olsun diye yazıyorum. Yeni bir dizi hazırlıyorum ve beğeneceğinden eminim.Son 5 aydır buna çalışıyorum. Tabii kitaplar Yılbaşından sonra çıkacak.Normal düzenimizde her ay 5-6 kitap çıkıyor ve size ulaştırmağa çalışıyorum.İnşallah elinize geçiyordur.Emrini derhal yerine getirerek Tanyer'e iki bin lirayı verdim.Gine lazımsa bildir.Geçen hafta Sevil hanım geldi yanılmıyorsam 'boşanıyoruz,dedi.Hayırlı olsun.Bahriye tekrarını da haber verdi.Ona da hayırlı olsun deriz tabiyatıyla..Yalnız henüz benim kendilerini tanımak şerefine eremediğimi arz eder,Ankara'ya gelirlerse görüşmeyi ve emirlerine âmâde olduğumu bildiririm.

Davalarınızdan bihaber yok,esasında birşey olmadığı için de başka birşey beklenmemelidir.Tanyer'den,Bahriye hanımdan iyi ve sıhhatte olduğunuzu haber alıyor ve memnun oluyorum.

Devrim Üzerine kitabının ikinci basımını sen zaten biliyorsun,keza uygulamayı da. Satışa çıkarmadan önce Doğan Tanyer'le haber gönderdim,onayını aldıkdan sonra satışa çıktı.Yalnız bu onay meselesinin yok tartışması olduğunu Bahriye Hanımdan öğrendimki benim elbet haberim yoktu.Yoksa senden haber almadıkdan sonra benim en ufak bir davranışım olmaz:kitabın serüveni budur.

Acele mektup şidden zor oluyor.Gine birşey yazamadan özlemlerimle gözlerinden öpüyor,saygılarımı sunuyorum.Nezahet'inde selamları var,Bilgi ellerinden öpüyor ve bir aya kadar bir fazlalaşıyoruz.

Ek - 4: Ahmet Tevfik Küflü'den Doğan Avcıoğlu'na mektup (27.11.1971)

16 Aralık 1971

Sevgili Ahmetcigim,

27 Temmuz tarihli mektubunu Tonyer Günü getirdi, acele cevap yazıyorum. Önce benim gibi ikinci bir evlâdı kavuşmamıza candan kutlarım. Nezahat Hanımı da tebriklerimi ilet. Haberci herkesde en çok Bilgi sevinecektir.

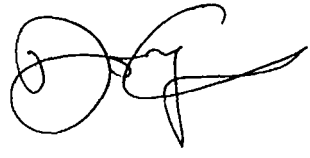
"Devrim üzerine" kitabıyla ilgili bir önsöz tartışması olduğunu yazıyorsun. Böyle dedikodular olduğu etine, söyleyecek bir sözüm varsa doğrudan doğruya sonra sözlerim. Tonyer'e "Ben karışmıyorum, bildiği gibi yapsın" demiştim.

Yeni kitabı Noam Chomsky'nin bir önsözü diyeri çıkmak üzere. Zira burada aradığım kitapları bulamıyorum. Ayrıca yeni kitap

Ek - 5: Doğan Avcıoğlu'ndan Ahmet Tevfik Küflü'ye mektup (16.12.1971)

yasaklar kaldırılacak. Çıkış işi de kısaltılacak
uzayacağa benzer. Ankara da, İstanbul da
yetkisizlik diyor, bir yetkili mahkeme
bulmak daha 7 aydır yattığımıza göre
en azından 9-10 ay alacak gibi

Gözlerinden öpel, sevgilerimi
Sunar

25 Temmuz 1983

Sevgili Hikmet,

[illegible] yolluyorum. Sevdiğim [illegible] bir bölümü gerçek olacak. Tip tartışmalarımızı [illegible] sorularını da gerçek olduğu düşünülebilir. A.E. ve M.A. [illegible] karım ve [illegible] yordum. Ek yazıda listede yer [illegible] [illegible] var. Örneğin E. Tuğtekin Kitle ve Sınıf [illegible] Vehbi Koç ve Faid Muhyeddin, Demirel'in İslam'ı [illegible] dönme bir hıristiyan kayıt olduğunu yazan bir [illegible] yazılarından — 1954'te CHP'geçti zamanlarında — Sedat Tümer'den. TİC. Bak. müfettişlerinden Hilmi Özgen'in, [illegible] hakkında bir fikrim olan, [illegible] [illegible] [illegible] yazılarını yazdım. Müfettiş Selahattin Çevik'in, Kiş, K. Çınar ve S. [illegible] yazılarını yazdım.

[illegible] hakkında [illegible] [illegible]

Doğan Avcıoğlu

Ek - 6: Doğan Avcıoğlu'ndan Hikmet Özdemir'e mektup (25.7.1983)

Türkiye Ecevit'in iş başındaki değimle, dört yıldır bir seçim ekonomisi uygulanıyor. 1977 başında bütün tahmin fiyatların ölçüsüz biçimde yükseltmek biçimindeki bu politika, seçimle ilişkili mühtelif alanlarda, bütçeden maaş vererek memnuniyet sağlamaya kadar uzanıyor. Parlamentarist temsil edilen partiler, bütün bu değişmenin eşitsizliklerini düzeltmek yerine, ekonomik ve sosyal demagoji yarışının kendilerini beslediği bu bataklığı derinleştiriyorlar.

Seçim ekonomisi

Ecevit, 3 Haziran 1976 tarihinde yaptığı bir konuşmada bu gidişi Türkiye'nin duyarsızlaştığını ifade ediyordu:

"Seçime yönelmiş siyasi ilişkiler çok fazla düşünülmeden seçimci tahrik edici politikalar uygulandıkça ... Gerçekten ülkelerin bütçe ekonomisi ölçüsünde bu süreç, önemli bir boş ve tahammülü zor bir durum. Türkiye'nin hiç tahammülü yoktur. Fakat 1,5 yıldır Türkiye'de en sorumsuz bir seçim ekonomisi uygulanıyor. Eğer seçimler, 1977 Ekiminden önce yapılmayacak olursa, daha 1,5 yıla yakın bir süre bu sorumsuzluk devam edecektir."

Partilerimiz bu sorumsuzluğu el birliğiyle sürdürüyorlar. Seçim ekonomisinin patlatılarak, sürekli yükselmeyle enflasyonu artırış edeceğini de yok. Seçim ekonomisinin, ayrıcalıklı seçim yılları yol açacağı umuduyla, ekonomik bunalım görmezlikten gelinmiyor.

Bütçe bozukluğu

Seçimler bir aydınlık getirebilecek mi? Bütçe partilerimizin her ikisini de, fakat başlarını ikilidir olabilecek tam olağanüstü bir çıkış görüyorlar. MSP ise muhalefet partisi olabilme durumunun daha dışında yol sürdürebilmeye ihtiyaç duyuyor. Oysa yalnız iş sermaye çevrelerini etkin bürokratik kesimler değil, AP'nin seçmen çoğunluğu da orta sınıf

Ek - 7: Doğan Avcıoğlu'nun el yazısıyla çalışmalarından bir örnek

yalnızca «katkı» bekliyor. "Katkı», CHP'nin özgürlük vaadine güvenerek ve solcu oyların her hangi başkaca bir güvence istemeden, sol oyları CHP'de toplamak anlamına geliyor.

Ecevit, örneğin Türkiye İşçi Partisi'ni (TİP) «demokratik sol partiden temelde ayrı sınıfsal» oylara sahip bir kuruluş sayıyor ve bu partinin «ortak bir platform oluşturup, kendi oyunu saklaması ve ona bağlı kalması» koşuluyla «genel seçimlerde uygun tutum ve davranış birliği» sağlaması önerisini reddediyor. Ekonomik ve toplumsal görüşlerinin ana çizgileriyle CHP'ye «benzer» saydığı Birlik Partisinin, «özgürlükleriyle» CHP'ye katılmasını öneriyor ve Birlik Partisinin söz olmuyor, yani yılmamağa güçlerini [illegible] solcu üyelerini [illegible] bırakıyor....

CHP yöneticilerine göre, sola diyalog kurmadan bir söz [illegible] CHP'ye [illegible] verilmiş bir sözün söylenmesi. [illegible] 8-10 [illegible] köylüler ile esnaf ve sanatkâr gruplarının bağı tereddütlerini depreştirmekten korkuyor. Sol partiler ise, sola diyalog kurmayan bu CHP'nin demokrasiyi getireceğinden kuşkulular:

Sosyalist Devrim Partisi lideri Aybar, şöyle konuşuyor:

«Başkaları ile diyalog kuruyor, sola tüm sollar diyalog kurmuyor, faşizme karşı işbirliğine yanaşmıyor bu CHP iktidarda tek başına, hele bu kadar solmuş bir faşizmle nasıl başa çıkacak, demokrasiyi nasıl getirecektir?

Demokrasiye muhalefetteyken olduğu bu yolu muhalefetteyken denemeyen CHP'nin, iktidarda demokrasi getirmesi şüphe götürür.»

TİP lideri Behice Boran da farklı görüşte değildir:

«Sosyal adaletliği ve kadar büyük olursa olsun, CHP'nin yalnız başına politik özgürleşmeyi gerçekleştiremez... Sorun, CHP'nin kendi soluna açılması, güç ve işbirliği etmeye yönelmesidir. CHP'nin sağı, büyük burjuvaziyle uzlaşmaya karşı yer durabilmesi, demokratik hak ve özgürlükleri tutarlı ve etkin biçimde savunabilmesi ve iktidara geldiğinde gerçekleştirebilmesi, ancak sola açılmasıyla, güç ve işbirliğine yönelmesiyle mümkündür. Unutulmamalı ki,

seçmen sıkıntısı yaşanmaktadır. Kim ikram getirir gelsin, başarısız, yani borçlar bulandırıcı borçlunun etkilenmesi daima benzer. Devrim sürecinin yaşandığı bir koşulun ekonomik bulunmayışının, ülkede nasıl bir yoksulluk yarattığı [illegible] örneklerle ortada. Yoksulluk yaratan ekonomik bir koşulun kapanmasının, ekonominin durmasına yol açmasıdır.

Daha önceden yabancı bankalar borç vermek için Paris Kulübü'nün onayını istemeye başlamış bulunuyorlar. Paris Kulübü'nün onayı, yüksek oranda bir devalüasyon, harcamaların kısıtı ve kamu kesiminin ücretleri üzerindeki baskıyı öngörür. CHP milletvekili sayın Prof. Bülent Tanör, hükümetin en az yüzde 30 oranında parasal değer değişimi düşünüp düşünmediğini sordu. Başbakan Özal'ın yanıtı: "Bizim düşünüşümüz, işçi ve dış ekonomik güçlerin ve bürokrasinin baskılarından kesinlikle uzak bir ortamda, aşağıdan bir mobilizasyonla kitlelerin sokaklara dökülmesi sonucunda değil, tamamen vatandaşlarımızın bilgilerine, bu konudaki sağduyuya müracaat edilerek mümkün mü?

Söylediklerinden yapılacak birbirini tutmayan iktisadi politikaların, ve bazen iyi niyetli uygulamaların olumsuz sonuçları, gözlerden ve deneyimlerden geçirilmiş pek çok örnek var. Bu nedenle işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin kapitalizmin acımasız doğasından ötürü yeğin bir bilinçlenme sağlayıp örgütlenerek ve gerçek bir iktidar olmak bakımından değil.

Aksine, birincisi ayrıcalıklı bir sınıf, ikincisi ise [illegible] Pinochet'ye son derece kolaylık sağlamıştır.

---

* Sınıfın [illegible] yönetimler eşliğinde yapılan Allende'nin düşüşü üzerine Alavi'de, şöyle konuşuyor: "Bu bir askeri politika çöküşü değildir. Bu yenilgi, sınıf kendisine yönelik saldırıya geçmeden, gerekli örgütlenmeyi hayata geçirmeden ve ideolojik mücadeleyi de kaybetmeden önce gerçekleşmiştir. Bu yenilgi, sınıfın ideolojik ve politik yenilgisi ile başlamıştır. Bu ise, [illegible] ekonomide olduğu gibi, [illegible] yönetimi, ordu kadar kendi kaderini yönetir durumda görmüyor." (Alavi, 1973, s. 298)

CHP'nin zorlanması

CHP'nin yok sayabildiğin kaçınma ve [illegible] değil
[illegible] Tasfiyeciler, basec kendi yapmadım geliyor. Meclisteki çoğunluğunu
biribirlerinden [illegible] ayrılan [illegible] "Meclisçilik" ve "Meclisçilik" diye bir
olgunun varlığını, ödevlerini kavramadıkları bir kez daha görüldü.

Öte yandan tasfiyeciler toplumsal yapıdan kaynaklanmıyor:
Hızlı sınıflaşmaya paralel kapitalistleşme süreciyle birlikte, Türkiye'de küçük mülkiyet
eğilimi biçiminde egemen. Tarımda toprak yoğunlaşması çok yavaş. Çiftçinin
küçük mülkiyet ağır basıyor. Kentsel kesimde, küçük ölçekli işletmeler
[illegible] artıyor. Son birkaç beş yılda, [illegible] sanayi sınıfı,
[illegible] büyük kapitalistler yetişti, [illegible]
yüzde 75'i, sermaye çok ölçekli üretim yapıyor. İstanbul Sanayi Odası,
yüz büyük işletme [illegible], kendi kuruluşlarını katsayı tanımlıyor. Kısaca
Türkiye'de küçük mülkiyet egemen. Büyük sermaye.

Öydüğünden küçük mülk sahiplerinin
kendine [illegible] sömürmekte [illegible] ve onların kendi yönünde
kullanmakta [illegible] güçlük çekmiyor. Seçim kaygısı olmadıkça
CHP, bu oy depoları konusunda [illegible].

CHP seçim kaygısının sağlıklı bir [illegible], ama
bu tasfiyecilikten, gerçek bir iktidar olma olanaklarını çok kısıtlıyor. Bugünkü
sermaye hiyerarşisi CHP'yi dolaylı yoldan da etki alanına çekmiş durumda. Bir
seçim kaygısıyla bu sınıfların [illegible] Ecevit basını

Ancak işin [illegible], önümüzdeki seçimlerde, Ecevit basınının yaptığı
gibi, "var olmak, yok olmak" biçiminde değerlendirmek, "Ecevit,
iktidar olursa kurtuluşçu, olmazsa batıncı" diye sunmak, [illegible]
[illegible] sürüklenişinden öte anlam taşımıyor. Bağımsız [illegible] yazgısı bekleyen
"bir kesimin" [illegible] bu [illegible] biçimde [illegible] yok sayılıyor.
[illegible] [illegible] sağlıklı yaklaşımı [illegible] yoksayılıyor. Yoksa sağlıklığı artırır.
Böyle bir tutum, [illegible] etkinliği hiçbir [illegible] işçiyle yürütülen
İşçi sınıfının ve emekçi kitlelerin varlığını ve gücünü [illegible]
sınırlamış [illegible]. Ortaya çıkardım, CHP yöneticilerinin [illegible]

CHP'nin seçim kaygısının [illegible] bir [illegible] Türkiye'nin demokratikleşme
sürecinde belki de bir [illegible]. Bu nedenle, [illegible] olan ölçüde
oy [illegible] kaçınmak [illegible] yanlış [illegible] Türkiye'nin demokratikleşme süreci[illegible], nitelik [illegible] olduğu, belli

uzun süreli bir uğraş olduğunu unutmamış gerek. Bu nedenle, izci kuşun ekonomik ve politik ilişkilerini, örgütlü ve bilinçli tek bir bütünü oluşturmak için uğraşının en büyük önceliği hiçbir zaman

Bütün emekçi kitlenin seferberliğini, küçük-ölçekli bir toplantının toplu sloganlarıyla ve kovalamaca, sağa ve sola yalpalayan [illegible] ile değil, derinlikli ve ciddi bir tutumla ve etkin bir örgütlü kuruluşla sağlıklı elde edebilmek, bu temel eksiğimizi ancak o zaman kapatacak.

Son yıllar büyük ölçüde olmuş olsa bile, [illegible] temel bilinçli [illegible] bir bütünün [illegible] dolu sağlam bir temel değildir. Seçimlerden [illegible] önemli olan [illegible] sorun bu olsa gerek.

Brezilya modeli

"Sarı gösteri" 12 Mart döneminden ekonomik sorunlarını çözmeden yeniden hayata başlamıştır. Çıkış bulunmuyorlar. 12 Mart öncesinde Demirel hükümeti büyük sıkıntılarla para ve finans sorunlarına, artışı sınırlamak ve orta sınıfın ödemelerini zorlaştırarak bütçeyi yönetici güçlü bir elinde yönetiş, partinin bütünüyle sonuçlandı. 12 Mart hükümetlerinin aynı yöndeki politikası ise - Parlamento engelini aşmak için - sol ve sağ partiler, AP çoğunluğu pahasına ve büyük sermaye yönünde, bir çeşit sınıf ittifaklarını kapsamına yerleştirmeyi hedefledi.

Bazı ülkeler karşılıklı kısırlaşmalar, eşitsiz sınıflar arasındaki uzlaşmaya ve sürtüşmeler. Çok ahlaklılar ve hatta geriye dönülmez kesin bir parçalanmaya sürüklenmeyen ülkelerde, eşitsiz sınıflar, bu ilişkiler temel çıkarlarında temsilcilerini bulamıyorlar. Örneğin, Şah Sopanca ve Pahlevi Tahtı fiyatları çok yüksek tutulmasına dayalı istikrarla erken seçim istiyorlar, bunun çiftçilerin temsilcisi Sadeddin Bozcalıyı ve, tahtın örneğinde olduğu gibi olağanüstü yüksek kar fiyatlarını elde edebilmek için, seçimlerin son bahara kalmasında direniyor. Fakat sık sık rastlanan benzer sürtüşmeler, eşitsizlerin sola karşı hareketlenmesine ve CHP'yi solam iyice kapatmaya yolunda bir adıyla "ortanın sürdürülmesini engellemiyor.

12 Mart döneminden kalan ekonomik çözümlerden yoksun gerçekleştirmeyerek ülkeyi sınıfı burjuvasının

sorunları ise, yıllardır süregelen ve yüksek oranda bir enflasyonla gerçekleşiyor. Bu [illegible] enflasyon geçici ve giderek sorunları ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramayan [illegible] sürdürülmesini gittikçe güçleştiren bir çözüm. Böyle bir yöneliş, bu yöneliş bağlamında görünür yol. Nekgacı başkanı, işadamları derneğinin kongresinde, ihtisasçıları parmaklarını ısırarak, "onların, bir ülkede ardarda üç dört yıl enflasyon yüzde 30 civarından seyrederse, o ülkenin ekonomisini özgürlükçü demokratik yönetime kaptırmayacağını, yani sağa, yani da sol (otoriter) yönetime kaptıracağını" söylediklerini belirtmeden edemiyor.*

Ortada ABD uzmanlarının kalkınma yolundaki ülkeler için geliştirdikleri bir ekonomik büyüme ve siyasal örgütlenme modeli de var: Brezilya modeli.

12 mart bir başka dönem oldu, faşist bir politik-ekonomik model olarak Brezilya modeli ise dört başı mamur bir örnek. Ekonomik büyümeyi, siyasal partiye de yer veren, üst bademe faşist bürokratların denetiminde 1964 yılından beri uygulaştırılan bir model. ABD'nin modeli bilen, bu yanlar Güney Amerika'nın işbirlikçi sayılan en gelişmiş ülkesi Uruguay'da uygulanan çöküşünden Şili'nin de ileride aynı model [illegible] kendisinde denemek isteyecek.

Şili'deki olayların yönünü belirleyecek

Bütün bu nedenlerle Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin bir seçim kazanmakla ve sağcı bir "hükümet değişikliği" sağlayan, özgürlükleri yeniden yaşatacağını vaadlerle gerçekleşebileceğini inanmak çok güç. [illegible] En ivedi sorun, işçi sınıfının ekonomik-politik [illegible] mücadelelerinin özgürlüğe bilinçli bir bütüne dönüştürülmesini gözlüyor. Faşist yine ne seçimlerin bu sorunun çözümünü kolaylaştıracak sonuçlar getirmesini [illegible] engelleyecektir.

Uğur Mumcu'nun yazıları, bu uzun süreli sorunlara yönelik getirme idolüsünde değil yazılar, "ilerici demokrasi"den, ilkin Selanik'in deyimiyle, "halk demokrasisi"den, belgelere dayalı anatılar tablolar sergiliyor.

* 16 Ekim 1977

Uğur Mumcu, soruyor:

"Cinayet, yolsuzluk ve işkence... Bu uğursuz üçgeni kırmadan, ne demokrasiden söz edebilirsiniz, ne de özgürlükten.

İspatlanan yolsuzluk dosyaları, demokrasi uğruna... Ödüllendirilen işkenceciler demokrasi uğruna... İşleyen cinayetler hep demokrasi uğruna...

Öyleyse, bu düzen, bu devlet, bu demokrasi, kimin için, neyin? Söyler misiniz, neyin ve kimin için?"

İstanbul, 22 Mart 1977 Doğan Avcıoğlu

Ek - 8

PABUÇÇU MUŞTASI

Türkiye Yazıları, Sayı: 58 (Ocak 1982)

Eski dost Ahmet Say, Şair Eşref'in yaşadığı tarihsel dönemi anlatan bir yazı yollamamı istiyor mektubunda. Eşref ve yaşamı hakkında bilgim, herkesin bildiğinden fazla değil. Ne Abdülhamit yanlısı tutucularla, ne de Batıcı Jön Türklerle bağdaşamamış bir yalnız adam olarak kalmış aklımda Eşref. Belki de işin biraz kolayına kaçmış, kaytarmış, iyi bilmiyorum.

Bu durumda Ahmet Say'a ilkin "Eşref ve zamanı" konusunda kalem oynatma gücünü kendimde görmediğimi bildirmeye niyetlendim. Kaytardığımı sanacaktı, sansın dedim. Sonra "kaytarma" üzerinde düşünmeye başladım. Türkiye aydını, dün de bugün de sürekli kaytarıyor gibi geldi bana. Bu kaytarmanın öyküsünü yazmayı denemek, hem Eşref'in dönemi, hem de bugün için anlamlı olacak galiba...

Türkiye aydınının çağdaş öyküsü, Avrupalıların "Boğaz'daki hasta adam"ı dillerine doladığı günlerden başlar. Babıâli'nin tercüme odasından yetişme ilk Türk hariciyecileri, hasta adamı iyileştirmek için çareler ararlar: Önlerindeki örnek, Avrupa ve özellikle İngiltere'dir. İngiltere kurumlarını hayranlıkla izlerler ve bu kurumları Türkiye'ye getirmeyi düşlerler. Hasta adamın kuşkusuz eğitim, maliye, idare, ekonomi, askerlik vb. gibi her alanda köklü reformlara ihtiyacı vardır. Batı kurumlarını örnek almak doğaldır. Ne var ki, Reşit Paşa'nın başını çektiği bu ilk Batıcı aydınlar az sayıdadırlar ve toplum içinde güçsüzdürler. Ancak felaketler ve Avrupa devletlerinin desteği, onlara fikirlerini az çok uygulama fırsatı verebilir. Fırsat, Mısır Valisi'nin oğlu İbrahim Paşa'nın ciddi bir direnişle karşılaşmadan Kütahya önlerine gelişiyle ortaya çıkar. Acıdır ama, yönetimden bıkkın Anadolu kentleri halkı, istilacı Paşa'ya biat eyler.[1] Anadolu

1) Çukurova'da pamuk üretimi Paşa döneminde gelişir, sonra duraklar. Çukurova pamuk işçileri, son günlere değin, iş bitiminde Paşa'ya üç kez rahmet okurlardı...

askeriyle güçlenen Paşa'nın İstanbul'a girmesi işten bile değildir. Babıâli, kendi Mısır Valisi'ne haddini bildirsin diye İngiltere'ye başvurur. İngiltere işi ağırdan alır. Rus birlikleri İstanbul'u kurtarır. İşe Ruslar karışınca, İngiltere ağırlığını koyar. Mısır Valisi'ne haddini bildirir, Rusları geriletir. İngiliz desteğini sağlayan Londra Elçisi Reşit Paşa, Hariciye Nazırlığı'na gelir. "Reform dönemi" başlar.

İlk büyük reform, günümüzde de "başka alternatif yok" diye sunulan serbest pazar ekonomisine yöneliş olur. Avrupa tüccarına ve adamlarına yalnız dış ticaret değil, iç ticaret de açılır. Rumlar ve Ermeniler iç ticarette Avrupa'nın aracılığını sağlarlar. İngiltere'nin Türkiye'ye ihracatı, kısa sürede Fransa, Rusya ve İtalya'ya yaptığı toplam ihracatı aşar!

İngiliz kapitalisti bu tatlı pazardan hoşnuttur. Ülke açık pazar kalmak koşuluyla, İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü korumaya hazırdır. İngiltere bu konuda, ilk Batıcı aydınlarımıza çok çekici gelen bir formül geliştirir:

"Türkiye, Avrupa Konseyi'ne[2] alınacaktır. Avrupa devletler hukuku ona da uygulanacaktır. İmparatorluğun toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı, Avrupa'nın garantisi altına konulacaktır."

Bir Avrupa devleti olmak, Batıcı aydınlarımızın rüyasıdır. Ne var ki, Türkiye'nin Avrupa ailesinde layık bulunduğu yeri alabilmesi, insan haklarını uygulamasıyla olanaklıdır. Avrupa devletleri, bu konuyla yakından ilgilidirler.

Görülüyor ki, insanı meta sayan en acımasız ekonomik reçeteleri empoze eden devletler, Avrupalı olmaya karar verdiğimiz günden beri insan hakları savunucuları olarak karşımıza çıkarlar. O günlerde insan hakları, Hıristiyan-Müslüman eşitliği biçiminde anlaşılır. Avrupa'ya göre, Hıristiyanlar Osmanlı Devleti'nin ikinci sınıf uyruklarıdır. Hukuk yönünden eşitlik sağlanmalıdır. Gerçi hukuk planında bir eşitsizlik söz konusudur: Hıristiyan uyruklar, devlet hizmetlerinden ve askerlikten dışlanırlar. Hıristiyan olduklarından ek bir vergi öderler, mahkemelerdeki tanıklıkları eşdeğer taşımaz. Ama ekonomik planda, Hıristiyan uyruklar ön plandadırlar: Kentlerde ticaret, Hıristiyanların elindedir. Hıristiyan köyleri daha refahlıdır. Kısaca, askerlik yapmayan Hıristiyan zengin, savaş meydanlarında ömür tüketen Müslüman fakirdir. Serbest pazar ekonomisi, bu eşitsizliği artırıcı yönde çalışır. Rum ve Ermeni nüfus hızla çoğalır ve zenginleşir. Adalardan göçlerle Ege'de Rum nüfus çok artar.

2) O günlerde Avrupa büyük devletlerinin aralarında kurdukları birliğe "Avrupa Konseyi" denir. Bu konseye alınmakla, Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa büyük devletlerinden sayılacaktır.

1839 Tanzimat Fermanı, Hıristiyan-Müslüman eşitliği yolunda bir ilk adım olur. Rum ve Ermeni patrikleri, Yahudi Hahamı ve büyükelçiler önünde, eşitlik ilkesi ve reformlar açıklanır. Eşitlik, İslam uyrukların hoşuna gitmez. Ekonomik bakımdan ezik de olsa, Müslüman, psikolojik bakımdan kendini "gâvur"dan üstün sayar. "Gâvura artık gâvur denilemeyecek" duruma gelmekten hoşlanmaz. Hıristiyanlar ise, reformlar Avrupa baskısıyla başladığından, aksamalar olunca Avrupa devletlerinin kapısını çalma alışkanlığını edinirler. Zaten Avrupa devletleri, Osmanlı ülkesinde etkinliklerini artırmak için, kendilerine bağlı Hıristiyan toplulukların koruyuculuğunu üstlenirler. Fransa, antlaşmalarla Osmanlı ülkesindeki Katoliklerin koruyuculuğunu sağladığı iddiasındadır. Çarlık Rusyası da, Ortodoks Hıristiyanların himayesini Kaynarca ve Edirne antlaşmalarıyla elde ettiğini kabul ettirme çabasındadır. 1840'lardan sonra Anglosaksonlar da Protestanların hâmiliğine soyunurlar. Kudüs'te Protestan kilisesi açarlar. Ne var ki, Osmanlı ülkesinde yeter sayıda Protestan yoktur. İngiliz-Amerikan misyonerleri, Ermenileri ve öteki Doğu Hıristiyanlarını Protestan yapmak üzere kolları sıvarlar. Hatta Müslümanları bile Protestan kılma uğraşı verirler. Fransa da bir kısım Ermenileri ve Süryanileri Katolik yapar. Devletlerin mezhep rekabeti kızışır. 15 Mart 1858'de Fransa'nın Türkiye Elçisi, Paris'e şöyle yazar:

"Bir süredir Ermeni topluluğu içinde dikkat çekici olaylar oluyor. İngiltere Sefiri Lord Stratford de Redcliffe'in geniş para yardımlarıyla desteklenen Protestan misyonerler, Anadolu'da Ermenileri Gregoryen Kilisesi'nden ayırarak kendi kiliselerine bağlıyorlar. Protestan olan her Ermeni, misyonerlerden bir miktar para alıyor."

İstanbul'da "Taçsız Sultan" diye anılan bu İngiltere Sefiri, 1839 "özgürlük" fermanından sonra, "vicdan özgürlüğü" gibi soylu bir ilkeye dayanarak, din ve mezhep değiştirmenin serbest bırakılmasını ister. Osmanlı Devleti'nde Hıristiyanın mezhep değiştirmesine, örneğin Gregoryen Ermeninin Katolik ya da Protestan olmasına bir engel yoktur. Fakat bu mezhep değiştirmeleri öyle karışıklıklar ve dış müdahaleler yaratır ki, Babıâli 1834'te mezhep değiştirmeyi yasaklar. Müslümanların ya da Müslümanlığı kabul etmiş dönmelerin Hıristiyan olması ise, şeriatın idamla cezalandırdığı bir küfürdür. İngiltere Sefiri, 1844 yılında Hıristiyanların mezhep değiştirme yasağını kaldırtmayı başarır. Ama bununla yetinmez. Vicdan özgürlüğü adına, şeriat hükmünü kaldırmak ve Müslümanları Protestanlaştırma hakkını sağlamak ister. Lord Hazretleri, 1856 yılı başında Hariciye Nazırı Fuat Paşa'ya insan haklarının temel ilkelerinden sayılan

vicdan özgürlüğünün, emperyalist literatürde nasıl anlaşılması gerektiğini en sade biçimde açıklar:

"Siz dininizi, halifeyi filan bir yana bırakın, saçma bunlar. Bir ülke başka ülkelere muhtaçsa ve biz onun adına kan dökmekten çekinmiyorsak, bu bize Hıristiyan dünyası ve Avrupa adına bazı şeyler isteme hakkını verir."

Fuat Paşa acı bir jestle yanıtlar:

"Türkiye'nin ölmesini istiyorsanız, evet." (Engelhardt, Tanzimat, s. 221.)

Ne var ki, İngiliz lordunun vicdan özgürlüğü diktasını az çok gerçekleştirecek bir formül, Türkiye'yi öldürmeden bulunur:

"Şeriat yasağı resmen değil, ama fiilen kaldırılacak ve Hıristiyan olan Müslümanlara bir şey yapılmayacaktır."[3]

Böylece, boynuzlu kocanın "beni vukuu değil, şüyuu ilgilendirir" biçimindeki tepkisine uygun bir devlet adamlığı anlayışı yerleşir ve giderek kökleşir.

Batıcı aydın tipinin çarpıcı örneklerinden ilki olan Fuat Paşa, "takvimi siz yapın, ama biz yapmış görünelim" biçimindeki bu üçkâğıtçılığı, devlet adamlığının baş koşulu sayar. Avrupalı elçilere şöyle der:

"Siz fısıldayın yalnız... Fakat sahneyi ve oynayacak rolleri bize bırakınız."[4]

Kendi gücüyle reform yapmak ve kendi halkına dayanmak yerine Avrupalı sefirlerin koltuk değneği ile Avrupalılaşmaya kalkışan ilk Batıcı aydınlarımız kısa sürede, sefirlerin emir kulu durumuna düşerler. Sefaretlere kapılanırlar. Nüktedan Fuat Paşa, Batılılaşma yolunda sefaretlere kapılanmanın gerekçesini filozofça açıklar:

"Bir devlette iki kuvvet olur. Biri yukarıdan, biri aşağıdan gelir. Bizim

---

3) Bu fiili antaşmaya uygun biçimde, 1860'larda biri imam olan beş Müslüman, Protestan olur. İstanbul hanlarında vaazlar verir ve Müslümanlığa kıyasıya çatar. Halk, bu dönmeleri öldürmeye kalkışır. Babıâli, kışkırtıcı dönmeleri hapsederek olayı yatıştırmaya çalışır. Hükümet bir ara Anglikan misyonerlerinin dershaneye çevirdikleri han odalarını, İncil ve benzeri din kitaplan satan dükkanları kapatırsa da, bu son önlem "mesken masuniyetini ihlal" sayılacağından durdurulur. Zaten İncil'in sokaklarda ve vapurlarda Müslümanlara satılması serbesttir.

4) Sultan Abdülhamit de 1896 yılında Hıristiyan reformları için İngiltere Başbakanı Lord Salisbury tarafından fena halde sıkıştırılınca, Alman İmparatoru'ndan şu ricada bulunur: "Büyükelçiler bana resmen reform önerisinde bulunmasınlar. İstenen düzeltmeyi, resmi olmayan kanallardan bana iletsinler, ben kendi kararımlaymış gibi o reformları gerçekleştireyim." Alman Elçisi kanalıyla Berlin'e iletilen bu resmi belgenin altına imparator, Abdülhamit için "Ne üçkâğıtçı!.." diye not düşmüş.

memlekette yukarıdan gelen kuvvet (padişah), cümlemizi eziyor. Aşağıdan ise (halk), bir kuvvet hâsıl etmeye imkân yoktur. Bunun için pabuççu muştası gibi yandan bir kuvvet kullanmaya muhtacız. O kuvvetler de sefaretlerdir."

İşte bir bölümüne Osmanlı Devleti'nin gerçekten muhtaç olduğu reformlar, pabuççu muştasının yandan desteğiyle yapılır. Namık Kemal gibi büyük bir yurtsever dahi, "pabuççu muştasıyla çağdaşlaşma" yöntemini savunur:

"Tanzimatı o zaman kamuoyu himayesine vermek, cellat eline teslim kabilinden olmaz mıydı?"

Oysa emperyalist devletin pabuççu muştasıyla çağdaş uygarlığa ulaşılamayacağını, yalnızca sömürgeleşileceğini görmek çok kolaydı. İngiltere yönetimindeki Hindistan ve Osmanlı'dan Fransa'ya geçen Cezayir gözler önündeydi. Buralarda insan hakları değil, sömürge statüsü uygulanıyordu. Toprakları zorla ellerinden alınan Cezayirliler açlığa mahkûm ediliyor, vatandaşlık statüsü yalnız Avrupalı göçmenlere tanınıyordu. Yeni Osmanlılar bunu biliyorlardı, ama ne yukarıya ve ne de aşağıya, yani halka güvenemediklerinden "pabuççu muştası" arıyorlardı. Tıpkı bugün, batacağını bile bile birkaç kuruş parasını, çaresizlikten yüzde 12 aylık faiz vaadeden tefeci bankere yatıran saadet zinciri peşindeki dar gelirli memurlar ve emekliler gibi...

Avrupa Konseyi'ne Giriş Bedeli: Kırım Savaşı

Hele bir Avrupa Konseyi'ne girilsin, işler iyiye gidecek, saadet zinciri bize gülecekti. Türkiye, Avrupa ailesine kabul edilmek için her fiyatı ödemeye gönüllüdür. Bu amaçla İngiltere hesabına Rusya ile savaşmak önerisi, bir bayram sevinciyle karşılanır. Kırım Savaşı yaratılır. Avrupa Konseyi'ne arka kapıdan girişle sonuçlanan Kırım Savaşı, tam bir İngiliz savaşıdır. Türk kamuoyu, Goben ve Breslau zırhlılarının kışkırtmasıyla Birinci Dünya Savaşına sürüklenişimizi bilir de, kazandığımız büyük bir zafer saydığı Kırım Savaşının içyüzünü bilmez.

İngiltere, Rusya'nın Orta Asya'da genişlemesinden kaygılıdır. Bu genişlemeyle, üstünde titrediği Hindistan'ın tehlikeye girdiği inancındadır. Rusya'ya unutamayacağı bir ders vermek ister. Ne var ki, denizci İngiltere'nin Afgan dağlarını aşıp Orta Asya'da Rusya'yı cezalandırması, askerlik bakımından olanaksızdır. Onun için Baltık'ta ve Karadeniz'de

Rusya'ya bir ders vermeye ve en azından donanmasını yok etmeye yönelir. İngiltere bu yolda Osmanlı savaşçı coşkunluğundan ve Osmanlı Hıristiyanları konusundaki Rusya-Fransa rekabetinden yararlanır. Katolik Partisi'nin desteğiyle cumhurbaşkanı seçilen ve imparatorluğa oynayan Napolyon, Hariciye Nazırı Fuat Paşa'dan Katolikler yararına ayrıcalıklar sağlar. Büyük kilisenin anahtarları Katoliklere verilir. Katoliklere Kudüs'te çeşitli hakar tanınır. Ortodoksların hakları bu yoldan kısıtlanmış olur. Rusya, Ortodoksların haklarının çiğnendiğini ileri sürer. İstanbul'a gelen Olağanüstü Rus Elçisi, Kudüs'te eski duruma dönülmesini diler. Ayrıca daha önce antlaşmalarla elde edilen Ortodoks Kilisesi'ni himaye hakkının bir senede bağlanmasını önerir. Sorun, çözülmez değildir. Fakat Rus Elçisi'nin görüşmelerin gizli tutulmasını istemesine karşın, Babıâli durumu İngiliz ve Fransız maslahatgüzârlarına bildirir. Maslahatgüzârlar derhal Akdeniz donanmalarını Çanakkale'ye çağırırlar. Fransız donanması Çanakkale'ye doğru yol alır. İzinli İngiltere ve Fransa sefirleri acele İstanbul'a dönerler. İstanbul'un "Taçsız Sultan"ı Lord Stratford, Rusya'nın senet isteğine hayır denilmesini Babıâli'ye öğütler. Sefir, İngiliz donanmasını acele Çanakkale'ye çağırır. Senedin reddi üzerine Rus Elçisi İstanbul'dan ayrılır. Türkiye ve Rusya arasında diplomatik ilişkiler kesilir. Batı basını ilk kez, Hıristiyan Rusya'ya karşı Müslüman Türkiye'yi destekleyen ve öven yazılar yayımlar. Rusya, Osmanlı'yı anlaşmaya zorlamak için Eflâk ve Buğdan'a bir miktar asker sokar. Türkiye bir karşılıkta bulunmaz. İngiltere Sefiri'nin öğüdüyle kuru bir protestoda bulunmakla yetinir. Avusturya devreye girer ve Viyana'da Avusturya, Prusya, Fransa ve İngiltere elçileri, 1853 Temmuzunda Türkiye ve Rusya'yı da tatmin edecek bir senet formülü hazırlarlar. Rusya, Prusya'nın ısrarıyla senet taslağını olduğu gibi kabul eder. Barış kurtulmuştur. Gelgelelim İngiltere Sefiri, hükümetinin resmen onayladığı senet taslağının Babıâli tarafından reddini sağlar! Böylece ikili oynayan İngiltere, Osmanlı'yı Rusya ile savaşa sokma kararını açıkça belli etmiş olur. Osmanlı kamuoyunu kızıştırmak üzere Londra, 1853 yılında Çar Nikola'nın İngiliz Elçisi'ne yaptığı "hasta adamın mirasını paylaşma" önerilerini açıklar. İngiliz ve Fransız basını savaştan, Türklerin yardımına koşmak şerefinden söz eder. İstanbul medrese talebeleri, savaş gösterileri yaparlar. İngiltere, müttefiki Fransa ile birlikte donanmalarını Karadeniz'e çıkarmak kararındadır. Ne var ki bu, 1841 Boğazlar Anlaşması'na aykırıdır. Sorun çözülür: Osmanlı Hükümeti Eylül 1853'te savaş ilan eder ve İngiliz-Fransız filosu, Babıâli'nin davetiyle Boğazları geçip Beykoz önüne gelir.

Harp ilanı kararı almak amacıyla Çırağan Sarayı'nda Bakanlar Kurulu'nun din adamları, askerler ve sivil bürokratlar ile yaptığı toplantı çok ilginçtir. Devletin 172 ileri gelen temsilcisinin katıldığı bu "meşveret"in tutanakları eldedir. Bu tutanaklara göre, ulema, ateşli savaş yanlısı gözükür. Fakat yine de Serasker'e Rusya ile savaşa yetecek askeri gücümüzün olup olmadığı sorulur. Serasker, bilemediğini belirtir! Ethem Paşa, Rusya'da Napolyon'un başına neler geldiğini anlatır. Hocalar, "küffarı şöyle kırar, böyle biçeriz" naralarıyla Paşa'yı konuşturmazlar. Fuat Paşa, "Savaşmak için akçe gerekli, işin bu yanı da düşünülmeli," der. Bazı hocalar, "Düşmana kılıç çalarak mülklerini zapteder ve ganimet mal alarak giderleri karşılarız," buyururlar. Daha sonra harp ilanı konusunda "Fetvayı Şerif"e[5] başvurulması önerilir. Şeyhülislam'ın sorusunu, Fetva Emini Efendi şöyle yanıtlar:

"İslam askerlerinin komutanı, düşmana karşı koyacak yeter kuvveti olduğunu öğrenirse, savaşmak farz olur."

Müftü Ârif Efendi, savaş tehlikesini önlemeye çalışır. "Yeterli askeri güç yoksa, yine savaşmak mı gerekir?" diye sordurtur. Fetva Emini, "yeterli askeri güç sağlanana değin beklenebileceğini" söyler. Serasker'e bir kez daha "Gücümüz yeterli mi?" diye sorulur, o yine "Bilemem," der! İngiltere'nin sözünden çıkmayan "Büyük" Reşit Paşa, hamasi bir nutukla savaş kararı aldırtır:

"Ey artık ne denecek? Bana kalırsa bu önerileri[6] kabul etmek, semm-i kaatil (öldürücü zehir) içmek ve adeta ölmek demektir. Durduğumuz yerde eli bağlı ölmektense, silah elimizde ölmek evladır."

Oybirliği ile Padişah'tan harp ilan etmesi için ricada bulunma kararı alınır. İki gün iki gece süren Meşveret'te harp lehine mührünü basmadan Reşit Paşa kimseyi dışarı bırakmaz. Osmanlı, şevkle savaşa başlar. Tuna'yı geçer, bir kaleyi alır. Doğuda da ilerler, Ahılkelek kalesini kuşatır. Rus arazisini yakıp yıkar. Ama sonradan Doğuda başarısızlığa uğrar, ordu Arpaçay gerisine çekilmek zorunda kalır. Fakat halka, savaş meydanlarında büyük zaferler kazanıldığı duyurulur. Sultan Abdülmecit'e "Gazi" ünvanı verilir. Gazi Abdülmecit Han, karargâhını Edirne'ye kuracağını ilan eder.

Oysa yeniçeriliği ortadan kaldırıp modern bir ordu kurmaya ve reformlar yapmaya çalışan devletin, barışa her zamandan çok ihtiyacı var-

5) Barıştan yana olan Meclis-i Vâlâ'nın Müftüsü Ârif Efendi, "Akd ve fesh-i sulhde İmamü'l Müslimin muhtardır, fetvaya gerek yoktur," derse de, sözünü dinletemez.

6) Fransa, İngiltere, Prusya ve Avusturya'nın birlikte hazırladıkları senet taslağı.

dır. Savaşmayı gerektirecek bir neden bulunmadığı gibi, yeni ordu daha hazır değildir, para da yoktur. Ama İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni Avrupa Konseyi'ne alma vaadi, Batıcı aydın yöneticilerimizi koskoca bir savaşın yanlısı yapar. 1853 savaş kararı, Batı askeri ittifakına alınma amacıyla Kore'ye sembolik bir güç gönderme eylemiyle karşılaştırılamayacak ölçüde büyük bir karardır. Nitekim Doğu Cephesinde yenilgiler başlar. Ruslar, Doğu Cephesinin denizden beslenmesini önlemek amacıyla, Sinop'ta Osmanlı donanmasını yakarlar. Türk donanmasının yakılışına Lord Stratford çok sevinir:

"Tanrıya şükürler olsun, harp başlıyor."

İngiltere donanması Boğaziçi'nde nöbetçilik ederken, Sinop'ta Osmanlı donanmasının yakılmasını Majestelerinin Hükümeti, İngiliz bayrağına hakaret sayar. İngiliz-Fransız donanması Karadeniz'e çıkar, Rus donanmasını kovalar. Osmanlı'nın tek başına Rusya ile başa çıkamayacağını gören İngiltere, Karadeniz Rus donanma ve tersanelerini yok etmek amcıyla, savaşa girmek kararındadır. Savaşı kazanacağından güvenli olduğundan, Londra, İstanbul'a savaş amaçlarını sorar: Eğer Babıâli yeni araziler kazanma peşindeyse, İngiltere ve müttefiki Fransa, savaşa katılmayacaklardır. Osmanlı Devleti arazi istemekten vazgeçip haklarının korunması ve Avrupa Konseyi'ne alınması ile yetinirse, iki devlet savaşa gireceklerdir!

Reşit Paşa, yeniden ulemayı, sivil ve asker yüksek bürokratları Meşveret'e çağırır. Fakat Reşit Paşa, politik kaygılarla sorunu açıkça ortaya koymaz. Savaşa "devam mı, tamam mı" biçiminde bir tartışma başlatır. Hocalar coşkunlukla "Savaşa devam," derler. Petersburg'a dahi gitmekten söz ederler. Hocalara durum güçlükle anlatılır ve Avrupa Konseyi'ne girmekle yetinmek gerektiği belirtilir. Bazı hocalar, "Avrupa Konseyi'ne girmek, sonsuza dek savaştan vazgeçmek demektir ki, bu şeriata uymaz," gerekçesiyle Avrupalı olmaya karşı çıkarlarsa da, Rıfat Paşa, "Sizin bu işlerde bilginiz yoktur. Sizin sözlerinizi Ramazan'da Ayasofya camiinde dinleriz," diyerek tartışmayı sona erdirir. Meclis, İngiltere ve Fransa'nın safımızda savaşa katılmasını sağlamak amacıyla, Avrupa Konseyi'ne girmekle yetinme kararı alır. İngiltere ve Fransa, Osmanlı ile ittifak imzalarlar (Mart 1854) ve mayısta Rusya ile savaşa girerler. İngiliz ve Fransız askerleri İstanbul'a gelir. Eylülde Kırım'a 30 bin Fransız, 21 bin İngiliz ve 60 bin Türk askeri çıkarılır. 250 bin kişinin ölümüyle sonuçlanan Kırım seferi için Osmanlı Devleti'nin yeter parası yoktur. Savaş, borçlanarak yürütülür. 24 Ağustos 1854'te ilk borçlanma anlaşması,

Londra ve Paris banker firmalarıyla yapılır. 3 milyon İngiliz liralık ilk borç çabuk erir, ertesi yıl 5 milyon daha borç alınır.

İstanbul'da Alafranga Yaşam

Büyük borçlar ve İstanbul'da İngiliz, Fransız askerlerinin harcamaları, yaşam biçimini değiştirir. "Alaturka" ve "alafranga" deyimleri, ilk kez Kırım Savaşı sırasında ortaya çıkar: Kahire'den İstanbul'a göç eden Batılılaşmış Mısırlı zenginler yalılar alıp Avrupa mobilyalarıyla döşerler. İstanbul zenginleri de onlardan özenip alaturka eşyalarının yanına alafranga eşyalar eklerler. Minderler, divanlar bırakılır, konsol, kanepe, masa, sandalye kullanılır. "Avrupakârı" sofra takımları aranır. Kadınlar, Avrupa kadınları gibi iç çamşırı, korse ve eldiven giyerler. Paris Elçiliğimiz, İmparator'un da katıldığı bir balo verir. Gazi Abdülmecit Han, Fransız Elçiliği'nin balosuna bakanları ve Kızlarağası ile birlikte gider. Baloda Rum ve Ermeni patrikleri de bulunur. Şeyhülislam, özürler dileyerek baloya katılmaktan kurtulur. Abdülmecit Han, özel doktoru Spitzer'e Avrupa kadınlarının giyimlerine bayıldığını söyler:

"Avrupalı kadınların giyimlerini pek çekici buluyorum. Bizim kadınlarınkine pek çok yeğ tutuyorum. Eğer bu kadınlarla ilişki de dış görünüşleri gibiyse, siz Frenklerin kadın cinsi ile serbest ilişkide bulunmanızı adeta kıskanıyorum."

Oysa, Cevdet Paşa'nın yazdığına göre Sultan'ın gözdesi Serfiraz Hanım ve öteki saraylılar, Avrupa kadınları gibi giyinip sokaklarda oğlanlarla aşıkdaşlık ederler. Bir yılda 120 bin kese borç eden Serfiraz, "Küçük fesli" denilen bir Ermeni oğlanına vurulur. Öteki saraylı kadınlar, Tarabyalı bir çalgıcı Ermeni oğlanı ile rezaletler yaparlar (Tezakir-i Cevdet 13-20, s.3). Cevdet Paşa, sözlerini şöyle sürdürür:

"Kırım Savaşı bize büyük bir ibret olup da kendimize çekidüzen vermek gerekirken, bir garip sefahat kapıları açıldı. Öteden beri padişah hareminin kadınları bir yere çıkıp gezmez iken, ol vakitten beri arabalarla her yere gider oldular. Diledikleri gibi sefahat eder oldular."

Saraylıların bu serbest yaşamına, köşk ve yalılar halkı ile, lüks harcamalarla zenginleşen İstanbul tüccar ve esnafı da ayak uydurmaya çalışır. Araba gezileri ve flörtler yaygınlaşır. Cevdet Paşa, "Delikanlılar eskiden oğlancılık yapıyorlardı, şimdi zamparalık yapıyorlar," der:

"Zendostlar çoğalıp oğlanlar azaldı. Lût kavmi sanki yere battı. İstanbul'da öteden beri delikanlılar için maruf ve mutad olan aşk ve alaka, hal-i tabiîsi üzere kızlara intikal etti. Ahmet III zamanından beri mutad olan Kâğıthane sırtı ziyade rağbet buldu. Gerek orada, gerek Beyazıt meydanında arabalara işaretlerle muaşaka usulü hayli meydan aldı."

Bu israf ve sefahatın sonucu, ahlak çöküntüsü ve enflasyon olur. Baltalimanı'nda eskiden 40 kuruşa satılan bir yalı, altı aylığı 40 bin kuruşa kiralanır. İstanbul'da hizmetçi ve halayık sayısı hızla çoğalır. 50 bin köle yanında 40 bin hizmetçi, İstanbul zenginlerine hizmet eder. Bu arada yıpratıcı ve öldürücü Rusya Savaşı sürer. Türk askeri büyük yitik verir. Açlığa ve yoksulluğa katlanır. İngilizler, Türk askerini şöyle değerlendirirler:

"Başka yerde sürekli ayaklanmalara yol açacak acılara, bu Asya insanlarının öyle sabırla tahammül edişlerine hayran olmamak elde değil. Askerlere verilen yiyecekler çok yetersiz. Ateşli hastalıklar ve tifüs kırıp geçiyor. Asker günübirliğine yaşıyor."

Yalnız asker değil, halk da günübirliğine yaşar. Açık pazar ekonomisi, geleneksel sanayileri geriletir, işsizlik ve durgunluğu artırır. İngiltere'nin daha sonraki İstanbul sefirlerinden Layard, Müslüman halkın, isyan ettirici koşullardaki olağanüstü sabrına pek şaşar:

"Bu ülkedeki adaletsizlik, idari yolsuzluklar ve sefalet, herhangi bir başka ülkede olsaydı, halk ayaklanırdı."

Avrupa Konseyi'ne Giriyoruz

Oysa ayaklanmak ne söz! Kırım Savaşı Gazi Abdülmecit Han liderliğinde sevinç ve şevk içinde yürütülür. Doğu Beyazıt ve Kars'ın düşmesi önemli değildir. Çok uzun süre direnen Sivastopol alınmış ve savaş kazanılmıştır. Şimdi Paris'te zaferin meyveleri toplanacaktır. Gerçekten 1856 Paris Antlaşması'nın 7. maddesiyle İngiltere, Avusturya, Prusya, Fransa ve Sardunya "Osmanlı Hükümeti'nin Avrupa devletleri haklarından ve Avrupa Devletleri Konseyi'nden faydalanmasını kabul ettiklerini" ilan ederler. Devletler, "Avrupa Konseyi üyesi" olan Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü de garanti ederler. Ne var ki, bizim Batıcı aydınların "Artık Avrupa devleti olduk. Avrupa devletleriyle eşitiz. İç işlerimize müdahaleler sona erdi. Kapitülasyonlar kalkacak," diye sevinçle karşı-

ladıkları antlaşmanın 7. maddesini ciddiye alan Avrupa devleti yoktur. Nitekim daha Paris Antlaşması'nın imzalanacağı günlerde, İmparator Napolyon, İngiltere'ye Osmanlı Afrikasını paylaşmayı önerir. Fransa Fas'ı, Sardunya Tunus'u ve İngiltere Mısır'ı alacaktır! İlginçtir ki, Paris Antlaşması'ndan hemen sonra İngiltere, Fransa ve Avusturya, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumak üzere savaşacaklarını belirten gizli bir anlaşma imzalarlar. Asıl ilgili Osmanlı Devleti, anlaşmaya alınmadığı gibi, anlaşmadan haberdar dahi edilmez! İş öğrenilince, "Büyük" Reşit Paşa bile, gizli ittifakı "bir himaye-i müşterekeye şebih" diye nitelemekten kendini alamaz. Reşit Paşa, ortak bir himayecilikten söz etmekte haklıdır. Zira Kırım Savaşı müttefiklerimiz, aynı mandacı tutumu, Osmanlı Hıristiyanlarının korunması işini yüklenmekte de gösterirler. İstanbul, haklı olarak, "Ben, Rusya'nın Ortodoks Hıristiyanları himaye iddiasına son vermek amacıyla savaş yaptım, kanımı akıttım. Şimdi nasıl tüm Hıristiyan devletlerin himaye hakkını hem de antlaşmayla tanırım," diye direnir. Osmanlı Hükümeti'nin Paris'te sonuna değin şiddetle direndiği tek konu budur. Fakat en duyarlı olduğu konuda da, İstanbul, herkesin başka türlü yorumladığı işe yaramaz bir formülle yetinmek zorunda kalır: Sultan, 1839 Tanzimat Fermanı'na benzer bir 1856 Islahat Fermanı yayımlar. Fermanı, doğaldır ki, bizim Batıcı paşalarla birlikte İngiliz ve Fransız elçileri hazırlar ama Sultan, kendi iradesiyle insan haklarını ve reformları bir kez daha garantilemiş sayılır. Paris Antlaşması'na bir madde konularak bu Islahat Fermanı'na atıf yapılır. Antlaşmanın 9. maddesi, imzacı devletlerin "fermanın yüksek değerini tanıdıklarını" belirtir. Ardından bu tanımanın imzacılara "teker teker ya da topluca Osmanlı iç işlerine müdahale hakkı vermediği" yazılır. Ama devletler, müdahale hakkını 9. maddeyle kazandıklarını kabul ederler. İç işlerine sürekli müdahale ederler. 1878 Berlin Antlaşması'na da müdahale haklarını açıkça yazdırırlar. Avrupa devleti ilan edildiğimiz halde, kapitülasyonların kaldırılması isteğimizi sürekli geri çevirirler. Kısaca, Avrupa Konseyi üyesi olmak değil, Avrupa mandası olmak söz konusudur. Zaten Kırım Savaşıyla başlayan borçlanmalardan sonra, devlet borçsuz yaşayamaz duruma gelmiştir. Her yeni borç, Avrupa'nın ekonomik mandasının genişlemesine yol açar. Kırım Savaşı günlerinde iki kez borçlanan Osmanlı Devleti, subaylarının aylığını ödeyemediğinden, 1858'de üçüncü kez borç ister. Fakat Avrupa sermayedarları, Osmanlı Devleti'ni güvenilir bulmazlar. Mali kontrol isterler. İngiliz Sefiri, "Avrupalı zekâ ve deneyiminden yararlanmazsanız işleriniz düzelmez," der. Üç Avrupalının katıldığı bir Maliye Meclisi kurulur. Mec-

lis, Avrupalı uzmanların zekâ ve deneyiminden yararlanarak bütçe ve vergi işlerini düzenleyecektir. İngiliz-Fransız sermayeli Osmanlı Bankası ise, devletin bankası olacak ve altın karşılığı kâğıt para basma tekelini elinde tutacaktır. Böylece daha 1860'larda, Para Fonu'nun (İMF) günümüzde uygulanmasını istediği sistem kurulur. Para altına bağlı bulunduğundan Osmanlı Bankası pek az miktarda kâğıt para basar. Devlete çok sınırlı kredi verir. Yani Para Fonu'nun önerdiği biçimde aşırı sıkı bir para ve kredi politikası izlenir. Dış ticaret serbesttir. Fakat altına bağlılığın getirdiği disiplin ve konvertibilite, dış ticareti düşük seviyede dengelemeyi zorunlu kılar. Bu, "yatırımdan ve kalkınmadan vazgeç" biçiminde bir "ölme de sürün" politikasıdır. Ve bu nasıl bir dönme dolaptır ki, yüz küsur yıl sonra bile yine dolabın içindeyiz!.. 2000 yılına doğru yol alırken, ekonomik kurtuluşu, 1860'ların reçetelerinde aramak çaresizliğindeyiz!.. Yalnız ekonomik planda mı, siyasal planda da reçete aynı: Batı tipi bir anayasa. Batıcı aydınımız, yüz küsur yıldır kurtuluşu Batı tipi anayasalardan bekler durur. Kurtuluş anayasadan beklendiğinden, işler kötüye gidince elbette anayasa suçlu olur. Cici anayasalar, kaka anayasalar, katil anayasalar, hızır anayasalar gürültüsü ve gümbürtüsü içinde, dönme dolap döner bre döner...

Dönme dolabın ilk yolcuları, çok sevdiğim Namık Kemal ve "Yeni Osmanlılar" denilen arkadaşlarıdır. Yeni Osmanlılar, feodal bürokrat ailelerden gelmiş, ama yabancı dil öğrenmiş ve Batı ülkelerinde bir süre yaşamış, bir ölçüde burjuvalaşmış reformist bürokratlardır. Ali ve Fuat paşaları siyasal planda yeteri kadar liberal bulmayıp onlara düşman da kesilseler, reformist bürokratlar, Büyük Reşit Paşa ve Tanzimat hayranıdırlar. Ama onların ilk Batıcı aydınlardan farkı, Tanzimatın sonuçlarından hiç de hoşnut olmayışlarıdır. Yeni Osmanlılar, açık pazar ekonomisinin ve borçlanmaların sanayi ve tarımı yok ettiğini acı acı yazarlar. "Devlet, borçsuz yaşayamaz," diyen Ali Paşa'yı Namık Kemal yerden yere çarpar. Her alandaki yabancı müdahalelerden yakınırlar. 1861'de Babıâlinin Suriye ve Lübnan'da askeri müdahaleye izin vermesini eleştiren Namık Kemal, İngilizlerin "kılıç çekmeden dünyayı soymak istediklerini" belirtir. Evrensel insan haklarının baş savunucusu Fransa ile de "Yönetimleri altında bulunan uluslar dışında, tüm dünya uluslarının bağımsızlığı için uğraşıyorlar," diye alay eder. Tanzimatı savunur, ama "Tanzimatın onaylanmayacak tek yanı, Avrupalıların vesayeti altında olmasıdır," der. "Babıâlinin politikası ikidir: Biri Hıristiyanları hoşnut etmek, öteki Avrupa'yı hoşnut etmek. Başka bir şey bilmezler," diye hükümetlerin Avrupa'ya boyun

eğişini eleştirir. Ne var ki, Yeni Osmanlılar, yine de bir "pabuççu muştası" aramaktan kendilerini alamazlar. Toprak bütünlüğümüzün savunucusu gözüken İngiltere'ye göz kırparlar. Namık Kemal, Hürriyet'le "Avrupa devletleri arasında bizim haklarımızın ve Sultan'ın egemenliğinin korunmasına en çok yardım eden İngiltere'dir," görüşünü ileri sürer. Bunun dışında, Yeni Osmanlılar, günümüzün Batıcı aydınları gibi, İngiltere'nin siyasal kurumlarına içten bir hayranlık duyarlar. Başta Mithat Paşa. tüm Yeni Osmanlılar, İngiliz Parlamentosu'nun coşkun âşıklarıdırlar ve Westminster'in kopyasını vatana getirmek isterler. Bu konuda İngiltere'den destek göreceklerine güvenirler. Yeni Osmanlıların tutumlarındaki tutarsızlığı pek kınamamak gerek. Günümüzde de ilerici aydınlarımız, bir yandan Ortak Pazar'ı yeni sömürgeciliğin aracı sayarlar, çokuluslu şirketlerin Avrupa-Amerika ayırımını anlamsızlaştırdığını söylerler, öte yandan da Avrupa parlamentolarından "demokrasi takvimi" konusunda pabuççu muştası desteği beklerler. Bonn Hükümeti'nin kendi iç politikası nedeniyle, takvim ve yardımı birbirine bağladığını ilan etmesi, bir tepki yaratmaz, aksine paylaştığımız Avrupa ideallerinin doğal bir sonucu sayılır. İşsizlik artınca, insan haklarını birden unutup işçilerimizden "ırkçı" bir yaklaşımla kurtulmaya yönelen çevrelerden, yurdumuz için insan hakları müjdeleri beklenir... O nedenle, dönme dolabın ilk yolcularının tutarsızlıklarını pek büyütmemek gerek. Namık Kemal ve arkadaşları, Balkanlar'da ulusal ayaklanmaların arttığı ve Avrupa devletlerinin müdahalelerinin bunaltıcı boyutlara ulaştığı bir dönemde, anayasanın kabulüyle Hıristiyan-Müslüman arasında tam eşitliğin sağlanacağına, ulusal hareketlerle son bulup uyumlu bir Osmanlı ulusunun doğacağına, böylece devletlerin müdahale nedenlerinin ortadan kalkacağına ve Osmanlı ulusunun bu yoldan refaha ulaşacağına içtenlikle inanırlar. Gizli örgüt kurarlar ve 1876 Martında Avrupa elçilerine "Müslüman Vatanseverler Bildirisi"ni yollarlar. Bildiride özetle şöyle denir:

"Avrupa hükümetleri, Hıristiyanları, onlar kadar sefil olan Müslümanlar aleyhine reformlardan yararlandırmak istemektedirler. Tedavi edilmesi gereken asıl dert, devletin adaletsiz yönetimi, tutarsız ve kontrolsüz bir hükümdarın kaprisleridir... Hükümetler, Türkiye'deki elçilerine, başlarında Mithat Paşa bulunan partiyle anlaşma buyruğunu verirlerse, bir anda her şey değişecektir. Belki iktidardaki padişahı devirmeye bile gerek kalmadan pusulasız despotluğunu frenlemeyi bile başarabiliriz... Dileğimiz, mutlakiyeti dengeleyecek bir millet meclisi, İngiliz sistemine yakın diyebileceğimiz bir model kurumdur."

Yeni Osmanlılar

İktidardaki Padişah Abdülaziz, meşrutiyete yanaşmaz. Yeni Osmanlılar, meşrutiyetten yana bir padişah adayı ararlar. Abdülaziz'i devirip Murat V'i tahta çıkarırlar (Mayıs 1876). Sultan Murat, Mithat Paşa anayasa tasarısını kabule hazırdır. Fakat nazırlar ve devlet ileri gelenleri direnirler. Hatta temmuzda Sadrıâzam ve sansür komitesi, anayasa konusunda gazetelerde yazı yazmayı bir süre yasaklar. Sultan'ın hastalığı işleri iyice karıştırır. Mithat Paşa, yeni bir padişah adayı aramaya koyulur.[7] Abdülhamit, anayasayı ilana söz verir ve ağustos sonunda sultan ilan edilir. Bu sırada devletler, Osmanlı Devleti'ni yok sayıp Rumeli'de gerekli gördükleri reformları saptayıp uygulamaya koymak amacıyla, İstanbul'da bir konferans toplamayı kararlaştırırlar. Rumeli'nin elden çıkmasına yol açacak İstanbul Konferansı'nı engellemek üzere, yeni anayasanın bir an önce hazırlanıp yürürlüğe konulması gerekli görülür. Din adamları, Rum ve Ermeni Osmanlılar ile Mithat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın katıldığı bir Anayasa Komisyonu kurulur. Komisyon iki yılda değil, bir buçuk ayda anayasa tasarısını hazırlar. Fakat Abdülhamit, nazırlarıyla ve danışmanlarıyla tasarıyı incelemeye koyulur. Sultan, yetkilerini artıracak yönde değişiklikler ister. Mithat Paşa ise, İstanbul Konferansı toplanmadan önce meşrutiyetin ilanını zorunlu sayar. Abdülhamit'i "Gecikirseniz sonsuza değin yabancı devlet himayesinde yaşamak durumunda kalırsınız," diye tehdit eder. Ne var ki, takvimcilikten Mithat Paşa zararlı çıkar. Anayasa işi bir an önce bitsin diye Sultan'a 113. madde ile istediği kişileri ülke dışına sürme yetkisi tanır! 11 Aralık 1876'da Türkiye konusunda, Türkiye'nin ön toplantılarda dışta tutulduğu İstanbul Konferansı toplanır! 19 Aralıkta Sultan, İngiltere ve Fransa'nın desteklediği Mithat Paşa'yı başbakanlığa getirir. Londra ve Paris borsalarında Osmanlı parasının değeri hemen yükselir. 23 Aralıkta yağmurlu bir günde meşrutiyet, 101 pare top

---

7) Aslında Mithat Paşa ve arkadaşları cumhuriyete karşı değillerdir. Fakat halkın padişaha bağlılığından çekinirler. Ancak medreseden yetişme Ali Suavi, ilk dört halife dönemindeki gibi seçimle gelmiş bir cumhurbaşkanını savunur. İlk İslama dönüşü düşleyen Ali Suavi, meşrutiyet kavgasına halkı da katma yanlısıdır Öteki Yeni Osmanlılar, saray darbesi ve sefaret desteğiyle yetinirler, halkı işe karıştırmazlar. Ali Suavi, halkı ayaklanmaya çağırır: "Eğer siz salyangozlar gibi boş kafayla dolaşmak istiyorsanız, despotlar size hiçbir zaman başınızı kaldırma izni vermezler. Sizler kölesiniz. Ancak kılıca sarılırsanız despotlara karşı kovabilirsiniz. Siz insansınız ve özgürsünüz." Ali Suavi, Sultan Murat'ı hapisten kurtarmak için yandaşlarıyla beraber, elde sopa Çırağan Sarayı'na saldırır ve ölür.

atılarak ilan edilir.[8] Akşam, Sadrıâzam Mithat Paşa, Osmanlı tarihinde ilk kez olarak Ermeni ve Rum patriklerini ziyarete gider. Dışişleri Bakanı Saffet Paşa, İstanbul Konferansı delegelerine "Toplantıya devam etmenize artık gerek kalmadı. Zira bundan sonra her şeye meşrutiyet karar verecek," der. Ama yabancı devletler konferansı sürdürürler ve Bosna-Hersek ve Bulgaristan'da üç özerk eyalet kurmayı kararlaştırırlar. Bu eyaletlerin valileri garantör devletlerin onayından geçecek ve yanlarında beşte üçü Hıristiyan, beşte ikisi Müslüman olan seçimle gelmiş bir meclis bulunacaktır. Nüfus oranına göre, Müslüman-Hıristiyan karma bir jandarma kuvveti kurulacaktır. Uluslararası komisyon, reformların uygulanmasını denetleyecektir. Anayasadan güç alan Osmanlı Devleti, en sert biçimde İstanbul Konferansı kararlarını reddeder. Birçok devlet, alışmadıkları bu direnişi, İngiltere'nin el altından desteğine bağlar. Ama anayasanın yarattığı iyimserlik ön planda rol oynamışa benzer. 25 Ocak 1877'de Batılı devletler birlikte ültimatom verince, anayasanın öngördüğü Âyan ve Meb'usan meclisleri henüz toplanmadığından, Mithat Paşa 200 kişilik "Meşveret" toplar. Meşveret'e 60 Hıristiyan da katılır. Mithat Paşa, İstanbul Konferansı kararlarının kabulünün bağımsızlığın yitirilmesi, reddinin ise büyük devletlerle diplomatik ilişkilerin kesilmesi demek olduğunu üyelere anlatır. Meşveret'in tüm üyeleri, "ret" der. İstanbul Konferansı dağılır, Avrupa büyükelçileri 20 Ocak 1877'de İstanbul'dan ayrılırlar. Rusya ve Türkiye seferberlik ilan ederler. Şubatta Âyan ve Meb'usan meclisleri İstanbul'da çalışmalarına başlar. Ama anayasanın yapımcısı Mithat Paşa, anayasanın 113. maddesinin Sultan'a tanıdığı yetkiyle sürgüne gider. Martta Londra Konferansı toplanır. Büyük devletler yeni bir ültimatom verirler. Önerilerinin devletler denetiminde uygulanmasını isterler. "Hıristiyan halkların huzuru ve genel barış için en uygun sayacakları önlemleri birlikte alacaklarını" bildirirler. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün savunucusu İngiltere, el altından ikili davranışlarda bulunsa da, bu kez Rusya'nın safındadır ve 1856 Paris Antlaşması'nın müdahaleyi yasaklayan 9. maddesi, bu ortak müdahale kararıyla tamamen ortadan kalkmış olur.

8) Anayasanın kabulü ve meşrutiyetin ilanına halk ilgisiz kalır. Selanik'teki Amerikan Konsolosuna göre, Hıristiyanlar anayasaya tümüyle güvenmediklerinden olayı önemsemezler. Müslümanlar ise, Hıristiyanlara çeşitli haklar tanınmasından bir miktar kaygılanırlar. Anayasa ve parlamento sözcükleri, Ahmet Mithat'ın deyişiyle, halka yabancıdır. Anayasanın ilanından kısa bir süre sonra, anayasanın yapıcısı Sadrıâzam Mithat Paşa'nın tutuklanıp sürülmesinin tepki uyandırmayışı, ilgisizliğin kanıtıdır.

Batı devletlerinin Londra protokolünün kabulü yolundaki ortak ültimatomuna karşın, anayasa bayramını yaşayan Osmanlı Parlamentosu iyimserdir. Osmanlı Hükümeti, Londra protokolünü ret kararını Meb'usan Meclisi'nin onayına sunar; hükümet, onaydan güç alıp, büyük devletlerin artan baskısına "Parlamento böyle istiyor" diye karşı koyar. Rusya'nın Londra protokolünün reddini savaş nedeni sayacağı uyarısına aldırış edilmez. Saffet Paşa, 9 Nisan 1877'de "Paris Antlaşması'nı ve insan haklarını hiçe sayan Avrupa'nın bize empoze etmeye çalıştığı vesayeti protesto ediyoruz," der. 24 Nisanda Ruslar, Osmanlı sınırını geçerler. Parlamento, haziran sonuna değin çalışmalarını sürdürür. 71 Müslüman ve 48 Müslüman olmayandan kurulu ilk Meb'usan Meclisi, uysal gözükür. Sultan'ı ve Babıâliyi doğrudan eleştirmekten kaçınır. Ama yüksek memurların ve valilerin yolsuzlukları eleştirilir, hükümete bu konularda sorular yöneltilir. Mayıs 1877'de ordu yenilgisi öğrenilince ancak, Meclis, hükümeti açıklamaya çağırır. 1877 sonbaharında Meb'usan Meclisi yeniden seçilir. 64 üyesi Müslüman ve 49'u diğer dinlerden olan yeni Meclis, belki de koşullar ağırlaştığından çok daha serttir. Ocak 1878 sonunda Meclis, hükümete güvensizlik bile bildirir. Ocakta Ruslar, Edirne ve Erzurum'a gelmişlerdir. İngiltere'nin öğüdüyle Babıâli, mütareke ister. Meb'usan Meclisi 13 Şubat 1878'de Sultan'ın başkanlığında toplanır. Bir meb'us, "Sultan'ın iş işten geçmemiş iken Meclis'e akıl danışması gerekirdi," der ve bunu yapmadığı için "Meclis'in tüm sorumluluğu üzerinden attığını" belirtir. 14 Şubat günü, Meb'usan Meclisi, bütçeyi bile görüşmeden Sultan'ın buyruğu ile süresiz dağıtılır. Bu, İngiliz donanmasının İstanbul'a geldiği ve Rusların Çatalca'ya girdiği gündür. Abdülhamit, Meclis'i bir daha toplamaz, ama anayasayı da kaldırmaz. Anayasa metni, XIX. yüzyıl sonlarına değin, resmi hükümet yıllıklarında yayımlanır. Anayasaya göre kurulan Âyan Meclisi'nin yeni üyelerle tamamlanması, 1880'e değin sürer. Türkiye'yi tanıtmak amacıyla yabancı basında yayımlatılan bildiride, Saffet Paşa, "ülkenin temel yasası olması nedeniyle anayasanın varlığını sürdürdüğünü" belirtmeye özen gösterir. Anayasa hem var, hem yoktur.

Büyük umutlarla başlanan ve bizi Avrupa devletlerinin müdahalelerinden kurtaracağına inanılan ilk anayasa denemesi, çok kısa sürede felaketle sonuçlanır. Rumeli'nin önemli bir bölümü ve bazı Anadolu illeri elimizden çıkar. Avrupa devletlerine müdahale hakkı, en kesin biçimde tanınır. İngiltere bizi koruma yolundaki hizmetlerine karşılık Kıbrıs'ı alır. Bir-iki yıl sonra Mısır'ı yutar. Fransa Cezayir ile yetinmez, Tunus'a da sa-

hip çıkar. Düyun-u Umumiye yönetimi ile Avrupalı alacaklılar, başlıca vergi gelirlerine el koyarlar. Abdülhamit dönemi başlar.

Bir Abdülhamit Değerlendirmesi

Günümüzde bile hâlâ ateşli yandaşları ve düşmanları bulunan Sultan Abdülhamit, gelenekçi ve İslamcı görünmekle birlikte, aslında Tanzimat döneminin yetiştirdiği Batılılaşmış Osmanlı prenslerinden biridir. Gençliğinde Paris ve Londra'ya giden Abdülhamit, Tarabya'daki köşkünde gecelerini Belçikalı tuhafiyeci kız Flora Cordier ile geçirir. Gündüzleri İngiliz komşusu şirket müdürü Thomson ile sohbet eder. Rum ve Ermeni Galata bankerleriyle dosttur. Borsa oyunlarına ve faizciliğe bayılır. Büyük servetini Avrupa bankalarında biriktirir. Yıldız Sarayı'nda tiyatrolar oynatır, görkemli şölenler düzenler. Şölenlerde yabancı elçilerin yanı sıra, Rum bankacı Zarifi, Ermeni borsa simsarı Assani ve "tatlısu frenkleri" bulunur.

Tanzimatın kozmopolit ortamında yetişmesine ve yaşamasına karşın, Abdülhamit, çağın gerisinde kalmış feodal çevrelere dayanma poitikası izler. Aslında Yeni Osmanlılar gibi Abdülhamit de, çöken imparatorluğu ayakta tutabilme ve yaşatabilme çabasındadır. Mithat Paşa ve arkadaşları, anayasa ve meşrutiyet ile bunun sağlanabileceği inancındadırlar. Daha gerçekçi ve tutarlı bir kişi olan Abdülhamit, bunun bir hayal olduğunu görür. Bir anayasa ilanıyla çöküşün durdurulabilmesi, muska ile hastalık tedavisinden farksızdır. Abdülhamit, "hasta adam"ın mümkün olduğu kadar ömrünü uzatabilmek için, çağdışı olmakla birlikte, kitleler üzerinde hâlâ etkinliği bulunan Arap, Arnavut, Kürt, Türk vb. kökenli feodal beyleri kazanma politikası izler. Şeyhlere, ağalara, beylere "paşalık" unvanları, nişanlar dağıtır. Kürt beylerini "Hamidiye Alayları"nın başına getirir. Çocukları için bugünkü Kabataş Lisesi'ni bir "Aşiret Okulu" olarak açar. Feodal öğeleri böylece hem okşamış, hem de evlatlarını rehin tutmuş olur. Bu feodaller koalisyonunun ideolojisi, İslamcılıktır. Abdülhamit panislamizmi, imparatorluk dışındaki İslamları birleştirmeye değil, daha çok imparatorluk içindeki çeşitli İslam topluluklarını birarada tutmaya yöneliktir. Sultan, Hıristiyan toplulukları ise, aralarındaki anlaşmazlıkları körükleyerek, bölerek ve yabancı devlet müdahalelerine fırsat vermemeye çalışarak denetimde tutmayı dener. Dış politikada ustalık gösterir. Tanzimatın –hatta Karlofça Antlaşması'ndan beri Osmanlı Devleti'nin– gele-

neksel İngiltere'ye dayanma dış politikasını değiştirir. 1876-1878 olayları sırasında görür ki, İngiltere'nin "Türkiye'nin toprak bütünlüğünü koruma" iddiası, imparatorluğu korumaya yetmez. Üstelik "koruyucu" da Kıbrıs, Mısır vb. gibi en lezzetli parçaları yutmaya koyulur. Abdülhamit, emperyalist kurdun koruyuculuğuna gerek kalmayacak bir durum yaratmak için, sınır komşusu devletlerle, özellikle Çarlık Rusyası ile dostluk politikası izler. Osmanlı Ortodokslarını ve Ermenilerini ayaklandırma yolunda en büyük kozlara sahip bulunan Çar ile iyi geçinmeyi, dış politikasının temel ilkelerinden biri yapar. Bunda başarılı da olur. 1880'lerden sonra Osmanlı Hıristiyanlarını kışkırtma işinden Rusya vazgeçer, Ermeni himayeciliğini, eski Osmanlı koruyucusu İngiltere üstlenir.

İngiltere'ye dayalı Rusya düşmanlığı politikasından vazgeçip komşularla iyi geçinme politikasına yöneliş,[9] Türkiye'nin 1854 ve 1877 tipi büyük savaşlardan uzak kalmasını sağlar. Otuz yıllık Abdülhamit döneminde savaş yoktur.[10] Abdülhamit'ten sonraki acı Balkan ve dünya savaşları hatırlanırsa, bu otuz yıllık barış döneminin Türkiye halkının anılarında derin izler bıraktığı anlaşılır.

Feodallere dayanma, "böl ve yönet" yöntemleri ve usta dış politikası ile, çöken imparatorluğun ömrünü bir süre uzatmışa benzeyen Abdülhamit, Batıcı aydınlara karşı baskı politikası izler. Acımasız bir sansür uygular, jurnalciliği sistemleştirir. Artık "Yeni Osmanlılar" yerine, Frenklerin deyişiyle "Jön Türkler" diye anılan Batıcı aydınlar, rüşvetle satın alınmaya yanaşmadıkları ölçüde, sürülmek, susmak ya da Avrupa'ya kaçmak zorunda kalırlar. Yahya Kemal şöyle der: "1903'te Türk gencine göre siyasal yaşam neydi? Namık Kemal'in bırakmış olduğu bir gelenekti: İçeride sürgün, dışarıda kaçak yaşamı. Bu gelenek gitgide Jön Türklük adını almıştır." İstanbul'da ise, Jön Türkler'e kısaca "Con" denilir. "Con", başı belada adam demektir. Dışarıdaki tehlikeli kişiler, "Con"dur.

Abdülhamit döneminde gazete ve dergi sayısı çok azalır, tirajlar büyük ölçüde düşer. "Eşitlik, özgürlük, cumhuriyet, inkılap" gibi sözcükler yasaklanır. Batı klasikleri, başta Shakespeare, Hugo, Voltaire vb. olmak üzere, yasak yayınlar arasındadır. Namık Kemal, sakıncalı kişidir. Baskı ve sansür karşısında, ülkedeki Türk yazarları gerçeklerden kaçmaya yö-

9) "Emperyalist koruyuculuklara paydos ve bütün komşularla dostluk" politikasını, en geniş biçimde uygulayan kişi, gerçekçi Atatürk'tür. Abdülhamit de, kendi ölçüleri içinde, gerçekçi bir dış politika izler.

10) Tek savaş, 1897 Yunan Savaşıdır. Askeri alanda kolay kazanılan zafer, diplomasi planında yitirilir: Sallantıdaki Girit gider.

nelirler. Yazarların en ilerici bölümünü toplayan, Tevfik Fikret'in yönetimindeki Servet-i Fünun dahi, sanki Türkiye'de yayımlanmayan bir dergidir. Ülkenin siyasal ve toplumsal yaşantısının en önemli sorunlarından uzakta durur. Yazarların despotizme karşı duydukları hoşnutsuzluk giderek büyür. Ancak bu hoşnutsuzluk sessizdir ve yapıtlara pek az yansır. Petrosyan'a göre, "kötümserlik ve sessizlik" Servet-i Fünun grubunun ruhsal özelliğidir. Halit Ziya şöyle der: "Üzerimizdeki kara bulutlardan boğuluyorduk. Yaşamak niye? Ne olabilirdi? İnsan neye karşı bir istek duyabilirdi? Ufukta bir tek sığınma şansı kalmıştı: Mavi gökyüzü, mavi hayaller."

Döneminin en yetenekli yazarlarının toplandığı Servet-i Fünun'dan söz edince, günümüzde büyük sermayenin çıkardığı ve pek ünlü imzalarla, eşcinsellik gibi konularla dolu sanat dergilerini anımsamamak elde değil. Ama tüm kaytarıcılığına karşın, Servet-i Fünun yine de Türk düşün yaşamında bir aşamadır. Abdülhamit, bu edebiyat dergisini de zararlı bulur, "sakıncalı yayınlar" listesine alır. Dergi, 1901 yılında kapanır.

Jön Türkler

Avrupa'ya kaçan "Con"lar ise, birçok gazete, dergi, broşür yayımlarlar. Abdülhamit'e en sert biçimde çatarlar. O, "Yeni Yezit"tir, "Sarı Akrep"tir, "Kızıl Sultan"dır. Hiciv ve taşlama, Türkiye'de köklü geleneği olan bir daldır. Siyasal hiciv ve taşlama, Abdülhamit sayesinde hayli gelişir. Yurt dışında "Beberuhi" ve "Dolap" gibi karamizah gazeteleri yayımlanır. Dolap, Tanrı'nın şeriatını bırakıp "Hamit şeriatı" kuran zındık padişahın ağzından mektuplar yayımlar. Herhalde o sıralarda Eşref de, daireden çıkınca rakı masasında yakın dostlarına keskin hicviyelerini okur ve rahatlar idi...

Jön Türkler, Yeni Osmanlılara göre daha çok sayıdadırlar. Abdülhamit'ten önce ve Abdülhamit döneminde açılan Batı tipi askeri ve sivil okullar, "Con"lar için verimli bir kaynak olur. "Con"lar, fikir yapıları bakımından da, Yeni Osmanlılardan bir farklılık gösterirler. Örneğin Namık Kemal, Ali Suavi ve Ziya Paşa'lar, İslamlığa içtenlikle bağlıdırlar. Namık Kemal, meşrutiyeti, şeriatın gereği olarak savunur. "Con"lar ise, dinin etkisinden hayli uzaklaşmış gözükürler. Jön Türk liderlerinden Ahmet Rıza, pozitivisttir ve kolaylıkla ateist sayılabilecek bir kişidir. Rakip lider Prens Sabahattin, İngiliz toplumuna tapar. İngiliz hayranlığına ve üstünlüğüne dayalı bilimsel bir kuram geliştirir. Prens'e göre "bireyci" ve "cemaatçi"

adını verdiği iki çeşit toplum vardır. Cemaatçı toplum, Çetin Altan'ın sık sık üzerinde durduğu köylü toplumudur. Kurtuluş, köylülükten sıyrılıp bireyci İngiliz aileleri gibi olmakla gerçekleşir: İngiliz okulları, İngiliz öğretmenler Türkiye'ye çağırılacak, İngiliz aileleri ve onların kuracakları çiftlikler vb. eliyle Türkler eğitilecek, "evrensel, bireyci bir elit" yetişmesi yoluyla Türkiye kurtulacaktır. Sanmıyorum ki, Çetin Altan, Prens Sabahattin'in yazılarıyla pek ilgilenmiş olsun. Belki hiç okumamıştır bile. Ama Çetin Altan'ın bugünkü fikirleriyle Prens Sabahattin çizgisi şaşılacak bir benzerlik gösterir. Ne var ki, 300 yıldan uzun bir süre İngilizler Hintlileri eğitmişlerdir, okullar, üniversiteler açmışlardır. İngilizce, Hintlilerin "ulusal" dili olmuştur. Pek çok İngiliz ailesi Hindistan'a gelmiş, örnek işletmeler kurmuştur. Pek çok Hintli de İngiltere'yi "ikinci vatan" yapmıştır. Bugün "evrensel" düzeyde on binlerce Hintli aydın, Birleşmiş Milletler'in çeşitli örgütlerinde, Batı üniversitelerinde, her türlü bilimsel kuruluşlarda Batılıları gölgede bırakan parlak çalışmalar yapmaktadır. Ama Hindistan, öküzlerin kutsal sayıldığı ve paryalığın hâlâ yaşadığı bir "köylü" toplumudur.

Bu konuda, dinsizliğini saklamayan Abdullah Cevdet, Prens Sabahattin'den de ileri gider. Abdullah Cevdet –Le Bon'un etkisiyle– gerileyişimizin nedenini Türk ırkının bozulmasında arar. Ama Le Bon'un "melezleşme" kuramına göre, üstün bir ırkla karışarak ve melezleşerek bozulmayı önlemek ve Türk ırkına canlılık kazandırmak olasıdır. Onun içindir ki, Prens Sabahattin Avrupa'dan örnek İngiliz ailesi ithalini isterken, Abdullah Cevdet, "damızlık" ithalini öngörür!

Görülüyor ki, Yeni Osmanlılardan çok daha fazla "Batılılaşan" Jön Türkler, yalnız bir anayasa ilanıyla kurtuluşa inanmazlar, toplumu da alaturkalıktan alafrangalığa sıçratmak için pedagojik ya da biyolojik yöntemler ararlar. Ama ekonomik yöntemleri yok gibidir. Jön Türkler Sakızlı Ohannes Paşa ile Portakal Mikael Paşa'nın rahle-i tedrisinde açık pazar ekonomisinin erdemlerini okurlar. Jön Türkler'in baş iktisatçısı Maliyeci Cavit Bey'in görüşleri, günümüzün ekonomik 'çar'ı takunyalı biraderden pek az farklıdır. Beriki tam alaturka, öteki alafranga tiptir ama ekonomik alanda ikiz kardeştirler.

1908 Hareketi ve Sonrası

Bu ekonomik düşünce sağlığı içinde Jön Türkler'in siyasal programları, Yeni Osmanlıların programından ayrılmaz. İstekleri, Abdülhamit'in

dondurduğu 1876 Anayasası'nın, buzdolabından çıkarılmasıdır. İttihat ve Terakki programı, "insan haklarının koruyucusu ve uygarlık yolunda ilerlemenin kaynağı olan meşrutiyeti geri getirmek"ten söz eder. Tanzimatçılar gibi Jön Türkler de "pabuççu muştası" fikrinden kurtulamazlar. Anayasal meşruti siyasal düzeni savunan, liberal ve "demokratik" bir hareket olduklarından, bu sistemin patronu İngiltere'den destek beklerler. Abdülhamit'i, İngiltere'nin de düşmanı olan Çarlık Rusyası ile dostluk kurmakla suçlarlar. Jön Türkler'in Türk, Ermeni, Rum, Arap, Arnavut, Çerkez, Kürt, Yahudi kökenli Osmanlı delegelerden oluşan 1902 tarihli ilk kongresinde, meşrutiyeti ve reformları gerçekleştirme yolunda yabancı devlet desteğine başvurulup vurulmayacağı uzun uzun tartışılır. Prens Sabahattin ve İngiltere'nin desteklediği Ermeniler, "menfaati menfaatimize uygun... hür ve demokrat hükümetlerle şimdiden uzlaşma ve sonra ihtilal hareketine geçme" tezini savunurlar. Her ne kadar Ahmet Rıza ve yandaşları "ulusal onur ve namusa aykırı" saydıkları yabancı desteğine karşı çıkarlarsa da, azınlıkta kalırlar. Çoğunluk, İngilizcidir. Gelgelelim, bu tartışmalar sürerken, İngiltere kralı ve Çar, Reval'de buluşurlar. Balkanlardaki genç subaylar, buluşmayı haklı olarak "İngiltere ve Rusya anlaştı, Makedonya elden gidiyor" diye yorumlarlar. En güvendikleri aydınların "anayasa geri gelirse, vatan kurtulur" görüşünü savunduğunu bilen genç subaylar, meşrutiyetin ilanını sağlamak üzere Makedonya'da ayaklanırlar, dağlara çıkarlar. Abdülhamit, anayasayı yürürlüğe koymak zorunda kalır. İngiltere Sefareti Baştercümanı Fitzmaurice'in "çılgınlık derecesinde İngiliz dostu" dediği Kıbrıslı Kâmil Paşa, sadrıâzam olur. Jön Türk Ali Kemal, "Kâmil Paşa'nın sadaret arabasıyla birlikte, İngiliz dostluğu Babıâliye girdi," diye yazar.

1908 Hareketini gerçekleştiren İttihat ve Terakki Partisi, gücünü Makedonya'daki genç subaylardan alır. Makedonya, Abdülhamit döneminde tam bir terör merkezidir. 12 Eylül öncesi terör, Makedonya terörü yanında ufak kalır. Bulgar, Rum, Arnavut vb. çeteler kıyasıya bir mücadele sürdürürler. Bu hareketleri bastırmakla görevli Türk subayları da, ufak birliklerinin başında gerilla savaşçılığını, komiteciliği ve çeteciliği öğrenirler. Hukukçu oldukları için değil, Makedonya'yı yitirmekten korktukları için anayasacıdırlar. Bu nedenle İstanbul'da yönetici siyasal güç durumuna geldikleri halde, komitecilik ve terör yöntemlerinden arınamazlar. Güvendikleri İngiltere, bekledikleri desteği getirmez. İngilizci Kâmil Paşa, sadaretten düşürülünce, İngiltere olumsuz tutum takınır. Esasen İngiliz politikası, Almanya büyük bir emperyalist güç durumuna geldiğinden be-

ri, Rusya ile ittifaka yönelir. Rus-İngiliz ittifakı, "hasta adamın mirasının paylaşılması" anlamınadır. Bu konjonktürde Anadolu'da ve Balkanlar'da ayaklanmalar patlar. İçeride 31 Mart olayları olur. Balkan savaşları bunu izler ve sonra Dünya Savaşı gelir. Kısaca, anayasa düzenini oturtmaya elverişli bir ortam yoktur ve anayasa lafta kalır. Başka deyişle, Jön Türkler, otuz küsur yıl "Anayasa bizi kurtaracak" hayaliyle yaşarlar ve iktidara gelir gelmez de anayasayı unutmak durumunda kalırlar!

Mütareke Aydınları

Dünya Savaşı'ndan Türkiye tükenmiş olarak çıkar. Emperyalist İngiltere, Türkiye'yi ortadan kaldırmak kararındadır. Ama yine de İngiltere'den ve "Avrupa ailesi"nden medet umulur. Damat Ferit, 1919 yılında bizi yenen devletlere sunduğu muhtırada, "Biz Avrupalıyız, Avrupa elimizden tutmalı," der:

"Yirmi beş yıldan kısa bir zaman zarfında Türkiye, Avrupa milletler ailesine alınmıştır. Bu yolla sağladıkları parlak durumu hâlâ anımsayan Türkler, Batının büyük devletlerinin yardımıyla ileri hareketlerine devam etmeyi istemektedir."

Yalnız Damat Ferit mi, Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen kişileri bile, İngilizlere kapılanma yoluyla durumu kurtarma çareleri ararlar. Refet Paşa, Ali Fuat Paşa, Rıza Nur, Dışişleri Bakanı Bekir Sami, İngiliz temsilcilerine "bizimle uzlaşırsanız, bolşeviklere karşı bekçiliğinizi yaparız" anlamına gelen kişisel öneriler yaparlar. İngiltere'den umudunu kesen İstanbul aydınları ise, Amerikan himayesine girerek vatanı kurtarmayı umarlar. İsmet Paşa, Amerikan mandasının tek alternatif olduğuna Atatürk'ü inandırmak için Ankara'ya gider ve geri döner.

Bir Atatürk Değerlendirmesi

Tek alternatif kendine, Anadolu halkına güvenmektir. Atatürk bu güveninde yanılmaz ve karşımızda Yunanlılar, Ermeniler gözükse de, gerçekte Avrupa emperyalizmine karşı verilen bir kurtuluş savaşından sonra, ülkenin bağımsızlığını elde eder. Yeni Türkiye'nin artık koruyucuya ihtiyacı yoktur. "Kendine güvenmekten vazgeçiliyorsa, başkalarına güveniliyor demektir," sözleriyle Osmanlı yöneticilerini eleştiren Atatürk, uzak-

larda koruyucu amcalar aramak yerine, tüm komşularıyla güvenli ilişkiler kurmaya özen gösterir. 1925, 1929 ve 1935 anlaşmalarıyla, Kuzeydeki büyük komşu ile diplomatik alanda sıkı bir işbirliği kurar. 1929 protokolü ile iki devlet, birbirlerinin onayı olmadan çevre devletleriyle siyasal amaçlı görüşmeler bile yapmayacaklarını kabul ederler. Mussolini, Türk Dışişleri Bakanı Aras'a Rusya ile ittifak yapacağını söyler. İtalyan diktatörü, Türkiye izin vermezse, Sovyetler'le ittifak görüşmesi bile yapamayacağını öğrenince pek şaşırır. Atatürk, faşizm tehlikesi artınca, Sovyetler Birliği, Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında en yakın işbirliği kurulmasını çok ister. Ama daha 1925'lerden beri İngiltere'nin tutumu, "benimle dost olmak için, komşularınla dostluğu bırakman gerek" biçimindedir. İngiltere'nin yayımladığı diplomatik belgelerden 20 Haziran 1934 tarihli ve Percy Lorrain imzalı olanı çok ilginçtir:

Atatürk sabaha kadar süren poker oyunundan sonra, Elçi Percy Lorrain'e gitmemesini söyler. Elçiye şöyle der:

"Türkiye büyük ülke değil, zengin değil, nüfusu az. Ama her saldırganı püskürtecek güçtedir. İngilizlerle dostluk ve işbirliği istiyoruz."

Elçi, Rusya ile dostluğu bırakırsanız, işbirliği yapılabilir anlamına gelen bir karşılık vermeye kalkışınca, Atatürk elini kaldırır ve Sir Percy Lorrain'in sözünü sertçe keser:

"Eğer görüşünüz buysa, konuşmayı sürdürmeye gerek yok."

Atatürk daha sonraki yıllarda da, artan faşist tehlikeye karşı dörtlü işbirliği yollarını araştırır. İngiltere ile Akdeniz, Sovyetler Birliği ile Karadeniz paktları imzalamaya hazırdır. Türkiye ile, Kuzey komşusuna düşman olmak koşuluyla anlaşmak isteyen İngiltere, bu paktları engeller ve Türkiye, bağlantısız politikasını sürdürür.[11]

Bu bağlantısız politika sayesinde, koruyuculara ve pabuççu muştalarına muhtaç kalmayan Türkiye, kendi yolunu kendi çizer, kendi aklıyla

11) Atatürk ölür ölmez bu politika değişir. 1939 İngiltere ve Fransa ittifakı ile, Ankara'nın komşularla dostluk politikası sona erer. Balkan Paktı dağılır. Ankara'ya gelen Fransız genelkurmayı, Anadolu'daki üslerden Bakü petrollerini bombalama planları hazırlar. Churchill, donanmasına gerektiğinde Karadeniz'e mutlaka egemen olma buyruğu verir. İhtiyar kurt, 1943 başında Kazablanka'da, Türkiye'nin İngiltere'nin "geleneksel nüfuz alanı içinde olduğunu" Roosevelt'e kabul ettirir. "Çin senin, Türkiye benim" der. Kazablanka anlaşması gereği, Türkiye'ye Amerikan yardımı, hatta birkaç çuval buğday bağışı bile İngiltere eliyle yapılır. İngiltere koruyuculuğu, 1947 yılına değin sürer. O tarihte ağır ekonomik bunalım geçiren İngiltere, yükümlülüklerini Amerika'ya devreder. 1939 ittifakı, içinde yaşadığımız dönemin başlangıç noktasıdır. Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Aras, 16 Mart 1971 tarihli Milliyet'te "İngiltere ile ittifakın gereğini, yararını ve kimlere karşı olduğunu hâlâ anlamış değilim. Zararı ise, meydandaydı," der.

düşünmeyi ve karar almayı öğrenir. Cumhuriyetin ilk günlerinde, bu yol daha tam çizilmiş değildir. Genç cumhuriyet halkçıdır, milliyetçidir, laiktir. Fakat ekonomik sistem ve bu ekonomik sistemle bağlantılı olarak siyasal sistem, henüz kesinlikle seçilmiş değildir. Lozan Antlaşması, beş yıl süreyle gümrük tarifelerini değiştirmemizi yasaklar. Para basma hakkı, yabancı banka elindedir. Yabancı imtiyazlı şirketler, ek bir anlaşmayla varlıklarını sürdürürler. 1929 Dünya Bunalımı ile Türkiye, ekonomik yolunu çizme durumunda kalır. Daha 1928 yılında tarımda başlayan dünya bunalımı, tarımsal ürünlerin iç ve dış pazarını daraltır, fiyatlar düşer, ekim alanları azalır, köylü sefaleti büyük ölçülere ulaşır. Buğday fiyatları o kadar düşüktür ki, köylünün ürün satışından sağladığı para tohumluk almasına bile yetmez. Köylü borçlanması artar, tefeci faizi % 100'ün üstüne fırlar. Türk parasının değeri hızla düşer. Altın para ile Osmanlı borçlarının ödenmesi zorlaşır.

Yönetim, perakende önlemlerle bunalıma çareler arar. Paranın düşüşünü önlemek üzere ünlü Türk Parasını Koruma Yasası çıkarılır. Merkez Bankası kurtulur, para basma tekeli yabancı bankadan alınır. Bütçe denk tutulur. İthalat iyice kısılarak dış ticarette fazla sağlanır. Bu sert deflasyonist politika sonucu, Türk parasının değeri korunur. Zira paranın sağlamlığı bağımsızlığın gereği sayılır.

Bu perakende önlemlerin yanı sıra ekonomik bunalıma asıl çözüm siyasal planda aranır. Fethi Okyar'ın etkisiyle çok partili yaşama geçilir. Daha önce de Karabekir ve arkadaşları, 1924'te Terakkiperver Parti'yi kurmuşlardı. Fakat bu, Atatürk'e karşı girişilmiş bir hareketti, istenmeyen bir şeydi. Şimdi Atatürk'ün isteğiyle ve direktifiyle Serbest Parti kurulur. Fethi Bey, Atatürk'ün yakın arkadaşı olmakla birlikte, ekonomik alanda Sakızlı Ohannes ve Portakal Mikael paşalar ekolündendir. Yabancı sermayeyi ve serbest pazar ekonomisini savunur. Ağır özverilerle demiryolu yapımını ve devlet tekellerini eleştirir. 1928'de Paris Büyükelçisiyken, Osmanlı borçlarının altın parayla ödenmesi anlaşmasını imzalar. Bunalım nedeniyle borç ödemesi durdurulunca, altında imzası bulunan anlaşmaya uyulmamasını Büyükelçimiz onuruyla bağdaştıramaz, Paris'e dönmeyi reddeder ve Atatürk'ün onayı ile Serbest Parti'nin başına geçer. Osmanlı borçlarına bağlı bu parti liderini Avrupa çok iyi karşılar. Avrupa basını, Fethi Bey iktidara gelirse alacağı ilk önlemin Osmanlı borçlarını ödemek ve yabancı sermayeye geniş olanaklar tanımak olacağını sevinçle yazar. İçerde de tüccar ve arazi sahiplerinin yanı sıra, ağır sıkıntılar içindeki köylüler ve işçiler, yeni partiye bir kurtuluş umudu olarak sarı-

lırlar. Laiklik uygulamalarından ve devrimlerden hoşnut olmayan klerikal çevreler de geriye dönüş umuduna kapılırlar.

Bu çok partili yaşam, üç ay sürer. Atatürk, ekonomik bunalıma partileri çoğaltmanın çözüm olmadığını üç ay içinde anlar. Üstelik çok partili yaşam, yabancı sermaye ve kapitülasyonlar döneminin canlanması ve Menemen olaylarının da doğruladığı üzere, devrimlerin elden gitmesi tehlikesini apaçık gözler önüne serer. Çok partili yaşamdan Kasım 1930'da vazgeçilir. Bunalıma ve halkın hoşnutsuzluğuna karşı daha köklü çareler aranır. Atatürk, çare bulma amacıyla, 1931 yılı başında yüksek memurlar ve aydınlardan kalabalık bir kurulla iki ay süreli bir yurt gezisine çıkar. Başta Atatürk, kurul üyeleri her çeşit halk ile konuşurlar. Dertler dinlenir, notlar alınır, önlemler tartışılır.

Atatürk ve Türkiye, yeni bir yol arayışı içindedir: Özel girişimcilikten kuşku duyulmaya başlanır. Atatürk'ün görüşlerini yansıtmaya özen gösteren Celal Bayar'ın daha sonraki konuşmaları, bu kuşkuları dile getirir. Rejimin iktisatçısı Bayar'a göre, özel sermaye ile milletin refaha ulaşması, en az 200 yıl daha beklemeyi gerektirir. Bayar, işbirlikçilik ve sahtecilikle suçladığı özel sermayeyi üç grupta toplar:

– Milli ekonomi gereklerine aldırmaksızın, devletin yüksek himaye tedbirlerini kişisel gündelik çıkarları için sömürenler,

– Fabrika kurmadan, kurma izni alıp spekülasyon amacıyla bu izni sermaye gibi ellerinde tutanlar,

– Belli alanlara yerleşmeyi salt kendi açılarından kârlı gören yabancı sermayeye paravanlık edenler.

Demek ki İzmir İktisat Kongresi'nde baş tacı edilen "milli" sermaye, yabancı sermayenin paravanı diye artık en ağır biçimde suçlanmaktadır. Milliyetçi rejim için, bu bağışlanmaz bir suçtur. Atatürk, daha yurt gezisi sırasında yeni düşüncelerini açıklamaya başlar: 27 Ocak 1931'de İzmir Parti İl Kongresi'nde, "Ekonomik alanda istediğimiz ölçüde başarılı olamadık," der ve "halkımızın yaradılıştan devletçi olduğunu" söyler. Gerçi devletçilik deyimini daha önce kullanan İnönü'dür. İnönü, demiryolu politikasına yöneltilen ağır eleştirilere karşı, 1930'da "ılımlı devletçilik"ten söz eder. Ama "ılımlı devletçilik" ile "yaradılıştan devletçilik" arasındaki mesafe büyüktür.

Yurt gezisini tamamlayan Atatürk, yeni program üzerinde çalışmaya başlar. Mart 1931'de Meclis feshedilir, seçimler yenilenir. Sembolik bile kalsa, işçi ve köylü milletvekilleri CHP listesinden ilk kez Meclis'e girer. Birkaç gün sonra parti kongresi toplanır. Devletçilik ve devrimcilik ilkeleri

parti programına alınır. 1927 Parti Kongresi'nde cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik ve laiklik ilkeleri programda yer almıştı. 1931'de devletçilik ve devrimcilik ile ilkeler altıya çıkar, parti kadrolarının yenilenmesi ve gençleştirilmesi kararlaştırılır. 1932'de açılmasına başlanan Halkevleri, devrimci siyasal kadrolar yetiştirmeyi amaçlar; Köy Enstitüleri ile sonuçlanacak olan eğitim hamleleriyle de devrimci köy liderleri meydana getirmeye çalışılır. Ataerkil bir anlayışla da olsa, işçilerle ilgilenilir, iş yasası hazırlanır. Halkçılık ilkesini derinleştirme yolunda bir eğilim vardır.

Devrimcilik ile birlikte düşünülen devletçilik ise, sanayide bir devlet müdahaleciliğinden ibaret kalmaz. Bu iki ilke, tüm ekonomiyi içine alan, toplum yaşamını ve hatta siyasal rejimi kapsayan devlet programı ve doktrini olarak gelişir:

– 1936 parti programı, "normal sermayenin tek kaynağı, ulusal emektir" der. Yabancı sermayeden artık bir yarar beklenmez. Yabancı şirketler devletleştirilir. Yabancı sermaye elindeki Zonguldak kömür ocakları millileştirilir. Üretim kısa sürede bir kat artarak 3 milyon tona çıkar.[12]

– Özel girişimin öncülüğünde kalkınma olmayacağına inanılır. Ekonomi Bakanı Bayar, "En az 200 sene beklemeye niyetimiz yok," der. İlk beş yıllık plan, özel girişime bir ağırlık tanımaz. 24 Nisan 1981 tarihli Tercüman'daki açıklamasına göre, Bayar ikinci planı, ölüm döşeğindeyken Atatürk'e sunar. Birlikte incelerler. Atatürk planı yetersiz bulur. En kısa sürede temel sanayilerin kurulmasını sağlayacak kapsamlı bir plan hazırlanmasını ister. Memleketin tüm kaynaklarının hızla seferber edilmesi direktifini verir. Eğitim, kapitalizmden uzaklaşma doğrultusundadır.

– Devletçilik, sanayi ile sınırlı kalmaz. Tarımı ve tüm ekonomiyi kapsar: Özel ormanların devletleştirilmesi, çok sayıda devlet çiftliği kurulması, devlet tarım makineleri istasyonlarının açılması, kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması, Toprak Yasası ve Köy Enstitüleri vb. tarımda devletçi ve devrimci yöntemlerle köklü bir ekonomik ve toplumsal yapı değişikliğini amaçlar, ağalık ve tefecilik düzeninin tasfiyesini öngörür.

– Ekonomik ve toplumsal eylem programı, siyasal rejimi de kapsar. Zira 6 ilke, İsmet Paşa ve 153 arkadaşının önerisiyle 1937'de anayasaya alınır. Parti programı, devlet programı yapılır. Görüşmelerde İçişleri Bakanı rejimin toplumsal yönelişini açıklar.

"Bizim halkçılığımız, halka doğru, halk için değil, halk tarafından ve halkla birlikte sistemidir."

---

12) Kırk küsur yıl sonra, taşkömürü üretimi hâlâ 4 milyon ton ile yerinde sayar.

Meclis'te sorarlar:

"Devletçiliğe karşı parti kurulabilecek mi?"

Anayasa Komisyonu Başkanı açıklar:

"Anayasa'ya aykırı herhangi hareket nasıl bir suç ise, 6 ilkeye aykırılık da aynı biçimde suç sayılır."

Demek ki, artık iktidar partisinin sağında, özel girişimciliği savunan parti kurulamayacaktır.

Parti sözcülerinden Muhittin Baha Pars, 6 ilkenin Anayasa'ya geçiriliş nedenini belirtir:

"Diyebilirsiniz ki, madem parti programında vardır, buna ne gerek var? Parti programına koymakla, bütün millet o partiye girmeye davet edilmiş değildir. O (millet), bugüne kadar başka partilerin kurulmasına izin vermiş değildir. Fakat dünyaya baktık ki, artık bu partiler, bu Türk milletini dahi batırabilir. Anayasa'ya koymakla, memleketimizin sonsuza dek yaşaması için, bu ilkeleri esas saydığımızı evlatlarımıza da ilan etmiş olduk. Yarın bir hükümet kurulur, 10 yıl, 20 yıl sonra bir Meclis gelir de Anayasa'nın bu maddelerine dokunmak isterse, içlerinden bazıları, sen ne yapıyorsun, Atatürk'ün koyduğu bu ilkeleri sen nasıl bozabilirsin, diyebilir ve millet, ne yapıyorlar, Atatürk'ün koyduğu ilkeleri nasıl bozuyorlar, diyebilir. Ben, bu maddelerle Türkün ve geleceğin sigorta edilmiş olduğunu görüyorum."

Görüldüğü üzere, 1931 yılına değin süren bir arayış döneminden sonra laik, milliyetçi ve halkçı cumhuriyetin çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşmak için geliştirdiği ve Anayasa'ya geçirerek süreklilik kazandırdığı devrimcilik, devletçilik ve sağcı, sermayeci siyasete izin vermeyen devrimci demokrasi ilkeleri bir bütün meydana getirir ve bir devlet doktrini olmaya yönelir. Askeri bloklar dışında bağlantısız dış politika, bu modeli tamamlar. Prof. Duverger, dünya bunalımı koşullarında bir mazlum ülkeye ilerleme ve çağdaşlaşma yolunu açabilmek için, Atatürk Türkiye'sinin zaman içinde oluşturduğu bu devrimci demokrasi modelini, tüm mazlum ülkelere örnek gösterir.

Son Dönem

Birçok mazlum ülke, başta Cezayir, bu modeli örnek alır. Ne var ki, Atatürk ölür ölmez modelden ilk vazgeçen Türkiye olur. 1939 İngiltere ittifakı ile Türkiye, dış politikada yörünge değiştirir. Komşularıyla iyi giden

ilişkilerini bozar ve Anglosakson şemsiyesi altına girer. Böylece yüz yıl önceki 1839 politikalarına dönülmüş olur. "Beni koru, beni güçlendir, beni borçlandır" biçimindeki dış politika, bir anayasa değişikliğine gerek kalmadan, 1937 yılında devrimci ve devletçi demokrasinin geleceğini sigorta etmek için anayasaya geçirilen temel ilkeleri tebdil, tağyir ve ilga eder. Sam Amca'nın desteğini daha kolay sağlamak kaygısıyla, iktidar partisi de programındaki ilkeleri yadsır ve amacı bu ilkeleri tebdil, tağyir ve ilga olan siyasal kuruluşlarla birlikte "Küçük Amerika" olma yolculuğu başlar. Ben, "Küçük Amerika" deyişinin patentini son günlere değin Celal Bayar'a ait sanırdım. Bedii Faik'in yazısından öğreniyorum ki, patent, İnönü'nün Bayındırlık Bakanı Nihad Erim'e aitmiş. "Demiryollarını at, karayollarına yat" biçimindeki, bize pek pahalıya mal olduğunu yeni yeni anlamaya başladığımız politikayı başlatan bakanımız, Amerikan malı hurda karayolu yapım makinaları gelince coşmuş ve "Küçük Amerika oluyoruz," demiş...

"Küçük Amerika" yolculuğu parlak gözüken bir başlangıçtan sonra, çıkmaz yollara sürüklenir. Ama Atatürk'ten kalma 1924 Anayasası suçlu sayılır. Büyük umutlarla 1961 Anayasası yürürlüğe konulur. Giderek 1961 Anayasası da 1924 Anayasasının durumuna düşer. Umutlar, yeni bir anayasaya bağlanır. Dönme dolap döner ve Türkiye aydını yeni dönemin bir an önce gelmesini sabırsızlıkla bekler. Dış yardımcı amcaların "iki yıldan kısa süreli takvim" biçimindeki "beklenti"lerini, Avrupa ailesinden sayılışımızın kanıtı diye değerlendirir. "Pabuççu muştası", zaman zaman suret-i haktan görünmeye çalışılırsa da, özlenir ve aranır.

Aksilik şurda ki, Batının "başka alternatif yok" diye sunulan ekonomik reçetesi, siyasal reçetesiyle pek az çakışır. Olayların çabucak doğruladığı üzere, bu ekonomik modelin siyasal üst yapısı bellidir, ortadadır. İster Amerikan, ister Avrupai tip anayasal giysi giydiriniz, çarpık ekonomik gövde, giysiye biçimini verecektir.

Yabancı banker dergilerinde "yılın adamı" seçilen ekonomik çar, "başka alternatif yok" derken, 1980 öncesi "vur patlasın, çal oynasın" ekonomilerine bir daha dönülemeyeceğini belirtmek istiyorsa, haklıdır. Borçlan borçlanabildiğin kadar dönemi, geri gelmemek üzere kapanmıştır. Şimdi üstelik "vur patlasın" günlerinden miras borçları ödeme dönemidir. 1929 bunalımından daha az ciddi olmayan uzun süreli bir bunalım içinde bulunan Batı, her zamankinden acımasızdır. Sundukları ekonomik model, "yatırımsız, üretimsiz ihracatı artırma", yani yoksullaşma modelidir. Ekonomik ve toplumsal altyapısı her alanda çok yetersiz olan ve işsizlerinin sayısı çığ gibi büyüyen bir ülkede Batı ekonomik modeli, bitkisel yaşamı

içeren "ölme de sürün" biçiminde bir çaresizlik modelidir. Biz bu modelin ufak tefek farklarla bir benzerini cumhuriyetten önce yaşadık. O günler, insanların savaşlardan, hastalıklardan kolayca öldükleri, nüfusun artmadığı bir dönemdi. Yılda milyonun üstünde artan günümüz Türkiye'sinde işsiz sayısı, yakın bir gelecekte on milyonlara ulaşma yolundadır. Bu koşulların getireceği siyasal sistem bellidir. Tanrı yapımı anayasalar bile, "ölme de sürün" ekonomik modelinin siyasal yazgısını değiştiremez.

Çözümün, "az yatırım değil, aşırı yatırım" ve yıllık yüzde 10'ların üstünde kalkınma hızı sağlamak olduğu açıktır. Açıktır ama, bu ulaşılması pek güç ve alışmadığımız ölçüde özveri, inat, disiplin ve plan isteyen bir uğraştır. Ancak eşit koşullarda dayanılabilecek büyük dengesizliklere, yokluklara uzun süre katlanmayı ve emperyalist sabotajlara göğüs germeyi gerektiren çetin bir ekonomik savaştır. Bu ekonomik kurtuluş savaşı, bürokrat kadroların başarabilceği bir iş değildir. Günümüzde bir ekonomik kurtuluş savaşı, halkın tüm enerjisi ve yaratma şevki seferber edilmeden kazanılamaz. Halkın en geniş biçimde iktidara katıldığı ve iktidarı sahiplendiği Türkiye'ye özgü devrimci demokrasi modellerini yaşama geçirmek zorundayız. Yüz elli yıldır sırtımıza geçirmeye çalıştığımız Batı tipi siyasal giysi modellerinin ekonomik gövdeye eğreti düştüğü, döküldüğü ortadadır. Ancak Atatürk döneminde Türkiye, 1931-1938 yılları arasında kendine özgü ekonomik ve siyasal modeli geliştirme yolunda bir çaba göstermiştir. Ve bu dönem çok kısa sürmüş, Atatürk gidince dönme dolap eskisi gibi dönmeye başlamıştır.

"Makûs talih"i yenebilecek miyiz? İyimserlik edebiyatı yapmaya gerek yok. Koşullar, zoraki bir iyimserliğe bile pek elverişli değil. Toplumda az çok etkinliği olan Türkiye aydını, büyük çoğunluğuyla, dönme dolap hayalciliğinden vazgeçemiyor. Hatırlayınız 12 Mart günlerini... Türkiye aydını büyük çoğunluğuyla, demagojiden başka sermayesi olmayan "umut otobüsü"ne doluştu. Umut otobüsünün koalisyon ortağı İslamcı demagojiyi övdü. Atatürkçü-İslamcı sentezler hayal etti. Umut otobüsünün yoldan çıktığı çoktan belli olduğu halde, yolculuğu sürdürmekte direndi. İç ve dış sermayenin planladığı, "mafia" destekli iktidar kombinezonlarını, faşizme karşı kazanılmış demokratik meydan savaşları diye alkışladı. Bu büyük kaytarıcılık, günümüzde de sürüyor. Avrupa Konseyleri, parlamentoları ve sosyal demokratlarının şemsiyeleri altında, Tanzimat günlerinden beri meslek edinilen "Avrupalılık" davası yürütülüyor...

Bir dönme dolap ki, dön baba dön... Eşref yaşasa, bu son dönem için kimbilir neler yazardı?

İLHAMİ SOYSAL
[illegible] - [illegible]

Pendik,65.12.1984

Sayın Hikmet Özdemir,

YÖK konusundaki toz'inizi kitap olarak bastırmanız sırasında kullanabileceğinizi söylediğiniz fotografların kopyalarını ilişikte yolluyorum. Bunların hangi tarihlerde çekildikleri,arkalarında yazılıdır.Yetin Altan-İlhan Selçuk-Doğan Avcıoğlu ve benim birlikte göründüğümüz fotograf ile Altan Öymen-Mümtaz Soysal ve geno benim birlikte bulunduğumuz fotograflar,o sıralar benim Ankara Temsilcisi,başyazarı ve fıkra yazarı oldugum Akşam gazetesi'nin bürosunda benim odamda çekilmişlerdir.İlhan Selçuk-Doğan ve benim bulundugum fotograf ise,Basın İlan Kurumunun Bayramoğlu'ndaki(Gebze)Tatil köyünde çekilmiştir.

Kitabına bu kadarcık da olsa bir katkım oldugu için seviniyorum.Başarılarını dilerken,yeni yılın mutluluklar getirmesini istediğimi de ekleyeyim.

Selamlar.

Not:Bilmem,Doğan'la konuşurken ya da Mümtaz'la, hiç sözü geçti ki?Geçmediyse bilmende yarar var. Bir anı olarak sende kalsın:Dilimize nerden takıldı şimdi hatırlamıyorum ama biz Kurucu Meclis döneminden başlayarak bir grup birbirimize sürekli (Mareşal)diye seslenirdik.Bu mareşaller,Mümtaz,Doğan, Ben,Altan Öymen,Çoşkun Kırca olarak sanırım beş kişiydik.Doğan'ın bana imzaladığı tüm kitapları,"İlhami Mareşale"ithaflıdır.Günümüzün büyük elçilerinden Çoşkun ile ise artık selamlaşmıyoruz bile...
Bu da biraz dadikodu...

Ek - 9: İlhami Soysal'dan Hikmet Özdemir'e mektup (5.12.1984)

AD DİZİNİ

A

Akalan, Ayperi: 21.
Aksoy, Muammer: 21.
Akyurt, Nurettin: 17.
Alpay, Miktat: 31.
Altan, Çetin: 21, 257.
Anday, Melih Cevdet: 21, 259.
Aren, Sadun: 20, 21.
Arzık, Nimet: 21.
Aşçıoğlu, Adil: 21.
Asılyazıcı, Hayati: 21.
Ataöv, Türkkaya: 21.
Avcıoğlu, Ahmet Celalettin: 11.
Avcıoğlu, Fatma Pakize: 12.
Ay, Behzat: 21.
Aydemir, Şevket Süreyya: 21, 37.

B

Balcıoğlu, Şahap: 11, 262.
Baştürk, Abdullah: 39.
Batur, Muhsin: 26, 31, 32, 45.
Bayar, Celal: 14.
Baykam, Suphi: 17.
Baykurt, Fakir: 21.
Belli, Mihri: 25, 26.
Berkes, Niyazi: 21.
Berktay, Erdoğan: 26.
Bilgiç, Sadettin: 22.

C

Cem, İsmail: 265.
Cemal, Hasan: 23, 26-28, 32, 33, 36, 38,40, 45.

Ç

Çamlı, İbrahim: 21.
Çavdar, Tevfik: 265.
Çaylıgil, Gülçin: 34.
Çaylıgil, Şadan: 34.
Çetin, Hikmet: 23.
Çölaşan, Emin: 23.

D

Dağlarca, Fazıl Hüsnü: 21.
Demirel, Süleyman: 22, 26, 28, 40, 44.
Demirsoy, Seyfi: 26.
Dikerdem, Mahmut: 34.
Doğu, Fuat: 30, 31.

E

Ecevit, Bülent: 16, 24, 25, 33, 36, 40, 43.
Ekmekçi, Mustafa: 21, 331.
Erder, Necat: 19.
Erdost, Muzaffer (İlhan): 21.
Erel, Teoman: 266.
Ergin, Sedat: 31.
Erim, Nihad: 25, 27, 38, 43.
Ertem, Raif: 269.
Evren, Kenan: 40.
Eyüboğlu, Cemal Reşit: 38.

F

Feyzioğlu, Turhan: 16, 43.
Fuat, Memet: 21.

G

Güneş, Turan: 12, 14, 15, 17, 21.
Gürkan, Celil: 28, 33.
Gürkan, Uluç: 24, 27, 29, 33, 45.
Gürler, Faruk: 31, 32.

H

Hasan Hüseyin: 21.
Hekimoğlu, Müşerref: 271.
Hilav, Selahattin: 21.
Hocaoğlu, Sırrı: 21.

İ

İlhan, Attilâ: 21, 336, 340.

K

Kabibay, Orhan: 25.
Kafaoğlu, Arslan Başer: 21.
Kansu, Ceyhun Atuf: 21.
Karaosmanoğlu, Atilla: 19.
Karaosmanoğlu, Fevzi Lütfi: 14.
Karaveli, Nihat: 22.
Kaynak, Mahir: 30.
Kazgan, Gülten: 273.
Kemal, Mehmed: 15, 21, 275, 334.
Kemal,Yaşar: 21.
Ketenci, Ahmet: 34.
Kırca, Coşkun: 15, 16.
Koç, M. Şükrü: 21.
Kocagöz, Samim: 21.
Köksal, Osman: 28.
Köksal, Sönmez: 31.
Küçük, Yalçın: 13, 16, 24, 29, 45, 323.
Küçükömer, İdris: 21.
Küley, Muin: 17.

M

Madanoğlu, Cemal (Paşa): 28, 30-33, 39, 45.
Mardin, Şerif: 15.
Menderes, Adnan: 12, 14.
Mumcu, Uğur: 33, 39, 45, 278, 328.
Mutluay, Rauf: 21.

N

Naci, Fethi: 21.
Nâzım Hikmet: 12.
Nesin, Aziz: 21.

O

Okyar, Osman: 15.
Otyam, Fikret: 23, 281.

Ö

Ölçen, Ali Nejat: 23.
Öymen, Altan: 33, 45, 283.
Özfakih, Fakih: 27.
Özön, Nijat: 21.

P

Paksüt, Emin: 43.

S

Savcı, Bahri: 34.
Say, Ahmet: 40.
Selçuk, İlhan: 21, 25, 27, 28, 31-33, 38, 39, 45, 285.
Sirmen, Ali: 33, 34, 290.
Soysal, İlhami: 15, 21, 22, 27, 32-34, 45, 290.
Soysal, Mümtaz: 16-18, 21, 28, 38, 40, 45, 294.
Sunay, Cevdet: 30.

T

Tahir, Kemal: 37.
Taner, Haldun: 296.
Tanyol, Cahit: 21, 301.
Timur, Taner: 21.
Toker, Metin: 12, 14-16, 298.
Toprak, Ömer Faruk: 21.
Torun, Osman Nuri: 19.
Toy, Erol: 306.
Tunç, Halil: 26.
Tunçay, Mete: 314.
Tütün, Faik: 31.

U

Ulubelen, Erol: 21.

Ü

Ünlütürk, Memduh: 31.

Y

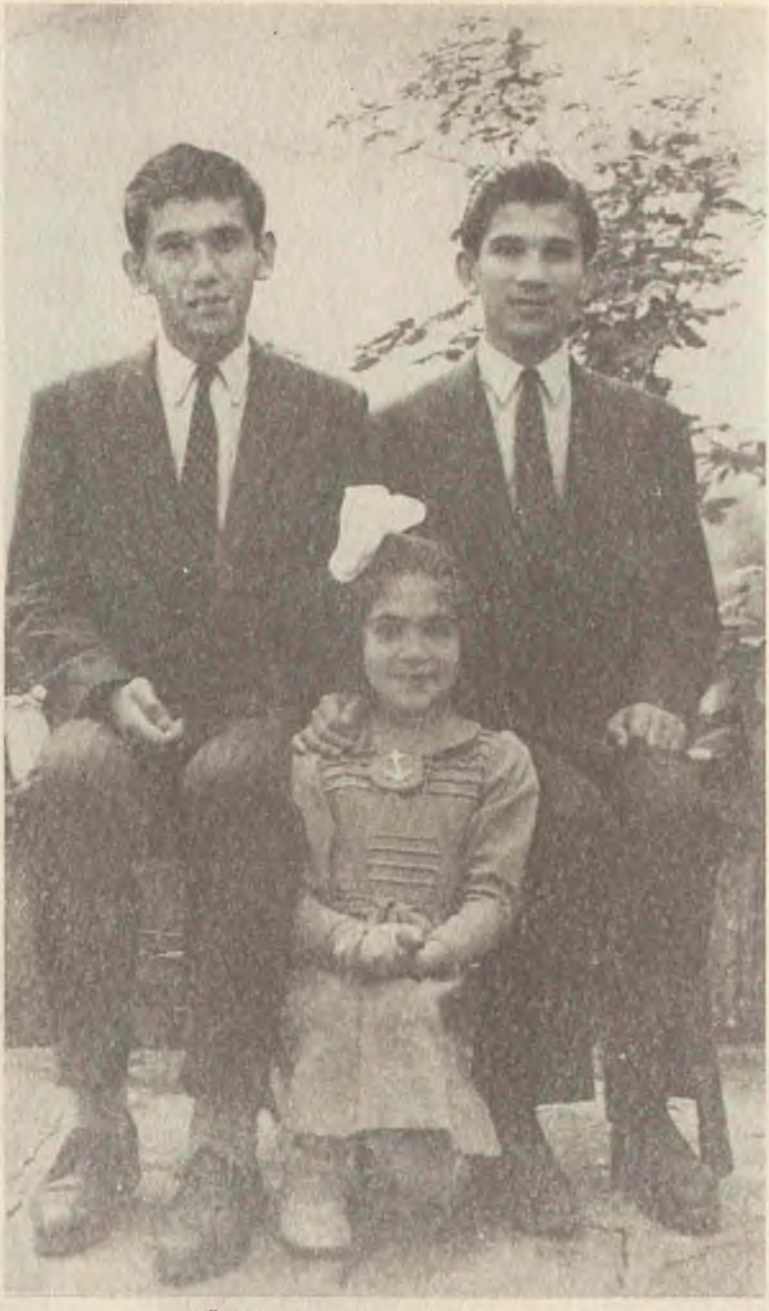
Yalçın, Aydın: 12, 15, 318.

Ağabey Hamdi Avcıoğlu, baba Ahmet Celalettin Avcıoğlu, Doğan Avcıoğlu (1929)

Aile albümünden, Mudanya Arnavut köyü (1933)

Üç kardeş: Hamdi, Doğan, Suna

Doğan Avcıoğlu Paris'te (1956)

Askerde

Temsilciler Meclisinde (1961)

Sevil - Doğan Avcıoğlu (1962)

Paris (1950)

Doğan Avcıoğlu, kuzeni Suphi Duru ile Paris'te (1950)

İlhami Soysal, Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk, Çetin Altan (1969)

İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu, İlhami Soysal.

Oktay Akbal, Doğan Avcıoğlu, Kemal Bilbaşar, Kemal Karatekin
(İstanbul, 1978)

Doğan Avcıoğlu, oğulları Ahmet ve Murat ile

Ayaktakiler: (?), Fakir Baykurt, Doğan Avcıoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Bilgi-Ahmet Nezahat Küflü, Oturanlar: Muzaffer Baykurt

Köpeği Mabruk ile (Çamlıca, 1980)

Büyükada (1981)

Eşi Gülseli Avcıoğlu, kayınvalidesi Nazan Hanım, kız kardeşi Suna Hanım'ın oğlu Eren ile (Çamlıca, 1983)

İlhami Soysal ile

Mümtaz Soysal, Yaşar Kemal, Lefter Küçükandonyadis
(Büyükada, 1983)

Nejat İzar, Uğur Mumcu, İlhami Soysal (Büyükada, 1983)

Turgut Kazan, Hasan Cemal, Hikmet Özdemir, Uluç Gürkan
(Büyükada, 1983)

Cemal Madanoğlu, Ümit Gürtuna, Uğur Mumcu (Büyükada, 1983)

Hikmet ÖZDEMİR, 1950 Kahramanmaraş doğumlu. Ankara'da Amme İdaresi Enstitüsünden lisans, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden "Yön Hareketi" başlıklı teziyle doktora derecesi aldı. 1995'te kamu yönetimi doçenti oldu. TÜBİTAK, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığında çalıştı. Londra Üniversitesinde ve Washington'da Georgetown Üniversitesinde incelemeler yaptı. Halen, Kırıkkale Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Başkanı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü.

Attila İlhan, "Önce Bir 'Yön' Bulabilmek!.." başlıklı yazısında, Doğan Avcıoğlu'nun Türk çağdaşlaşmasındaki yerini şöyle anlatır:

"(...) 'Çözümleme' (analyse) ile yetinmeyen, uygulama pratiğine sahip 'bileşimler' (synthese) üretebilen, ender aydınlarımızdandır: yanlış ele alınıp, yanlış anlatılmış iki şeye, doğru teşhis koyup doğru anlatmıştı: 'Tanzimat'a ve 'Cumhuriyet'e! Müdafaa-i Hukuk doktrininin, münhasıran 'vatanperverlik' olmadığını; 'mazlum milletler' için, aynı zamanda bir 'kurtuluş' platformu olduğunu biliyordu...

(...) O, 'Yön'de olsun, 'Devrim'de olsun, 'Kemalist sol'un üzerinde gelişeceği ve 'sosyalizm'le buluşacağı platformu oluşturmaya çalışmıştı...

'Ulusal solculuğun', ülkemizdeki adı, hayli uzun bir süre, 'Yön'cülük olmadı mı?"

Cumhuriyet, 1 Mart 1999

ISBN 975 - 494 - 857 - 7